

Tämä on kauan vain kirjaston hyllyssä olleen kirjan digitaalinen kappale, jonka Google on huolellisesti skannannut, osana tavoitettaan tehdä maailman kirjatsaataville Internetissä.

Kirjan tekijänoikeussuoja on jo rauennut ja kirjasta on tullut vapaasti jaeltava. Vapaasti jaeltavalla teoksella ei joko koskaan ole ollut tekijänoikeussuojaa tai suoja on rauennut. Se, onko teos vapaasti jaeltava, riippuu kunkin maan lainsäädännöstä. Vapaasti jaeltavat teokset avaavat meille paluun menneisyyteen, menneisiin kulttuureihin sekä tietoon, joka muuten olisi vaikeasti löydettävissä.

Reunahuomautukset sekä muut lukijoitten lisäämät merkinnät on jätetty näkyviin kertomaan teoksen matkasta kustantajalta kirjaston kautta Internetiin.

Käyttöohjeet

Google on ylpeä saadessaan digitoida materiaalia yhteistyössä kirjastojen kanssa, ja tuodessaan vapaasti jaeltavaa materiaalia yleiseen tietoon. Vapaasti jaeltavat teokset kuuluvat yleisölle, ja Google toimii ainoastaan asianhoitajana. Koska työ tulee kalliiksi, Google on kuitenkin ryhtynyt toimenpiteisiin kaupallisen väärinkäytön estämiseksi, esimerkiksi rajoittamalla automaattisten kyselyjen suorittamista.

Käyttäjältä odotetaan:

- Rajoittumista vain yksityiskäyttöön
Googlen teoshaku on tarkoitettu yksityishenkilöille, ja teosten kaupallinen hyödyntäminen on kiellettyä.
- Pidättäytymistä hakujen automatisoinnista
Googlen hakujärjestelmien automatisoitu käyttö on kiellettyä. Jos hakujen tarkoituksena on saada materiaalia koneellisen kielenkääntämisen, optisen tekstintunnistuksen tai muun suuria määriä tekstiä vaativan sovelluksen kehittämiseen, ota yhteyttä Googleen. Google on edelläkävijä julkisesti jaeltavan materiaalin hyödyntämisessä ja voi ehkä auttaa.
- Lähdetietojen säilyttämistä
Jokaiseen tiedostoon sisällytetty Googlen leima toimii muistutuksena projektista, ja auttaa etsimään lisämateriaalia Googlen teoshaun kautta. Älä poista merkintää.
- Varmistavan käytön laillisuuden
Käytinpä teosta mihin tahansa, on muistettava, että käyttäjän on itse varmistettava käytön esteettömyys voimassa olevien säädösten kannalta. Ei pidä olettaa, että kirja on vapaasti jaeltavissa kaikkialla, jos se on sitä Yhdysvalloissa. Se, onko teos tekijänoikeussuojan alainen, riippuu maittain, eikä ole olemassa kattavaa ohjetta siitä, miten yksittäistä teosta voi missäkin tapauksessa käyttää. Ei pidä olettaa, että teoksen oleminen Googlen teoshaussa tarkoittaisi, että sitä voi käsitellä miten tahansa missä tahansa. Tekijänoikeussuojan rikkomukset voivat käydä kalliiksi.

Tietoja Googlen teoshausta

Googlen pyrkimyksenä on maailman tietojen järjestäminen ja niiden tuominen avoimesti kaikkien saataville. Googlen teoshaku tuo maailman kirjat lukijoitten ulottuville samalla kun se auttaa kirjailijoita ja kustantajia löytämään uutta yleisöä. Hakuja tämän teoksen tädestä tekstistä voi tehdä osoitteessa <http://books.google.com/>

el.

11

L. rel. 1411

Fabian

<36635252360011 S

<36635252360011

Bayer. Staatsbibliothek

L. rel. 1411.

Fabian

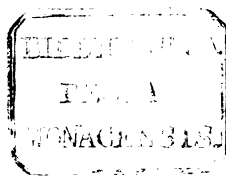
FINN
NYELVTAN.

IRTA

FÁBIÁN ISTVÁN.

A Magyar Akadémia kiadása.

PEST,
EMICH GUSZTÁV NYOMTATÁSA.
1859.

ELŐSZÓ.

A magyar nyelvészet jelen álláspontján, melyen a finn-magyar kérdés újból megvitatott, támadhatott többekben az ohaj megismerkedni a finnel, csak azért is, hogy ne legyen egészen ismeretlen a tér, melyen nyelvészeti vitatkozásaink folytattatnak; másoknál a nyíltan bevallott irány: meghonosítani a rokon — altaji — nyelvek tanulását, s ez által készíteni elő a m. nyelvtudományt, teszi kívánatossá, sőt szükségössé az ezek megismerhetéséhez kellő eszközök előállítását.

Hanem a rokon nyelvek megismerésére vezető eszközök nem oly számosak, s könnyen megszerezhetők, mint a német, francia, olasz stb. nyelvekéi; közülök a szuómihoz is, mely irodalommal bír, nehezen férhetni.

Erre nézve én, ki az 1853-ban megjelent „A szóelemzés és szóértelmezés alapelvei” című művemben nyilvánított nézetem, és szónyomozási elveim egy-

oldalúsága felől Hunfalvy Pál tisztelt barátom útbaigazítása nyomán meggyőződtem, miután ennek biztatásaira a szuómit tanulmányozni kezdtem, s a főbb nehézségeken, melyekkel annak tanulása jár, némileg keresztültörtem, elhatároztam, megírni úgy a mint tölem telik, a szuómi nyelv rendszerét, hogy az érezhetővé vált hiány némileg pótolva legyen.

Erős meggyőződésemet fejezem ki, hogy folytatás tapasztalható egyoldalúságainkon tülemelkedve, elvégre, s talán hamarabb sem mint gondolnók, mi is eljutunk nyelvészkedésünkben oda, hova az ezen ösvényen is előttünk haladt szerencsésb német szomszédaink jutottak, t. i. a buvárkodás azon módjához, mely nem önleges, hanem tapasztalati valót, tárgylagos igazságot keres a nyelvekben; s mint ők, úgy mi is csak akkor, ha az idomi rokonságot kimutattuk, az altaji nyelvekben találtató rokon szókat összeböngésztük, foghatunk majd sikerrel a gyökhányás (szócsaládosítás) munkájához, a szók elemzéséhez. Azt előbb erőltetni, nem ígér biztos sikert a legélősb elmének sem.

Tehát munkásokat képezni a nagyszerű buvárkodásokhoz, ezek számára előállítani eszközöket — ennek meggondolása indított főleg e fáradságos munka írására.

Művem belrendezését úgy intéztem, hogy a tanuló a nyelvtudomány színvonalára állíttassék. E tekintetből, az egészet egy Bevezetés előzi meg, tájékozhatás végett a nyelvészet terén. Maga a nyelvtan úgy osztatott fel, hogy annak rendszere könnyen felfoghatóvá legyen, a fő részek, szakaszok, cikkek mellett, az idézetek kedvéért egyes nyelvtani tények számokkal jelöltettek meg, minek szükségét a szuómi nyelvtanban főleg az mutatta, mert a nyelvrendszerének szoros kívánalma szerint némieket előbb kelle adni, miket csak utóbb érthetni meg; például: a bötük változásairul a Bötütanban (Másod. Szak.) kelle szólni; mit pedig csak a Szótanban a név- és igeszók viszonyításánál lehet megérteni. Erre nézve e nyelvtan is csak úgy lesz haszonvehetővé, ha a tanuló a Bötütan azon részén, mely a bötük változásairul értekezők, először csak figyelmesen olvasa áthalad, s miután a név- és igeszók viszonyításaig ért, az idézetek nyomán, visszatekintve, tanulmányozza a bötük változásairul szóló, nem könnyü szakaszt.

Ezennel átadom e finn nyelvtant a tisztelt közönségnek bírálata- s használatára, kérve, hogy ítéletét művem fölött helyeztem s körülményeink tekintetbe-vételével tenni kegyeskedjék. Felőle részemről én csak annyit mondok, hogy a mit bokros

foglalkozásaim között, csupán hivatalüres óráimban annak minél tökéletesb előállítására nézve tennem lehetett, lelkiösmeretesen megtettem; s hiszem, nyelvtanom pótolni fogja a hiányt addig, míg nálamnál tehetségesebb író, kedvezőbb helyzet- s körülményekben, Isten segítségével tökéletesbet adand.

BEVEZETÉS.

1. §. A nyelvészet célja s törekvései. A nyelvfajok körvonalozása jellegeik szerint.

1. Az újabbkori nyelvtudomány az által különbözik a régítől, hogy az nem tervnélküli többé, hanem tervszerűleg előhaladva, hasonlítóvá, tehát bölcsészettivé emelkedött.

Sokféle nyelv fekszik az emberi tudás előtt; annyi, a mennyi külön nép lakik a földön. A figyelmes ész, bizonyos tünetmények után, melyeknek szabályai megállapíthatók, né-mely nyelvek között rokonságot sejtje meg, s azok szerint rendezgetni kezdé a nyelveket.

2. Ez úton haladva ma már sokféle nyelvet ismert meg a tudomány — az eredmények roppant halmazát — mindannyi épületanyagot gyűjté össze, hogy azt majd egy nagyszerű épü-letté alakítsa; s habár ezt még nem sikerült is fölemelnie, de remény van, hogy összesített tartós erők küzdése által a világ valamennyi nyelveiből egy lépcsőzet fog végre felállíttatni, melyen az emberi szellem története fokról fokra szemlélhetővé válik, s el fogunk jutni a legfelsőbb fokra, az emberi szellem teljes átösmérésére; vagyis meg fogjuk ösmerni a nyelvet leg-mélyebb mélységében, ott a nyelvalkotó szellem titokteljes műhelyében.

Már is sok olyas, mit semmi más kutatások által sem lehetett volna földeríteni, a nyelvészet által határozott alakban kezd feltűnedözni. Az emberi nem fajai, nyelveik rokonsága szerint, osztályozva állnak előttünk, mert, mivel a nyelv inkább jellemzi a népeket, mint bármily más testi különbség,

a nyelvfajok viszonyainak egymásközti meghatározása, a népek osztályozása egyszersmind.

Igy az újabb kornak egyik fő érdeke a nyelvek tanulmányozásában az, hogy az összes emberiség számtalan népeinek családait, fajait, nyelveik családai, fajai szerint megismerje, keresvén működésében a nyelvek azon sajátosságait, melyek az emberiség földrajzi helyzet által különválasztott fajait egymástul elkülöníti, s viszont az elkülönítetteket egymással rokonítja.

Ez úton lőnnek ismeretese 1) a sémi *a*) héber (s a phoenik nyelv maradványai) *b*) arab és szerecsen *c*) aram, nyugati (syriai) és keleti (khalдай) aram; 2) az árijai, indogermán, v. indoeurópai *a*) szanszkrit; (zend, ujperzsa) *b*) görög (hellen) *c*) latin s ennek leánynyelvei: olasz, spanyol, portugall, francia; *d*) német (angol, hollandi, dán, svéd), *e*) szláv s ennek testvérei; 3) az uralaltaji *a*) finn vagy csúd: szuómi, eszt, lapp — liv — *b*) ugr: magyar, vogul, osztyák, *c*) bjarmi (permi), votyák, szürján, *d*) cseremisz, mordvin, csuvasz, *e*) töröktatár (nyugati = osmanli) és keleti török (ujguri, és dsagatai, meg a kapcsák, Kazan és Astrachanban), tatár, jakut, *f*) mongol, tunguz, mandzsu, *g*) szamojéd nyelvek családai, fajai, s lesznek többek is, a mint a tudomány e téren folyvást tovább terjeszti foglalásait.

A nyelvanyag közösségén kívül a jellegeket, melyek által e különböző nyelvtörzsek (családok) egymástul külön valnak, következőkben állapítja meg a tudomány:

3. 1) A sémi nyelvcsaládban *a*) a mássalhangzók általán a nyelv testét, magvát képzik, s ezek közt a külön fokozatu torokhangok különösen szerepölnek; *b*) gyökszóik, törzseik többnyire két-három mássalhangzóbul állnak, melyekhez önhangzók nem tartoznak, ezek mellékesek levén e nyelvekben; *c*) bennök csak két nemi különbség találtatik; *d*) a birtokviszony sajátosságosan fejeztetik ki; *e*) hasonlítás képző rag bennök nincsen; *f*) összetett szók sem talátnak; *g*) gyökszóik saját testökbe képzőket fogadnak be (katal ütött, ölt, kittél ütögetett, kuttal ütögettetett); *h*) az igezőnek csak két ideje van; *i*) szófüzésök igen egyszerű stb.

4. 2) Az indogermán nyelvcsaládot leginkább jellemzik

a) a hajlítás (flexio) vagy is azon általános tény, miszerint gyökszók és törzseik önhangzói az idomok változásával különösen elváltoznak; vö. *τέμνω, ἔταμον, τομος*; lat. *capio, accipio, accipi*; ném. *stehlen, stahl, gestohlen*; b) sajátlag hajlító nyelvek (flexivische Sprachen); c) bennök három meghatározott nemi különbség találtatik (gör. *ὁ, ἡ, τὸ*; lat. *hic, haec, hoc*; ném. *der, die, das*); d) az önhangzók a gyökök, törzsek, s ezek ragasztékaiban vegyest fordulnak elő, miszerint ezekre nézve osztálytevő ösztön nem nyilatkozik; e) a dolognévszók részint önálló, részint ragnemű viszonyítók által fejezik ki a fogalmat; f), az igék képzők által módosítják jelentéseiket, és személyes névmás által határozzák az alanyt stb.

5. 3) Az uraltaji nyelveknek egyéni természete abban van kifejezve, a) hogy bennök az önhangzók különösen szerepölnek, b) bennök kisebb nagyobb mértékben ki van fejlődve a hangrendszer, c) nemi különbséget nem ismernek, d) a flexiónak s betoldásnak, mint az árjai és szémi nyelvekben látható, semmi nyoma stb.

Igy csoportosúlnak össze a közös jellegre nézve számos oly nemzetek nyelvei — melyek földrajzi helyzet által egymástól leginkább elválasztvák, sőt egymással legösszeférhetlenebb vallást követnek, s testidomukra nézve sem hasonlítanak egymáshoz — nyelveik szerkezete s természetére nézve, miszerint a nemzetek, s ezek közt létező nyelvfajok ez által mintegy körvonaloizva vannak.

6. Többször tétetett már szó az iránt: a magyar nyelv, mely sziget gyanánt vétetik körül az indogermán nyelvfajoktól, melyik család körébe tartozik? Köztünk Sajnovics volt, ki először az uraltaji rokonságot megsejtette. A tudományos meggyőződés megalapítása végett tett újabb vizsgálatokból kitetszik, hogy a) a magyar nyelvben is különösen szerepölnek az önhangzók, melyek b) a hangrendszert is nagy szigorúsággal megtartják, c) benne is az urkodó gyök viszonyi és személyi ragok s képzőkkel toldatik, d) nem ösmer nemi különbséget stb, mi által a fajrokonságot s a nyelvek családjában az őt megillető helyet eléggé kijelöltnek hiszszük.

A földirati tér, melyen az uraltaji nyelvcsaládot beszélő népek elterülnek, Norvégia éjszaknyugati partjaitul egész

az Uralig, s ezentúl egész a Jeniszeiig, Sziberia központjában; továbbá a Lajthátul a Szeretig, s a Kárpát hegyektől a Dunáig, Ázsiába messze a sinai birodalomba behat, mint gondolhatni, különféle népekkel elvegyülve; s magába foglal, akár testalkat, hajszin, arcvonások és erő, akár erkölcsök, vallás, és értelmi fejlődés tekintetében egymástul legkülömbözőbb népeket, úgy, hogy a magyar és osztyák valódi physikai s erkölcsi szélsőségeket tüntetnek föl, dacára az általok beszélt nyelvek rokonságának. Ős fészke e népeknek az Ural és Altai hegyek valának, honnét az uralaltaji nyelvcsalád nevezete.

E tér tehát az, melyre nekünk magyaroknak a helyhöz képest, melyet az európai életben tartunk, a rokonsági érdeknél fogva, kiindulnunk kell, hogy a tudomány számára birtokba vegyük. E téren, mint Hunfalvy Pál mondja, az emberiség külső történetének legnagyobb része gyűl egy csomóba: de az érdekölt vizsgálót első lépten megszorítja a tudás, hogy ez földgömbünkön egyik legnagyobb tér, hol aránylag legtöbb homály ködlik az emberiség történeteinek nagy titkán. E népek hajdan nagy műveltséggel birtak, de ma általán hátrább állnak az európaiaknál, s némely törzseik maiglan bálványozásban sinylődnek. Közülök a magyar, finn, török és mongol birnak irodalommal; a többiektől csak igen kevés, külföldi, főleg orosz térítők s utazó tudósok által, juta hozzánk.

2. §. Az uralaltaji nyelvek egymáshozzi viszonya.

7. Az uralaltaji nyelvek egymáshozzi viszonyát így rajzolja Hunfalvy Pál az Új M. Muz. 1855-iki IV-ik és V-ik füzetében:

a) A bennök összesen találtató huszonhét viszonyi rag nincs meg egyaránt mindenikben, de köztük viszonyi ragokban leggazdagabb a magyar (23 viszonyraggal bír), legszegényebb az osztyák (7).

b) A magyar, töröktatár, jakutban e viszonyi ragok minden közvetítés nélkül járulnak a töszóhoz s többes raghoz; a szuómiban bizonyos közvetítés (bötüváltozás) mellett. Így a m. kéz-bül ragozva lesz: kéznek, kéztül, kézhöz, kezek stb, de a finn käsibül: kädeltä, kädessä, kädet, käsiltä stb.

c) A szuómi nyelv a bírást úgy fejezi ki, hogy a birt dolgot harmadik személyi rag nélkül teszi a bíró után (onnen ohjat = végzetnek gyeplők, nem : onni ohjensa = végzet gyeplői); a magyar, török és jakut a birt dolgot harmadik személyraggal teszi a bíró után. Az : én atyám, jakut : min agam, a szuómiban : minun isäni = enyém atyám.

d) A szuómiban a névszó viszonyítóji megelőzik a személyi (birtok) ragokat; a magyar, töröktatár és jakutban a személyi ragok előzik meg a viszonyítókat. Ők mondják : isäl-läni atyávalom, isältäni atyátulam, mi pedig : atyámmal, atyámtul, a török is : atama és a jakut : agabar.

e) A szuómi, töröktatár és jakutban nincs névhatározó, a magyarban pedig van (az, a).

Jegyzet. A magyarban úgy lett a névhatározó a névmásból, mint az indogermán nyelvekben; s eredetileg nem volt meg. A Halotti Beszédben az az négyszer, az ez háromszor fordul elő mutató névmási jelentéssel.

f) A szuómi nyelvben a tulajdonságnév a dolognév előtt ragoztatik; a magyar, töröktatár és jakutban a tulajdonságnév, mint jelző, ragozatlanul áll a dolognév előtt.

g) A szuómi, töröktatár és jakut nyelvekben az igező csak egyféle személyragot alkalmaz, mely az alanyra való viszonyulást fejezi ki; a magyar igező a személyragokkal mind az alany, mind a tárgyra való viszonyt is kifejezi, például : a tud-a-ja-mükbül összevont tudók = sciebamus hoc, idomban a tud gyökhöz az a időképzőn kívül járult a ja tárgyi, és a mük személyi rag; így a látlak-ban is a 'lát' gyökhez a tárgyi (l) és személyi (ak) ragok csatlakoztak.

h) A szuómi, töröktatár és jakutban az igező nem járhat viszonyítókkal (igekötőkkel), a magyarban fölveszi a viszonyítókat; példák : fölvesz, kimegy, bevisz.

i) A finn nyelvekben, töröktatár és jakutban az igező tagadólag is kifejezi állítását; a magyar ekképen nem tudja kifejezni az ige kimondását.

j) A szuómi és töröktatár az alany és mondomány közt a jelen időben kiteszi az igezőt, tehát mondja : isä on hyvä, török : ata ejü dür; a magyar, melylyel e tekintetben egyez a

jakut, nem mondhatja: az atya van jó, hanem kihagyván az igeszót: az atya jó.

Félbe szakaszjtuk e nyelveknek egymáshoz viszonyát tovább fejtegetni, azoknak alaposabb tanulmányozása után várván a köztük létező közelebbi vagy távolabbi viszonyok részletesebb meghatározását. Azonban a főbbiekre nézve állítjuk, hogy a magyar nyelv inkább különbözik a szuómitul, mint a töröktül, s mint láttuk, a szuómi is akkor közeledik a törökhöz, mikor leginkább különbözik a magyartul.

3. §. *Lehet-e, s minő értelemben a finn nyelvet típusnyelvnek állítani?*

8. A nyelv az emberi önálló szellemnek terménye, mely mintudatunk, s hozzáátételünk nélkül, és kívül lett, melynek tehát állatjához semmit hozzá tenni, tőle semmit elvenni embernek nem áll hatalmában; de ezen terménynek állatját mind jobban, és jobban megösmerni, s így felőle való tudományunkat fejleszteni, gyarapítani lehet is, kell is.

A tapasztalás azt mutatja, hogy egy nyelv sem fejezi ki teljesen egész nembeli valóságát, hanem az egész nem együtt véve teszi azt; szinte mint egyes ember sem mondható teljese, külön szakítva az emberi társaságtul; hanem az emberiség egyéb tagjai nagyobbítják csak egyedi jelösségét, tüntetik ki valódi böcsét.

Igy a nyelvek csak kölcsönös rokonságukban ismerhetvén föl egymást, a tudomány az egy törzshez tartozó fajok összehasonlítása által halad csak biztos úton, egyes nyelvekben kutatván azon vonásokat, melyek közös tulajdonai az egész törzsnek.

9. De, mert az egy családhoz tartozó nyelvek közül egyik a másiknál tökéletesebben fejezi ki a család közös jellegét, azért a nyelvészek az egy családhoz tartozó nyelvek közül ki szokták választani a nyelvet, mely a többinek ösképe — s típuszául szolgáljon, mint az indogermán nyelvek közül szolgál a szanszkrit.

Már az uralaltaji családhoz tartozó nyelvek közül melyiket, s minő értelemben illesse meg e tisztelethely? meghatározni még most fölötte nehéz. Tudtunkra a szuóminak elég

nyugalom engedteték szellemét háborítatlanul kifejthetni. A szuómálának hazájok fekvése által megvédve, annak sűrű erdeiben és csöndes tavai mellett fejlesztheték őseik dalai által megszentelt, s védett nyelvöket. A mint e nép szellemi látköre a civilisatio magvainak fölvételével tágult, fejlődött nyelve is, de alapjellegéhez mindenha híven, miszerint az most, mint tiszta harmóniás képzetű nyelv áll előttünk (Kellgren, Grundzüge. 3. l.). Egészen más uton, s más viszonyok között fejlődött a törökség nyelve. Mi magyarok, legközelebbi nyelvrokonainktúl (oszttyák, vogul) elszakadva, s idegen népek közé beékelve, velök szakadatlan harc és küzdelemben éltük le európai létünk napjait, miért nem is fejlődhetett nyelvünk tisztán s menten minden idegen befolyástul (Joh. Zahourek, Über die Fremdwörter im Magyarischen. Prag. 1856).

Azért nem kételkedünk ugyan a szuómit jellegnyelvnek állítani a finn csoportra nézve, de a magyarra nézve, melynek például tárgyi igeragozása sem találta a finnben, ilyennek nem vehetni. Még is, minthogy a magyar a finn és török között áll, a finn csoport típusnyelve ránc nézve oly szükséges, mint a törökség típusnyelve.

10. Nekünk magyaroknak, a finn nyelv bajosan levén — főleg svéd kútfők által — hozzáférhető, megkísértők a finn nyelv rendszerét honi nyelven írni, dolgozatunkban következő nyelvtanokat használván :

Finnische Sprachlehre für Finnen und Nichtfinnen, mit Beziehung auf die Aehnlichkeit der finnischen Sprache mit der Ungarischen stb. Verfasst von Johann Strahlmann. St. Petersburg 1816.

Finsk Språklära, enligt den rena Vest-Finska i Bokspråk vanliga Dialecten. Författad af Gustav Renvall. Abo 1840.

Die Grundzüge der finnischen Sprache mit Rücksicht auf den uralaltaischen Sprachstamm von H. Kellgren. Berlin 1847.

De affixis personalibus lingvarum Altaicarum Dissertatio. Conscripta Dr. M. Alexander Castrén. Helsingforsiae 1850.

Finsk Språklära af Gustaf Erik Eurén filosofie Magister, Adjunkt vid Abo Gymnasium. Abo 1849.

Suomalainen kieliooppi suomalaisille kirjoittanut. G. E. Eurén, Turun Gymnasin Lehtori. Painettu Turussa. Vuonna 1852.

Hunfalvy Pál értekezései „a nyelvhasználtás elveiről s elemeiről“ a m. Akadémia 1851-ki hiv. közlönyében.

Suomalainen Sana-kirja, Lexicon Lingvae Finnicæ cum interpre-

tatione duplici, copiosiore latina, brevior germanica. Auctore Gustavo Renvall Philos. Doctor. Praeposito, et Pastore in Uskela. Aboae MDCCCXXVI.

A szókötési szabályok megállapítására s felderítésére példákat merítettünk még következő könyvekből:

Lyhy suomen Historia, ja Maantiede kansakoulujen tarpeeksi suomentanut J. F. Granlund. Helsingissä 1849. (Finnország rövid története s földleírása a néptanodák szükségére).

Kanteletar, taikka suomen kansan vanhoja Lauluja, ja virsia. Helsingissä 1840. (A szuómi nép régi énekei s versei).

Kalevala. Toinen painos. Helsingissä 1849.

Suomen kansan sanalaskuja. Helsingissä 1842. (a szuómi nép példabeszédei).

Suomen kansan Arvoituksia. Helsingissä 1851. (a szuómi nép talányai).

Uskovaisten hengellinen Aarre-Aitta. Turussa 1852. (a hívők lelki kincstára).

4. §. A finn nyelvjárásokról.

11. Finnben a nyelvjárások (kielen murteet) nagyon ki-fejldödvék. Szükségesnek tartjuk itt ezeket Renvall nyomán megösmertetni. (l. Nyelvtana 1—7 l.)

Minden nyelv, melyet nagyobb földterületen egy nép beszél, szükségkép alá van vetve különféle változásoknak, kisebb nagyobb tájszólási különbségeknek, melyek minél távolabb esnek, annál inkább eltérnek egymástul, míg végre a legtávolabbi a többiektül egészen elütő külön nyelvet képez, ha csak nem sikerül némely ily nyelvtöredéknek fölemelkedni testvérei fölé, mely lassanként ösmeretes lesz a többi nyelvjárás körében, s egy közös nemzeti nyelvvé válik, mely aztán összetartja, egyesíti, vezeti a többieket, s ezeken uralkodik. E szerint eredetileg minden nyelv egy elzárt töredék volt, melynek emelésére az előkelők társalgása, a tanügy által nyert magasabb irodalmi képzés, jeles hadi tettek, vagy hódítások más dialectusok terén, élénk kereskedelem, szerencsés helyzet, vagy egyéb véletlen eset működhetett, úgy, hogy terjedelmesb ösmeretre juthata s elvégre egy egész nemzet nyelvévé lehete.

12. Így történt ez a finn nyelv számos töredékeivel is. A finnek, kik a Ladoga és Szaima tavak körül, Torneóban,

meg Kajaani mellett laknak, ugyanazon nyelvet beszélik, melyet az Abo vidékiek; a szók három negyed része mindnyájokkal közös: de mind e mellett, részint némely sajátosságokra, s ezeknek különböző kiejtésére, részint bizonyos ragozási formákra nézve, beszédökben oly nagy különbség találtatik, hogy külön, egymástul távol vidékeken lakó finnek, sok esetben, csak nagy nehezen érthetik egymást. Minden fíramegyének (pitája) nyelvében van némi sajátosság és eltérés, mely a távolság szerint lassankint annál észrevehetőbbé válik, minél távolabb esnek egymástul a helyek, úgy hogy külön tartományokban külön nyelvjárásokként tűnnek föl.

13. E nyelvjárások az országban ősrégiek, mert a finn, vagy csüd törzsnek külön ágai, melyek hajdan külön idősza-
kokban keletről Finnlandba költöztek, valószínűleg már magokkal hozták azon nyelvjárási különbségeket, melyek a jelen korig élnek. Ilyek valának, valószínű bevándorlási idősza-
kok szerint, a Szuomalánok (suomalaiset) az országnak azon részében, mely az oroszok által legelőször hódítottatott meg (sajátlag úgy nevezett Finnek, vagy Szuomalánok Abo megyében, és Szatakuntában Tammerfors, Björneburg s Rauma körül); a Kainulánok (kainulaiset) keleti Botniában Kajaani körül; a Hämälänök (Hämäläiset) Tavasztlandban; a Szavolánok (Savolaiset) Szavoban Kuopio körül; a Karjalánok (Karjalaiset) Karjalában (Kareliában) több másokon kívül, kiknek telepei Finnland határain kívül esnek ugyan, de kiknek nyelve még is befolyással volt a finn nyelvjárások fejlődésére, minők: az Anulánok (Anulaiset = Olonetziek) az Onega és Ladoga tavak partjain; a Vatialánok (Vatialaiset) Inkeri földön (Ingermanland) a Nawa mellett; a Virolánok (Virolaiset) a Viroföldön, azaz Esztek Esztországban.

E sokféle nyelvjárás könnyen föntarthatá magát egész maig, mert régibb időkben hiányzott e népfajok közt a politikai összeköttetés, s kölcsönös érintkezés. Mindenik csak magának élt, s így nyelve elszigetölten fejlődhetett.

Utóbb egyes kis telepkek járultak az ősiekhöz, melyekkel elvegyülván, új nyelvbeli töredékek támadtak. Ezen kül az oroszok (venäläiset) szomszédsága keleten, a svédéké (ruotsalaiset) nyugaton a finnekkeli folytonos érintkezés miatt

ismét új nyelvjárási különbségeket hozott létre. Így a Ladoga és Saima tavak körül, és Kuopio megyében megtelepült finnek számos orosz szót fogadván el, nyelvüket oroszossá képzék; ellenben az ország nyugati partjain lakó finnek beszédmódjokat a svéd nyelvhez idomíták, s nyelvüket összekeverék számos svéd szóval.

Végre, mint minden élő nyelv, úgy a finn is alávétve levén különféle változásoknak, mik szerint némely szók különféle irányt s alkalmaztatást nyertek, megfoghatóvá válik: hogyan fejlődhettek ki a finben annyiféle nyelvjárások, és hogy ezek közül mindeddig egyik sem emelkedhetett a többiek fölé annyira, hogy azokat egyesítvén, fölöttük, mint az összes finn család nemzeti nyelve, uralkodhatnék.

14. A finben jelenleg divatozó sokféle nyelvjárást két fő osztály alá foglalhatni. Az éleselmű Porthan *) az egyiket közönségösnek (communis), a másikat szavóinak (savonica) nevezi; mi pedig, a különböző népfajok földirati fekvésének alapján, keletinek és nyugatinak mondjuk.

A nyugati finn fő dialectust beszélők azon népfajok, melyek korábban vándoroltak be Finnlandba, ugymint a szuóm-alának, kainulának és hämälännek. Mind ezen népeknek nyelve bír egy közös jelleggel, s közös nyelvtani formákkal; ámbár az Abo megyei parti finnek, közel érintkezésöknél fogva a svédek és esztekkel, több hatalmasan megcsonkított, félig svéd, félig eszt formákat is vettek föl. De e mellett szükség megjegyezni, hogy már két-három mérföldnyi távolságban a tengerparttól, az abói nyelvjárás mind inkább teljes és tiszta, s észrevétlenül közelít a szatakuntai tájszóláshoz. Szintén így a tavasztlendi is keleti részen (Hanho, Hollola, Ithis körül) a szavóiak szomszédságában, lassankint némely eltérő tulajdonságokat véve föl, melyek közül leginkább kítőnő, hogy a nyugati finn dialectus *d* és *z* mássalhangzóinak helyes kiej-

*) A IV-ik Gusztáv Adolf svéd király által 1802-ben alapított abói új akademiának egyik dísze. „Tämä suomen pääkoulu oli silloin suuressa arvossa: Porthan, Calonius, Fransén, Tengström olivat sen kaunistus, ja kunnia — e suuomi fötanoda akkora nagy hurben (becsben) volt: Porthan stb valának annak dísze, s dicsősége“ mond a Lyhy Historia a 39. l.

tését elfeledte. A nyugati finn nyelvjárás tisztán csak Szatakuntában, vagyis Tavasztehusztul éjszaknyugatra, és délre Osztrobótniában maradt fön, hol a szók kevesebbé vegyültek el, s a nélkül, hogy összekeveredett volna a svédvel, vagy nagy hatást gyakorolt volna reá az orosz, tisztán fejlődött, saját, önálló eredeti formái szerint; mihez sokat tett ama körülmény, hogy e dialectus régolta, s majdnem kizárólag használták az egyházban és irodalomban, miszerint egyre tökéletesedik, s ösmeretös egész Finnlandban. Ez okra nézve nevezé Porthan e nyelvjárást közönségesnek.

15. Jegyzet. A nyugati finnek *d* és *z* bötüji a többi finnekre nézve valódi sibolet. A tiszta nyugati finn *d* bötüje nem hasonlít az orosz, svéd, vagy német *d*-höz, hanem az egy sajátságosan rezgő hang, mintha egyszerre *dlr*-et akar-nánk ejteni. A szuómalánok és kajnulánok tisztán birják e hangot, de a hámälänök keleti Tavaszttlandban helyette gyakran *l*, néha *r* bötüt mondanak, oly vegyesen, hogy néha ugyanazon fáramegyében majd ezt, majd amazt hallhatni. Így malon vagy maron, haulan vagy hauran, tahlon vagy tahron-t mondanak a madon, haudan, tahdon helyett. — A *z* bötüt a szuómalánok fél hehezettel, vagy szeszszentéssel, mintegy *th*, vagy *ths*-nek mondják: mezä, viza, kazon = methsä, vihtsa, kahtson. A hámälänök és kajnulánok ennek tiszta kiejtését már elvesztötték, s helyette két *t*-ét ejtenek: mettä, vitta, katon. Nyugati Nylandban és Ó-Carleby közelében e szók két sszel ejtetnek: messä, vissza, kasson; keleti Nylandban, a Kymenē folyam partjain a *z* átmegy *ds*-re: medsä, vidsa, kadson; még inkább kelet felé (Viborg táján) *ts*-re: metsä, vitsa, katson; Sordavala vidékén *tseh*-re: metschä, vitscha, katschon, Szavóban végre *ht* vagy *h*-ra: mehtä, vihta, kahton vagy kahon.

16. A keleti finn nyelvjárás szerint beszélnek a később bevándorlott szavolánok és karjalánok, de ezek beszédében ismét számos különbség találtatik, például: a szavóiak mondják: mehtä, vihta, minä, minun, a karjalánok pedig: metsä, vitsa, mie, miun stb; benne azonban a sok apró eltérés mellett sem hiányzik bizonyos összhangzatosság. A savokarjalai nyelvjárás kiterjed egész keleti Finnlandra, s legtisztább Kuopio vidékén, s onnét kelet felé; s minthogy korán jöve érintkö-

zésbe a tavasztlandi s osztrobotniai tájszólásokkal, s egyfelül ezekkel, másfelül összekeverődék az oroszszal, kevesbbé nyerve szabályszerű alakot, s önálló kifejlődést. Ez soha sem használtaték az irodalomban, azért nincsenek is kifejtve nyelvtani sajátságai, és számos eltérései sem látszanak eléggé ösmertéseknek egymás előtt.

Belső Finnlandban (Keuru, Laukas, Ruovesi, Längelmäki vidékén) egész a hitujítás idejeig maradtak hátra lappok telepei, mi által sokáig gátoltaték a savói nyelvjárás elvegyülése a nyugati finnel Szatakuntában és Osztrobotniában.

17. A különbség a nyugati és keleti finn nyelvjárások között főleg ezekben áll: *a)* a keleti sok saját, a nyugatiban divatlan, többnyire az oroszoktól kölcsönzött szóval bír, minők: aprakka kimért részlet, pätsi kemence, rotu nem, saari sziget, tuuma végzet, határozat stb. *b)* ugyanazon szónak különböző értelme van egyikben is, másikban is. Így a rihma = kötél, az abói nyelvjárásban am. szalag, a szavokarjalaiban cérna stb. *c)* főleg, hogy a szók kiejtése s ragozása nevezetesen különbözik, mint következő egybehasonlításbul kiviláglik:

Nyugati finn.

minä, sinä, me, te, he
én, te, mi, ti, ök.
maa, pää, haapa, väärää
föld, fej, jegenye, görbe.
ottaa, pettää, tulee, menee
kapni, csalni, jön, megy.
me tulimme, me söimme
mi jövénk, mi evénk.
olen, olet, on, olimme, olisin
vagyok, vagy, van, valánk,
volnánk.
niitu, sisar, akkuna
rét, leány, ablak.
isäni, isäsi, isänsäh
atyám, atyád, atyja.

Keleti finn.

mie, sie, myö, työ, hyö.
moa, peä, huapo, viäree.
ottoo, pättöö, tuloo, menöö.
myö tulloon, myö syötiin.
oon, oot, oo, oomme, oisin.
niitty, sisär, ikkuna.
isäin, isäis, isään, v. isäse.

Nyugati finn.

naula, peura, koura, puuro
szeg, iram, marok, pép.

saadah, juodah, syödäh
fogni, inni, enni.

madon, haudan, tahdon
mászónak, kútnak, akaratsnak.

stb.

Keleti finn.

nakla, petra, kopra, putro.

saahah, juuvah, syöväh.

maon vagy mavon, hauvan,
tahdon.

stb.

18. A határ a nyugati és keleti finn nyelvjárások között nem jelölthetjük ki pontosan, mert a fáramegyékben, melyek között az huzathatik, majd az egyik, majd a másik dívik inkább. Még is a Kymmene folyam, a Päijäne tó, s Osztrobotniában a Maanselkä (földhát) Kourtanetul fogva Paldomóig úgy tekintethetik, mint határvonal a finn két fő dialectus között, ámbár a karjalai nyelvjárásnak nyomai még láthatók Nylandban, Virdois, és Ó-Karlebyben; ellenben a tavasztlandinak nyomai vannak Viborgban, és délnyugati Szavóban, melyeket valószínűleg hajdani kisebb telepek hagytak hátra.

E különböző nyelvjárásokra mi tekintettel, leszünk ugyan nyelvtanunkban, de szem előtt még is csak a nyugatit fogjuk tartani, melyet Szatakuntában, Tavasztehusz és déli Osztrobotniában beszélnek, s mely, mert a legrégibb finn iratokban írói nyelvtől szolgált, egész Finnlandban ösmeretős. Ez a nemzet általános egyházi nyelve, ezért a Biblia, postillák s egyéb egyházi kézikönyvek által kiterjedt egész Finnlandban a Ladoga partjáig, s Lapphon sivatagjaig; ez végre, mely a nemzeti költészeti hagyományok alapján szép virágzásnak indult finn irodalomban, jelesül a szuómi tudós társaság könyveiben is dívik.

5. §. A finn nyelvtan felosztása s elrendezése.

19. A nyelvtannak felosztása (kielioppin jako) különféle képen intézthetjük. Mi azt e könyvben a szuómi nyelv alkatrészeinek alapján építjük, melyek, mint minden egyéb nyelvben, így határozatnak meg: ízelt hangok (äänet) kifejezve bötük (kirjaimet), szók (sanat), mondatok (sanakot) által. Ehhöz képest e finn nyelvtan értekezni fog:

I. A bötükrl (hang- v. bötütan), vagyis a hang és írás-jegyekrl (lukumerkit), különösen *a*) azoknak kiejtésérül (orthoeptia) s leírásárul (orthographia). Elöterjeszti az írási jeleket (eromerkit, különválasztó jelek); vizsgálat alá veszi a bötüket, midön szótagokká (tavut), szókká alakulnak; végre előadja azon sajátságokat, melyeket ez alkalommal nyernek.

Jegyzet. A bötükből szótagok, ezekből szók lesznek: a bötük és szótagok tehát a nyelvnek elemei (kielen alkeet), miért a nyelvtannak e része: elemi tannak is neveztetik.

II. A szókrul (szótan), midön ezek a beszéd részeivé alakulnak, s magába foglalja *a*) a szóképzést, vagyis a beszéd különféle részeinek származását a gyökökből, és egymásból, *b*) a szóviszonyítást (sioitus, sioitelemen), vagyis érteközik azon idomokrul, melyeket a szók egymáshoz, és a mondatközi viszonyaikban öltenek.

III. A harmadik rész a szóknak, vagy beszédrészeknek értelmes mondatokká alakítását (szókötés = sanain sopu) s azoknak, és a mondatoknak egymáshoz viszonyait tárgyalja.

Toldalékul a finn versszörzés szabályait adjuk.

ELSŐ RÉSZ.

Bötütan.

ELSŐ FEJEZET.

A)

6. §. *Az írásjegyek vagy bötük alakja, száma, kiejtése.*

20. 1. Hogy voltak-e hajdan a finneknek eredeti hangjaik (äänet) jelölésére saját jegyeik (merkit), bötük? némelyek a runóbötükből (runopálcákból = runosauva) és rovásokból (puumerkit) akarják következtetni. Bizonyosabb, hogy írásjegyeiket (bötüiket) a svédektől (németektől) kölcsönzék, melyek náluk divatban voltak a legujabb korig; de most, mint általában a nemzetek, a szuómalánok inkább a latin bötükkel kezdenek az írásban élni. Mi is ezeket használjuk a szuómi szók leírásában.

2. A szuómi nyelvben összesen csak huszonegy (21) bötü vagyon, mert csak ennyi, és nem több önálló külön hang találtatik eredeti szuómi szókban; névszerint:

a, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, y, ä, ö.

1) *Jegyzet.* E bötükön kívül találtatik a szuómi nyelvben egy véghang (loppunääne) is, mely mint pótléka egy eltűnt hangnak, a szók végén hehezetként hallatszik: kude', sano' = kudeh, sanoh.

2) *Jegyz.* Némely, különösen régibb iratokban a felsorolt bötükön kívül előfordulnak a latin alphabethből ezek is: *b, c, f, q, x, z, ã.* A *b* és *f* ugyanazon hangok, melyek a magyarban, s nem jönnek elő eredeti szuómi szóban. A *c* a latin írással behozatva, az *a, o, u* bötük előtt úgy hangzott hajdan,

mint a *k*, de ez által helyéből már kiszorítottatott. A *q* szinte *k* helyett dívott (cuin, quin, ma: kuin). Az *x* és *z* kettős bötük, s ma feloldva *ks*, *ts*-nek iratnak inkább: *yxi* = *yksi*, kazo = katso. Az *ä* = *o*, például ebben: äberg = oberg.

3) *Jegyz.* A *d* és *g* bötük is sajátlag idegenek a szuómi-ban, és csak ott használtatnak, hol némely bötük (*t*, *k*) meglágyúlnak. Velök egy, eredeti szuómi szó sem kezdődik, s a *d* hang a szavokarjalai nyelvjárásban nem is találtatik, ez azt a szóból kilökvén, vagy más bötük (*l*, *r*, *th*) által pótolván. Így a madon helyett a szavo-karjalának: ma'on, malon, maron, mathon-t mondanak.

21. 3. A szuómi bötük mindig ugyanazon hangot jelölik; úgy, hogy felcserélődésnek helye nem lehet. Minden bötü tisztán kiejtetik, s világosan hallatszik. Tehát nem nyeletik el egy hang sem, nem is változik, mint némely nyelvekben, például a franciában, hol cheval = ló, így ejtetik: svál. A szuómiban e szerint a *k* csak *k*, és nem más; az *s* mindig *sz*, melyen kívül más sziszegő hang a szuómiban nem találtatik (kusi = kuszi, húgy). Így a többi bötü is. Midőn a szuómiban a hang változik, változik a bötü is. Így a kuningas király, lepo nyugalom, pata fazék stb szókban hangváltoztatás fordulván elő, lesznek: kuninkaan királyé, levon nyugalomé, padan fazéké, miszerint a *g*, *p*, *t* hangok helyébe egészen más bötük (*k*, *v*, *d*) lépnek.

Némely bötük kiejtését közelebbbrül akarjuk meghatározni:

Az *a* röviden ejtetik, mint a magyar *a*, de kissé nyiltabban, körülbelül úgy, mint a német *a* a hat (haben) szóban, p. o. kala hal, jalka láb, lakana lepedő.

Az *e* úgy hangzik, mint a magyar *e* ezekben: teszkek, leszkek (teszkek, leszkek), miszerint a mesi méz, vesi víz így ejtetnek: mesi, vesi.

Az *ä* nyilt szájjal mondatik, mint a magyar *e* a vezet, szeret igékben, miszerint az a käsiben úgy hangzik, mint a kezek-ben a nyilt *e*.

Az *i* = *i* magyar *i*: piti (pitää tartani igétül) irti szabad, kötetlen állapotban levő.

Az *o* = magyar *o*: poro hamu, kolo odu, koso bőkezű, adakozó.

Az *ö* = magyar *ö*: törö makacs, nyakas, rössö véres-hurka.

Az *y* ugy hangzik mint az *u* a német Hütte, magyar бүртү szókbán: lyhyt (lühüt) rövid, yllyn (üllün) fölemelkedöm.

7. § A bötük felosztása.

22. A bötük felosztásának első alapja, azoknak a hangzsbani kisebb vagy nagyobb önállóságában találattik. E szerint a bötük I. önhangzók (ääntäväiset) *a, e, i, o, u, y, ä, ö* (8) és II. mássalhangzók (ääntyväiset) *d, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v* (13).

I. 1) A hangzók sajátóságukra nézve, melylyel a nyelvben birnak, *a*) kemények (kovat) vagy alhanguak: *a, o, u*; *b*) lágyak (pehmeät) vagy felhanguak: *ä, ö, y*; *c*) könnyűek (keveät) vagy közlő (közép) hanguak: *e, i*.

23. E különböztetésnél fogva a szók is vagy kemény (al) — vagy lágy (fel) — vagy végre könnyű (közlő) hanguak, s ezen épül az altaji nyelvekre nézve jellemző, s jelesül a szuómiban általán s kivétel nélkül uralkodó hangrend, vagy hangegység (ääntiväisten sointu, Vokalharmonie), mely szerint kemény, és lágy hangzók együtt a szóban nem lehetnek; de mind azok, mind ezek megférnek a közép, vagy közlő hanguakkal:

A-hangrend ezen fő törvénye szerint illeszködnek a szókhoz mind azon végzetek, melyek azokhoz függesztethetnek, különösen:

a) kemény vagy alhangú szókhoz kemény hangzóú végzet járul, p. o. kalastaa-ko, halász-e? (nem: kalastaa-kö), kalvo-lla hártáival, talo-na ház- vagy majorkint.

b) lágy vagy felhangú szókhoz felhangzóú végzet járul: värähtä-kö remeg-e? hyvänä jól.

c) Ha a szóban kemény és lágy hangzók vegyest állnak, a végzet kemény hangzóval járul, p. o. veisaa-ja énekes, seiso-a állani.

d) Ha a szóban lágy és közlő hangzók jönnek össze, a

végzet lágy hangzóval járul, p. o. reikā-inen lyukacsos, pide-tä-än tartatom.

e) Ha a szóban csupa könnyű v. közlő hangzók vannak, a végzet lágy hangzóval járul, p. o. miehe-nä mint férj, kiele-stä nyelvtül, ei-hän nem ő.

24. 2. Minden hangzó ismét mennyiségileg a) rövid: *a, o, u, ä, ö, y, e, i*; vagy b) hosszú, mikor ugyanazon hangzó két jeggyel íratik: *aa, uu, ää, yy, ii* kétjegyű hangzók (kak-soi sääntäväiset).

25. 1. Jegyzet. Ez utóbbiak kiejtésére nézve megjegyezzük, hogy ámbár két jeggyel íratnak, még is csak egyhangúak, s az elsőktől csak mennyiségre (hosszúságra) nézve különböznek, mint különbözik a magyar egyetlen jegyű *a* hangzóétul az *á*, mely hajdan szinte két jeggyel (*aa*) íratott, ezért kétjegyű egyes hangzóknak neveztetethetnek helyesen — de még sem úgy ejtetnek egészen mint a m. *á, é, í, ó* stb, hanem

az *aa* úgy hangzik mint a német *aa* az

Aal, Schaar, Paar szókban: *äasi* számár, *otaa* venni

az *ee* mint a német *e* az *edel*-ben, p. o. káteen

az *ii* mint a német *i* a *wir* szóban: *kiüttää* köszönni, *di*-csérni.

az *oo* mint a német *o* a *Kohl* szóban: *koota* gyűjteni.

az *uu* mint a német *u* az *Uhr* szóban: *uusi* új.

az *yy* mint a német *ü* az *üben* szóban: *pyy* fogoly, *sy*y ok.

az *ää* mint a német *ä* a *Bär* szóban: *pää* fej.

az *öö* mint a német *ö* a *Höhe* szóban.

26. 2. Jegyzet. Súlybeli különbségekre nézve az önhangzók közül az *a, aa, o* nehezek és súlyosak; az *u, uu, y, yy, i, ii* könnyűek, t. i. a hangzók többé vagy kevesebbé teljes voltát (súlyát, könnyűségét) a távolság határozza meg, mely azok és a mássalhangzók között van, mert mentül közelebb esik valamely hangzó a mássalhangzókhöz, annál többet vesz hangja teljességéből. Azért legteljesebb (súlyosabb, nehezebb) az *a*, és a megfelelő *e*, kevesebbé teljes az *o* és megfelelő *ö*, mivel közel állnak az *u, ü*-hez, melyek már határosak a *v*-vel, s erre könnyen el is változnak. A közlő hangok között is teljesebb az *e* az *i*-nél, mely határos a *j*-vel, s arra

el is változik. L. a Magyar Nyelvészet I. 187-ik és 188. ll. Hunfalvy Pál értéközését a m. helyesírásról.

27. 3. A nehéz, és súlyos hangzók a kiejtésben egyesülvén a könnyűekkel, támadnak a kettős, vagy ikerhangzók (kaksiääntäväiset)

- a) *ai, oi, ui*
äi, öi, yi, ei
au, ou, eu, iu
äy, öy
 β) *uo, yö, ie*

Az α) alatti ikerhangzókban az első elem túlnyomó, vagyis teljesebb, hangzatosabb, miért elülhangzatos (esiää-niset) vagy sajátlan ikerhangzóknak mondatnak. Példák: *ai*-va tiszta, merő; *koi*-vu nyirfa; *ui*-mari uszó; *päi*-vä nap; *lői* lelt; *myi* eladott; *vei* huzott, vün; *kau*-ra.zab; *kou*-ru kárász; *peu*-ra iramszarvas; *kiu*-sa inger, kisztés, baj; *käyn* kelek; *köy*-hä szegény, koldus.

A β) alattiakban pedig a másik elem túlnyomó, miért hátulhangzatos (jälkiääniset) vagy sajátlag ikerhangzóknak neveztetnek. Példák: *juon* iszom, *syön* eszem, *vien* huzok, *viszek*; *suo* tó; *työ* dolog, munka, tét; *tie* út.

1. *Jegyzet.* Az ikerhangzók a kétjegyű egyes hangoktól abban különböznek, hogy azok kéthanguak, vagyis bennök monnó jegy hangoztatik a kiejtésben, tehát az α) alatti példák így ejtetnek: *ajva*, *kojvu*, *ujmari*, *pejve*, *løj*, *müj*, *vej* stb, a β) alattiak közül az *uo*-nak megfelel a m. *ó*, az *yö*-nek az *ö*, az *ie*-nek az *é* vagy a palócos *uó*, *üö*, *ié*: *suomi* = szómi v. szuómi, *syön* szön v. szüön, *tieté* v. tié.

2. *Jegyz.* A szavoi és karjalai tájszólásokban előjönnek még imez ikerhangzók is: a) *oa* vagy *ua*, *äa* helyett, *eä* vagy *iä* *ee* helyett; p. o. *moa* vagy *mua*, *maa* föld, *peä* vagy *piä* *pää* fő helyett, melyek tehát megfelelnek a közönséges írói nyelv kétjegyű egyes hangzóinak, b) melyek megfelelnek a közönséges írói nyelv sajátlan ikerhangzóinak az első szótagban, minthogy e tájszólások a közönséges *u*, *i* helyibe utóhangzatul *o* és *e* hangzókat szoktak felvenni, p. o. *neola* (neula tü), *navla* (naula szeg), *taevas* (taivas ég).

28. II. 1) A mássalhangzók a beszéd létegeinél (ääntimet) fogva

- a) torokhangok (kurkkuäänet) *k, g, j, h*
- b) foghangok (hammasäänet) *t, d, n*
- c) nyelvhangok (kieliäänet) *s, r, l*
- d) ajakhangok (huuliäänet) *p, m, v*.

2) Tulajdonságukra nézve

- a) kemények (kovat) a *k, t, p*
- b) lágyak (pehmeät) a *g, j, h; d l n, r, s, m, v*, mely utóbbiak közül a *h, l, n, r, s, m* könnyebb hangzásukra nézve könnyűeknek (keveiksi) mondatnak.

B)

8. §. Szótagok, és szótagolás.

29. 1. Midőn a bötük a szó alkatrészeiül kisebb nagyobb számmal összefoglaltatnak, azok, melyek egyszerre mondatnak, szótagoknak (tavut), a szó tagjainak neveztetnek.

A mássalhangzók, külön, szótagot nem képezhetnek, hanem melléjük legalább egy önhangzó szükségöltetik, mely azokat hangoztassa; de minden önhangzó képezhet maga egyedül egy szótagot, p. o. *isä* (*i-sä*) atya, *ös*, házigazda; *osa* (*o-sa*) rész; *usea* (*u-se-a*) gyakor, sok; *yli* (*y-li*) fel, felső; *äly* (*ä-ly*) értelem. Hosszu, és ikerhangzók is képezhetnek szótagot, p. o. *aamu* (*aa-mu*) korány, reggel; *ääni* (*ää-ni*) hang, szó; *aita* (*ai-ta*) sövény; *äiti* (*äi-ti*) anya; *aura* (*au-ra*) eke; *ui* uszik; *yö* éj stb.

30. 2. Az ön- és mássalhangzók négyféleképen egyesülnek szótagokká:

a) önhangzó kezd, s mássalhangzó zárja a szótagot, mi egyedül az előszótagban történhetik, p. o. *alku* (*al-ku*) kezdet, eredet; *ikku* (*it-ku*) sírás; *umpi* (*um-pi*) körösleg zárt valami; *aitta* (*ait-ta*) csűr, kamra; *aukko* (*auk-ko*) téres, *eukko* (*euk-ko*) banya.

b) önhangzó követi a mássalhangzót, p. o. *kala* (*ka-la*) hal; *rupi* (*ru-pi*) var, rüh; *rusa* (*ru-sa*) törek; *käpälä* (*kä-pä-lä*) láb-köröm; *kuuma* (*kuu-ma*) forró; *koira* (*koi-ra*) kutya.

c) Az önhangzók két mássalhangzó közé szorulnak, p. o.

särvän (sär-vän) szörpölök; *tyhjyys* (tyh-jyye) üresség, ür; *kuoppaan* (kuop-paan) elások valamit; *kolvennan* (kol-ven-nan) várak, késém; *kallis* (kal-lis) drága, becses.

d) Az önhangzó után két mássalhangzó következik, de csak az elő vagy kezdő szótagban, p. o. *pelkkä* (pelk-kä) tiszta, vegyítetlen; *pilkku* (pilk-ku) folt; *jyrkkä* (jyrk-kä) hajthatlan, kemény, makacs; *myrskky* (myrk-ky) szélvész; *nurkka* (nurk-ka) szöglet.

31. 3. Ezekhez képest határozhatni meg a szótagolás (*tavuus-opin*) törvényeit:

a) Egy mássalhangzó, melyre önhangzó következik, ez önhangzóhoz foglaltatik, p. o. *alotan* (a-lo-tan) kezdek, valamihez fogok; *lupaaminen* (lu-pua-mi-nen) bocsánat, engedély; *kuolevainen* (kuo-le-vai-nen) halhatatlan.

b) Ha két mássalhangzó önhangzók közé szorúl, az első az első szótaghoz, a másik az utolsóhoz foglaltatik, p. o. *kello* (kel-lo) harang, csengetyű; *kylmä* (kyl-mä) hideg; *ylpeillä* (yl-peil-lä) kevélykődni; *kuljeskella* (kul-jes-kel-la) mendögelni.

c) Három mássalhangzó közül csak az utolsó foglaltatik a reá következő hangzóhoz, p. o. *kolikko* (kol-k-ko) nagy, borzasztó; *myrkkyy* (myrk-ky) méreg; *kinttu* (kint-tu) térdhajlás; *sirppi* (sirp-pi) sarló.

1. Jegyzet. A kétjegyű hangzók mindig elválaszthatatlanul együtt maradnak a szótagban, mert noha ezeket a szuómi nyelv kettesével írja, még is mindig csak egy hangnak jegyei, p. o. *seuraamaan* (seu-raa-maan) követni, kísérni.

2. Jegyzet. Az ikerhangzók, egy lehelettel ejtettvén, együtt maradnak a szótagban. Többire, mert az ikerhangzókból a két különböző hangzó közül az utolsó súlyára nézve túlnyomó, hol ez eset elő nem fordul, a két különböző hangzót szükség elválasztani. Így ezekben: *pieni* kicsi, *kauha* nagy kanál, *pouta* derült, száraz idő; *neula* tű; *liukas* sika-mós, sebes, gyors; *vyö* öv, *aikailee* időz; az *ie*, *ai*, *ou*, *eu*, *iu*, *yö*, *ui* hangzók egymástul elválaszthatatlanok, mert az utolsó túlnyomó levén, ikerhangzókat képeznek; de nem ezekben: *tapaus* szokás, erkölcs; *kokous* gyűlés, *kopeus* ke-

vélység, *pappius* papság, *löytyös* lölés, találás, melyek tehát egymástul elválaszthatók : *ta-pa-us*, *ko-ko-us*, *ko-pe-us*, *pap-pi-us*, *løy-ty-ös*.

C)

9. §. *Írási jelek.*

32. A bötükön kívül az írónak és olvasónak szükséges némely jelek ösmerete, melyek közönségösen írási, a szuómi nyelvészek által pedig elválasztó, vagy különböztető jeleknek (eromerkit) neveztetnek, mert arra szolgálnak, hogy egymástul elválaszsszák, megkülönböztessék, mi a gondolatban elválasztatik. Legszokottabbak e következők :

a) pont . (*piste*), b) pontos vessző ; (*puoli-piste* = fél-pont), c) kettős pont : (*kaksoispiste*), d) vessző vagy vonal , (*pilkku saj* : folt, vágás), e) kérdő jel ? (*kysymysmerkki*), f) felkiáltó jel ! (*huutomerkki*), g) zárjel () vagy — — (*sulkumerkki*), h) választójel = (*tavumerkki saj* : szótagjel).

MÁSODIK FEJEZET.

10. §. *A szótagok mennyisége, hangsulya, rhythmusza. Széphangzat.*

A szók elemeit (bötüket, szótagokat) eddig önállóságukban szemléltük : ezennel egymásra hatásukban, egymáshoz viszonyaikban tárgyaljuk.

Ezen elemek közül egyiket az ejtés rövidebb, másikat hosszabb idő alatt fejezi ki ; különböznek tehát egymástul először is külső terjedtségekre (tartamra, időre) nézve. Ezenkívül észrevehető, hogy egyikükön a hang inkább fölemel-tetik (súlyosították), mint másikukon, miszerint másodsor hangsúlyjokra nézve különböznek. Szólunk tehát sorban I) a szótagok mennyiségéről ; II) a hangsulyról s a mi ezeken alapszik ; III) a szótagok rhythmuszáról, és az ezzel járó széphangzatrul.

33. I. A szótagok mennyisége (*quantitas syllabarum*) vagy mértéke (*mita*). Főnebb (29. 1.) mondók, hogy a mássalhangzók, külön, szótagot nem képezhetnek, hanem mellékük legalább egy önhangzó szükségöltetik, mely azokat hangoztassa; miből az következik, hogy a szótagok ugyan annyi időt kívánnak a kiejtésben, mennyit azoknak önhangzói kívánnak, vagy is, hogy a szótagok mennyisége azoknak önhangzója által határoztatik meg. A szótag, melyben két hangzó találtatik, hosszabb időt kíván a kiejtésre, mint az, melyben csak egy hangzó vagyon. E szerint a szuómiban mindazon szótag hosszú (— *pitkä*), melyben két hangzó (kétjegyű egyes vagy ikerhangzó) vagyon, a többi pedig rövid (*lyhyt*), p. o. *säännäämään* prédikálni, *sälävä* kecskefűz (Palmweide), *seuraava* következő, kísérő, *välmistämällä* készítés által.

Jegyzet. Egy szótag hosszúnak mondatik a természet-től, ha e hosszúság a szótag önhangzójától származik; hangtorlat (*positio*) által pedig, ha a szótag természet-től rövid hangzójára két vagy több mássalhangzó következik. A hangműszerek munkásságának alapján, a szuómiban hangtorlat által keletkezhető hosszú szótag nincsen. Az *l*, *m*, *n* és kívül a *h*, *r*, *s* mássalhangzók hosszúak ugyan, ha hangzó után következnek, p. o. az *ah*, *ar*, *as* szótagok kiejtése hosszú lehetséggel történik; de azoknak izesülése (*articulatio*) legott megtörik, mihelyt utánok közvetlen mássalhangzók ejtetnek, mint például az *ahtaus* kifüggesztés; *arku* gyöngéd, érzékeny; *astuu* lép, hág stb. szókban. Ellenben egy szótag mindig megélösítettik, ha annak rövid hangzójára közvetlen két vagy több mássalhangzó következik, mit észrevehetni a *lol* szótag kiejtésénél a *talolla* szóban.

2. Jegyzet. A kétjegyű hangzók egy szótagban, melyek ezt hosszúvá teszik, sem mind hosszúak a szuómiban. Leghosszabbak az *aa*, *ää* stb, ezután a sajátlag úgy nevezett ikerhangzók, s néha a sajátlanok, melyeknek utóhangzója *u*, *y* (*uo*, *yö*, *ie*; *au*, *ou*, *ay* stb.) Ezek hosszúságra nézve azon sajátlan ikerhangzókat, melyeknek utóhangzója *i* (*ai*, *oi*, *äi*), túl haladják.

34. II. Hangsúly = *accentus*, finn : *korko* = magas-

ság. A szótagok egymás mellé rakva csupa szótagok maradnának, ha össze nem köti azokat bizonyos belerő, mely az azokbul alakított szónak, más szó irányában, önállóságát megszerzi. Ezen, a lélekből, mely magát a szóban visszatükrözi, a beszéd műszereibe öntött erő, a hangnak fölemelése, vagy súlyosítása által nyilatkozik, miért az hangsulynak neveztetik.

Jegyzet. A hangsúly mondat-, szó- és szótagbeli lehet, mert mindenikben nyilatkozik azon erő, mely azokat valami egységre idomítja. Hogy kiejtethessék, a szó minden tagjának is kell bizonyos hangsúlylyal birnia, de fő hangsúly még is csak egyikön lehet, különben nem volna egység a szóban. Ezt a szó hangsúlyának, a többbit a szótagokénak mondjuk.

A szóbeli hangsúly tehát arra való, hogy egy a szónak tagjai közül kiemeltetvén, ez a többiekön mintegy uralkodjék, azokat egységre idomítsa, s bizonyos rendben következtesse maga után, s megjelölje az értelmi viszonyt; miért a hangsúly nem csupán szépítője, hanem szükséges eleme, életetője a nyelvnek (*accentus est velut anima vocis*).

35. Itt már előáll az a kérdés: a szónak melyik tagján van a hangsulynak helye? s itt három eset lehetséges, az t. i. vagy a hangsulynak hordereje, vagy a széphangzat, vagy az értelem által határoztatik el, mely utóbbi két esetre nézve a nemzetek egyedisége szokott határozni, mindeniknek saját felfogása levén a széphangzatrul, és értelmi fontosságrul.

A szuómiban kétféle hangsúly van: egy magasabb ' (ylempi korko, *accentus tonicus*) s egy alacsonyabb ' (alempi korko, *accentus euphonicus*). Amaz két vagy több tagu szóban mindig az első szótagon nyugszik, emez a harmad, ötöd, szóval: a feletleneken, néha a negyediken, és hatodikon is, de soha másón, sem a vég szótagon.

Ez következő okokbul történik:

a) A szuómiban minden szónak első tagja a gyök vagy törzs, mely az alapgondolatot fejezi ki, ezért lényeges, és változatlan; az, a mi ehhez járul; ennek alárendöltetik, minek jeleül két vagy több tagu szóban csak az nyer magas hangsúlyt.

b) Minthogy a hangsúly által a szótag értelmének kell

a többi legközelebbiek fölött kiemeltetnie, ezért két egymásra következő szótag közül csak egy kaphat hangsúlyt, a másik soha.

c) A hangsúly a szó vége felé folyvást süllyed. Ezért az utolsó szótag a szuómiban súlytalan. Miből következik, hogy két, három tagu szóban nem lehet más súly, mint magas (acc. tonicus) az első szótagon; a négy tagu szó sem súlyoztathatik másképp, mint magas hanggal az első, alacsonynyal a harmadik szótagon, p. o. *sáarnaan*, *sáarnamaan*, *sáarnamälla*.

d) A magas hangsúly a fő, az alacsony az irányzó értelmet, vagyis az alapértelem módosulattit fejezi ki. Következő példák ezt világosabban kitüntetik:

ópin, láulan	ópetan, láulatan
óppivat, láulavat	ópettávat, láulattávat
óppinèvat, láulenèvat	ópettanèvat, láulattanèvat
óppima, láulama	ópettâma, láulattâma
óppimälla, láulamälla	ópettamälla, láulattamälla
óppimàton, láulamàton	ópettamàton, láulattamàton
óppimàttomälla, láulamàttomälla	ópettamàttomälla, láulattamàttomälla
óppimàttomuus, láulamàttomuus	ópettamàttomuus, láulattamàttomuus
óppimàttomuùdessa, láulamàttomuùdessa	ópettamàttomuùdessa, láulattamàttomuùdessa
óppimàttomuùdessànsa	ópettamàttomuùdessànsa

1. *Jegyzet.* Minthogy gyakran a beszélőtől függ, hogy az alapértelemnek módosításai nagyobb fontosságot s jelentést nyerjenek a szóban, világos, hogy a hangsúly két, egymásmelletti szótag között változhatik, p. o. *otti viatòmálta* = az ártatlantul vette el, *otti viatomálta* = elvette az ártatlantul. Első esetben az ártatlant emeli ki = *tò*, másikkban az elvette-t *álta*.

2. *Jegyzet.* Összetett szókra nézve is az érintett szabályok állnak; de az első szón, ha ez egy tagu, magas, az utolsó szó első tagján pedig alacsony hangsúly áll, p. o. *maán-tie* orszáágút, *kírkko-hèrra* fárás pap, lelkész.

36. III. A szótagok rhythmusza, s hangkellem (euphonia).

A rhythmusz általán két ellentét kimért változatosságában áll, minők a füstészetben a világosság és árnyék; a zenében a magasság és mélység, hosszúság és rövidség, erősség és gyöngeség.

E szerint a beszéd, különösen a szótag rhythmusza nem állhat másban, mint a hangok szabályszerű változatosságában. Minthogy pedig a szótagok, mint imént látók, mennyiség és hangsúly által meghatározvák, a szótag rhythmuszának okvetlenül az egymásra következő hosszú és rövid, sulyos és sulytalan szótagok kimért változatosságában kell állania.

E kimérttség a szótagok egymásközi egyenlőségének fentartására irányul, miszerint törekszik a nyelv egyik gyönge (sulytalan) szótagot az erősebb (sulyos) túlnyomósága ellen megvédeni, vagyis azokat úgy elvegyíteni, hogy a hangok különféleségében előállíttassék azon egység, mely a kellemes hangmozgásban nem hiányozhatik (euphonia).

37. Jegyzet. A szótagok előszámlált ezen sajátságain alapszik a finn költői előadás. E tényezők összehatásából magyarázhatók a finn szókban előforduló azon sokféle saját-szerű változások is, melyek nélkülök megfejthetlenek maradnának. Így például azon tünemény a nyelvben, miszerint a *henke* lélek, *tomu* por, *talo* ház szók *ta*, *tä* raggal toldatván, *henget-tä*, *tomutta*, *talotta*, vagy *henkeä*, *tomua*, *taloa*, de sehogy sem *henketä*, *tomuta*, *talota* alakokban divatosak, megfejthetlen volna előttünk, ha nem tudnók, miszerint ez azért történik, hogy az első szótag (szótörzs) sulyos volta miatt változatlan levén, a sulytalan második szótag (*ke*, *mu*, *lo*) a széphangzati hangsúlylyal ellátott harmadik szótag tulhangzása által el ne nyomattassék, mit hát az által ügyekszik a nyelv eszközölni, hogy a második szótagot a rag előhangjának ket-tőztetése által megerősíti, vagy annak lágyítása által gyöngíti.

11. §. A bötük sajátsága- s változásairul.

Miután megismertük azon tényezőket, melyek által némely bizonyos sajátságú s osztálybeli bötük változásai főleg

intéztetnek, midőn azok a beszédbeli viszonyok kifejezésére idomítandó szók tagjaiban előjönnek — átmegyünk e változások tárgyalására.

38. Itt előlegesen tudni szükség :

a) Hogy a finn szókban két részt különböztethetni meg : a törzset (vartalo) és végzetet (pääte).

b) A törzs közönségösen a szó elején áll, előrag nélkül, s hangzóval végződik, mely köthangzónak (side), az ezt megelőző mássalhangzó kötmássalhangzónak neveztetik, s ezek együtt teszik a kötszótagot (side tavu). Így a *talo*-na szóban az *o* köthangzó, az *l* kötmássalhangzó, a *lo* kötszótag; de a *rankaisen*, *lankeen* igékben a *k* a kötmássalhangzó, miszerint lesz : *rangaista* = fejezni, *langeta* = esni.

Jegyzet. A szó törzsét az alább felhozandó viszonyi ragokrul ismerhetni meg, melyek ahhoz járulnak, s ez által különbözik a gyöktől, melyhez a képzők függednek. Így a *raha* pénz, törzs a *rahalla* pénzzel, *rahasta* pénztől viszonyított szókra; de gyök a *rahallinen* pénzes, *rahaton* pénztelen képzett szókra nézve. A képzett szók természetösen újolag viszonyragaik törzseivé (*rahallisen* pénzesé, *rahattoman* pénztelené, pénztelennek), s a képzőkre nézve ismét gyökökké válhatnak (*rahallisuus* pénzesség, *rahattomuus* pénztelenség).

c) Közönségösen a kötszótag bötüi változnak a törzsekben. Így ebben : *menivät* menének, mely *meneivät* helyett áll, a *ne* kötszótag változik. Csak némely kevés esetben változik a kötszótagot közvetlen megelőző mássalhangzó. Így a *kahte* kettő szóban, melynek köthangzója *si*-re változik, az ezt megelőző *h* átmegy *k*-ra, s lesz : *kaksi*; *lähdén*, *lähted*, *läksin*.

d) A viszonyi ragban is történhetik néha bötüváltozás, de ezt mindig meg kell a törzsbeni változásnak előznie. Így a *kuole* törzsnek előbb *kuol*-ra kell változnia, azután változhatik a *nut* rag (*kuol-nut*) *n* bötüje *l*-re, hogy legyen *kuol-lut* halott.

4)

Az önhangzók változásairul.

12. §.

Az önhangzók közül az *a, ä, e, i*, a kötszótagban elválnak, az *o, ö, u, y* soha.

1) *a, ä.*

39. 1. Némely nyelvtani idomokban (a névszók többes számában, s az igék múlt idejében) *i* bötü előtt.

A) Kéttagu törzsekben *a*) az *ä* mindig kilöketik, p. o. *silmä* szem, *päivä* nap, *vedän* huzok, *heitän* hagyitok, *silmä* *minä*, *päivä* *minä*, *vedin*, *heitin* (*silmä* *minä*, *vedäin* stb helyett) *β*) az *a* azonban csak akkor, ha a törzs első tagjában *o, u*, vagy két hangzó található, p. o. *korva* fül, *sulka* toll, *koira* kutya, *voitan* győzők : *korvina*, *sulkina*, *koirina*, *voitin* (*korvaina*, *voitain* helyett); *γ*) minden egyéb esetben az *a* o-ra változik, p. o. *kala* hal, *peura* iram, *siera* köszörűkő, *laulan* éneklők, *tapan* csapok, *kaloina*, *peuroina*, *sieroina*, *lauloin*, *tapoin* (*kalaina*, *laulain* helyett).

1. Jegyzet. A *suola* só, *puola* vörös-afonya, ez esetben *suoloina*, *puoloina*, különböztetésül a *suoli* bél, *puoli* fél szók többes (*suolina*, *puolina*) idomátul.

2. Jegyzet. A *-ma*, *-va*, *-ja* végzetű kéttagú igenévszók mindig elvetik az *a* bötü, p. o. *saama* martalék (saj. a mit valaki kap), *saava*, *saaja* a ki kap; *saamina*, *saavina*, *sääjina*.

3. Jegyzet. Kéttagú igék, melyeknek kötmássalhangzója *t*, a szabály szerint elváltoztathatják az *a-t* o-ra, de közönségesebben kilökik, p. o. *saatan* vezetek, *kaadan* (törzse: *kaata*) feldöntök, igék múlt idője lehet: *saatoin*, *kaadoin*, de szokottabb a *saatin*, *kaadin*.

40. B) Többtagú törzsekben:

1. a) az *a, ä* kilöketik *α*) az ige-törzsekben, p. o. *istutan* ültetnek, *istutin*, *istutettihin* (szenv. törzs: *istutetta*), *pelätän* félelmeztet, *ijesztet*, *pelätin*, *pelätettihin* (törzs: *pelätettä*); *β*) származott szók törzseiben, minők: a hasonlítás másod s

harmad fok, az igék névi módjai, s a *va vä*, *sa sä* által képzett szárnyazékok, p. o. *kovempi* keményebb (*kovempa* helyett), *kovimpina* (*kovimpaina* helyett), *kovin* legkeményebb; *sanoma* mondat: *sanomina*; *sanova* szóló: *sanovina*; *kuuluisa* híres: *kuuluisina*; *pättöisä* nyomorú: *pättöisinä*; γ ha *h* vagy *i-n* kívül más hangzó előzi meg, p. o. *vieras* idegen (törzs: *viera-
raha*): *vierahina*; *korea* ékes: *koreina*; *ainoa* egyedül való: *ainoina*.

b) Az *a* o-ra, az *ä* ö-re változik: α) ha a közvetlen előtte álló szótagban *i* van, p. o. *asia* ügy: *asioina*; *pappila* paplak: *pappiloina*; *kynttilä* gyertya: *kynttilöinä* (*asiaina* stb. helyett); β) ha közvetlen két mássalhangzó előzi meg, p. o. *karitsa* bárány: *karitsoina*; *kurikka* dorong: *kurikoina*.

Jegyzet. Csak az *isäntä* háziúr, *gazda*, *ementä* háziasszony, tesznek kivételt e szabály alól. Ezekben az *ä* egészen kilöketik: *isäntinä*, *ementinä*.

c) Egyéb esetekben az *a*, *ä* elváltozik, vagy kilöketik, p. o. *vasara* kalapács; *vikkela* élénk, fürge; *harava* gereblye; *omena* alma; *peruna* burgonya; *ottaja* a ki vesz, kap: *vasaroina*, *vikkelinä*, *haravoina*, *omenoina*, *perunoina*, *ottajoina*, vagy *vasarina*, *vikkelinä* stb.

2) Fosztó értelmű tulajdonságnévszók nevezőjében, s a hasonlítás harmad fokán az *a*, *ä* ellöketik; p. o. *viaton* ártatlan, *isätön* atyátlan, a *viattoma* (*viattom*, *viatom*), *isättömä* (*isättöm*, *isätöm*); *kovin* legkeményebb, a *kovimpa* (*kovimp*, *kovim*) harmadfokú szótul.

Jegyzet. Szinte így kilökethetik a köthangzó azon szótagokból, melyek *t*, vagy *n*-nel kezdődnek, p. o. *onnettomaa* (*onnettomata*), *onnetonta*; *kovimpata*, *kovinta*; *onnettomana*, *kovimpana*; de így is (*onnetomna*, *kovimpna*) *onnetonna*, *kovinna*.

3) A hasonlítás másod fokának jellemzője *-mpi* (*mpa*) előtt kéttagú törzsekben, s a szenvedő igék képzője (*-tta*, *-ta*) előtt a kötszótag *a*, *ä* bőttje *e*-re változik, p. o. *kova* kemény, *kovempi* (*kovampi* helyett); *kylmä* hideg: *kylmempi* (*kylmämpi* helyett); *istutan* ültetek, *istetaan* ültettetem: *istutettiin* (törzs: *istutetta*).

4) A hasonlítás másod fokán a vég *a*, *ä* mindig *i*-re vál-

tozik, p. o. *kovempa-na* (*kovempa*), *kovempi* keményebb; *sievempä-na* (*sievempä*), *sievempi* csinosabb, illőbb.

II) i.

41. a) Az *i*, mint köthangzó, reá következő *i* előtt kilöketik, p. o. *visti* kereszt, *pappi* pap: *ristinä*, *pappina* (nem: *risti-inä*, *pappi-ina*); *kuorin* hámzék, *kuorisin* hámznék (nem: *kuori-in*, *kuori-isin*).

Jegyzet. Tájszólásilag változik *e*-re is, p. o. *risteind*, *pappeina*, *kuorein*, *kuoreisin*.

b) Ha az *i*, egy mássalhangzó kilöketvén, két hangzó közé szorúl, a kiejtésben az utolsóra támaszkodik, az írásban pedig *j*-vel jelöletik, p. o. *aika* idő, *poika* fiú (*ai'an*, *poi'an*), *ajan*, *pojan*; *taloiten* (*talo'i'en*), *talojen*.

Jegyzet. Midőn a szavo-karjalai nyelvjárás szokása szerint egy mássalhangzó kilöketik a nélkül, hogy pótoltatnék, az *i* két hangzó közé szorúl, akkor ez az elsővel ikerhangzót képez, p. o. *maien*, *noien*, *heidn* (*maiden*, *noiden*, *heidän* helyett).

III) e.

42. 1. Kéttagú törzsek végén az *e* átmegy *i*-re, p. o. *kivi* kő, *puoli* fél, *suuri* nagy, Suomi Finland (*kive*, *puole*, *suure*, *Suome-bul*) — de többtagúak végén kilöketik, p. o. *sisar* hug, *paimen* pásztor (*sisare*, *paimene-bül*).

Kivétetnek a kéttagú *itse* (*itsen*) maga, *kolme* (*kolmen*) három, melyek az *e* bötüt változatlanul megtartják. Így a *toise* másod, s mind azon több tagú szók is, melyeknek *e* bötüje előtt *s* mássalhangzó találthatik, s melyek az egész *se* kötszótagot *nen*-re változtatják: *toinen* második, *hovonen* ló, *ihminen* ember, *luonollinen* természetös (*toise*, *hevose*, *ihmise*, *luonollise-től*).

43. 2. *I* előtt az *e* mindig kilöketik, p. o. *tuuli* szél: *tuulina*, *kävelen* járok, *kelek*; *olen* vagyok: *kävelin* járék, *olin* válék (nem *tuuleina*, *kävelein*, *olein*).

44. 3. Oly szótagok előtt, melyek *t*-vel kezdődnek, és giéknél olyanok előtt, melyek *k* vagy *n*-nel kezdődnek, kilöketik az *e*:

a) Kéttagú törzsekből, csak bizonyos esetekben, melyek az *e-t* megelőző mássalhangzók által határozatnak meg, következőleg :

α) Ha az *e-t* *k, p, v* előzi meg, nem löketik ki, p. o. *joki* folyó, *läpi* lyuk, *kivi* kő (törzs : *joke, läpe, kive*), *jokea, läpeä, kiveä* (*joketa, läpettä, kivetä* helyett); *jokeen, läpeen, kiveen* (*jokehen, läpehen, kirehen* helyett); *lukee* olvas, *kulkee* kullog, jár : *lukeekoon, kulkenut*; *lukea, kulkea* (*luketa, kulketa* helyett).

Kivétetnek : *näkee* lát, *tekee* tesz, csinál, melyekben az *e* kilöketik : *näkköön, tehnyt* (*näkköön, teknyt* helyett), *nähdä, tehdä* (*näktä, tektä*-bül).

β) Ha az *e-t* *m* előzi meg, nem löketik ki, p. o. *Suomi* Finnland, *nimi* név, *imen* emek, szopom (törzseik : *Suome, nime, ime*) : *Suomea, nimeä* (*Suometa, nimetä* helyett), *imenyt, imeti* (*imetä* h.).

A *lumi* hó elveti az *e-t* : (*lumta*) *lumta*; — a *liemi* lés leves, *loimi* lótararó, csótár, *niemi* hegyfok, földnyelv, *tuomi* vadcsesresnyefa, *toimi* gond (törzseik : *lieme, loime, nieme, tuome, toime*) elvethetik vagy megtarthatják az *e* bötit : *liemeä, loimea, niemeä* (a *liemetä, loimeta, niemetä*-tül) vagy (*liemtä, loimta, niemtä* helyett) *lientä, lointa, nientä* stb.

γ) Ha a mondottakon (*k, p, v, m*) kívül, egyéb mássalhangzó előzi meg, az *e* kilöketik, p. o. *ruuhi* válu, *tuuli* szél, *uni* álom, *vuori* hegy, *vesi* víz (törzseik : *ruuhe, tuule* stb) : *ruhta, tuulta, unta, vuorta, vettä*; *ruhten, tuulten* stb, *tulen* jövök, *menen* megyek (törzseik : *tule, mene*), *tulkoon, menköön, tullut* (*tulnut*) *mennyt, tulla', mennä* (*tulta, mentä*).

Kivétetnek : *kohen* felállítok, rendezek valamit, *kuden* párosodom (ívik a hal), *poden* fájdalmat érzek, betegeskedem. Ezekben az *e* nem vettetik ki : *kohekoon, kutekoon, potekoön, kohenut, kutenut, potenut, kohea, kutea, potea* (*koheta* stb).

δ) Nem löketik ki az *e*, ha *ht* előzi meg, p. o. *tähti* csillag, *lehti* levél (törzseik : *tähte, lehte*), *tähted, lehteä, tähteen, lehteen*; *lähdén* elmegyek, elutazom, *lähtenyt, lähteköön, lähted*.

Még is a *lahti* (*laksi*) tengeröböl, *laktea* (*lahteta*) vagy

lahta (*lahtta*); az *yksi* egy, *kaksi* kettő (törzseik : *yhte*, *kahte*) pedig csak *yhtä*, *kahta* (*yhttä*, *kahtta*).

a) Ha (a *ht*-én kívül) két mássalhangzó, melyek közül az utolsó *t* vagy *s*, előzi meg, az *e* kilöketik, p. o. *kansi* fődő, *pursi* hajó, vitorlás dereglye, *jälsi* szijács, *hėj*, *veitsi* kés (törzseik : *kante*, *purte*, *jälte*, *veitse*) : *kannta*, *purttä*, *jälttä*, *veistä* (*veitste*); *kannten*, *purttten* stb.; *lapsi* gyermek (törzs : *lapse*), *lasta* (*lapsta*), *lasten*; *juoksen* ugrom (törzs : *juokse*), *juosnut*, *juoskoon*, *juosta* (*juoksenut*, *juoskoon*, *juoksta*-bul).

Kivételnek : *itse* maga, *suksi* korcsolya, *säüksi* szunyog, *viiksi*, *ripsi* szemöld, *tunnen* ismerék, érzek (törzseik : *suukse*, *säükse*, *tunte* stb). Ezek megtartják az *e*-t, p. o. *itseä*, *suksea* (*suksetä*), *säükseä*, *tuntenut*, *tuntekoon*, *tuntea* (*tuntela*).

45. b) Többtagú törzsekben mindig kilöketik az *e*, p. o. *hevonon* ló, *paimen* nyájör, *kysymys* kérdés (törzseik : *hevose*, *paimene*, *kysymykse*) : *hevosta*, *paimenta*, *kysymystä* (*kysymykstä*), *hevosten* stb, *kävelen* járok : *käveltä* (*kävellä*), *kävelkөөn*, *kävelnyt* (*kävellyt*).

Jegyzet. Névszóknál csak az állapot viszonyrag kezdődik *n*-nel. Ez előtt kilöketik az *e* azon törzsekben s esetekben, melyekben *t* előtt kiesik (az egyes határozatlanban s s birtokiban), ezenkívül azon kéttagu törzsekben, melyeknek első szótagjában csak egy hangzó található. Így *herosena*, *ihmisenä*, s *hevosna*, *ihmisenä*, *vuotena* és *vuonna* egyaránt mondatnak; de a *meri* tenger, és *veri* vér csak *merenä*, *verenä*. A *susi* farkas ez esetben a Kalevalában (VIII. runo, 96. v.) *sunna* (*sutena* helyett), a *mesi* méz és *vesi* víz is : *mennä*, *vennä*.

Végül itt megjegyezzük még, hogy az *a*, *ä*, *i*, *e* bötük a hasonlítás harmad fokán *i* előtt mindig kilöketnek, p. o. *vanha* vén, *pyhä* szent, *suuri* (*suure*) nagy, *korea* ékes : *vanhin* legvénebb, *pyhin* legszentebb, *suurin* legnagyobb, *korein* legékezebb.

13. §. A kétjegyű egyes és ikerhangzók változásairól.

46. A kétjegyű egyes és ikerhangzók, midőn a kötőszótagban állnak, s reájok önhangzó következik, változások-

nak alávetvék, de ezek által csak egyik érintetik. Változásaik következő szabályok szerint intéztetnek :

a) A kétjegyű egyes hangzók megrövidülnek, s ikerhangzókká lesznek a reájok következő *i*-vel : *maissa*, *päissä*, *suiden*, *sain*, a *maa* föld, *pää* fej, *suu* száj, *saa* vesz, kap, törzsektül.

b) A sajátlag ugynevezett ikerhangzók közül az első (gyöngébb) kilöketik, az utolsó pedig a reá következő *i*-vel új ikerhangzót képez, p. o. a *työ* dolog, *yö* éj, *suo* tó, mocsár, *tie* út, szók állapoti esete lesz : *töinä*, *öinä*, *soina*, *teinä* (nem : *työinä*, *yöinä*, *suoinä*, *teinä*). A *syö* eszik, *juo* iszik igék múlt ideje lesz : *söin* evém, *join* ivám (nem : *syöin*, *juoin*).

Jegyzet. A szavo-karjalai nyelvjárásban a sajátlag ugynevezett ikerhangzók is hosszú hangzóra változnak, mert a közbenhangzó bizonyos mássalhangzók (közönségösen *k* és *t*) egészen kilöketnek, míg azokat, hogy az összehúzás kikerültessek, írói nyelven kitenni szokás : a *syön* eszem, *juon* iszom, a parancsoló módban : *syökös* egyél, *juokos* igyál (*syö'ös*, *juo'os*), szavo-karjalában : *syÿös*, *juuos*; a *syödä* enni, *juoda* inni, *viedä* húzni (*syödä'*, *juoda'*, *viedä'*); szavo-karjalában : *syÿä'*, *juua'*, *viidä'*.

c) A sajátlan ikerhangzók, melyeknek végbötűje *i*, ezt, ha rája *i* következik, elvetik. Így a *koi* féreg, szű, nyű, *ui* úszik, *tarinoi* mesél, beszél szók közül az első az állapoti esetben : *koina* (nem : *koi-ina*), a két utolsó a múlt időben : *uin*, *uisin* (nem : *ui-in*, *ui-isin*), *tarinoin* (nem : *tarinoi-in*) stb.

Jegyzet. Oly ikerhangzó, melynek véghangzója *y*, a kötszótagban nem jön elő máshol, mint a *käy* jár, kél igében. Ebben az *y* *v*-re változik : *kävin*, *kävisin*, *kävelen* (*käy-in* helyett). *U* végzetű ikerhangzó sem fordul elő a kötszótagban.

14. §. Összehúzás (*supistuminen*).

47. A hangzók összetütközésének következtében, s azért is, mert a lejtű esésű finn nyelv, a többtagú szókat két taguakká törekszik tenni, igen szokott a szuómiban a szók összehúzása, úgy, hogy közbeszédben csak az összehúzott formák kelendők, míg írói nyelven az összehúzatlanok divatosbak.

Mindenek előtt az összehúzásnál tekintetbe kell venni a szók végzeteit: ha ezek törzseikre nézve összehúzathatnak-e?

Az ily szók részint név-, részint igeszók, s összehúzott névszóknak (supistuvaiset nimiköt) s összehúzott igéknek (supistuvaiset tehdiköt) neveztetnek, melyek összehúzatlan formáikban három- s többtagúak, tulajdonságukra nézve pedig kétfélék:

48. 1. Olyanok, melyeknek két utolsó szótagjában ugyanazon hangzó találtatik. Ezek közül

a) A névszókat *h* bötűjöktrül ismerhetni meg, p. o. *vie-
rahan*, *venehen*, *kuninkahan*, *vanttuhun*, a *vieras* idegen, *vene-
hajó*, *kuningas* király, *vanttus* gyapju-keзtyű szóktul.

b) Az igéket pedig a hehezet, ritkábban a *j* bötűrül, p. o. *saarna'an*, *lepä'än*, *pala'an*, *hala'an*, ritkábban: *saar-
najan*, *lepäjän*, *palajan*, *halajan*.

Ezeknek összehúzása általán a kötmássalhangzónak (*h* a névszóknál, hehezet vagy *j* az igéknél) kilökése által eszközöltetik, mikor aztán a két rövid szótag egy hosszúvá húzattik össze. Így a fenebbi szók összehúzott formái: *vieraan*, *veneen*, *kuninkaan*, *vanttuun*; *saarnaan* prédikálok, *lepäün* nyugszom, *palaan* visszafordulok, *halaan* átkarolok, ölelek.

49. 2. Olyanok, melyeknek két utolsó törzsszótagjában a hangzók közvetlen egymásra következnek, s egymástul különbözők: az utolsó mindig *a* vagy *ä*, az első közönségösen *e* (tájszólásilag *i*), p. o. *sileä* sima, *pimeä* homályos, *korea* ékes, *rupean* kezdek, *herkeän* megszünök (tájszólásilag: *siliä*, *pimiä*, *koria*, *rupian*, *herkiän*), *porstua* előszoba, *ainou* egyedül való, *kokoan* gyűjtök.

Ezeknek összehúzása az által eszközöltetik, hogy az összeütköző két hangzó közül az utolsó áthasoníttatik az elsőhöz, miszerint a két rövid hangzó egy hosszúvá válik. Így a felhozott példák összehúzott formái: *silee*, *pimee*, *koree*, *rupeen*, *herkeen* (tájszólásilag: *silii*, *pimii*, *korii*, *rupiin*, *herkiin*), *pors'uu*, *ainoo*, *kokoön*.

50. Az első (48) rendbeli összehúzott szókra nézve megjegyezzük:

a) Minthogy a finn szók nevezőjében hiányzik a végzet, és így a törzsek pusztán tünnek elő, az ily összehúzott név-

szók a köthangzót elvetik, a kötmássalhangzót (*h-t*) pedig átváltoztatják *s-re*, néha *t-re*, vagy hehezetre, p. o. *vieraha*, *vierah*, *vieras* idegen; *venehe*, *veneh*, *venet*, *vene'* hajó; *okaha* (*okah*), *o'ah*, *o'as* tüske.

β) Hasonlókép elvetik köthangzókat oly szótagok előtt, melyek *t*-vel (névszóknál) *n*, *k*-val (igéknél) kezdődnek, kötmássalhangzókat pedig átváltoztatják olyanra, milyennel találkoznak, tehát névszóknál a *h* átmegy *s-re*, néha *t-re*, vagy hehezetre; igéknél a hehezet *n* előtt átmegy *n-re*, *t* és *k* előtt *t-re* (tájszólásilag *k* előtt *k-ra* is), p. o. *vieras*, *vierasta*, *vierasten*; *kevüt*, *kevettä*, *kevätten*; *vene'*, *venettä*, *venetten* (*vene'tä*, *vene'ten*-bül, melyben a hehezet átmegy *t-re*); *saarna'an* (törzse: *saarna'a*), *saarnannen*, *saarnatkoon* (tájszólásilag: *saarnakkoon*), *saarnatta* (*saarnata'*).

γ) A köthangzó az *i* előtt kilöketik, a *h* megmarad, de a hehezet az igék múlt idejében átmegy *s-re*, föltételes módokban pedig elenyész, p. o. *saarnasin*, *saarnaisin*; *lepäsin*, *lepäisin*.

δ) Az igék, melyek *j* kötmássalhangzókat megtartják, nincsenek alávetve e változásoknak, s úgy tekintendők, mint közönségös össze nem húzott szók, melyek a köz szabályokhoz alkalmazkodnak, p. o. *halajan* ölelek, *halajin*, *halajaisin*, *halajanut*.

Jegyzet. Valamint a *t* előtt, úgy ez összehúzott nevekben is *n* előtt (egyes állapotí rag) kilöketetik a köthangzó, a *h* pedig elváltozik, mint a névezőben; de itt a *t* és hehezet átmegy *n-re*: *vierahana*, *kevähänä*, de így is: *vierasna*, *kevännä*.

ε) Csak igen csekély számú névszó találtatik a finnbén, mely, ámbár az összehúzottak közé tartozik, nevezőjében nem veti el a köthangzót. Ilyenek: *vapaa* szabad, *vakaa* erős, állandó, *harmaa* szürke, *ehtoo* est, *talkoo* lakoma (nap-szamosok lakzija), *leikkuu* aratás. Ezek a helyett némi rövidítést szenvednek a *t* és *n* előtt.

51. A másodrendbeli (49) összehúzott szókrul meggyezzük:

α) Ezek összehúzatlan formájokban úgy ragoztatnak, mint egyéb szók; de ez összehúzatlan igék csak a jelentő s

föltételes módok jelen idejében, és a *-ma*, *-ra*, *-nen* végzetű névi módok alakjaiban jönnek elő, p. o. *rupean* hozzá érek, ragadok, kezdek, *rupeat*, *rupeaisin*, *rupeama*, *rupeava* (tájszólásilag: *rupiaisin* stb).

β) Hogy ezek az összehúzás által azon tulajdonságot nyerik, melylyel az első rendbeli ε) alatti szók bírnak.

52. 3. Ezen összehúzásokon kívül, melyek csak a szók bizonyos osztályait illetik, előfordul a finnben sok egyéb esetleges, a végzetnek (ragnak) a törzsszel találkozása által létre hozott összehúzás is. Az összehúzás, mely ilyen támad, többféle módon történik. Általán megjegyezzük, hogy ez összehúzott formák mind a közbeszédben, mind írói nyelven sokkal szokottabbak az össze nem húzottaknál, s hogy ez soha sem történik, ha az egyik önhangzó a szó első tagjához tartozik.

α) Az *e*, ha előtte a *t* kilöketik, összehúzathatik az előre ment hangzóval, mely esetben az *e* *i*-re változik, p. o. *talo-en* (*taloten* helyett), *taloin*; *läpeen* (*läpeten*), *läpiin*; *känteen* (*käüntäten*), *käntäin*.

β) Ha az előre ment hangzó nem *i*, úgy az összehúzás által sajátlan ikerhangzó támad; de, ha az előre ment hangzó *i*, az összehúzás hosszú hangzót képez, p. o. *vesi-en* = *ve-s'in*, *repi-en* = *repiin*, *ihmisi-en* = *ihmisiin*.

1. *Jegyzet.* Ez összehúzás írói nyelven divatlan, azért, mert ez által fölcserélés támadhat némely idomok között, p. o. az *ihmisiin* birtoki és *ihmisiin* többes beható eset között.

2. *Jegyzet.* Az *ut*, *yt* végzetű névszók, melyeknek törzse *ue*, *ye*-vel végződik, nem huzzák össze az *e*-t az előre ment hangzóval: *lyhyt* rövid, *lyhyen*; *ohut* vékony, széles, *ohuen*; *olut* sör, *oluen*.

γ) Két egyenlő hangzó közül a *t* és *h* kilöketvén, hosszú hangzová húzathatik össze: *talohon* (*talo'on*) házba; *siltata* = *siltaa* hidat.

53. Jegyzet. Köz-, de ritkán írói nyelven előfordulnak még ezeken kívül is, többféle összehúzásai az összeütköző hangzóknak, melyek közül nevezetesbek: 1) a névszók határozatlan esetében, s az igék dolognévi módjában: *taloa*, *väliä*, *näkyä*, *sanoa*; *taloo*, *välii*, *näkyä*, *sanoo*. 2) Kéttagú

igéknél; ha ezek két hangzó közül a lágy mássalhangzót kilökkik: *menen* megyek, *tulen* jövök, *panen* teszek, *olen* vagyok, összehúzza: *me'en*, *tuen* vagy *tu'un*; *pa'en* vagy *pa'an*; *o'en* vagy *o'on*; miszerint ezekben az előre ment hangzónak meghosszabbítása által kétjegyű egyes hangzó támad; de ha *i* követközik, ezzel ikerhangzóvá leszen: *olin* = *o'in*, *oin*; *olisin*, *o'isin*, *oisin*; 3) az igék óhajtó módjában az *ao aa*-ra, az *äö* *ää*-re változik: *antaos* = *an'aas* bárha adnál; *pyytäös* = *pyytäüs* vajha kérnél! 4) a szavo-karjalai szólásmód a kétjegyű hangzók helyett ikerhangzókat szeret: *iltaa* est; *heittäi* dobni, hagyitni = *iltoa*, *heitteä*; összehúzza: *iloo*, *heitte*.

2. *Jegyzet.* Ha kilöketik a *k*, *s* helyébe hehezet jö, nem történik összehúzás: *müki* domb, megye *mä'en*, *reki* szány *re'en*, *näkee* lat *nä'en*; de ha elvettetik a hehezet, mint ez a nyelvjárásokban szokás, az összehúzás közönségös úton történik: *müen*, *mään*, *näen*, *nään*.

15. §. Közbeszúrás, kihagyás, átvetés.

54. 1. A finn nyelvnek nagy érzékenysége a hangok keménysége iránt, s a közvetlen átmenet egyik beszédműszerbül a másikba, okozzák, hogy különböző létegi mássalhangzók egymás mellett nem igen kedveltetnek.

A kiejtés könnyebbítése végett ez esetben egy hangzó szúratik közbe, mely a közvetlen előre ment hangzónak viszhangjakint hallatszik a két mássalhangzó között. Így *a silmä* szem, *pitkä* hosszú, *kolikko* komorhangú, szigorú, a kiejtésben mintegy így hangzanak: *sil(i)mä*, *pit(i)kä*, *kol(o)kko*.

55. 2. Az *a*, *ä* és az *i*, ha ezt *e* előzi meg, midőn a szót zárják, egy hangzóval kezdődő szó előtt, versekben kihagyatnak, mint kihagyatik a magyarban is az *a* egy reá következő *a* előtt, ezekben: *szob'ajtó*, *kurv'anyja*. Példák: *tyhm' on aina tytytmättön* a bolond mindig elégedetlen (*tyhmä on* helyett); *viel' on muitaki sanoja* még vannak más szók is (*vielä on* helyett). De ha valamely bötünek kilöketése után, a hangzóra hehezet esik, a kihagyásnak helye nincsen; például e szókban: *anna'* adj, *jättä'* vess vagy vesd ki.

56. 3. Az átvetés csak tájszólásilag jön elő, mikor az *e* egy előre ment *i*-vel összehúztatik, s *ie* helyett *ei* ejtetik:

kuoriessa, *kuorien*, átvette : *kuoreissa*, *kuorein*; vagy midőn az *i* egy mellette álló mássalhangzóval vált helyet, mint például ezekben : *maailma* világ, átvette : *maalima*; *taloni* házam, *oli* vala, átvette : *taloin*, *oil*-stb.

B)

A mássalhangzók változásai.

16. §. Általános észrevételek.

57. 1. Minden szótag a finnben vagy ön-, vagy mássalhangzóval végződhetik. Az első esetben a szótag nyílnak (avonaiseksi), a másodikban zártnak (suljetuksi) neveztetik.

Jegyzet. A mássalhangzó vagy nyilván ott áll a szótag végén, vagy kihagyatván, hehezet által képviseltetik, p. o. *kellon* harang, *juurvas* tuskó, *korte'* surló (fü) *korteh*, *arvata'* találgatni, bírálni (*arvatah*), *tule'* jöjj (*tulek*-tül).

58. 2. A finn szóknak legnagyobb része mássalhangzóval, csak csekély része kezdődik önhangzóval. Továbbá finn szó egynél több mássalhangzóval nem kezdődhetik, ezért, ha ilyen idegen szó meghonosítottatik, az első mássalhangzó elvetetik. Így a német Franz, Stall, Schnur, Stephan, lat. schola szók meghonosítottatván, lesznek a finnben : *Rantsi*, *talli*, *nuora*, *Tehvan*, *koulu*, melyeket mi magyarok egy közbeszúrt, vagy előre bocsátott hangzóval szoktunk meglágyítani : Ferenc, istálló, sinór, István, iskola vagy iskola.

Jegyzet. A nyelvjárások sokféleképpen eltérnek a szuómi nyelvnek e sajátos szeszélyétől, főleg a partvidékeken, hol két mássalhangzó (kemény *k*, *p*, *t* és lágy *l*, *n*, *r*) a szó elején együtt ejtetik : *klasi*, *knuppi*, *kreivi*, *trenki*, miket a tisztább kiejtés így hallat : *lasi* üveg, *nuppi* gomb, *reivi* gróf, *renki* cseléd.

59. 3. Eredetileg a finn névszók, egyes nevezőjökben mind hangzévégzettiek voltak, a minők legnagyobb részt maiglan is; de egy részök, elvetvén zárhangzóját, jelenleg mássalhangzóval végződik. Továbbá nem végződhetik a finnben névszó több mint egy mássalhangzóval, közönségesen *s* vagy *n*-nel, ritkábban *r*, *l*-lel, egy könnyű *t*-vel vagy hehe

zettel. Ehhöz képest, ha a zárhangzónak kivetése által két mássalhangzónak kellene összejönie, az első kilöketik. Így a *varjelukse*, *kysymykse*, *kolmante* szókból elvettetvén az *e*, lesz *varjeluks*, *kysymyks*, *kolmant*, kilöketvén az első mássalhangzó: *varjelus* ótalom, -védelem, *kysymys* kérdés, *kolmat* (*kolmas*) harmad. Így lett az *ulokse*, *alakse*-bül is *uloks*, *alaks*, végre *ulos* ki, *kifelé*, *alas* le, *lefelé*.

Jegyzet. A ragok is többnyire hangzóval végződnek a finnben, csak az *n*, *t*, és hehezet találtnak a szók végén: *talon*, *talot*; *sanon*, *sanot*; *sanovat*, *sano'*, *sanoá'*. Tájszólásilag, főleg a partvidékeken, közbeszédben a rag hangzója elvettetvén, csak a mássalhangzó hallatszik a szó végén: *taloll*, *taloss*, *talost*, *sanomm*: *talolla*, vagy *talolle*, *talossa*, *talosta*, *sanomme* helyett.

60. 4. Valamint szó, úgy szótag sem zárathatik a finnben két mássalhangzóval. Mégis a szó első tagja, mely hangsúlyos, zárathatik *l*, *n* (mely *p* előtt a kiejtésben *m*-re változik), *r* s ezekre következő *k*, *t*, *p* vagy *s* bütük által, p. o. *kolikka* komor, *tärkki* keményítő, *tärppä* szűk; rövid, *myrsky* zivatar, *simpsukka* gyöngyház.

5. Erre nézve, ha a hangzó kilöketése által az első szótagban a mondottakon kívül egyéb mássalhangzók torlódnak össze, az első elvettetik. Így a *lapsi* (törzse: *lapse*) gyermek a *ta* és *na* viszonyragokat vevén föl, lenne *lapsta* és *lapsna*, de kilöketvén a *p*, lesz: *lasta*, *lasna*; a *juoksen* futók fölvevén a parancsoló és határozatlan módbeli ragokat, lenne: *juoskoon*, *juoksta*, de kilöketvén a *k*, lesz: *juoskoon*, *juosta*. A *ht*, *mp* és a *-tsen* képzőjű (tájszólag: *-hten*, *-tten*) igék, a *ts*-bül kivetik az utolsó mássalhangzót. Így lesz *yhtä*, *kahta*, *yhtä*; *kahtta*-bül; *sievimpä*-bül *sievimp*, *sievim*, *sievin*; *sievimpnä*-bül *sievinnä*, *sievinnä*; *kaitsen* örzök, *aterioitsen* lakmározom, *viherioitsen* zöldülök (tájszólásilag: *kaihten*, *ateriohten* v. *kaitten*, *aterioitten*), *kaitskoon*, *kaitkoon*, *kaitsnut*, *kaitnut* (*kainnut*) stb.

17. §. A kemény mássalhangzók (*k*, *t*, *p*) lágyítása.

61. A kemény mássalhangzók meglágyulnak a vég-szótagokban (lopputavu):

a) Midőn egy rövid nyílt szótagnak elején állnak, ha ez képzés vagy ragozás által zárttá lesz.

b) Midőn egy többtagú törzsnak kötszótagját megkezdik, melynek köthangzója, hozzá í járulván, ikerhangzóvá lesz.

A kemény mássalhangzók lágyítása (kovain ääntyvähsten pehmeneminen) következő szabályok szerint történik.

I. K.

62. A *k* kilöketik: a) ha *k* előzi meg, p. o. *kukka* virág, *myrkky* mérge, *hukkuu* elvész, életét veszti; *vasikka* borjú: *kukan*, *myrkyn*, *hukun*, *vasikan*.

b) Ha két hangzó között áll: *tekee* tesz, *näkee* lát, *ruko* petrence, *keko* baglya, *takoo* kalapácsol: *teen*, *näen*, *ruon*, *keon*, *taon*.

Jegyzet. A *k* két ugyanazon hangzó közül kilöketvén, *aa*, *üü* között helyibe a hehezet jele (äänne merkki), *uu* között pedig *v* tétetik, így: *vaaka* mérleg, *vaa'an*; *raaka* rúd, *pózna*, *raa'an*; *räkä* takony, *rä'an*; *häkä* kellemetlen gőz, szag, *hü'tin*; *luku* szám, *luun*; *suku* nemzetség, *suvun*; de így is: *lu'un*, *su'un*.

c) *h*, *l*, *r* böttük után kemény vagy lágy hangzók közül, p. o. *tähkä* kalász, *nahka* bőr, *alkaa* kezdeni, *jalka* láb, *härkä* ökör: *tähän*, *nahan*, *alan*, *jalan*, *härän*.

Jegyzet. Tájékoztatólag a *k* helyébe *j* tétetik, ha erre lágy, vagy ha kemény hangzó következik: *tähjän*, *härjän*, *jälvoissa* vagy *jaloissa*.

d) A *k* kilöketik s helyébe *j* toldatik, ha *l*, *n*, *r* előzik meg, s reá könnyű vagy közlő hangzók következnek: *kulkee* menni, *kullogni*, *särki* törni, *pyhki* törölni, *kuljen*, *särjen*, *pyhjin*; de szójárásilag: *kulen*, *sären*, *pyhin* is.

e) A *k* kilöketik, de *g* jő helyébe, ha *n* előzi meg: *tunkee*, *ranko*, *aurinko* nap; *kuninkaha*, *tungen* benyomok, tolok; *rangon* fenyíték; *auringon*, (*kuninkas*) *kuningas* király.

1. Jegyzet. Ugy látszik, mond Eurén (Finsk Spraklära 25. l. 3. Jegyz.): eredetileg a *k* mindenütt *g*-re lágyult, mert régi iratokban: *järgen*, *lugun*, *sugun*, *magun*, *pelgon* stb olvashatók; a *järki* szer, szor, *luku* szám, *suku* nemzetség,

család, *maku* iz, *pelto* fételem, szók birtoki esetében, és csak utóbb lágyult a *g* némely esetekben *j*-re, s vétetett föl könnyebb kiejtés végett, két egymásra következő hangzó közé a *v*, miután a *k* kilöketett: *maku*; *ma'un*, *mavun*.

2. *Jegyzet.* A szavó-karjalai nyelvjárásban *t* és *s* után is kilöketik a *k*: *lasku* esés, *itku* sírás: *las'un*, *it'un* ejtetik (*laskun*, *itkun* helyett).

II. T.

63. A *t* kilöketik:

a) *t* után: *voitto* győzelem, hatalom, *kuttu* kecske, *puuttuu* fogyatkozik, hiányzik: *voiton*, *kutun*, *puutun*.

b) *l*, *n*, *r* után, de helyibe szinte *l*, *n*, *r* jön, vagyis ezekhez áthasoníttatik, p. o. *valta* hatalom, *ranta* part, *parta* szakál: *vallan*, *rannan*, *parran*; *kumartaa* hajlongani, *puhaltaa* fűni: *kumarran*, *puhallan*, *kumarraisin*, *puhallaisin*.

c) Hangzó, vagy *h* után, de helyibe *d* tétetik, p. o. *pata* fazék, *sata* száz, *tahto* akarat: *padan*, *sadan*, *tahdon*; *ryti* nád, kákó: *rydin*.

Jegyzet. Tájszólásilag a *t* kilöketik *s* után is: *musta* fekete, *mus'an*; sőt a felsorolt esetekben is: *pata* *pa'an*; vagy, mint a *k*, átmegy *j*-re, *v*-re: *ryti* nád, *ryjin*; *mato* féreg, *malon*, *mavon*; *maito* tej, *mairon*, *mailon*.

III. P.

64. A *p* kilöketik:

a) *p* után: *pappi* pap, *ulappa* tér, térség, *tappaa* ölni, *kuoppaa* gödör: *papin*, *ulapan*, *tapan*, *kuopan*.

b) *m* után *m*-re változik: *rampa* csámpás, *ampuu* lö, *parempi* jobb: *ramman*, *ammun*, *paremman*; *lampaha*, *lampah*, *lamma* birka.

c) *l*, *r*, vagy hangzó előzvéen meg, átmegy *v*-re: *halpa* olcsó, *tarpehen* szükség, *lepo* nyugalom, *leipoo* kenyeret süt: *halvan*, *tarve'*, *levon*, *leivon*.

18. §. A *t* és *k* kemény mássalhangzók egyéb sajátosságai; lágy mássalhangzók.

65. 1. a) A *t*, mint kötmássalhangzó, önhangzó vagy *l*, *n*, *r* után átmegy *s*-re azon névszókban, melyek a fenebb

adott szabályok szerint az *e* köthangzót elvetik, vagy elváltoztatják. Így a *vete*, *jälte*, *purte*, *kolmante*, vagy: *veti*, *jälti*, *purti*, *kolmant* vagy *kolmat* törzsekből lesz: *vesi* víz, *jälsi* szijács, *bélháj*, *purst* hajó, *kolmas* harmad.

1. *Jegyzet*. E két szóban (ykxi, kaksi), melyekben *h* előzi meg a *t* bötüt (yhthe, kahte), a *t* szinte *s*-re változik; a *lahti* öből: *laksi*, többesben *laksia*; a *lähti* elmegy, indul igének múlt ideje *läksi* (a *lähte* törzstül) — a többi névszó mind megtartja a *t* bötüt: *tähti* csillag, *lehti* levél, többesben: *tühtiä*, *lehtiä*.

2. *Jegyzet*. Csak három ige: *kuden* ívik (a hal), *poden* betegösködöm, *tunnen* érzök, mondathatik itt törzséhez hasonlónak (*kute*, *pote*, *tunte*), melyeknek múlt ideje: *kuti*, *posi*, *tunti*, ritkábban: *tunti*.

66. b) A *t* mint kötmássalhangzó igékben két önhangzó vagy *l*, *n*, *r* előtt átmegy *s*-re, de, bár ritkán, meg is tartathatik, ha az *a*, *ä* köthangzó kilöketik; így a *pyytä* kér, kíván, *huutaa* kiáltoz, *lärmáz*, *vuotaa* foly, *taitua* tud, lehet; múlt idői: *pyysi*, *huusi*, *vuosi*, *taisi*, vagy: *pyyti*, *huuti*, *vuoti*, *taiti*; *puhultaa* fű: *puhalsi* vagy *puhalti*.

1. *Jegyzet*. A *noutaa* követ, utána jár, engedelmesködik ige múlt ideje: *nouti*; különböztetés okáért a *nousei* kél, emelkedik igének múltjátul: *nousi*.

2. *Jegyzet*. Ha a *t* bötüt egy hangzó előzi meg, soha sem változik el: *iti* sira, *piti* tarta, az *itä*, *pitä*-tül.

67. 3. Tájszólásilag a *ts* átváltozik *tt*- vagy *ht*-re: *metsä* erdő: *mettä* vagy *mehtä*; *tarvitsee* szűkölködik: *tarvittee* vagy *tarvihtee*; *meritse* hosszant át a tengeren: *meritte* vagy *merihte*; *kattoo* kacsint, néz: *kattoo* vagy *kaktoo*.

68. 2. A *k* átmegy *t*, *d*, *n* bötük előtt *h*-ra; így a *näkee* lát, *tekee* tesz igékből lesznek viszonyítás alkalmával: *nähty*, *nähdä*, *tehtyt*, *tehtiin*.

69. 3. Ellenben a *h* átmegy *s* előtt *k*-ra; így lesz az *yhthe*, *kahte*, *lahte*, *lähte* törzsekből: *yhsi*, *kaksi*, *lahsi*, *lähsi*; a *h* átmenvén *k*-ra: *ykxi* egy, *kaksi* kettő, *laksi* öből, *läksi* elment, elutazott.

70. 4. Összehúzott szók végén a *h* átmegy *s*-re, *t*-re, vagy hehezetre. A hehezet pedig *n* előtt *n*-re, *t* és *k* előtt *k*-ra

változik; a szó végén azonban áthasonúl a mássalhangzóhoz, melylyel találkozik, például a rásimuló részecskékkel: *tuleppa*, *venekkö* (*tule'pa*, *vene'kö-tül*). A *t* is áthasonúl az *n*-nel, ha ez a szó végén áll: *vuotena*, *vuotna*, *vuonna*; *kaitsenut*, *kaitsnut*, *kaitnut*, *kainnut*; *tullutna*, *tullunna*.

71. 5. A lágy mássalhangzók is (*h*-n kívül) azon tulajdonsággal bírnak, miszerint ezek, a ragokban állván, a törzs mássalhangzóival könnyen összeolvadhatnak; így az *n* az előre ment *l*, *r*, *s*-szel, p. o. *olnut* = *ollut*, *purmut* = *purrut*, *pes-nyt* = *pessyt* (az *ole*, *pure*, *pese* törzsektől), *vierasna* = *vierassa*; *lapsna*, *lasna*, *lassa*.

Jegyzet. Két rövid szó jövéen össze, az *n* a reá követköző *m* és *l*-vel összeolvastathatik: *en mä*: *emmä* nem én; *min möinen*: *mimmoinen* milyen; *sen lainen*: *sellainen* ilyen.

72. 6. Az *m* *n*-re változik a szók végén, ha *t* vagy *n*-nel kezdődő rag jö utána: *lumi hó*: *lumta*, *lunta*; *toimi gond*: *toimta*, *tointa* (44. a. β); ezen kívül is a szók végén: *avaima* (42.): *avaim*, *avain* kulcs; *onnettom*, *onnetom*, *onneton* szerencsétlen; *isättöm*, *isättöm*, *isetön* (40. 2.) atyátlan; *onne-tonna*, *isättönmä*, *sievimpä*, *sievimp*, *sievim*, *sievin* legmélyebb; *sievimpnä*, *sievimnä*, *sievinmä*.

MÁSODIK RÉSZ.

SZÓTAN.

19. §. *Nyelvanyag s ennek osztályozása.*

73. Miután az ízelt hangokat önállóságukban, s egymáshoz viszonyaikban megismertük : átmegyünk a szóknak, melyek ízelt hangokból alakulnak, tárgyalására. A tan, mely e szókat tárgyalja, Szótannak neveztetik.

A nyelvek szói a nyelvek anyagát teszik, mely szükségképpen az emberi szellem alkotása; mert ebben támad a gondolat, mely a száj létegei által megízelt hangokban megtestesül, s mint szó megszülemlik; t. i. az ember azért beszél, mert gondolkodik, s gondolkodó s beszélő tehetségében áll nyelvének alapja, eredete. Az oktalan állatok nem beszélnek (*pecora muta, mutae bestiae*), mert nem gondolkodnak.

De a nyelvanyag előállításában működő szellem a szókat nem mind egy kútfőből merítette. Azért találhatjuk is különbség a nyelvanyag és nyelvanyag között. Így a szuómi nyelv anyagának egy nagyobb része, annak keletkezése óta, eredeti sajátja a nyelvnek (eredeti szók); más része pedig, különféle okokból, időjárástól vétetett fel (idegen szók).

74. I. Az eredeti szók (*alkuperäiset sanat*) továbbá :

a) szabad szók (*vapaat sanat*), melyek szabadon, s ön-kint támadtak a nemzet lelkében; mert a szellem szabadsága abban áll, hogy e vagy ama szó alkotására senkitől sem kér engedelmet. Ilyenek : *talo* ház, major; *kala* hal; *väki* erő, nép; *paha* rossz stb. Ki kérdezhetné a szuómalánoktól : miért nevezték a halat (*kala*) halnak?

b) Hangutánzó szók (*osoittelevaiset sanat*), melyek a természetben hallható hangok után alkottattak.

1. *Jegyzet.* A hangutánzó szók legnagyobb része a) leketlen dolgok hangját utánozza : *kohajaa* zúg (mondatik fülről, szélről); *hulajaa* vagy *hulisee* csurog, csörög (a folyó); *sohajaa* zuhan; *loiskaa* vagy *loskaa* loccsan; *juhmii* vagy *jyhmii* zajog; *horjuu* iceg, biceg; *jyräjää* dörög; *vinisee* visít, süvölt; *holaa* zúg; *vieltää* füttyöl; *sihajaa* vagy *sihisee* susog, cincog (az egér); *vilisee* cseneg; *solisee* csereg, csurog; *paukkuu* pattog, zörög; *tuuli* szél; *ropahtaa* ropog; *tippuu* csepp. b) Kevesebb része utánozza az állatok hangját : *mäky* mekeg (a kecske); *latkii* laftol (a kutya); *naukkuu* miág (a macska); *porskuu* és *vakuu* kuruttyol, vartyog (a béka); *räyskii* csihol, csahol (a róka); *huukuu* huhog (a bagoly); *parskuu* vagy *pärskyy* horkol (a ló); *haukkuu* ugat (a kutya); *pöylii* bömböl; *kukkuu* kakukkol; *visertää* csicsereg; *morisee* morog (a kutya); *viljuu* üvölt (a medve); *kihajaa* vagy *kihisee* cincog (az egér); *röhdäjää* rőfög (a disznó); *kuhertaa* füttyöl, visít; *karjuu* nyerít (a ló); *suhisee* sziszeg (a kigyó) stb. c) Legkevesebb utánozza az emberi hangokat, melyek közt értetni kívánjuk azokat is, melyek a hangokban kitörő emberi test, és kedély mozzanatai után alkottattak : *hahotan* hahotával nevettek; *voihkaa*, *voivottaa* jajgat; *kiljuu* sikolt; *nahikoitsee* nyámmog; *vajkuttaa* fáj; *köhi* köhög; *säärpään* szörbölk; *kirskuu* csikorgat; *tirskuu* trüszszent, berreg (a macska); *hirmustaa* borzad; *ahkaa*, *ähkää* sohajt, nyög; *ohkaa* vagy *öhkää* zokog, sohajt.

2. *Jegyzet.* A hangutánzó szókban a mássáhangzók a jelentősek, az önhangzók csak a jelentés árnyékait fejezik ki : *kahisee*, *kähisee*, *kohisee*, *kuhisee* zörög; v. ö. m. kinog, konog, csineg, csönög, sziszeg, szeszeg, szuszog stb.

75. II. Az idegen szók (vierat sanat) történelmi emlékei a nemzetek külső és belső viszonyainak, mert megmutatják, miféle nemzetekkel érintkeztek, s melyeknek irodalma hatott rájuk. Ilyen a szuómiban kevés van; *tori* (svéd : *torg*) piac; *ranta* (Rand) part; *nuotta* (svéd : *not*) halász-háló, varsa; inkább a szuómi nyelv kölcsönzött igen számos szót a szkandináv nyelveknek : *püika* leány; *poika* fiú; *lato* szín, színészpajta; *luste* konkoly.

Jegyzet. Az idegen szók közül a) némelyek, különféle-

kép elváltoztatván, egészen a szuómi nyelv természetéhez illesztettek; b) mások külh oni írásmódjokat megtartják ugyan változatlanul, de különben a nyelv törvényeihez alkalmaztatják magokat. Ilyenek főleg a hely- és személynevek: Naantali = Nadendal; Viipuri = Viborg; Yrjänä = György; Pyrrhos, Grachus, Spania, Attika, Afrika stb.

76. Ha összehasonlítjuk a szuómi és magyar nyelvek anyagát, bőségesen találunk monnó nyelvben szókat (tö- vagy gyökszókat), melyek egymással megegyeznek, nem csak olyanokat, melyekben a hangutánzó elem maiglan felismerhető, hanem olyanokat is, melyekben az, különféle átvitel által elhomályosítottván, többé ki nem nyomozható; sőt olyanokat is, melyekben a hangutánzásnak helye sem lehetett.

Ezennel láttatjuk a szuómi, s magyarban találtató hangutánzó és nem hangutánzó szók sorozatát:

Ajan hajtok; *aju* agy; *aisti* ész; *akka* asszony (ak-szony = *ach-sin* a halotti beszédben); *ali* al; *alennan* alázok; *annan* adok; *appi* ip; *elo* élet; *elän* élek; *emä* eme; *emesä* emse; *hahotan* hahotáz; *haksi* hajó; *harakka* szarka; *haukku* ugatás; *heidytän* szédítek; *heinä* széna; *heitän* hajítok; *hius* haj; *hukkaan* huhogok; *huonet* hon; *härkü* ökör; *härmä* harmat; *hüpötän* höbötölök; *ies* (iikenen) iga; *isä* = ös, apa; *juon* ivom, iszom; *jää* jég; *jäsin* íz; *katson* kacsint; *kaappaan* kapok; *kaari* karé; *kassara* kacor; *karkotan* kergetek; *keitän* kotyvasztok (főzők); *kerjään* kérek, koldulok; *kerskaan* kérkedem; *kevät* tavasz; *kieli* nyelv; *kiusan* késztek; *kivi* kö; *komaan* kongok; *kota* v. *koti* ház, *kukko* kakas; *kummi* koma; *kuolo* halál; *kuu* hó, hold; *kuu* haj; *kuulo* hallás; *kala* hal; *kukyn* guggolok; *käki* kakuk; *käyn* kelek, járok; *küysi* (köyden) kötél; *lapio* lapát; *lankkeen* lankadok; *lehti* levél; *lennän* lengek, röptülök; *liemi* lév, leves; *lienen* lesznek; *loiskun* locsogok; *lukku* lakat; *lyön* lövök, ütök; *löyty* lelet; *löydän* lelek; *maksa* mája; *mato* mászó (féreg); *mehiläinen* méhe; *menen* megyek (menek); *mesi* méz; *miniä* meny (menye); *muna* mony; *muru* morzsa; *mutisen* motszanok; *myrkky* mérég; *mäki* megye (domb); *määrän* mérek; *mökötän* mekegek; *nainen* nő; *nauran* nevetek; *niisi* nyüst; *nila* nyál; *neidytän* nedvesítek; *nimi* név; *niska* nyak; *nohi*

tan noszoló; *nuoli* nyíl; *nuolu* nyalás; *näätä* nyest; *näen* nézek, látok; *oksa* ág; *ol-en* = val, vol (a *lenni* ige múlt ideje); *omena* alma; *osa* = rész, innét: *osin* osztok; *pakkainen* fagy; *pakoan* fakadok; *pala* falat; *pappi* pap; *parskun* fercsent; *papu* bab; *paska* fos; *pauskahdan* posszantok; *pelko* félelem; *pelto* (szántó-)föld; *perä* far, fenék; *perhet* pere (putty); *peso* mosás; *pesä* fészek; *pii* fog; *pihti* fogó (forceps); *pilvi* felhő; *pistän* piszkálok, szúrok; *pippu* pipa (*pipun kupp* = pipakupak); *pissan* pösölök, pisálok; *porras* бүрү; *poski* pozsga; *peitän* földök; *pukki* bak; *puoli* fél; *puoliso* feleség; *puren* marni; *putoun* pottyán; *puu* fa; *puutun* fogyok; *pyökki* бүкк; *pyörin* pörgök, forgok; *pyy* fogoly; *pää* fej; *pääsen* feslem; *päätsi* fél; *pääsky* föcske; *pölkötyn* borzasodom; *rakennan* rakok; *rappaan* rablok; *raukean* rogyom; *rehotan* röhögök; *revin* repesztek; *riahdan* riadok; *riekun* rikitok; *riemu* öröm; *ropahdan* roppanak; *ruis* rozs; *rukki* rokka; *ruostet* rozsda; *rusko* riska; *rytty* redő; *röhin* röhögök; *saani* szán; *saipio* szappan; *sano* szó; *sara* sás; *sarvi* szarv; *sihisen* zuhogok; *silmä* szem; *sirkku* sáska; *sohisen* suhogok; *sota* csata; *suu* száj; *suo* tó; *suola* só; *sydän* szű, szív; *syön* eszem; *sükki* zsák; *sääri* szár; *särvän* vagy *stärpään* szörpölök; *taito* tudás; *taidan* tudok; *talvi* tél; *tapaan* tapasztalok; *tappaja* cséplő; *tapin* csapok, csépölök; *tappi* csap (Zapfe); *taska* táska; *taula* tapló; *teen* teszek; *tie* út; *tippu* csöpp; *tipahdan* csöppen; *tukin* dugok; *tuli* tűz (tulipunainen tulipiros = feuerroth); *tupa* szoba; *tuska* tusa; *tyyny* dunyha; *tyvi* tö (töve); *täi* tetű; *täty* tüdő; *täysi* teljes; *töppi* csöpü; *törky* törköly; *uin* uszom; *usko* eskü (hit, hűség); *uuhi* juh; *uusi* új; *vaihetan* váltok, cserélek; *vaiva* baj; *vakka* véka; *valitsen* választok; *valkia* világ; *vanha* vén; *varas* orv; *vares* varju; *varpulainen* veréb; *vauva* baba; *veri* vér; *vesi* víz; *vien* viszek; *vierin* forgok, pörgök; *vilaus* villámlás; *virä* fürge; *vietsä* vessző; *voi* vaj; *vuosi* év; *vyö* öv; *vyöry* örvény; *vövi* vő; *yö* éj stb.

20. §. Nyelvidom stb, s a szóknak jelzők szerinti osztályozása, vagyis a beszéd részei.

77. Anyagra nézve alig találhatók a szók között más különbség, mint melyet említettünk; de van külidomaikra s érteményökre nézve.

Az értelem az idomtalan nyelvényeket, hogy azt a beszéd épületébe beilleszthesse, különféleképpen képezi, s az előforduló viszonyokhoz idomítja (képzés, viszonyítás), mi által a szók, mint egymástól külsőleg megkülönböztethető, s határozott jellemű egyedek tűnnek fel. Így a *kala* hal, *kalasta* halászni, meg *ja* = és szók, a beszédben ezen idomokat nyerhetik: *kalainen* hallal bővelkedő, halas; *kalasto* halak bősége; és *kalan* halé; *kalassa* halban; *kalesta* haltul; *kalaan* halba; — a *kalasta* ezeket: *kalastan* halászik; *kalastat* halászik; *kalastaa* halászik; *kalastamme* halászik; *kalastutte* halászik; *kalastavat* halászik; — míg a *ja* és szón semmi változás nem történhetik.

Továbbá a *kala* hal érteményére nézve állatnak neve, a *kalasta* halászik szó pedig a cselekvést fejezi ki, melylyel a hal fogatik; a *ja* = és szó pedig se nem neve valamely lénynak, se nem fejez ki cselekvést, hanem a szók közti bizonyos viszony jelölésére szolgál, például: *isä ja äiti* = atya és anya.

Igy a szók különbségét bizonyos, úgynevezett jelzők (kategoriák) szerint határozhatni meg, melyek, ha a szók külsejében, azok jellemében állnak, nyelvtaniaknak (grammatikaiaknak), ha azok érteményéből folynak, értelmieknek vagy gondolatnemiaknak (logikaiaknak) mondatnak.

Jegyzet. Minden lénynak saját léte, s egyedisége az idom által tűnik ki. Forma dat esse rei. Így a nyelvnek saját léte s egyedisége is az idomban van kifejezve. Minthogy pedig a hasonló lét hasonló lényeg feltűnése, ezért minden nyelvnek rokonsága is főképp annak idoma által megismerhető, mint az emberi egyedek és családoknak egymáshoz való rokonsága is azoknak külsején (arcvonásaikon) ismerszik meg. Erre nézve, bár sokban különbözik is a szláv nyelv a magyarul anyagra nézve, de az idom hasonlósága a két nyelv közt

rokonságot csálthatatlanul bizonyítja. Különben is a nyelvek anyaga sokféle, meg sem határozható esetektől függ. I. Hunfalvy Pál értéközését „a nyelvhasznítás elveiről s elemeiről” az Uj M. Muzeum 1851-diki XII. vagy szeptemberi füzetében, illetőleg a m. tud. Int. hivatalos közlönyében DXXXV. V. lap.

Im ez alapokon a szuómi szók három fő osztály alá sorozódnak, miszerint azok *a*) névszók (nimiköt), melyek való-ságos vagy elvont, vagy képzelt lényeket (vagy azok milyen-ségét és számát) fejeznek ki; *b*) igeszók (tehdiköt), melyek létet, vagy cselekvést jelentenek; *c*) viszonyyszók (avukat, sajátlag : segédszók), mert a név- és igeszók különbféle vi-szonyait segítik kifejezni.

Mint látszik, változásokat a szókon egyedül a szókép-zés és szóviszonyítás eredeztethet, azért sorban ezekről fo-gunk értéközni.

ELSŐ SZAKASZ.

A szóképzésről.

21. §.

78. A szóképzés némileg az anyag előállításához tarto-zik, mert a meglevőkből új szókat alkot : de, mert változá-sokat idéz elő a szókon, s azok idomát némileg változtatja, a nyelvidom egyik elemének is vétethetik.

A szóképzés szószármaztatás (johtaminen) és összetétel (yhdistäminen) által eszközöltetik.

A) Új szó származik egy szóból, mely ekkor tö- vagy törzsszónak (vartalo) vétetik, ha bizonyos végzetek (päätet- képzők-, szóképzőknek mondjuk), szem előtt tartatván a hangrendszer szabályai (l. ezeket 23.), toldatnak a szóhoz ; például : *la*, *lä* végzet toldatván a *pappi* pap, *seppä* kovács szókhoz, származnak a *pappila* paplak, *seppälä* kovácsház, új szók.

B) Összetétel által két külön szóból egy új szó képez- tetik, mely az egyes szókétul különböző, de azokban gyö- kerező jelentéssel bír, p. o. *maantie* országút a *maa* ország, föld, s *tie*út szóból.

A)

Szószármaztatás.

79. A szók vagy névszók, vagy igeszók, vagy viszony-
szók levén, a szószármaztatás (johtaminen, sanain synty) is
I. névszószármaztatás, II. igeszószármaztatás, III. viszony-
szószármaztatásra oszlik.

I.

22. §. Névszók származtatása.

Névszó származik 1) más névszóból, 2) igeszóból, 3)
viszonyszóból.

1.

80. A képzők, melyek által névszóból névszók alkot-
tatnak, e következők:

a) *-inen (ise)*, néha csak *-nen (se)*, α) kicsinyítő ér-
telmű, p. o. *kirjainen*, vagy *kirjanen* könyvecske; *kaluinen*
vagy *kalanen* halacska: a *kirja* könyv, *kala* hal szóból;
β) anyagot jelent, miből valami lesz. Így a *kala* hal; *ruis*
(tösző: *rukhi*) rozs; *kulta* arany; *rauta* vas; *puu* fa szóból:
kalainen, *rukhiinen*, *kaltainen*, *rautainen*, *puinen* = hal —
rozs — arany — vas — fa = (fából való, csinált, készült);
γ) sok *-inen* végzetű névszó csupa tulajdonságot jelent, p. o.
eilinen tegnapi; *nykyinen* minapi, *julkinen* nyilvános stb,
vagy hasonlatosságot, p. o. *kokoinen* nagyságra, *pituinen*
hosszúságra nézve hasonló valamihez.

b) *-kka*, *kkä* kicsinyítő értelmű, p. o. *sil mukka* sze-
mecske; *haorukka* két ágú kis villa; *sopukka* kis szugoly,
szögletecske; a *silma* szem, *haara* két ágú villa, *sopu* szugoly
szóktul.

Jegyzet. Ily végzetű eredeti szó is találtatik a finn
nyelvben: *sil akka* sóshal.

c) *-kainen*, *-käinen (kaise, käise)*, kicsinyítő értelmű
képző, a nyájasság, szeretet, hizelgés mellékértelmével. Így
lesznek a *lapsi* gyermek, *kaunis* szép, *lyhyt* rövid, *ohut* vé-
kony, *nuori* fiatal szóból: *lupsukainen* kis gyermek, *kaunu-*

kainen szépecske, lyhykäinen rövidke, ohukainen kissé vékony, nuorukainen fiatalka.

d) -lo, -lő szinte a kicsinyezés (váheisyys) értelmével bír, p. o. *purtilo* kis hajó, csónak, válu, teknő; *kuppilo* tok; *suppilo* garat, a *pursi* (töszó: *purte*) hajó; *koppa* üresség; *suppu* szűk, szoros állapot, szókból.

Jegyzet. Ily végzetűek számos más névszók is, de csak a többes számban, kivéven azonban itt is a nevezőt, p. o. *mäkilöitä, tyttölöitä* (mäki domb, ereszkedő, tyttö leány).

e) Némely kicsinyítő értelmű szók *u', y'* (*ut, yt, ue, ye*) képzők által alkottatnak, p. o. *päivyt* szép kis nap; *veljyt* kedves kis bátya; *päivieni, veljyeni, poikueni, sisarueni* kedves kis napom, bátyám, fiam, húgom. Az egy tagú szók (yksitavuiset sanat) a képző elé *h* bötüt vesznek: *kuuhut* szép holdacska, *tiehyt* utacska (*kuuhuen, tiehyen*).

Jegyzet. Mint látszik, e szókban a kicsinyezés értelme a nyájas hizelgésére (liehakoitsemus) is átvitetett, p. o. *poikueni* kedves kis fiam.

f) A -*nen (se)* végzet által keleti Finnlandban férfi, a -*tar, -tär* által pedig nőnemű családnevek alkottatnak. Így e szókból: *karhu* medve, *kettu* róka, lesznek: *karhunen, kettunen*, minöktől nálunk sem divatlanok némely állatok nevei; ezekből: *karhutar, karhunen* leánya, *kettutar, kettunen* leánya. Ugyan ezen végzet által alkottatnak intensív értelmű névszók is, p. o. *kehräjätär* fonó asszony, leány; *syöjätär* evő, igen evős nő; a *kehräjä* fonó, *syöjä* evő szóktul; *ruhtinatar* hercegnő.

Jegyzet. Legtöbbször a finn hitregékben találkozunk az Istennők -*tar, -tär* végzetű neveivel: *Tuonetar* Tuoninak (a halálnak) undok leánya; *Tapiotar* Tapionak (az erdők s vadászat nemtőjének) leánya vagy szolgálója; *Kuutar, Päivättär* a holdnak (*kuu*), napnak (*päivä*) leánya; *Ilmatar* az égi úr, levegő (*ilma*) leánya, alkotó nő — szellem, tündér a Kalevalában. A finn tudósok egynek tartják e végzetet a svéd *tytär* = Tochter szóval; de mint Hunfalvy Pál megjegyzi: idegen szóból nehezen lett valahol képző; aztán nálunk is megvan a -*tar, -tär* képző, ebben: tündér (tün-dér), mely

nagyon egyez *ilmatar*-ral (I. Magyar Nyelvészet I-ső évi folyam, II-dik füzet, 82. l.).

g) *-kko*, *-kkö*. Helyneveket eredeztet: *erakko* magány; *kanervikko* hely, hol hangafü (kanerva = erva) terem; *rapakko* sárfészek, szemét, trágya (rapa), hely; *kuusikko* fenyves (Fichtenwald). Ide tartoznak ezek is: *vesikko* vizigylk; *mesikko* mézbogyó.

Jegyzet. Ige és viszonzyszókból is származnak névszók e képzővel: *elikkö* állat, mely él (elä), tápláltatik; *etsikko* keresés (*etsiä* keresni), látogatás; *esikko* pítvar, tornác, saj. elő- (*esi*) hely = Vorhaus.

h) *-sto*, *-stö*. Általa gyűnevek alkottatnak: *kuusisto* fenyves (*kuusi* fenyü); *lepisto* eger (erdö); *rahasto* pénzgyűjtemény; *kirjasto* könyvtár; *kivistö* köhalmaz; *kalmisto* temető stb; a *leppü* egerfa, *raha* pénz, *kirja* könyv, *kivi* kö, *kalma* halotti búz, rothadtság szóktul.

i) *-la*, *-lä*. Lak vagy tartózkodás helyét jelentő névszókat alkot (nomina domestica); p. o. *Paavola* Pál (*Paavo*) háza, majorja; *pappila* paplak, *seppilä* kovácsház, *lehmäli* tehénállás; *hiirilä* egértanya stb; a *pappi* pap, *seppä* kovács, *lehmä* tehén, *hiiri* eger szóktul. A hitregékben: *Tuonela*, *Tapiola*, Tuoninak a halál, Tapionak az erdők nemtőjének laka (domus Sylvani, sylva frondosa) stb.

k) *-lainen*, *-läinen* (*laise*, *läise*), a *la*, *lä* és *inen* képzőkből összetéve. Lak- vagy származáshelyről (kotoperästä) vett nemzetneveket eredeztet: *Suomalainen* = szuómi vagy finn; *veneläinen* orosz; *karjalainen* karjalai; *ruotsalainen* svéd; *saksalainen* szász, német, és kereskedő; *mustalainen* cigány, a *musta* fekete szótul. — Fordulnak elő ilyenek is: *sukulainen*, *heimolainen* rokon, vératyafi, a *suku* család, *heimo* rokonság, *muukalainen* máshoni, idegen, a *muu* más szótul.

l) *-mainen*, *-mäinen* (*maise*, *mäise*): a) névszókból hasonlatosságot (muotoisuus) jelentő tulajdonságneveket eredeztet. Így a *koira* kutya, *karhu* medve, *sika* disznó, *härkä* ökör stb névszókból lett: *koiramainen*, *karhumainen*, *sikamainen*, *härkämäinen*, oly jelentésűek, mint a magyar kutya, disznó, ökör stb; midőn ezek tulajdonságnevekkül használtat-

nak : kutya vagy disznó ember am. kutyához , disznóhoz hasonló, azaz : szemtelen , ronda ; β) tulajdonságnevekből új, kicsinyítő értelmű tulajdonságneveket alkot, p. o. *hyvämäinen*, *pahamainen* valamennyire, kissé jó, rossz ; γ) az igék dolognévi módjának V-dik idomában a cselekvés közelségét, a cselekvéshözi készülést fejezi ki : *tekemäinen*, p. o. *oli tekemäisillensä* = akkor, mikor közel vala a cselekvés, készüléshöz volt a cselekvéshöz.

Jegyzet. Ezen igéből vett dolognévszó egyszersmind kicsinyítője az első szám alatti *mainen*, *mäinen* végzetű szónak.

m) *-llinen* (*-llise*). Tulajdont (omaisuus), bírást, valamihez tartozást jelent : *rahallinen* pénzes, *isällinen* atyai, *taivallinen* égi, *maallinen* földi, *hengellinen* lelki, *tavallinen* erkölcsi, szokásbeli stb, a *raha* pénz, *isä* atya, *taiva* ég, *maa* föld, *henki* lélek, *tapa* erkölcs, szokás szóktul.

n) *-ton*, *-tön* (*ttoma*, *ttömä*). Tulajdonságneveket alkot, melyek hiányt, fogyatkozást (vajanaisuus) fejeznek ki, mint a magyar : *talán*, *telen*, vagy *atlan*, *etlen*, p. o. *rahaton* pénztelen, *isätön* atyátlan, *hengen* lelketlen, *viaton* ártatlan, a *raha* pénz, *isä* atya, *henki* lélek, *vika* bűn, hiba szóktul. — Az igék dolognévi módjának III-dik idomából (*syömä naima*) *syömätön*, a ki nem eszik ; *naimaton* a ki nem nőszik.

o) *-va*, *-tä* tulajdonságnévképző, mely intensív bő mértékét (ylöllisyys) fejezi ki annak, a mit a tőszó jelent : *lihava* husos, *verevä* véres, *kaulava* nyakas, *väkevä* erőteljes, a *liha* hús, *veri* vér, *kaula* nyak, *väki* erő ; *jalkuva* hosszú vagy gyors lábú a *jalka* láb, *juureva* gyökeres, erős, a *juuri* gyökér tőszóktul.

p) *-us*, *-ys* (*uden*, *yden*) elvont tulajdonságot (omitusuus) jelentő névszókat eredeztet, mint a magyar *ság*, *ség* képző, p. o. *vapaus* szabadság, *koreus* dicsőség, *viisaus* bölcsesség, *kauneus* szépség, *kalleus* drágaság, *hyvyys* jóság, *laveus* szélesség, *ihmisyy* emberség stb ; a *vapaa* szabad, *korea* dicső, *viisaas* bölcs, *kaunis* szép, *kallis* drága, *hyvä* jó, *lavia* bő, széles, *ihminen* (ihmise) ember tőszóktul.

Jegyzet. Midőn e képző toldatik a tőszóhoz, ennek kötszótagja elvettetik, az *a*, *ä*, *e* köthangzója pedig a képző hangzójával ikerhangzóvá lesz : *vapaa*-bul lesz *vapaus*.

Ha a képzőt *i* előzi meg, ez *e*-re változik : *kaunis*-bul lesz *kauneus*, *lavia*-bul *laveus*, de *larius* is ; különben változatlanul járul a szóhoz : *kehous* nyomorúság, *tylyys* szigorúság, *jalous* jelesség, a *kehno*, *tyly*, *jalo* tözőktul.

Ritkábban, s nem szabályszerűleg, fordulnak elő következő intensív értelmű képzők :

r) *-as*, *-äs* (*aha*, *ähä*) : *kielas* nyelves, *puhelias* szós, beszédes, a *kieli* nyelv, *puhelee* beszél tözőktul.

Jegyzet. Némely *as*, *äs*-szel képzett szók birtoki esete *akse*, *äkse*, p. o. *harjas* sörtvély ; *tervas* gyánta, szurok ; *jalus* szány vagy bölcsőtalp : *harjaksen*, *tervaksen*, *julaksen*.

s) *-las*, *-läs* (*laha*, *lähä*) : *työläs* dolgoz ; *sotulas* harcoss, csatázó ; *syöläs* evős ; a *työ* dolog, munka, *sotu* csata, harc, *syödä* enni szóktul.

sz) *-lloinen*, *-llöinen* (*lloise*, *llöise*) : *kivulloinen* beteg, fájdalmas, a *kipu* fájdalom, betegség szóktul.

t) *-kas*, *-käs* (*kkaha*, *kkähä*) : *harjakas* nagy sörényű, *istukas* elültetni való növény, plánta, a *harja* és *istuu* ültet szóktul.

u) *-sa*, *-sä* : *sotasa* harcoss ; *sanoisa* szódús, beszédes ; *kipuisa* fájdalmas, *kuuluisa* messze hallható, híres ; *mieluisa* jó akaratú, kegyes stb ; a *sota* csata, *sano* szó, *kipu* fájdalom, *kuulu* hallani, *mieli* elme, akarat, kedély szóktul.

v) *-ke* (*kkeen*) : *silmäke* forrás, fons, scaturigo, a *silmä* szem szóktul (v. ö. héber : *ain* szem és kűtfő, forrás, a szem hasonlatosságátul neveztetvén) ; *nenäke* orr, hegy vagy erdőcsúcs (a rábaközi nyelvjárásban is : Eger orra az úgynevezett Eger erdőnek csúcsa) ; *saareke* kis sziget ; *vuoleke* szelke, szelecs stb ; a *nenä* orr (nasus), *saari* sziget a tengerben, erdős domb a mocsáros helyeken, *vuolee* farag, metél stb szóktul.

2.

81. Névszók igeszókból következő képzők által alkotottnak :

a) *-ma*, *-mä* és *-minen* (*mise*) cselekvést, a *ma*, *mä* ugyan bevégezett, a *minen* pedig folyvást tartó cselekvést jelentő névszókat eredeztetnek, p. ö. *sanoma* mondat (dictum

quid), hír; *sanominen* mondás, szólás; *tekemü* cselekedet, tét; *tekeminenen* cselekvés; a *sanon* szólok, mondok, *te'en* teszek, cselekszem igékbül.

b) *-us*, *-ys* (*uksen*, *yksen*) képző által szinte cselekvést jelentő névszók alkottatnak, p. o. *tunnustus* illetés, tapintás, megismerés; *palvelus* szolgálás; *palvaus* szárítás, füstölés; *kuulutus* hirdetés, nyilvánítás; *kohtaus* találkozás stb, a *tunnustan* tapintok, illetek, észreveszek; *palvelen* szolgálók; *palvaan* szárítók (húst napon, füstön); *kuulutan* hirdetek, nyilvánítok, saj. hallatok; *kohtaan* feléje megyek, találkozom, igéktül.

1. Jegyzet. *-us*, *-ys* (*uksen*, *yksen*) képző által a származtatás néha az igék (főleg két tagú igék) dolognévi módjának III-dik (*ma*, *mä* végzetű) idomából történik, p. o. *kysymys* kérdés, kérés; *väsymys* elfáradás; *tutemus* érzés stb, a *kysyn* kérdek, kérek, *väsyt* fáradok, *tunnen* érzek, kéttagú igék dolognévi módjának III-dik *kysymä*, *väsymä*, *tuntema* idomából.

2. Jegyzet. *-us*, *-ys* (*uksen*, *yksen*) képzővel névszókbul is alkottatnak új névszók, különféle jelentéssel. Így a *tuli* tűz; *tila* hely, tér, alkalom, kényelem; *jalka* láb; *kaula* nyak; *sääri* szár; *seinä* fal; *rinta* mell; *kanta* sark; *ala* al, eredeti névszókbul lesznek: *tulus* (*tuluksen*) többes számban: *tulukset* tűzszerszám; *tilus* hely, birtok, melyből valaki élődik; *jalus* kengyelvas; *kaulus* gallér; *säärys* harisnya; *seinus* falmelletti homoktöltés; *rinnus* mellény, mellvas; *kannus* sarkantyú; *alus* alj, alap (*pääin-alus* fejalj).

c) *-os*, *-ös* (*oksen*, *öksen*) oly jelentésű, minő az *us*, *ys*, de főleg kéttagú azon igékhez függed, melyeknek köthangzója *a*, *ä*, p. o. *laitos* rendezés, rendölés; *peitos* födés, takarás; *puutos* fogyatkozás; *käytös* indítás stb, a *laittaa* rendez, rendöl, *peittää* föd, takar, *puuttuu* fogy, hiányzik, *käyttää* indít, igéktül.

Jegyzet. Némely szók mind az *us*, *ys*, mind az *os*, *ös* képzővel divatosak: *kustannos* vagy *kustannus* költség.

d) *-u*, *-y*, *-o*, *-ö*. E képzők csupa kurtított alakjai az előbbi (*us*, *ys*, *os*, *ös*) képzőknek, melyekből az *s* elvetésével származtatnak. Erre nézve jelentésök is ugyanaz, de főleg

oly igékhez szeretnek járulni, melyeknek köthangzója *e*. Így a *haku* kutatás, nyomozás; *lasku* eresztés, ereszködés; *syöksy* sebes rohanás; *laitto* rendezés; *peitto* födés, takarás; *nükö* látás stb, a *hakee* keres, kutat, nyomoz; *laskee* ereszt; *syöksee* sebesen rohan, hajt; *laittaa* rendez; *peittä* föd, takar; *nükee* lát, igékből származtak.

e) *-nti*, *-nta*, *-ntä*, *-nto*, *-ntö*. A fenebbiekkel rokonértelmű képzők; s közölök az *-nti* csak egytagú igékhez fűgged, p. o. *küynti* vagy *käyntö* járás, kelés; *laulanta* vagy *laulunto* éneklés; *kaivanta* vagy *kaivanto* ásás; *vedäntä* vagy *vedäntö* húzás; *sovinto* illés, illeszködés, alkalmazkodás; *pistäntö* szűrés, belétevés.

Jegyzet. Az *emä* anya és *isä* apa névszókbul e képzővel lesznek: *emäntä* házi- vagy gazdaasszony; *isäntä* háziúr, gazda (hera, herus, mater- et paterfamilias).

f) *-e* (*ehe*) cselekvést jelentő névszókat ereszt, mint az *a*) és *e*) alatti képzők, p. o. *este'* gát, akadály; *kaste'* nedv és keresztség; *loiste'* fény; *piste'* szűrés, belétevés; *peite'* lepel, födél; *puute'* fogyatkozás, szükség stb; az *estä* gátol, akadályoz, *kastaa* nedvesít, *loistaa* fénylik, ragyog, *pistä* szúr, bök, piszkál, *puuttuu* fogy, hiányzik, igékből.

g) *-io*, *-iö*. Különféle értelmet olt a töszóba, melyhez fűgged, p. o. *heittio* vagy *heittiö* kivetett, kihányt valami; *haviö* romlás; *arvio* becslés, *ansio* érdem stb; a *heittäi* vet, dob, hagyít; *hävii* elnyomorodik; *arvaa* becsül, bírál; *ansioitsee* érdemel stb igéktől.

h) *-ia*, *-iä*, *-ja*, *-jä*. Cselekvőt jelentő névszókat (nomina actoris) alkotnak; de a *ja*, *jä* ön-, az *ia*, *iä* mássalhangzókhoz járul, oly igéknél, melyeknek köthangzója *e*, *i*, s ezt aztán elvetik a képző előtt; p. o. *laulaja* éneklő, s *vaastaja* felelő, *murhaja* ölő, gyilkos, *tapaja* cséplő, *tekiä* cselekvő, *etsiä* kereső, *purjehtia* vitorlázó stb, a *laulaa* énekel, *vaastua* felel, *murhaa* öl, gyilkol, *tekee* tesz, cselekszik, *etsii* keres, *purjehtii* vitorláz igéktől.

i) *-uri*, *-yri* α) szinte cselekvőt jelentő névszókat (nom. actoris) alkot, de a megvetés mellékértelmével, p. o. *petturi* csaló, *kulkuri* kóborló, *nylkyri* nyuzár stb, a *pettä* csal, *kulkee* jár, kél, *nylkee* nyúz, igéktől; β) némely *uri*,

yri képzővel alkotott szó eszközt, szerszámot jelent, p. o. *hakkuri* válu, teknő, *saj*. valaminek vágására való eszköz, a *hakkau* vág; *viskuri* szórásra való eszköz, szóró. (lapát) a *viskaa* szór, hány, vet, igétül. Ide tartoznak ezek is: *juomari* ivó, iszákos; *syömäri* nagyehető; *uimari* jó úszó, a *juoda* inni, *syöä* enni, *uida* úszni, igéktül.

1. *Jegyzet*. A magyarban ezekhez hason értelmű névszók alkottak az *ó*, *ö* részesülőképzők által, t. i. ezek is cselekvőt és eszközt jelentenek egyszersmind. Így ásó: 1) a ki ás = fossor; 2) a mivel ásnak = *pala*.

2. *Jegyzet*. Az *-uri*, *-yri* képző névszókból is ereszt új névszókat. Így származtak a *kankuri* takács, kankó-szövő; *paturi* fazokas, göröncsér, *vikuri* csökönyös, bokros, *saj*. hibás; p. o. ló, a *kangas* vászon, *pata* fazék, *vika* hiba, névszókból.

k) *-in* (ime). Eszközt jelentő névszókat ereszt, p. o. *keritsin* olló, *avain* kulcs, *pohdin* szóró (lapát), *purasin* fűrő, *kovasin* köszörűkő, a *keritsee* nyír, *avaa* nyit, *pohtaa* szór; *purua* fűr, *kovaa* keményít, igékből.

l) *-nu*, *-nä*. Hangutánzó igékből tartós állapotot jelentő névszókat ereszt. Ilyenek: *kohina* zúgás; *helinä* folytonos sikoltás, tárogatás; *humina* zajgás, üvöltés, *mätkynä* mekegés stb, a *kohisee* zúg, zörög; *helisee* sikolt, tárogat; *humisee* zajog, üvölt; *mätkyy* mekeg, igéktül.

Jegyzet. Igeszókbul származnak névszók minden képző nélkül is, ha t. i. az igéből a kötszótag elvettetik. Így lettek a *saarnaa* prédikál; *kokoaa* gyűjt; *loppuu* végez; *lupaa* bocsát, enged, igékből a *saarnu* szent beszéd, *koko* egész, *loppu* vég, *lupa* bocsátat, engedély, névszók.

3.

82. Viszonyszókból is gyakran származnak új névszók a már felhozott képzőkkel. Ilyenek: *edellinen* első, előbbi; *jälkimmäinen* hátulsó; *sisäinen*, *sisällinen* vagy *sisämainen* belső; *takainen* vagy *takamainen* mögött való; *ulkomainen* külső, kívülről való; *ylimäinen* felső; *ympäristö* környék; *nytyinen* jelen, mostani; *ainainen* mindenhai, örökké való; *eilinen* tegnapi stb, stb; az *esi* elő; *jälki* után; *sisä* be, ben;

taka mögött; *ulko* kül; *yli* fel; *ympäri* körül; *nyt* most; *aina* mindig; *eiltn* tegnap, viszonyszócskákbul.

II.

23. §. *Igeszók származtatása.*

83. Igék származnak szinte: 1) névszókbul; 2) igeszókbul; 3) viszonyszókbul.

Itt előlegesen megjegyezzük, hogy a finn igeképzésnél az őnhangzók különösen szerepölnek. Így az *a*, *ä* átható (kohdalliset tehdiöt), az *u*, *y* benható igék (kohdattomat tehdiöt) jellemzőtüül tűnnek fel különösen.

1.

84. Igék származnak névszókbul következő képzők által:

a) *-nnä*, *-nnä* (*nnun*, *nnän*) átható;

b) *-nnu*, *-nny* (*nnun*, *nnyn*) benható igéket eresztenek. Így lesznek a *paha* rossz, *vanha* vén, *köva* kő stb névszókbul: *pahennan* rontok, *vanhennan* vénhesztek, *kovennan* keményíték (átható); *pahennun* (v. *pahenen*) romlom, *vanhennun* (v. *vanhenen*) vénülök, *kovennun* (v. *kovenen*) keményülök (benható) igék.

c) *-sta*, *-stä* (*stan*, *stän*) átható;

d) *-stu*, *-sty* (*stun*, *styn*) benható igéket alkotnak. Így az *ahdas* szűk, szoros; *seiväs* cövek, karó; *oma* tulajdon; *vahva* erős, szilárd; *paljas* sima; *läpi* lyuk; *kaunis* szép, névszókbul lesznek: *ahdistan* szorítok; *seivistän* karózok; *omistan* tulajdonítok, sajátítok; *vahvistan* erősítok, szilárdítok; *paljastan* simítok; *lävistän* lyukasztok; *kaunistan* szépítők (átható), és *ahdistun* szorúlok, *omistun* sajátjává leszek (proprius fio), *vahvistun* erősödöm stb (benható) igék.

e) *-ta*, *-tä* (*tan*, *tän*) átható;

f) *-tu*, *-ty* (*tun*, *tyn*) benható igéket eresztenek. Így származnak a *kuri* fegy; *rippi* gyónás; *valta* hatalom, *rauha* béke, nyugalom; *kirja* irás; *viha* harag stb névszókbul a *kuritan* fegyezek; *ripitän* gyóntatok; *valloitan* hatalom alá

vetek, meghódoltatok; *rauhoitan* békitek, megnyugtatok; *kirjotan* vagy *kirjoitan* írok; *vihotan* vagy *vihoitan* haragítok (átható) és *vi hastun* haragszom; *pelästyn* vagy *peljüstyn* félemedem stb (benható) igék.

Jegyzet. Ide tartoznak azon *ta, tä (tan, tän)* képzők által származtatott igék is, melyeknek osztó értelme vagyon, minők például az *yksi* egy, *kaksi* kettő, *neljä* négy, *koppa* köböl, *kannu* kanna stb szókból képeztetnek: *yksitän* egyenkint adok, osztok (vereinzeln); *kaksitun* kétfelé osztok; *neljittäin* négyezők, négyfelé osztok (viertheilen); *kapotan* köbönként mérek, *kannutun* kannánként adok, mérek.

g) -*ene* (*enen*, a *ne* = magyar *ul, ül* állapotí viszonyító ragbul). Névszókból benható igéket alkot, melyek az állapotbani megmaradást fejezik ki, p. o. *valkenen* fehérülök (fehérül vagy fehér vagyok); *virkenen* virgonccá leszek (l. fönebb a b) alatti benhatókat is).

h) A -*ksu, -ksy*, tájszólásilag *ksi* (a *ks*, változtató *ksi* = magyar *vá, vé* viszonyító ragbul, és *u, y* benható igék jellemzőtűjéből összetéve); -*ksun, -ksyn, -ksin* képzők által oly igék alkottatnak, minők a magyarban -*ll* által szoktak képeztetni, vagyis olyanok, melyek azt jelentik, hogy valami valamivé lesz, valaminek tartatik, p. o. *ouduksun* idegenellem (pro alieno, insolito habeo); *paljoksun* sokalлом; *pahaksun* vagy *pahaksin* rosszalлом: az *outu* idegen, *paljo* sok, *paha* rossz névszókból.

i) Az *oi, öi, aitse, oitse* (*oin, öin, oitsen, öitsen*) három vagy többtagú névszókból eredeztet különbözőféle igéket. Így származnak a *satula* nyereg, *viheriä* zöld, *tarina* mese, *pisara* csepp, *ahkera* szorgos, *penikka* kölyök, *matala* alázatos névszókból a *satuloitsen* nyergelek; *viheriöin* vagy *viheriöitsen* zöldülök; *tarinoitsen* mesélek; *pisuroitsen* csepegek; *ahke-roitsen* szorgoskodom; *penikoitsen* kölykezem; *mataloitsen* alázok, igék.

k) -*rra, -rrä* (*rran, rrän*) képzők által színeket jelentő névszókból (*puna* = piros, *sini* kék, *viheriä* zöld stb) oly értelmű igék alkottatnak, minők a magyar -*llik* (*ellik, ollik, öllik*) által képeztetnek: *punerran* pirosollik, vörösollik; *sinnerrän* kékellik; *viherrän* zöldellik (viridem refero colorem).

2.

85. Eredeti igeszókból új igék származnak következő képzők által :

a) *-ta, -tū (tan, tīn)*. Egy a magyar *t* képzővel, mely a tenni (török : *it*-mek) facere igének gyöke. Átható-, cselekvő- és cselekedtető igéket (tekeviä tehdiikköjā) ereszt. Így lesz az *opīn* tanulok benható igéből *opetan* tanítok átható cselekvő ; a *syīn* eszem, *juon* iszom, *vīsyn* fáradok, *istun* ülök, *seison* állók igékből : *syöttīn* etetek, *juotan* itatok, *vīsyttīn* fárasztok, *istutan* ültetek, *seisotan* állítok.

Jegyzet. Minthogy az egyszerű átható cselekvő igék néha monnó nyelvben hasonlítanak a cselekedtetőkhez, erre nézve némely igék kettős *-t tt, (tat, tat)* képzőt vesznek föl. Így például a *kylpea* fürdeni, *juoda* inni, *syttyū* gyuladni igékből a *kylvetīn* am. fürösztök, *juotan* = itatok, *sytyttīn* gyujtok, a *kylvetettīn* am. fürösztetek, *juotattan* itattatok, *sytyttīttīn* gyujtattatok.

b) *-ahda, -āhdā (ahdan, āhdān)*. Hirtelen, mintegy pillanathban véghez menő cselekvést, mozdulást jelentő igék (äkinäiset tehdičköt; verba subita, momentanea) származnak e képzők által, többnyire hangutánzó szókból, de egyéb igékből is, és megfelelnek nyelvünkben a „roppan, cseppen, durran, toppan”-féle igéknek, p. o. *seisahdan* hirtelen állítok; *paukahdan* pattantok, *durrantok*; *pussahdan* buggyanok; *riahdan* riadok, *rivvanok*; *seikāhdān* rettenek; *jyrāhdān* rezzenek; *seisahdun* hirtelen oda állok.

c) *-aise, -äise (aisen, äisen)*. Ugyanazon jelentésűek az előbbi képzőkkel: *repūisen* hirtelen repesztek; *lohkaisen* hirtelen letörök, vágok; *potkaisen* hirtelen rugok; *kystūisen* hirtelen kérdek.

d) *-ele (elen)*, mely összefüggeni látszik a török-jakut *lu* intensív raggal, s a magyar *l* (= *gál, gél, kál, kél*) igeképzővel, s az ugyanazon cselekvést ismétlő, tehát gyakorító értelmű igéket (kertovia tehdičkötä) alkot. Így a *kiitīn* dicsérek, köszönök; *kastān* nedvesítek; keresztülök; *juotan* itatok; *sanon* szólok; *kysyn* kérek, kérdek; *juoksēn* futok stb igékből lesznek e gyakorítók: *kiüttelen* köszöngetek, *kastelen* nedvesítgetek; *keresztülgetek*; *juottelen* iszogatok; *sanelen*

gyakran szólok, beszélgetek; *kyselen* kéregetek, kérdegetek; *juokselen* futkozok. Ugyanezen képző meg is hosszabbítatik, összetételen a *-ksi* (l. ezt 1. h) alatt) átvetve *-ski* képzővel, néha betoldott *n* és a causalis *t*-vel (l. ezt 2. a.): *skentelen* (ske-n-t-el-en), mi által néha a viszonyosság értelme is az igébe oltatik, p. o. *oleskelen* gyakran vagyok (*olen*), tartózkodom valahol; *paineskelen* viaskodom; *juokselen* vagy *juoksentelen*, ritkábban: *juoskelen* vagy *juoskentelen* futkározok.

e) *-i* (*in*). Folytonosságot jelentő igék képzője (pitkittävien tehdiköjen pääte), p. o. *ryypin* folyvást, egy házomban hörpentek; *potkin* folyvást rúgok, rugdalok; *hyppin* folyvást ügrom, ugrálok stb; a *ryypäin*, *potkaisen*, *hyppäin* igékből E képzővel magokra ható értelmű igék (itsekohtaiset tehdiköt = verba reflexiva) is alkottatnak, p. o. *riisuin* levetkőzöm (ich ziehe mich aus), a *riisun* levetek igétül.

f) *-o* (*on*). A cselekvés nagyságát, erőszakos voltát jelentő igék képzője (rajuin tehdikköjen pääte = formativa verborum augmentativorum, intensivorum), p. o. *viskon* erősen dobok; *avvon* erősen felnyitok, tátok; *puskon* öklelek, a *viskaan* vetek, *avaan* nyitok, *pusken* bökök; *ratkon* széttörök, szakítok, a *ratkin* szétbontok, fejték igékből.

3.

86. Igék alkottatnak viszonzókból is a már említett képzők némelyikével. Példák: *ylennän* fölemelek, magasztalok; *ylennyn* fölemelkedem; *alennan* lealázok, alacsonyítok; *alennyn* lealacsonyodom, alázom magamat; *ennustan* sejtek, jóslok, jelentek valamit előre; *perustan* alapítok, állítok, erősítek; *kylläänyn*, *kylläyn* megelégszem valamivel, únok valamit; *kyllytän* megelégiték stb; az *yl* föl, fölül való; *ali* al, alúlvaló; *ensi* elő, előttvaló; *perä* fara, alja, feneke valaminek; *kyllä* elég viszonzócskákbul.

III.

24. §. Viszonzók származtatása.

87. Viszonzók illő ragjaikon kívül, különösen még következő képzők által alkottatnak:

a) A *-sti* α) tulajdonságnévszókból ereszt viszonyszókat, p. o. *tarkasti* élösen, *kaikisti* mindenképen, *moninaisesti* sokféleképen, *seuravaisesti* következőleg, *taitavaisesti* tudva, értelmesen, okosan stb; a *tarka* élős, *kaikki* mind, minden, *moninainen* sokféle, és a *seurava* következő, *taitava* tudó igékből eredett tulajdonságnévszókból; β) számnévszókból, p. o. *kahdesti* kétszer, *kolmasti* háromszor, *viidesti* ötször; *kolmannesti*, *viidennesti* harmadszor, ötödször.

b) A *-nne*. Névmásokhoz függedvén, helyet (paikkaa) jelent: *minne*, *kunne* hová (a *mi* = *mikä*, *ku* = *kuka* mi névmásokból); *sinne* oda (a *se* = *az*); *tänne* ide (a *täme* ez-ből); *jonnekunne* valahová (a *joku* névmásból) stb.

c) A *lloin*, *llöin*. Szinte névmásokhoz járul, s időt (aika) jelent: *milloin* mikor, *kulloin* mikor; *silloin* akkor, *tüllöin* ekkor, *jolloinkulloin* valamikor stb, ugyanazon névmásokból.

B)

25. §. Szóképzés összetétel által.

88. Nem minden nyelvben egyaránt szokott a szószármaztatás és összetétel. Némelyek az összetételt nem igen türik, másokban szokottabb az, mint a származtatás.

A szuómi nyelv, a szószármaztatás gazdagságánál fogva, nem igen alkot új szókat összetétel által, s az összetett szók (yhdistettyt sanat) a finnben, mind csak névszók.

Jegyzet. Minthogy sajátlag úgy nevezett előszócskák (praepositiones) a szuómi nyelvben nem találhatók, azért ezekkel összetétel sem fordul elő. Ily összetett igék helyett például: *ylös-kasrattaa* fölnevelni, *sisüllä-vihkiä* beszentölteni (einweißen) csak egyszerű, eredeti vagy származott igék használhatók: *kasvattaa*, *vihkiä*, vagy *pyhittää*. De az előszócskák, mint természetöknél fogva úgy is nevek, névszókkal összetételnek: *ulkomaa* külföld, *alamaa* alföld, *ylipuoli* fel vagy felső rész.

Az összetétel a szuómiban úgy történik, hogy két vagy több szó, minden közvetítés nélkül, egymásután íratik, és mondatik: *päämies* fő ember, *vaimoväki* nőnem, *maaherra*

fejedelem (saj. ország ura), *heikkoptinen* gyöngefejú, *vieras-sukuinen* idegen családbeli. Csak ritkán eszközöltetik az összetétel közvetítés által: *talonpoika* (*talo-n-poika*) pór, paraszt; *taivaankaari* szivárvány (saj. égnek íve = arcus coeli, arcus coelestis, iris); *maanala* (*maa-n-ala*) föld alja, alvilág.

Jegyzet. Szinte így képeztetnek összetétel által új szók a magyarban is, t. i. majd minden közvetítés nélkül: kőház, lánc-híd, paplak, ajtósark stb; majd közvetítés által: Hegyalja (soha sem Hegyalj), teletszaka (tele-t-szaka), éjtszaka (nem éjszaka), amabban az *a*, ezekben a *t* levén a közvetítő.

A változás, mely a szók összetételekor előfordul, igen kevés. Azon szóknak, melyek *-nen* (*-sen*)-nel végződnek, eredeti nevezőjéből az *e* bötü kilöketik, és csak azután tétetnek össze. Így a *koiranen* kan, hím; *naaranen* nőstény; *ihminen* férfi; *nainen* nő; *hevonon* vagy *hevoinen* ló, stb szók birtoki esete: *koirasen*, *naarasen*, *ihmisen*, *naisen*, *hevosen* vagy *hevoisen*, eredeti nevezője (törzse): *koirase*, *naarase*, *ihmise*, *naise*, *hevose* vagy *hevoise*, melyek, elvettetvén az *e*, ekképen tétetnek össze: *koirasteeri* himfajd, fajdkakas; *koirassusi* kanfarkas; *naaraskoira* nőstény eb; *ihmisparka* hitvány ember; *naisihminen* némbér; *naispuoli* nőnem (nőfél); *hevosuöki* vagy *hevoisuöki* lovasság.

MÁSODIK SZAKASZ.

Szóviszonyítás.

26. §.

89. A végett, hogy a szók (gyök-, származott vagy összetett szók) a nyelv épületébe beillesztethessenek, szükség azon viszonyok szerint, melyekbe lépnek, módosíttatniok (77). A szóknak e viszonyok szerinti módosítása szóviszonyításnak mondatik, mely előkészíti a szókat, hogy azokat, mint a beszédnek a gondolatok kifejezésére összeilleszthető részeit, a szókötés összerakhassa.

90. A szók viszonyítására kétféle út ismeretes a nyelvekben: hajlítás (*taipuminen*), mely a törzsek belső kiképzé-

sében áll : Vater, Väter ; ich sehe, ich sah ; lat. capio, cepi ; gör. λείπω, λοιπός stb ; és a törszóhoz (vartalo) toldott ragok általi módosítás, p. o. ezekben : *menen kylään* = megyek faluba, az *en, än, ek, bu* ragok által viszonyíttatnak a *men, kylä*, megy és falu szók, hogy a kifejezett gondolatot jelenthessék.

Mint e felhozott példából látszik, az utóbbi, vagyis a ragozás (liittäminen) uralkodik a finn-, magyar-, és oly általánosan s kizárólag az altaji nyelvekben, hogy ez által is minden egyéb nyelvektől különválnak.

Többire a ragozásra nézve az altaji nyelvek, legalább a finn-magyar csoportok, teljesen azonosak az indógermanokkal és sémiekkal ; csak hogy ezekben még hajlítás is vagyon.

A ragozható szók név- és igereszók levén, a szóragozás névszó és igeragozásra oszlik.

ELSŐ FEJEZET.

Névszóragozás.

27. §. A névszók fajai.

91. A névszók főnebbi meghatározása szerint (77.) :

a) Dolognévszók, vagyis önálló valóságos, vagy elvont, vagy képzelt lényeknek, dolgoknak nevei (itseiset nimiköt, nomina substantiva), minők p. o. *käsi* kéz, *silmä* szem, *huone* ház, *herra* úr, *sielu* lélek ; *ymmerrys* értelem, *köyhys* szegénység, *autuus* dúslét, boldogság stb.

b) Tulajdonságnévszók, melyek a dolognak egymáshoz hasonlítható minőségét jelentik (vertaiset nimiköt = nomina adiectiva), minők például : *iso* nagy, *pieni* kicsiny, *pikä* hosszú, *tarve* ép, egészséges, *hyödyllinen* hasznos, *turkka* élős, *hengellinen* lelki, lelkes, *taivaallinen* égi, mennyei stb.

Jejyzet. A dolog- és tulajdonságnevekhez számítandók az igék névi módjai is.

c) Számnévszók (laskunimiköt, vagy laskimet = numeralia), melyek a dolog mennyiségét jelentik, p. o. *yksi* egy,

kaksi kettő, kymmenen tíz, sata száz, tuhamen ezer, kymmenes tizedik, tuhannes ezredik.

A beszédben néha a dolog, vagy ennek minősége nem saját nevén, hanem annak mása, képviselője által neveztetik, mikor aztán az némileg bizonytalanságban s kétségben hagyatik. Ezen szók, melyek érintik ugyan a nevezett dolgot, de azt még is bizonytalanságban hagyják.

d) Név másoknak (pronomina), finnül: epänimiköt-nek neveztetnek, minők: *kuka ki, joka mely, joku valaki.*

28. §. A névszók neme, száma.

92. 1. Nemi különbséget, mint az több nyelvekben találtatik, az altaji nyelvek nem ismernek. E szerint a természeti nemi különbség a szuómiban épen úgy, mint a magyarban a) vagy magában a névszó értelmében fekszik, így p. o. az *isä* atya, *mies* férfi, *poika* fi, *härkä* ökör, *sonni* bika, *kukko* kakas, *orih* csödör, *mén* stb, már értelmöknél fogva hím; — ezek pedig: *äiti* anya, *nainen* nő, *emä* eme, *vaimo* feleség, *piika* szolgáló (ancilla), *tyttö* leány, *lehmä* tehén, *kana* tyúk, *tamma* kanca stb, nőneműek. Vagy b) összetétel által határozatit meg, p. o. *naisihminen* nőszemély, *némber*, *tammahevoinen* kancaló, *härkävasikka* ökrörborju, *koiraskoira* kankutya, *noiraskoira* nőstény eb, *imisükissa* nőstény macska s a többi.

2. A névszóknak, szinte mint a magyarban, két száma (luku) van, t. i. egyes (yhikkö) és többes (monikko). A ketősnek (kaksikko), noha az altaji nyelvek családjában a lapp, vogul és osztyák birnak ilyennel, sem a szuómiban, sem a magyarban semmi nyoma. A többes ragja: *t*, mely a magyar: *k*-nak felel meg.

29. §. A névszók esetei (nimikön sial) és ragjai.

93. A ragok által lett névszók esetei egyik nyelvben több, másokban kevesebb számmal vannak. A szuómiban tizenöt, a magyarban huszonegy ily esete van a névszóknak, mert bennök a viszonyok jelölésére ennyi rag találtatik. A

melynek jelölésére a nyelvben ilyen nem létezik, önálló viszonzyszók által fejeztetik ki; de a divat és nyelvszokás a meglevő viszonyragokat sem használja minden névszó minde-
nik esetében.

94. A szuoími névszóknak következő esetei vannak :

1) Nevező (nimentö, nominativus). Az alanyesetet je-
lőli monnó számban, p. o. *talo palaa* a major ég, *talot palavat*
a majorok égnek. Kifejezi a határozott tárgyat is a többesben
mindig, de az egyesben csak az ohajtó mód első és második,
és a parancsoló mód második személye után, p. o. *poltti talot*
a majorokat fölguytá; *anna kirves* add a fejszét.

2) Határozatlan (osanto, infinitivus) a határozatlan alany
(*miehiä tulee* emberek jönnek), tárgy (*poltti taloa* majort eléget,
fölguyt) és szám (*paljon miehiä* sok ember) jelölésére. Ragja
ta, tü, ita, itü, vagy elvettetvén a *t*, csak *a, ü, ia, id*, mely
esetben az *i j*-vé lesz (41. b.).

Jegyzet. A *t* megmarad mindig: a) az egytagú törzsek-
ben, p. o. *maata*, *päättä*, többes: *maita*, *päättä*, a *maa* föld,
pää fej egytagú törzsektől; b) az összehúzott törzsekben, p. o.
harmaata, *ehtoota*, többes: *harmaita*, *ehtoita* (46. a.); b) a
harmaa szürke, *ehtoo* est törzsektől; c) midőn elvettetvén a
köthangzó (40. B. 2. jegy. 44. a) 50 b) mássalhangzó, vagy
hehezet után következik, s ahhoz áthasonlíttatik, mi azonban
csak az egyesben fordul elő (60. 5. 72.), mert a többesben,
ha elvettetik is a köthangzó, az *i* megmarad: *onnetoma* (*on-
netomta*), *onnetonta* szerencsétlen; *kovimpa* (*kovimpta*), *kovinta*
keményebb; *hevose*, *hevosta* ló.

Ellenben a *t* mindig elvettetik: a) kéttagú törzsekből,
midőn az *e* a 44. a) a) szerint elvettetik, s a *t* közvetlen egy
mássalhangzóra következik, p. o. *taloa*, *sanaa*, *silmä*, több-
bes: *taloja*, *sanoja*, *silmä*, a *talo* major, *silmä* szem szóktól;
b) többtagú törzsekből, melyekben a *t* a kötmássalhangzó, ha
ez, és a *t* rag közé egy önhangzónak kellene betoldatnia, p. o.
sanottua, *laulantoa*, *isüntüä* (nem: *sanottuta*, *laulantota*, *isün-
tütü*), a *sanottu* mondott, *laulanto* ének, *isüntü* atya, gazda
törzsektől.

A *t* megmaradhat vagy elvettethetik minden egyéb ese-
tekben, vagyis: többtagú oly törzsekben, melyek a fenebbi

b) pont alattiaktul különböznek, p. o. *Jumalata* vagy *Jumalaa*, többes : *jumalita* vagy *jumalia*; *alankota* vagy *alankoa*, többes : *alangoita* vagy *alankoja* (41. b.); *sanottuita* vagy *sanottuja*; a *Jumalä* Isten, *alanko* alacson hely, lapály, *sanottu* mondott törzsektül.

3) Birtoki (omanto, genitivus). Kifejezi a birtokviszonyt (*talon isäntü* a major, vagy ház gazdája, házigazda), egyzersmind a határozott tárgyat az egyesben, épen úgy, mint a nevező a többesben (*poltti talon* a majort, házat följuytja, égeti). Ragja : *n*.

Jegyzet. A többes birtokinak ragja *iten* és *ten*. Az egytagú s összehúzott törzsekben (50. s. 51.) csak elsőt veszik fel, a többiek monnót. A rag *t* bőtüje

a) változatlanul marad a *ten* végzetben, ha ez, mint az egyes határozatlan *ta*, *tä* ragja (1. a 2. sz. alatti jegy.) oly törzsekhez járul, melyekből a köthangzó elvettetett, mikoron az előre ment mássalhangzó ugyanazon változásoknak van alávetve : *kovinten*, *tuulten*, *hevosten*, *kynnysten*, *kevätten*; b) a *t* az *iten* ragban *tt*-re vagy *d*-re lágyul az épen nevezett törzsekben, p. o. *maitten* vagy *maiden*, *harmaitten* vagy *harmaiden*; c) minden egyéb esetben a *t* elvettetik, az összetorlódo hangzók a 41. b) és 53. a) szerint kezeltetvén, p. o. (*taloiten*, *taloien*), *talojen*, többes : (*taloten*), *taloen*, *taloïn*; (*kiviten*), *kivien*, *kiviïn*, (*kiveten*), *kiveen*, *kivein*.

Többtagú törzsek is elvethetik a *t* bőtüt; az *-iten* ragban azt meg is kettőztethetik, ha az előre ment hangzóval az *i* ikerhangzót képez, sőt *d*-re is lágyulhat, p. o. az *aurinko* nap, többes birtoki esete lehet (*aurinkoiten* vagy *aurinkoien*), *aurinkojen* és (*aurinkoten*), *aurinkoen*, *aurinkoïn*, de szintúgy *auriŋgoitten* és *auringoiden* is.

Többire legnagyobb változások általán a többes birtokban történnek, úgy, hogy minden szónak két alakja lehet ez esetben, de legtöbb többtagú szónak lehet több is; például a többtagú szónak, melyek a 40. B. szerint megtarthatják vagy elvethetik *a*, *ä* köthangzókat, hét különböző alakja lehet : *tavara* javak, áru (*tavaraten*), *tavaraen*, *tavarain* (*tavaraiten*), *tavaroitten*, *tavaroiden* (*tavariten*), *tavaritten*, *tavarien*, *tavariïn*.

4) Benhagyó (asunto, inessivus). A helyben maradás, nyugvás viszonyát jelenti. Ragja : *-ssa, -ssä* = ban, ben, p. o. *oli talossa*, a majorban¹, házban valék.

5) Kiható (lähdentö, elativus). Mozdulást jelent valaminek belsejébül. Ragja : *-sta, -stä* = bul, bül, rul, rül, p. o. *minä tulen kaupungista* jövök a városbul; *ottaa hatun püüstä* vedd le a kalapot fejedről.

6) Beható (menentö, illativus). Mozdulást jelent valaminek belsejébe. Ragja : *h-n* = ba, be.

A beható ragja *h-n*, mely két mássalhangzó közé a *h-t* előző hangzó, azaz : a törzs zárhangzója betoldatik, kivevén az összehúzott neveket, melyeknek ragja *sen* : *maahan*, *talo-hon*, *kivehen*, *silmühin*, *harmaasen*, *vierahasen*; a többesben *i* kerül a *h* elé, azért közbe is *i* toldatik, tehát az összehúzottaknál *isin* : *maihin*, *taloihin*, *kivihin*, *silmihin*, *harmaisin*, *vierahisin*. De ezekből a *h* ki is lökethetik, kivevén, ha az a szó első tagja után, vagy két hangzó között áll, s az összehúzást eszközli : *taloon*, *kiveen*, *silmään*, *kivün*, *silmün*; de nem : *maan*, *maiin*, *taloiin*. Ha a legközelebb előre ment szótag *h*-val kezdődik, a rag *h* bőtüje mindig kilöketik, p. o. *maha* gyomor, *raha* pénz, *mies* (miehe) ember : *mahaan*, *rahaan*, *mieheen*.

7) Veszteglő (sivunto, adessivus). Állapodást, nyugvást jelent valami mellett, valaminek oldalán (sivu). Ragja : *-lla, -llä* = nál, nél. Jelent eszközt is, mint a magyar *val*, *vel*, p. o. *kellä hän on?* hol van ő? *isüllä* az atyánál; *löi kädellä* kézzel ütötte.

8) Távolító (otanto, ablativus). Mozdulást jelent valaminek külsejétül. Ragja : *-lta, -ltä* = tul, tül, rul, rül; p. o. *kaikki on Jumalta luontu*, minden Istentül teremtetett; *tulen poltta*, a mezőrül jövök.

9) Közelítő (annanto, allativus). Mozdulási viszonyt valaminek külsejéhez jelent. Ragja : *-lle*, tájszólásilag : *n, h, k* bőtüket, vagy hehezetet vevén föl : *-llen, lleh, lek, lle'* = hoz, höz, és nak, nek, p. o. *minä menen talolle* (talollen, talolleh, talollek, talolle') a majorhoz megyek; *ei se kelpä minulle*, nekem ez nem kell.

10) Változtató (muutanto, translativus), valamivé vál-

tozást, levést fejez ki. Ragja : *-ksi* = vá, vé, és nak, nek, p. o. *sana tuli lihaksi*, az ige testté lön; *arvaan hänen onelliseksi*, ötet szerencsésnek tartom, ítélem.

Jegyzet. A változtatónak eredeti ragja *kse*, mely ma már csak akkor fordul elő, ha személyrag kíséri (*talo-kse-ni* majorom, házam). Megkurtított idoma : *-ks*, *-s*, p. o. *kau'akse*, *kau'aks*, *kau'as* messzire; *ulokse*, *uloks*, *ulos* kifelé (42 és 59.); néha e rag egészen elvettétvén, utána csak a hehezet hallatszik : *ulomma'*, *alemma'*, *ulommaksi*, *alemmaksi* helyett.

11) Mellékező (kautanto, prolativus). Mozdulási viszonyt fejez ki valaminek külseje mellett, hosszában. Ragja : *-tse*, *itse* (köznyelven felcserélve *-hte*, *tte*, *te'*, *ten*-nel 67.), p. o. *meni meritse* (*mer'itten*) átment a tengeren; *tuli maitse* (*maitte*) az országon át vagy keresztül jött.

12) Nélkülöző (vajanto, abessivus). Hiányt, fogyatkozást jelent. Ragja : *-tta*, *-ttä* (tájszólásilag : *ta'*, *tah*, *tak*) = nélkül, vagy = atlan, etlen; p. o. *olla rahata* (*rahata'*, *raha-tah*, *rahatak*) pénz nélkül lenni.

13) Állapotí (olento, essivus). Jelent létet, tartós állapotot, melyben valami van. Ragja : *-na*, *-nä* = ül, ül, és mint, p. o. *se on pappina* ő pap, saj. ő van papúl, mint pap.

Az egyes állapotinak alakja szabályszerű képzés szerint megrövidülhet a köthangzó ellöketése, vagy az összetorlódó mássalhangzók változtatása által. Így megrövidülhet az egyes állapotí a fosztó értelmű tulajdonságneveknél, és a hasonlítás harmad fokán (40. B. 2.), 60. 5.), 72.) némely *e* köthangzójú szókban (45. Jegy., 60. 5., 70. 4., 71. 5., 72.), s az összehúzott névszókban, melyeknek köthangzója *h* (50. 8) Jegy.); p. o. *onneton* szerencsétlen, *vanhin* legvénebb, *nuori* fiatal, *eine'* reggeli (*onnetoma*, *vanhimpa*, *nuore*, *einehe* helyett), *onnetommana*, *vanhimpana*, *nuorena*, *einehenä* vagy : *onnetonna*, *vanhinna*, *nuorna* (*nuorra* 71. 5.), *einennä*. Különösen nevezetös az állapotinak e megkurtítása az igék névi módjának II-dik idomában álló tulajdonságneveknél. Így a *sanonui* (*sanonehe* h.) az állapotiban *sanonehena*, összehúzva *sanoneena*, de (*sanonutna*) *sanonunna* is (70. 4). Négy vagy több tagú szóknál az állapotí eset megrövidítése az igés nevek *nu*, *ny* képzőjének elvetésé-

vel is eszközöltethetik, p. o. *alottanunna*, *muutanunna*, kivettétvén a *nu*, lesznek : *alottanna*, *muuttanna*.

14) Társító (seuranto, comitativus). Kiséretet, társaságot fejez ki. Ragja : *-ne* = astul, estül, ostul, östül, vagy együtt. Csak birtokos névhez függed, p. o. *tuli vaimo-ne-nsa*, feleségestül, vagy feleségével együtt jöve.

15) Eszközlő (avunto, instructivus). Jelent eszközt. Ragja : *n* = val, vel, p. o. *näki omin silmin*, saját szemével látta. Egyes számban ritkán használtatik, azért hogy össze ne zavartassék a birtokival.

95. Most egy csoportban mutatjuk a szuómi névragokat monnó számban.

Egyes.	Többes.
Nevező : —	-t.
Határozatlan : -ta, tä, v. a, ä.	-ita, -itä, vagy -ia, iä.
Birtoki : -n.	(-iten, vagy -ien.
	(-ten, vagy -en.
Benhagyó : -ssa, -ssä.	-issa, -issä.
Kiható : -sta, stä.	-ista, -istä.
Beható : -h-n.	-ihin.
Veszteglő : -lla, -llä.	-illa, -illä.
Távolító : -lta, -lta.	-ilta, -iltä.
Közelítő : -lle *	-ille. *
Változtató : -ksi.	-iksi.
Mellekező : -tse *	-itse *
Nélkülöző : -tta, -ttä.	-itta, -ittä.
Állapoti : -na, -nä.	-ina, -inä.
Társító : -ne *	-ine *
Eszközlő : -n.	-in.

96. Összehasonlítván a szuómi, s magyar névszók esetit s viszony-ragjait, észreveszszük :

a) Hogy a szuómiban nincs tulajdonító (dativus), tárgyi (accusativus), felható (superlativus), végező (terminativus), és elérő (consecutivus); a magyarban ellenben nincs határozat-

lan (infinitivus), és birtoki; mert a *nak*, *nek*, melylyel a birtokviszony kifejezésére élünk, sajátlag tulajdonító rag, az *é* pedig, mely szinte használtatik a birtok kifejezésére, képző, miért fel is veszi a viszonyítókat: *lábé*, *lábénak*, *lábét* stb.

b) A nevező eltér a magyartul abban, a) hogy a szuómiban nem ehhez, hanem a törzshez; a magyarban pedig egyenesen ehhez, mint törzshez, járulnak a birtoki és személyragok: *házé*, *házam*, melyekhez aztán járulnak a viszonyragok: *házénak*, *házétul*, *házamnak*, *házamtul* stb; β) hogy a finnben kettős nevező van monnó számban, t. i. határozott, és határozatlan; a magyarban pedig csak egy határozatlan; de kifejezheti a határozottat is a névelővel.

c) Tárgyi rag, mint mondók, a szuómiban nincsen, de azért mégis kifejezi a tárgyat, még pedig háromféleképen, t. i. egyszer az egyes birtoki, másszor a nevező, s kifejezheti a határozatlan által is.

Jegyzet. A tárgyeset néha genitívussal fejeztetik ki a latinban is. Így Cicerónál: *animus meminit praeteritorum*, és *homo improbus aliquando cum dolore flagitiorum suorum recordatur*. Nevezővel pedig mi magyarok szinte kifejezhetjük a tárgyat. Így: *fa vágni*, *kender áztatni*, helyesen mondatik *a fát vágni* és *kendert áztatni* helyett.

d) Fő különbség a finn és magyar viszonyragok között az, hogy a finnben nem veszik föl a birtokszemélyi ragokat, de fölveszik a magyarban. Így a *hoz*, *ben*, *ra* stb viszonyítók személyragozva: *hozzám*, *bennem*, *rám*, *rád*, *rája* stb; de a finn: *an*, *ssa*, *sta* stb nem ragoztatnak.

97. Mind e mellett a két nyelv viszonyragjai közt eszme, természet, és erő tekintetében rokonság tűnik föl, s némelyek anyagilag is egyek.

a) Először is feltűnő ama különös viszony, melyben némely ragok a magyar nyelvben egymáshoz állnak, miszerint a hova, hol, honnan? kérdésekre összecsoportosulva oly rendet tartanak, hogy egyik nem állhat a másik helyett. Ugyan ez észrevehető a finnben is. Ha például a hova? kérdésre *ba* raggal felel a magyar, a hol s honnan? kérdésekre okvetlen *ban*, *bul* raggal kell tennie a feleletet. Szinte így a finn is, p. o. megyek a faluba, vagyok a faluban, jövök a fa-

lulbul = *menen kylätn*, *olen kylässü*, *tulen kylästü*; l. egyéb-
iránt a névragokat e viszony szerint főnebb felsorolva.

b) Anyagra nézve rokonok: α) a szuómi -*a* birtoki, és a magyar *nak*, *nek*, mi a rokon nyelvekből tetszik ki, t. i. a finn *n* birtokrag a törökben orrhangú böttü, melyet *k* vagy *g* jeggyel fejez ki, mint a francia: *nk*, *ng* = *nak*, *nek*, mit a tatár is *nung*-nak ejt; finn *miehen*, török *erîn* (mondd: *ering*), tatár *erning*, m. *férnek* (férfiúnak). L. Hunfalvy Páltul a magyar, finn és török nyelvek leírását a m. Akad. hiv. közlönyében, az Uj M. Muzeum 185 $\frac{1}{2}$. évi III-dik v. decemberi füzet: 89. l.; β) a finn *t* (mongol mandzsú: *d*, *t*, szürjén: *sz*, lapp: *h*) s magyar *k* többesragok, mi hangtani tüneményekből könnyen magyarázható; γ) a nélkülöző *ta*, *tü* (*tah*, *tüh*, *tak* *tük*), eszt: *ta*, szürjén: *da*, *de* (*dak*, *dek*), cseremis: *ta*, *te*, a magyarban: *ta-lan*, *te-len*-nel egy, melyet mi nem tartunk ragnak, de ugyan e viszony kifejezésére használunk; δ) a finn: *-lta*, *ltä* (eszt: *lt*, lapp: *ld*), távolító, és magyar: *tul* *tül*-ben ugyanazon mássalhangzók (*lt*, *tl*) találtnak; de nem tudom, nincs-e ez összetéve a *t* nélkülöző, vagy fosztó (abessivus, caritivus, privativus) és a külső helyi viszonyt jelölő *l*-bül; mely a *bül*, *rül* (*baul*, *raul*) viszonyragokban is előtünik; ϵ) a finn *-lle* vagy *-lleh*, és magyar *hoz*, tájszólásilag: *hol* (ahhol megyek = ahhoz megyek) közös eredetre visszavezethetők. ζ) A *-ssa*, *-ssä*, a *sisä* bél szóból lett, mint a magyar *ba*, *be*, *ban*, *ben* a bél-bül.

30. §. Ragozás.

98. A névszók ragozásánál szükség szem előtt tartani:

I. Hogy a viszonyragok a hangrendszer kívánalmai (23.) szerint függednek a töszókhöz. Tehát az alhangú *maa* föld szóhoz alhangú, a felhangú *pää* fej szóhoz felhangú ragok függednek (*maassa*, *päässä*); de a csillaggal jegyzett ragok, közép hangzójok miatt, mind al-, mind felhangzójú névszókhoz járulhatnak.

II. A ragozáshoz szükségkép megkívántatik a szó törzsének ismerete, mert ehhez járulnak a viszonyi ragok. Hanem ezt a szuómiban nehéz fölismerni, mert a nevezőről,

mint sok egyéb nyelvekben, nem lehet mondani, hogy az a szónak törzse, sőt az raggal van beruházva. Például az *ihminen*, *hevonon* szókat említjük, melyeknek törzse: *ihmise* = ember, *hevose* = ló.

Általában a finn állapotit tünteti ki leginkább a szó törzsét, miszerint ez megtaláltatik, ha az egyes szám állapotit esetébül a rag elvettetik. Így a *maa* föld, *talo* major, ház, *tuuli* szél, *kynnys* küszöb stb szók töve megtaláltatik, ha az egyes állapotit eset: *maana*, *talona*, *tuulena*, *kynnyksena*, *yhtenä* ragja (*na*, *nä*) elvettetik, miszerint ezeknek tőszói: *maa*, *talo*, *tuule*, *kynnykse*, *yhte*. De, mert ragozáskor a tőszók kötszótagján változás történik, a tőszó kinyomozhatása végezt kell, hogy a meglett változás helyébe az eredeti bötük visszaálltassanak. Így a *kukko* kakas, *rako* hólyag, *voitto* győzelem, nyeremény, *pa/a* fazék stb szók egyes állapotit esete: *kukkona*, *rakona*, *voittona*, *patana*, miszerint elvetvén a *na*, *nä* ragot, *kukko*, *rako*, *voitto*, *pata* tünnek föl tőszókul, azért mondtuk, hogy az állapotit eset tünteti ki a szó-törzset. Így a *tapa* erkölcs, szokás, állapotit esete: *tapana*, elvetvén a *na* ragot, a *tapa* a tőszó.

Hogy a sokféleképen változni szokott szók törzseinek felismerésében utasíttassék az olvasó, táblát iktatunk ide, melyen a bötük változásai megjegyeztetvén, a nehézséget okozó törzsek szemmel láthatók.

	Miből mi lesz?	Törzs.	Nevező.	Birtoki.
1	e-ből lesz i	<i>kuuse</i>	<i>kuusi</i> fenyőfa	<i>kuusen</i>
2	te " si	<i>kuute</i>	<i>kuusi</i> hat	<i>kuuden</i>
3	hte " ksi	<i>lahte</i> <i>yhte</i> stb.	<i>laksi</i> öböl <i>yksi</i> egy	<i>lahden</i> <i>yhden</i>
4	(me " n (ne " n	<i>morsiamie</i> <i>paimene</i>	<i>morsian</i> jegyes (Braut) <i>paimen</i> pásztor	<i>morsiamen</i> <i>paimenen</i>
5	(le " l (re " r	<i>sammale</i> <i>sisare</i>	<i>sammal</i> moh <i>sisar</i> nővér, hűg	<i>sammalen</i> <i>sisaren</i>
6	(nte " s (te " s	<i>kolmante</i> <i>hyvyte</i>	<i>kolmas</i> három <i>hyvys</i> jóság	<i>kolmannen</i> <i>hyvyden</i>
7	kse " s	<i>vastaukse</i>	<i>vastaus</i> felelet	<i>vastauksen</i>
8	se " nen	<i>hevose</i>	<i>heronen</i> ló	<i>hevosen</i>

	Miből mi lesz?	Törzs.	Nevező.	Birtoki.
9	{ue-bul l. u' ut {ye " y' yt	olue lyhye	olut sör lyhyt rövid	oluen lyhyen
10	ehe " {u', ut " {y', yt	sanohe syönehe	sanonut mondott syönyt a ki evett	sanonehen -neen syönehen -neen
	{ha } {hi } s	vieraha äyrähä	vieras idegen äyräs meredek	vierahan -aan äyrähän -ään
11	{hi } {he } {hä } {hi } t, {he }	rukíhi kíroche keväkä orihi venche	ru'is rozs kírvés fejsze keväät, kevä' tavasz orit, ori' mén	rukíhin -kíin kírovehen -ecn keväähän -ään orihin -iin venchen -een
12	{ma } {mä } n	osalltoma syüllömä	osalon részetlen syüllön ártatlan	osalltoman syüllömn
13	{mpa } {mpä } mpi	kovempa vähempä	kovempi keményebb vähempi kisebb	kovemman vähemmän
14	{mpa } {mpä } n	kovimpa vähimpä	kovin legkeményebb vähin legkisebb	kovimman vähimän

99. III. A ragozás könnyebb áttekinthetése végett köthangzóik minőségére nézve, hat külön osztályba foglaljuk a szuómi nyelv minden névszóit.

1-ső osztály. Ide tartoznak azon szók, melyeknek köthangzója kétjegyű egyes- vagy ikerhangzó, minők minden egytagú tőszók a nyelvben, p. o. *maa* föld, *jää* jég, *sää* időjárás, *hää* (többes : *hääät*) menyekző, *pii* (borona vagy gereblye) fog, *kuu* hold, *luu* csont, *muu* más, *pyy* fogoly, *hyy* zúz-mara, *sy* ok, *lai* nem (genus), *tüi* tetli, *voi* vaj, *tie* út, *vuo* meder, folyam, *yö* éj, *vyö* öv stb. A többtagú szók közül csak a *tai* (= svéd : *dag* nap) végzetliek tartoznak ez osztályba, minők : *sununtai* vasárnap, *maanantai*, *tiistai*, *tuorstai*, *perjantai*, *lauvantai*, *helluntai* = hétfő, kedd, csütörtök, péntek, szombat, pünköstnap.

2-dik osztály. Ebbe foglaljuk azon szókat, melyeknek köthangzói (o, ö, u, y) változást nem szenvednek, s lehetnek két vagy többtagúak, p. o. *kasvo* növény, sarj, kamat; *mekko* ing, köntös; *lukku* lakat; *kehno* nyomorú; *itku* könnyű, sirám; *peitto* földél; *lepo* nyugalom; *kahmalo* összemarok, *kuusisto* fenyves (erdő); *perinto* örökség; *aurinko* nap stb, s minden igenévszó a személytelenül ragozott tulajdonság-névi mód II-dik idomából, minők : *ostettu* vásárlott, vett; *heitetty* elhagyított valami.

3-dik osztály. Ez osztályba sorozódnak azon két vagy többtagú szók, melyeknek köthangzója *a, ä*, minők: *korva* fül, *koira* kutya, *matka* út, *mutka* hajlás, görbülés, *härkä* ökör, *heinä* zéna, *kylmä* hideg, *pitkä* hosszú, *kenkä* csizma, *harakka* szarka, *ulappa* térség, *vasama* nyíl, *terävä* élös stb; a hiányjelentő, és a hasonlítás másod s harmadfokán álló tulajdonságnevek; végre az igék névi módjaibul a *ma*, *mä*, *va*, *vä* végzetű igenévszók (l. a táblán a 13., 14., 15. szám alatti végzeteket).

4-dik osztály. Azon két vagy többtagú szók tartoznak ez osztályba, melyeknek köthangzója *i*, p. o. *sonni* bika, *risti* kereszt, *hursti* haravászon és ágylepedő, *täti* néne, *äiti* anya, *sirppi* sarló, *oppi* tan, *juomari* iszákos, *meteli* zaj, lázadás, forradalom, *tuomari* bíró, *syöti* evés, *juonti* ivás, *juominki* ivóka stb (l. a táblán az 1. sz. alatt).

5-dik osztály. Ez osztályba foglalandók azon két vagy több tagú szók, melyeknek köthangzója *e*, p. o. *nimi* birt. *nimen* név; *toimi* (*toimen*) gond; *käsi* (*käden*) kéz; *vastaus* (*vastauksen*) felelet, viszonzás; *pahuus* (*pahuuden*) rosszság; *vares* (*vareksen*) varju; *lisäys* (*lisäyksen*) adalék, toldalék, szerzés stb; s minden *s* végzetű rendszámnevek: *kolmas* (*kolmannen*) harmadik; *neljäs* (*neljännen*) negyedik stb. Végre ide tartoznak az *ut*, *yt* (*ue*, *ye*) végzetű szók is, minők: *ohut* sör; *ohut* vékony; *kättyt* röjtök, röjthely és bölcső; *neitsyt* szüz; melyeknek birtoki esete: *oluen*, *ohuen*, *kättyen*, *neitsyen* (l. a 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. sz. alatti végzeteket).

6-dik osztály. Ide tartoznak minden összehúzott névszók (supistuvaiset nimiköt), p. o. *keihäs* lándzsa; *eväs* útköltség, útravaló (melyeknek birtoki esete *keihään*, *eväin*); *rakas* (*rakkahan*, *rakkaan*) kedves, szeretett; *vene* (*venehen*, *veneen*) hajó; *kirves* (*kirvehen*, *kirveen*) fejsze; *puhe* (*puheen*) fűvés, beszéd; *ruhtinas* (*ruhtinaan*) fejedelem, herceg stb; továbbá az igék tulajdonságnévi módjából a *nut*, *nyt* végzetű igenévszók; végre a *makea* (*makia*) édes; *vaikea* (*vaik'a*) bajos, kínos, keserves; *kopea* kevély; *sokea* vak (*makee*, *sokee* stb) összehúzott szók (l. a táblán a 10, 11, 12. szám alatti végzeteket).

31. §. Ragozási minták a szók előadott osztályai szerint.

100. 1-ső minta.

(maa föld, työ dolog, munka).

Egyes.

Többes.

<i>Nevező:</i>	maa	työ	maat	työt
<i>Határozatlan:</i>	maata	työtä	maita	töitä
<i>Birtoki:</i>	maan	työn	(maitten (maiden	töitten töiden
<i>Benhagyó:</i>	maassa	työssä	maissa	töissä
<i>Kiható:</i>	maasta	työstä	maista	töistä
<i>Beható:</i>	maahan	työhön	maihin	töihin
<i>Veszteglő:</i>	maalla	työllä	mailla	töillä
<i>Távolító:</i>	maalta	työltä	mailta	töiltä
<i>Közelítő:</i>	maalle	työlle	maille	töille
<i>Változtató:</i>	maaksi	työksi	maiksi	töiksi
<i>Mellékező:</i>	maatse	—	maitse	—
<i>Nélkülöző:</i>	maatta	työttä	maitta	töittä
<i>Állapot:</i>	maana	työnä	maine	töine
<i>Eszközlő:</i>	maan	työn	main	töin

Igy ragoztatnak : *jüü* jég; *kyy* kigyó; *luu* csont; *hyj* hóharmat, dér; *muu* más; *pü* fog, ág, szeg; *puu* fa; *pyy* fogoly; *suu* száj; *syy* ok, ügy; *säü* időjárás (Witterung); *püü* fej; *suo* mocsár; *työ* dolog, munka; *vu* folyam; *vyö* öv; *yö* éj; *tie* út; *koi* moly; *lai* faj; *voi* vaj; *tüi* tetü; s a többesben divatos : *hüät* menyekző, lakodalom; s a többtagú szók osztályából a *tai* nap szóval összetett : *sunnuntai* vasárnap, *maanantai* hétfő, *tiistai* kedd, *tuorstai* csütörtök, *perjantai* péntek, *lauvantai* szombat, *heluntai* pünkösd.

Észrevételek :

a) Az e minta szerint ragozandó szók, mint látszik, a határozatlanban *ta*, *tä* ragot vesznek föl (94. 2. Jegyzet.).

b) A többes szám *i* bötüje : *a*) ha kétjegyű egyes hangzón végződő szókhöz járul, ezek egyik hangzójokat elvetik, melynek helyébe aztán az *i* jön, p. o. *maa* föld, a többesben : *maita*, *maissa*, *maista*; nem : *maaita*, *maaiissa*, *maaiista* (46.

a); β) az elülhangzatos ikerhangzók (esiääniset kaksi ääntäväiset) utolsó, gyöngébb hangzókat elvetik, mely ha maga is *i*, szinte kimarad, de helyébe jön a többes *i*-je, s ekkor kivevén a nevezőt és birtokit, a többes és egyes szám esetei s ragjai között semmi idomi különbség sem találtatik, p. o. *täi* tetü az egyes és többes számban: *täillä*, *täiltä*, *täistä*, nem: *täi-illä*, *täi-iltä*, *täi-istä* a többesben; γ) a hátulhangzatos ikerhangzók (jälkiääniset kaksi ääntiväiset) első, gyöngébb hangzókat vetik el, melynek helyébe lép az utolsó teljesebb, s erre következik aztán a többes *i*-je, p. o. *työ* munka, dolog, a többesben: *töitä*, *töissä*, *töistä*, *töinä* stb; nem: *työitä*, *työissä* stb (46. b).

c) A többes birtoki *t* rag egytagú szókban megkeményedik (*tt*, *itten*), vagy *d*-re lágyul (*iden*), p. o. *maitten*, *töitten* vagy *maiden*, *töiden* (94. 3. Jegyz.).

d) Sok névszó divatlan a mellékezőben, mint például a *työ* is, mely hát ez esetben körülírva: *työn kautta* munka által, nem: *työtse*.

e) A behatóra nézve l. 94. 6. Jegyz.

101. 2-dik minta.

(*kukko* kakas, *tyttö* leány)

	Egyes.		Többes.	
Nevező:	kukko	tyttö	kukot	tytöt
Határozatlan:	kukkoa	tyttöä	kukkoja	tyttöjä
Birtoki:	kukon	tytön	(kukkojen)	(tyttöjän)
			(kukkoin)	(tyttöin)
Benhagyó:	kukossa	tytössä	kukoissa	tyttöissä
Kiható:	kukosta	tytöstä	kukoista	tyttöistä
Beható:	kukkoon	tyttöön	kukkoihin	tyttöihin
Veszteglő:	kukolla	tytöllä	kukoilla	tyttöillä
Távolító:	kukolta	tytöltä	kukoilta	tyttöiltä
Közelítő:	kukolle	tytölle	kukoille	tyttöille
Változtató:	kukoksi	tytöksi	kukoiksi	tyttöiksi
Mellékező:	—	—	—	—
Nélkülöző:	kukotta	tytöttä	kukoitta	tyttöittä
Állapoti:	kukkona	tyttönä	kukkoina	tyttöinä
Társító:	kukkone	tyttöne	kukkoine	tyttöine
Eszközlő:	kukon	tytön	kukoin	tyttöin

Igy ragoztatnak : *kasvo* növekedés, szaporodás; *mekko* munkások öltönye; *lukku* lakat, *kehno* gyöngye; *itku* sírás; *notko* hajlás; *suku* nemzetség, család; *kulku* menés, haladás; *peitto* fődél; *paasto* böjt; *itu* csira; *tappo* vágás, agyonütés; *lepo* nyugalom; *apu* segély; *syöty* a ki evett; *kahmal* marok; *kuusisto* fenyves; *haavisto* nyáras; *heittiö* elvetett valami; *sovinto* illem, enyhülés; *perintö* örökség; *aurinko* nap; s az ige tulajdonságnévi módjának II. idomában levő igés nevek: *heitetty* hagyított, *ostettu* vett, vásárlott.

Észrevételek :

a) Az ide tartozó névszók az egyes határozatlanban *a*, *ä*, a többesben *ja*, *jä* ragot vesznek föl : α) ha törzseik kéttagúak, minők : *kukku* kakukszó; *talo* ház, major; *sano* szó; *silmi* szem; *pappi* pap; *kivi* kö : *kukkua*, *taloo*, *sanoo*, *silmiä*; *pappia*, *kivia*; többesben : *kukkua*, *taloja*, *sanoja*, *silmiä*, *pappia*, *kivia*; β) ha törzseik többtagúak, kötmássalhangzójuk pedig *t*, *s* ez, és a határozatlan *t* ragja között egy hangzónak kellene állnia. Így például a *sanottu* mondott valami, *laulanto* ének, *isäntü* háziúr, gazda szók határozatlana : *sanottua* (nem : *sanottu-ta*), *laulantoa*, *isäntüä*, a többesben : *isäntiä*; γ) minden egyéb esetben a többtagú törzsek *ta*, *tä*, *ita*, *itä* ragot vehetnek föl a határozatlanban. Így p. o. az *aurinko* nap, *kahmalo* összemarok, *Jumala* Isten szók határozatlana : *aurinkoa* vagy *aurinkota*, *kahmaloo* vagy *kahmalota*, *Jumalaa* vagy *Jumalata*; a többesben : *aurinkoja* v. *auringoita*, *kahmaloja* vagy *kahmaloit*, *Jumalia* vagy *Jumalita*. Sőt a főnebb érintett *sanottu*, *laulanto* is lehet a többes határozatlanban : *sanottuja* vagy *sanottuita*, *laulantoja* vagy *laulantoita* (94. 2. Jegyzet.).

b) A többes birtoki *jen*, *en* vagy *in* ragja azon nevekhez függed, melyeknek határozatlana *ja*, *jä*. Így a *kukko*, *talo*, *mylly* szóké : *kukkojen*, *talojen*, *myllyin*, vagy *kukkoen*, *taloen*, *kukkoin*, *taloin*, *myllyin*. Többtagú törzsekhez *jen*, *en*, *in*, *iten*, kettőztetve : *itten*, vagy a *t* *d*-re lágyulván, *iden* többes birtoki ragok járulhatnak, p. o. *aurinko* nap : *aurinkojen*, *aurinkoen*, *aurinkoin* (*aurinkoiten*), *auringoitten*, *auringoiden* (94. 3. Jegyzet.).

c) A beható ragja (*h-n*) összehúzathatik az előszótaggal.

Igy lesz : *kukkohon*, *kivehen*, *tyttöhön* helyett : *kukkoon*, *kiveen*, *tyttöön* (94. 6. Jegyzet). De ez összehúzás szokatlan, ha két önhangzó a (*h-n*) ragot már megelőzte, miszerint nem mondhatni : *kukkoi-in-t kukkoi-hin* helyett.

102. 3-dik minta.

(*sota* csata, *jalka* láb, *leipä* kenyér)

	E g y e s.			T ö b b e s.		
<i>Neveső :</i>	<i>sota</i>	<i>jalka</i>	<i>leipä</i>	<i>sodat</i>	<i>jalat</i>	<i>leivät</i>
<i>Határozatl.:</i>	<i>sotaa</i>	<i>jalkaa</i>	<i>leipää</i>	<i>sotia</i>	<i>jalkoja</i>	<i>leipiä</i>
<i>Birtoki :</i>	<i>sodan</i>	<i>jalan</i>	<i>leivän</i>	(<i>sotien</i>)	<i>jalkojen</i>	<i>leipien</i>
				(<i>sotain</i>)	<i>jalkain</i>	<i>leipäin</i>
<i>Behagyó :</i>	<i>sodassa</i>	<i>jalassa</i>	<i>leivässä</i>	<i>sodissa</i>	<i>jaloissa</i>	<i>leivissä</i>
<i>Kiható :</i>	<i>sodasta</i>	<i>jalasta</i>	<i>leivästä</i>	<i>sodista</i>	<i>jaloista</i>	<i>leivistä</i>
<i>Beható :</i>	<i>sotaan</i>	<i>jalkaan</i>	<i>leipään</i>	<i>sotihin</i>	<i>jalkoihin</i>	<i>leipiin</i>
<i>Veszteglő :</i>	<i>sodalla</i>	<i>jalalla</i>	<i>leivällä</i>	<i>sodilla</i>	<i>joloilla</i>	<i>leivillä</i>
<i>Távolító :</i>	<i>sodalta</i>	<i>jalalta</i>	<i>leivältä</i>	<i>sodilta</i>	<i>jaloilta</i>	<i>leiviltä</i>
<i>Közelítő :</i>	<i>sodalle</i>	<i>julalle</i>	<i>leivälle</i>	<i>sodille</i>	<i>jaloille</i>	<i>leiville</i>
<i>Változtató :</i>	<i>sodaksi</i>	<i>jalaksi</i>	<i>leiväksi</i>	<i>sodiksi</i>	<i>jaloiksi</i>	<i>leiviksi</i>
<i>Mellékező :</i>	—	<i>jalatse</i>	—	—	<i>jaloitse</i>	—
<i>Nélkülöző :</i>	<i>sodatta</i>	<i>jalatta</i>	<i>leivättä</i>	<i>soditta</i>	<i>jaloitta</i>	<i>leivittä</i>
<i>Állapoti :</i>	<i>sotana</i>	<i>jalkana</i>	<i>leipänä</i>	<i>sotina</i>	<i>jalkoina</i>	<i>leipinä</i>
<i>Társító :</i>	<i>sotane</i>	<i>jalkane</i>	<i>leipäne</i>	<i>sotine</i>	<i>jalkoine</i>	<i>leipine</i>
<i>Eszkölő :</i>	<i>sodan</i>	<i>jalan</i>	<i>leivän</i>	<i>sodin</i>	<i>jalin</i>	<i>leivin</i>

Igy ragoztatnak : *korva* fül ; *terva* szurok ; *kylmä* hideg ; *paha* rossz ; *peura* irámszarvas ; *koura* marok ; *koira* kutya ; *suka* sörény, sörtvély ; *lanka* fonál ; *matka* út ; *sukka* harisnya ; *kenkä* csizma, saru ; *mutka* hajlás ; *sulka* toll, hely ; *jalka* láb ; *häikä* ökör ; *pispa* püspök ; *rampa* csámpás ; *napa* köldök ; *leipä* kenyér ; *heinä* széna ; *pitkä* hosszú ; *aitta* kamra ; *valta* hatalom ; *ranta* part ; *sota* csata ; *pata* fazék ; *terevä* élős ; *vasama* nyíl ; *harakka* szarka ; *silakka* sós hal ; *uleppa* siktér ; *osviitta* kalauz, útmutató ; *venikka* kölyök ; *kustanta* költség ; és a hasonlítás közép és felső fokán álló, meg a fosztó értelmű tulajdonságnevek ; végre a *ma*, *mä*, *va*, *vä* végzetű igenevek.

Észrevételek :

1) A határozatlan, többes birtoki, és monnó számbeli beható ragok változásai úgy történnek, mint a 2-dik minta szerint ragozandó szók ugyanazon eseteiben látók.

2) Az *a*, *ä* köthangzók a többes *i* bőttje előtt, ez osztálybeli szókban mindig változnak, jelesenül :

a) Kéttagú törzsekben : α) az *ä* mindig kilöketik, p. o. *leipä* egyes állap. *leipänä*, többes : *leipinä* (nem : *leipänä*) ; β) az *a* csak akkor, ha a törzs előszótagjában *o* vagy *u* talál-
tatik, p. o. *sota* állapoti esete az egyesben : *sotana*, a többes-
ben : *sotina* (nem : *sotaina*) ; különben a többes *i* bőttje előtt
az *a* *o*-ra változik, p. o. *jalka* láb, állapoti esete, az egyes-
ben : *jalkana*, a többesben : *jalkoina* (nem : *jalkaina*). De a
suola só, és *puola* afonya többes állapoti esete mégis : *suo-
loina*, *puolino* (l. 39. 1. A. Jegyzet.).

b) Többtagú törzsek közül : α) némelyek, különösen
azok, melyeknek köthangzóját két mássalhangzó, vagy *i*
előzi meg, az *a*-t *o*-ra, az *ä*-t *ö*-re változtatják (40. B. b), p. o.
harakka szarka, a többes határozatlanban : *harakoita* ; *asia*
ügy, a többes állapoti esetben : *asioina* ; *tekiä* cselekvő : *te-
kiöinä* stb ; β) mások, jelesenül mind azok, melyeknek köt-
hangzóját nem *i*, hanem más önhangzó előzi meg, egészen
elvetik az *a* vagy *ä* bőttiket. Így a *korea* ékös ; *sokea* vak ;
tanhua kétfelül besövényezett út, sikátor ; *ainoa* egyetlen stb
szók többes állapoti esete : *köreina*, *sokeina*, *tanhuina*, *ai-
noina* (nem : *koreaina* stb) ; γ) mások végre elváltoztathatják,
vagy kilöketik e bőttiket (l. u. o. c). Így a *vikkelä* virgonc,
vasara kalapács, *omena* alma szók többes állapoti esete lehet :
vikkelöinä, *vasaroina*, *omenoina*, vagy : *vikkelinä*, *vasarina*,
omenina.

3) Az *e* minta szerint ragozandó szók osztályába tar-
toznak minden hiányt jelentő tulajdonságnévszók (vajannoli-
set vertaiset), minők : *osaton* részetlen ; *viaton* (hibátlan,
büntelen), ártatlan ; melyeknek tövei a birtoki esetben (*osat-
toman*, *isättömän*) tűnnek elő. Tehát határozatlanuk, az
egyesben : *osatonta*, *isättöntä* ; a többesben : *osattomia*, *isät-
tömiä*. Végre ezek, és a hasonlítás másod s harmad fokán
álló tulajdonságnevek elváltoztatják nevezőjüket (98. II. a
táblán 13, 14, 15. sz. alatt).

103. 4-dik minta.

(sonni bika, tati néne).

Egyes.

Többes.

<i>Nevező:</i>	sonni	täti	sonnit	tädit
<i>Határozatl.:</i>	sonnia	tätiä	sonnea	tätejä
<i>Birtoki:</i>	sonnin	tädin	(sonnien sonnein)	tätien tätein
<i>Benhagyó:</i>	sonnissa	tädissä	sonneissa	tädeissä
<i>Kiható:</i>	sonnista	tädistä	sonneista	tädeistä
<i>Beható:</i>	sonniin	tätiin	sonneihin	täteihin
<i>Vesztelő:</i>	sonnilla	tädillä	sonneilla	tädeillä
<i>Távolító:</i>	sonnilta	tädiltä	sonneilta	tädeiltä
<i>Közelítő:</i>	sonnille	tädille	sonneille	tädeille
<i>Változtató:</i>	sonniksi	tädiksi	sonneiksi	tädeiksi
<i>Mellékező:</i>	—	—	—	—
<i>Nélkülöző:</i>	sonnitta	tädittä	sonneitta	tädeittä
<i>Állapot:</i>	sonnina	tätinä	sonneina	tädeinä
<i>Társító:</i>	sonnine	tätine	sonneine	täteine
<i>Eszközlő:</i>	sonnin	tädin	sonnein	tätein

Ide tartoznak : *sonni* bika ; *risti* kereszt ; *hursti* csöpi-vászon, lepedő ; *tölli* (mökki) kunyhó ; *salkki* fejr keszeg ; *täti* nagynéne ; *äiti* anya ; *rait*i lepedő ; *sirppi* sarló ; *oppi* tan ; *juomari* iszákos ; *meteli* zaj, lárma, forradalom ; *tuomari* bíró ; *syönti* evés ; *juonti*, *juominki* ivóka, dúska ; *anoppi* napa ; *ammatti* céh.

Észrevétel :

Az ezen osztálybeli szók *i* köthangzója a többes *i* előtt e-re változik (41. a. Jegyz.), de ki is lökethetik ; mikor aztán az egyes és többes szám ugyanazon esetei közt semmi különbség sem találtatik. Így p. o. a *sonni* bika többes *benhagyó* esete : *sonneissa* (nem : *sonni-issa*) vagy *sonnissa*, mint az egyesben.

A határozatlan s birtokira nézve l. 94. 2. és 3. Jegy.

104. 5-dik minta.

(kivi kö, vastaus felelet).

	Egyes.		Többes.	
Nevező:	kivi	vastaus	kivet	vastaukset
Határozatlan:	kiveä	vastausta	kiviä	vastauksia
Birtoki:	kiven	vastauksen	(kivien (kivein	vastauksien vastausten
Benhagyó:	kivessä	vastauksessa	kivissä	vastauksissa
Kiható:	kivestä	vastauksesta	kivistä	vastauksista
Beható:	kivehen	vastaukseen	kivihin	vastauksiin
Vesztglő:	kivellä	vastauksella	kivillä	vastauksilla
Távolító:	kiveltä	vastaukselta	kiviltä	vastauksilta
Közelítő:	kivelle	vastaukselle	kiville	vastauksille
Változtató:	kiveksi	vastaukseksi	kiviksi	vastauksiksi
Mellékező:	kivetse	—	kivitse	—
Nélkülöző:	kivettä	vastauksetta	kivittä	vastauksitta
Állapot:	kivenä	vastauksena	kivinä	vastauksina
Társító:	kivene	vastauksene	kivine	vastauksine
Eszközlő:	kiven	vastauksen	kivin	vastauksin

Igy ragoztatnak : *korpi* vadon; *mäki* megye, halom; *vaski* réz; *lohi* lazac; *tuohi* nyirfahéj; *kuusi* fenyő; *ovi* ajtó; *suvi* nyár; *talvi* tél; *nummi* homokdomb; *tosi* igaz, bizony; *varsi* nyél; *sormi* újj; *uusi* új; *reki* szán; *joutsu* iv; *käsi* kéz; *täysi* teljes; *vuosi* év; *orsi* rúd; *virsi* vers; *pohdin* szórólapát; *kovasin* köszörűkő; *laidun* legelő; *eläin* állat, teremtmény; *siemen* mag; *tytär* leány; *leivonen* pacsirta (s egyéb -nen végzetű nevek); *pahuus* rosszság; *lisäys* szerzés, toldás s egyéb -uus, -yys, -us, -ys végzetű és rendszámnevek.

Ide tartoznak az -ut, -yt (-ue, -ye helyett l. 98. II. a táblán a 9-ik sz. alatt) végzetű nevek is, p. o. *ohut* vékony; *kätkyt* rejtőhely; *neitsyt* szűzleány; birtoki : *ohuen*, határozatlan : *ohutta*, többes nevező : *ohuet*, birtoki : *ohutten* (*ohuitten*, *ohuien*), *ohujen*, határozatlan : *ohuita* (*ohuia*) stb.

Észrevételek :

a) Ezen osztálybeli szók, e köthangzójakat az egyes nevezőben *i*-re változtatják (98. II. a táblán 1, 2, 3.). Így *ovi* ajtó (*ove*, mert birtoki esete : *oven*), *benhagyója* : *ovessa*. De

a *kolme* három, és *itse* maga, ön; azt a mondott esetben megtartják: *kolme*, *kolmen*, *kolmessa* (42. 1.)

b) Az egyes határozatlanban az *e* köthangzó néha kilöketik, p. o. *kansi* — *kante* — föld; egyes határozatl.: *kant-ta* (nem: *kantea*); *vastaus* — *vastaukse* — felelet, egyes határozatl.: *vastausta*; néha pedig megmarad, p. o. *kivi* — *kive* — kö, egyes határozatl.: *kiveä*; *korpi* — *korve* — berek, egyes határozatl.: *korpea*; amazok *ta*, *tä*, ezek *a*, *ä* határozatlanlani ragot vevén föl (94. 2. Jegy.).

c) A többes *i* bötüje előtt az *e* köthangzó mindenha kilöketik, p. o. *kivissä*, *kivistä* stb, nem: *kiveissä*, *kiveistä* (43.1.).

d) A köthangzó előtt álló *t* bötü *s*-re változik, ha az *e* kilöketvén, helyébe *i* jött, s a *t* előtt *l*, *n*, *r*, *h*, vagy önhangzó volt. Így az *uutenu* köthangzója, egyes nevezője: (*uti*) *usi*, többes kihatója: (*utista*) *uusista* stb.

e) Ez osztálybeli szók is összehúzzák behatójokat, mint számos egyebek, p. o. *kantehen*, összehúzva: *kanteen*; *kansihin*, *kansiin* (48. 1. a).

105. 6-dik minta.

(*vieras*, idegen).

	Egyes.		Többes.	
Nevező:	<i>vieras</i>		<i>vierahat</i>	-raat
Határozatlan:	<i>vierasta</i>		<i>vierahita</i>	-raitta
Birtoki:	<i>vierahan</i>	-raan	(<i>vierahitten</i>)	-raitten
			(<i>vierasten</i>)	
Behagyó:	<i>vierahassa</i>	-raassa	<i>vierahissa</i>	-raissa
Kiható:	<i>vierahasta</i>	-raasta	<i>vierahista</i>	-raista
Beható:	<i>vierahasen</i>	-raasen	<i>vierahisin</i>	-raisin
Veszteglő:	<i>vierahalla</i>	-raalla	<i>vierahilla</i>	-railla
Távolító:	<i>vierahalta</i>	-raalta	<i>vierahilta</i>	-raitla
Közelítő:	<i>vierahalle</i>	-raalle	<i>vierahille</i>	-raille
Változtató:	<i>vierahaksi</i>	-raaksi	<i>vierahiksi</i>	-raiksi
Mellekező:	—		—	
Nélkülöző:	<i>vierahatta</i>	-raatta	<i>vierahitta</i>	-raitta
Állapoti:	<i>vierahana</i>	-raana	<i>vierahina</i>	-raina
Társító:	<i>vierahane</i>	-raane	<i>vierahine</i>	-raine
Eszközlő:	<i>vierahan</i>	-raan	<i>vierahin</i>	-rain

E minta szerint ragoztatnak : *keihäs* lándzsa, *eväs* úti-költség; *sormikas* újjas keztyű; *sairas* beteg; *terve* ép, egészséges; *huone* ház; *lunnikas* természetszerinti, alkalmas, illő; *seiväs* karó; *o'as* túske; *puute* fogyatéék; *puhe* beszéd; *rakas* kedves; *ruhtinas* fejedelem; *laupias* irgalmas stb; s minden *nut*, *nyt* végzetű ige s név; *makea* édes, *vaikaa* siralmas, *kopea* kevély, *sokea* vak (v. *makia*, *vaikia*, *sokia*), melyek összehúzatván, lesznek : *makee*, *sokee* (49. 2.).

Észrevételek :

a) Ez összehúzás (supistuminen) mint látjuk, keresztülmegy, kivevén az egyes nevezőt és határozatlant, a ragozás minden esetén. Az összehúzás pedig az egyes számban úgy eszközöltetik, hogy kilöketvén a *h*, a mellette álló két hangzó összevonatik egy kétjegyű egyes hangzóvá (kaksoisääntiväiseksi). Csupán az egyes nevező és határozatlanban vesz el a köthangzó, s a *h* változtatik *s*-re, p. o. *vieraha*, *vierah*, *vieras*, vagy zárhangzóra : *kevähä*, *keväh*, *kevä* (többes : *kevät*) tavasz. Így változik a többes birtoki is. A többesben a *h* kilöketvén, a két önhangzó ikerhangzóvá (kaksoisääntiväiseksi) lesz, p. o. *vierahilla*, *vierailla*.

b) A köthangzó, a többes *i* előtt kilöketik, p. o. *vierahilla* (nem : *vierahailla*), *kirvehillä* (nem : *kirveheillä*), a *vieras* (*vieraha*) idegen, és *kirves* (*kirvehe*) fejsze, szóktul (39. 1. A).

c) A beható saját ragot nyer, az egyesben *sen*-t, a többesben *sin*-t, p. o. *vierahasen*, *vierahasin* (94. 6. Jegyz.).

d) Az egyes állapoti, rövidség kedvéért, úgy húzatik össze, mint a nevező, p. o. *vierasna*, *kirvesnä* (60. a).

32. §. Az összetett és idegen szók ragozásáról.

106. 1. Összetett szóknál csak az utolsóhoz járnak a viszonyragok, p. o. *suusana* élő szó (saj. szájszó) határozatl.: *suusanaa*, birt.: *suusanan*, benhagyó : *suusanassa* stb.

2. a) Az idegen szók közül a hangzévégzetűek mindenkép a finn névragozás szabályaihoz illeszködnek. Így az *Attika*, *Brügge*, *Lille*, *Pau*, *Bayonne* stb idegen szók benhagyó esete : *Attika'ssa*, *Brügge'ssä*, *Lille'ssä*, *Pau'ssa*, *Bayonne'ssa*.

b) Az *as*, *äs*, *es*, *is*, *os*, *ös* végzetű idegen szók ragozás-

kor elvetik az *s* bőttűt. Így az *Ananias*, *Miltiades*, *Davis*, *Kyros*, *Eötvös* szók, elvetvén *s* bőttűjüket, a veszteglőben lesznek: *Anania'lla*, *Miltiade'lla*, *Davi'lla*, *Kyro'lla*, *Eötvö'lla*.

c) Az *us*, *um* végzetű idegen szók, e végzetek helyett, a szuómiban *i* bőttűt vesznek föl, a latin genitivus formájára. Így p. o. a *Grachus*, *Tarentum* szók, elvetett *us*, *um* végzetők helyett *i* bőttűt vevén föl, lesznek a veszteglőben: *Grachi'lla*, *Tarenti'lla*.

Jegyzet. Az *as*, *äs*, *es*, *is*, *os*, *ös*, *us* végzetű idegen szók úgy is találhatnák átvive a finnbe, hogy *s* bőttűjök *kse*-re változott, p. o. *Miltiades Miltiadeksen*, *Kyros Kyroksen*, *Jesus* (vagy: *Kiesus*) *Jesuksen* (*Kiesuksen*), *Kristus Kristuksen*.

d) Oly idegen szók, melyek egy vagy több mássalhangzón végződnek, de melyek a kiejtésben nem hallatszanak, mint például a francia *Bordeaux*, *Calais* stb szókban — minden változás nélkül veszik föl a ragokat, p. o. a *Bordeaux*, *Calais* behagyó esete: *Bordeaux'ssa*, *Caläissä*, összehúzva: *Bordoossa*, *Calüössä*.

e) Minden egyéb, mássalhangzón végződő idegen szók a finnben *i* köthangzót vesznek magok mellé, p. o. *Madrid*, *Solon*, *Rurik*, *Pest*, a birtoki esetben: *Madridin*, *Solonin*, *Rurikin*, *Pestin*, a behagyóban: *Madridissa*, *Pestissa* stb.

Jegyzet. Mégis némely, főleg *n* végzetű több tagú idegen szók, elvetvén az *n* végbőttűt, az ezt megelőző hangzóhoz veszik a ragokat, p. o. *Dünkirchen*, *Avignon* stb elvetvén az *n* végbőttűt, a behagyóban lesznek: *Dünkirche'ssä*, *Avigno'ssa* stb.

33. §. Hasonlítás (vertaileminen).

107. A tulajdonságnevek, ha mint jelzők állnak a dolognévszók mellett, ezekkel egyformán ragoztatnak, p. o. *kova kivi* kemény kö, *kovan kiven* kemény kőé, *kovaa kiveä* kemény követ, *kovalla kivellä* kemény kőnél, *kovista kivistä* kemény kövekből stb; mintha mi mondanók: keménynél kőnél, keményekből kövekből stb.

De van a tulajdonságneveknek ezenkívül saját ragjuk is, t. i. a hasonlítás ragja (vertaileminen pääte).

A hasonlítás az első, vagy alap-, másod, vagy közép-, harmad, vagy felső fokon történik, p. o. *kova*, *kovempi*, *kovin* kemény, keményebb, legkeményebb; *pehmä*, *pehmeämpi*, *pehmein* lágy, lágyabb; leglágyabb; *suuri*, *suurempi*, *suurin*, nagy, nagyobb, legnagyobb; *pieni*, *pienempi*, *pienin*, kicsi, kisebb, legkisebb.

Mint e felhozott példákból kitetszik, a hasonlítás közép fokának ragja a szuómiban *p* (*pi*), mely egy a magyar *b* (*bb*) hasonlító raggal; a felső foké pedig *in*, melynek megfelelője a magyarban nincsen.

108. Most láttatjuk következő mintán a hasonlítás fokainak tovább ragoztatását.

E g y e s.

	<i>Alapfok</i>	<i>Középfok</i>	<i>Felsőfok</i>
<i>Nevező:</i>	<i>kova</i>	<i>kovempi</i>	<i>kovin</i>
<i>Határozatlan:</i>	<i>kovaa</i>	<i>kovempaa</i>	<i>kovimpia</i> v. <i>kovinta</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>kovan</i>	<i>kovemman</i>	<i>kovimman</i>
<i>Benhagyó:</i>	<i>kovassa</i>	<i>kovemmassa</i>	<i>kovimmassa</i>
<i>Kiható:</i>	<i>kovasta</i>	<i>kovemmasta</i>	<i>kovimmasta</i>
<i>Beható:</i>	<i>kovaan</i>	<i>kovempaan</i>	<i>kovimpaan</i>
<i>Veszteglő:</i>	<i>kovalla</i>	<i>kovemmalla</i>	<i>kovimmalla</i>
<i>Távolító:</i>	<i>kovalta</i>	<i>kovemmalta</i>	<i>kovimmalta</i>
<i>Közelítő:</i>	<i>kovalle</i>	<i>kovemmalle</i>	<i>kovimmalle</i>
<i>Változtató:</i>	<i>kovaksi</i>	<i>kovemmaksi</i>	<i>kovimmaksi</i>
<i>Mellékező:</i>	<i>kovatse</i>	<i>kovemmaten</i>	<i>kovimmaten</i>
<i>Nélkülöző:</i>	<i>kovatta</i>	<i>kovemmatta</i>	<i>kovimmatta</i>
<i>Állapító:</i>	<i>kovana</i>	<i>kovempana</i>	<i>kovimpana</i>
<i>Társító:</i>	<i>kovane</i>	<i>kovempane</i>	<i>kovimpana</i>
<i>Eszközlő:</i>	<i>kovan</i>	<i>kovemman</i>	<i>kovimman</i>

T ö b b e s.

<i>Nevező:</i>	<i>kovat</i>	<i>kovemmat</i>	<i>kovimmat</i>
<i>Határozatlan:</i>	<i>kovia</i>	<i>kovempia</i>	<i>kovimpia</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>kovien</i>)	<i>kovempien</i>)	<i>kovimpien</i>
	<i>kovain</i>)	<i>kovempain</i>)	<i>kovimpain</i>
<i>Benhagyó:</i>	<i>kovissa</i>	<i>kovemmissa</i>	<i>kovimmissa</i>
<i>Kiható:</i>	<i>kovista</i>	<i>kovemmista</i>	<i>kovimmista</i>

T ö b b e s.

	<i>Alapfok</i>	<i>Középfok</i>	<i>Felsőfok</i>
<i>Beható:</i>	koviin	kovempiin	kovimpiin
<i>Veszteglő:</i>	kovilla	kovemmilla	kovimmilla
<i>Távolító:</i>	kovilta	kovemmilta	kovimmilta
<i>Közelítő:</i>	koville	kovemmille	kovimmille
<i>Változtató:</i>	koviksi	kovemmiksi	kovimmiksi
<i>Mellékező:</i>	kovitse	kovemmiten	kovimmiten
<i>Nélkülöző:</i>	kovitta	kovemmitta	kovimmitta
<i>Állapító:</i>	kovina	kövempina	kovimpina
<i>Társító:</i>	kovine	kovempine	kovimpine
<i>Eszközlő:</i>	kovin	kovemmin	kovimmin

109. A hasonlításban a másod és harmad fok, az alapfokon álló tulajdonságnév törzsétül (vartalo) képeztetik, p. o.

huono	<i>gyöngé, gyáva</i>	huonompi	huonoin
paha	<i>rosz</i>	pahempi	pahin
tylsä	<i>tompa</i>	tylsempi	tylsin
matala	<i>alacsony</i>	matalampi	matalin
väkevä	<i>erős</i>	väkevämpi	väkevin
suuri (suure)	<i>nagy</i>	suurempi	suurin
luonnollinen	<i>természetös</i>	luonnollisempi	luonnollisin
rakas	<i>kedves</i>	rakkaampi	rakkain
sileä	<i>sima</i>	sileämpi	silein

t. i. a középfok ragja (*p*) az alapfokú birtoki esethöz (törzshöz) járul, ennek *n* böjtüje az ajakböttü (*p*) közelében átmenvén *m-re*, p. o. a *huono* alapfokú birtoki esete *huonon*, ehhez toldatván a középfokú *p, pi* rag, lesz: *huonon-pi*; az *n* átmenvén *m-re*, *huonompi*. A felső fokú *in* rag egyszerűen járul a törzshöz, p. o. *huono*, *huono-in* (l. 98. a II-hoz csatolt táblán a 14, 15. sz. alatt).

110. De e képzésnél ügyelni szükség arra :

a) hogy a törzs *o, u, ö, y* köthangzói mind a közép, mind a felső fok képzésénél változatlanul maradnak. Így lesz a *jalo* jeles, nemes törzsbül: *jalompi, jaloín*; a *tyly* nyers, durva, kegyetlen törzsbül: *tylympi, tylyin*.

b) Hogy kéttagú törzsekben az *a, ä* köthangzó, a középfokon, átmege *e-re*, p. o. *paha* *rosz, pahempi*. (nem: *pahampi*);

kylmä hideg *kylmempi* (40. B. 3.); de a többtagú, valamint a kétjegyű egyes hangzón végződő tulajdonságnevek megtartják *a, ä* bötűjüket, p. o. *lihava* testes, húsos *lihavampi*; *terevä* élős *terevämpi*; *makia* édös *makiami*; *koria* ékös *koriampi*; *selkiä* világos *selkiämpi*; *kipiä* fájdalmas *kipiämpi* — vagy ez utóbbiak összehúzott idomaikbul (*koree, kipee*) képezvén a középfokot; *koreempi, kipeempi*.

c) Némely tulajdonságnevek a két érintett módon képzik a középfokot, p. o. *matala* alacsony, *matalampi* vagy *matalempi*; *turha* üres, *turhampi* vagy *turhempi*.

d) Az *ä, ä, e, i* köthangzók a felsőfok ragja előtt mindig kilöketnek (40. B. 2.), p. o. *vapaa* szabad *vapain* (nem : *vapua-in*); *matala* alacsony, alázatos, *matalin* (nem : *matalain*); *paha* rossz *pahin*; *luonnollinen* természetös (töszó: *luonnollise*); *luonnollisin* (nem : *luonnollise-in*); *suuri* (suure) nagy *suurin*; *väkevä* erős, hatalmas *väkevin*; *pyhä* szent *pyhin*; *korea* ékös, *korein* legékeőbb stb.

111. Némi rendhagyás van következő szók fokozásában : *pitkä* hosszú, *pitempi* hosszabb, *pisin* leghosszabb; t. i. a nyelvszokás a *k* bötüt a *t* mellől kilöketi, miszerint *pitkempi, pitkin* nem divatosak; *paljo* (enä) sok; *enämpi* több; *enin* legtöbb; *hyvä* jó; *parempi* jobb; *paras* legjobb (kevesbbé szokottak : *hyvempi, hyvin*). A *moni* néhány, némely, többesben : sok, nem fokoztatik. Helyette az *usia, usiampi, usein* van szokásban.

Jegyzet. Néha a dolognevek is fokoztatnak, midőn t. i. hasonlításul vétetnek. Így *ranta* part, *rannempi* a ki közelebb van a parthoz; *reuna* szél (*margo*) part, *reunempi* a mi közelebb, *reunin* a mi legközelebb fekszik valaminek széléhez, partjához; *herra* úr (*хвѣтос*), *herrampi* nagyobb úr (*хвѣтѣтос*), v. ö. számár, számarabb; ördög, ördögebb; ember, emberebb.

34. §. Számnevek (*lasku nimiköt*).

112. I. A szuómiban következő tizenhárom eredeti alapszámnév (*suorannaiset laskunimiköt*) találattik :

<i>yksi</i>	egy	<i>kahdeksan</i>	nyolcz
<i>kaksi</i>	kettő	<i>yhdeksän</i>	kilencz
<i>kolme</i>	három	<i>kymmenen</i>	tíz
<i>neljä</i>	négy	<i>sata</i>	száz
<i>viisi</i>	öt	<i>tuhannen</i>)	ezer
<i>kuusi</i>	hat	<i>tuhat</i>)	
<i>seitsemän</i>	hét	<i>miljona</i>	milliom

1. Jegyzet. A *kolme*, *neljä*-nek ezen idomai is: *kolmi*, *neli* divatosak, de csak összetételekben, p. o. *kolmi jalkainen* háromlábú, *neli loppinen* négyszögli.

2. Jegyzet. A számnevek ősrégi tőszók levén, ezeknek rokonsága a nyelvekben kitünő bizonytságot tesz a nyelvek rokonságáról.

113. Mint látszik, a finn alapszámnevek 1—7-ig azonosak a magyar alapszámnevekkel, mi még világosabban kitűnik az altaji törzshöz tartozó népfajok összes számneveinek összehasonlításából (l. a Magy. Nyelvészet más. évi folyam 302—307. l.). A hetedik számon túl nem találni többé e rokonságot (mégis a *sata* és *hatta* = száz, meg *tu* = tíz, syrjän *dasz* között, honnét *tuhatta* ezer, saj. *tu* × *hatta* tíz száz, tízszer száz), miből azt következtethetni, hogy az altaji népek számolásukban a hetes számrendszert követték, miért a hetes szám nekik szent szám vala (l. Castrén, Elem. Gramm. Syrjänae p. 47. és Magyar Nyelvészet IV-dik évi folyam, 148—150-dik lapjait). Azonban a rokon eszméjás e népek később fejlődött számolási módjában szinte felismerhető. Így mint a szuómi (s általán az altaji népek) a nyolczat, kilenczet így fejezik ki: *kahdeksan*, azaz: kettő hián tíz; *yhdeksän* azaz: egy hián tíz; szintén úgy találjuk azt a magyar nyolcz és kilenczben is; amaz ugyan is sajátlag am. nyol = mol (finn: *molempi*, magy. molnó, ma monnó, azaz: kettő) hián tíz (oz); emez pedig am. *kile* = *kula* (mely Humboldt közlései szerint am. egy) hián tíz (ncz), l. Cassel, Magy. Alt. 108. l. 2. Jegyz.

114. II. Az alapszámokból — a két első kivételével, mi végre, mint a magyarban is, saját számnevek vannak — *s* (*as*, *äs*, *es*) képző által alkottatnak a sorszámnevek (járjännäiset laskunimiköt):

<i>ensimäinen</i> első	<i>kahdeksas</i> nyolczadik
<i>toinen</i> második	<i>yhdeksäs</i> kilenczedik
<i>kolmas</i> harmadik	<i>kymmenes</i> tizedik
<i>neljäs</i> negyedik	<i>sadas</i> századik
<i>viides</i> ötödik	<i>tuhannes</i> ezredik
<i>kuudes</i> hatodik	<i>miljonas</i> milliomodik
<i>seitsemäs</i> hetedik	

Jegyzet. Az *s* (*as, üs, es*) sorszámneveket képző rag egy a magyar *d* (*ad, ed, od, üd*) *s* lapp *t* szinte sorszámokat képző ragokkal, miszerint a szuómi *kolmas, neljäs, viides*, magyar : harmad, negyed, ötöd (mint hajdan *-ik* nélkül használtattak a sorszámok is : harmad Alexander pápa; tizenegyed kinja pokolnak stb) és lapp : *kolmat, neljüt, viitat* sorszámok, képzőik tekintetében is azonosak.

115. A felsoroltakon kívül a többi számviszony kifejezésére kiképzett idom a szuómiiban nincsen, azokat hát szófűzés, vagy viszonyítók segítségével adják.

Szükséges e végett tudnunk, hogyan járulnak a viszonyragok a számnevekhez.

A számnevek ragozása a szuómiiban úgy történik, mint a névszóké, de némi sajátásaik kitüntetése végett azokat némely eseteikben felmutatjuk :

a) Alapszámnevek ragozása.

<i>Nevező</i>	<i>Határozatl.Birt.</i>		<i>Benhugyá</i>	<i>Beható</i>
yksi (tör.: yhte)	yhtä	yhden	yhdessä	yhteen) yhtehen
kaksi (t. kahte)	kahta	kahden	kahdessa	kahteen
kolme	kolmea	kolmen	kolmessa	kolmeen
neljä	neljää	neljän	neljässä	neljään
viisi (t. viite)	viittä	viiden	viidessä	viiteen
kuusi (t. kuute)	kuutta	kuden	kudessa	kuuteen
seitsemä	seitsemää	seitsemän	seitsemässä	seitsemään
kahdeksa	kahdeksaa	kahdeksan	kahdeksassa	kahdeksaan
yhdeksä	yhdeksää	yhdeksän	yhdeksessä	yhdekseen
kymmene	kymmentä	kymmenen	kymmensä	kymmeneen
sata	sataa	sadan	sadassa	sadaan
tuhante	tuhatta	tuhannen	tuhannessa	tuhanteen.

b) Sorszámnevek ragozása:

<i>Nevező</i>	<i>Határozatlan</i>	<i>Birtoki</i>
ensimäinen	ensimmäistä	ensimäisen
toinen	toista	toisen
kolmas	kolmatta	kolmannen
neljäs	neljättä	neljännen
viides	viidettä	viiden
kuudes	kuudetta	kuuden
seitsemäs	seitsemättä	seitsemän
kahdeksas	kahdeksatta	kahdeksannen
yhdeksäs	yhdeksettä	yhdeksännen
kymmenes	kymmenettä) kymmentä)	kymmenennen
sadas	sadannetta	sadannen
tuhannes	tuhannetta	tuhannennen

116. Ezeket előre bocsátván, ezennel a tizen fölülí számlálás módját adjuk :

a) A tizes, százas, ezres számok kifejezésénél, az ezek mennyiségét meghatározó egyes számok nevei után, következőknek a határozatlanban a tizesek, százasok, ezreszek nevei, p. o. *kaksi kymmentä* = húsz, sajátlag : két(-szer) tíz ; *kolme sataa* három száz ; *neljä tuhatta* négy ezer.

b) A tizesek közti számok kifejezése végett az egyesek előre bocsáttatnak, s követik azokat a határozatlanban a tizesek nevei, p. o. *yksi (kaksi-yhdeksän) toista kymmentä* = tizenegy (tizenkettő — tizenkilenc), sajátlag : egy (kettő — kilenc) a második tizedbül ; *yksi (kaksi-yhdeksän) kolmatta kymmentä* = huszonegy (kettő — kilenc) saj. egy kettő — kilenc a harmadik (*kolmatta*) tizedbül (*kymmentä*) stb ; de rövidség okáért elhagyatván a tizes szám (*kymmentä*) neve, csak az annak sorabeliségét jelentő egyesek (*toista, kolmatta — yhdeksettä, kymmenettä* = másod, harmad — kilenced, tized) mondatnak, p. o. *yksi toista* = tizenegy, saj. egy a másodikbül ; *kaksi kolmatta* = huszonkettő, saj. kettő a harmadikbül ; *yhdeksän neljättä* = harminckilenc, saj. kilenc a negyedikbül, értvén : tizedbül.

Jegyzet. Mint mi magyarok a sorszámok tizesei után az első és második helyett egyedik-et, kettedik-et használunk,

sintügy a szuómiak is összetételekben az *ensimäinen* és *toinen* helyett *yhdes* (*yhden*), *kahdes*-t (*kahden*) mondanak, p. o. *yhdes toista* tizenegyedik (nem : *ensimäinen toista*), *kahdes toista* tizenkettedik (nem : *toinen toista*), *yhdes kolmatta* huszonegyedik ; *kahdes kolmattu* huszonkettedik.

c) A százasok és ezresek közti számok kifejezésénél a százasok után járnak az említett módon viszonyított egyes és tízes számok nevei — ugyanazon módon, az ezresek után a százasok nevei, p. o. *kolme sataa viisi yhdeksetti* három száz nyolevanöt ; *kolme tuhatta neljä sataa viisi kuudetta* három ezer négy száz ötvenöt.

A szuómiak tehát, tizen fölül, így számlálnak :

Alapszámok	Sorszámok
<i>yksitoista</i> tizenegy	<i>yhdestoista</i> tizenegyedik
<i>kaksitoista</i> tizenkettő	<i>kahdestoista</i> tizenkettődik
<i>kolmetoista</i> tizenhárom	<i>kolmastoista</i> tizenharmadik
<i>neljitoista</i> tizennégy	<i>neljästoista</i> tizennegyedik
<i>viisi toista</i> tizenöt	<i>viides toista</i> tizenötödik
<i>kuusi toista</i> tizenhat	<i>kuudes toista</i> tizenhatodik
<i>seitsemän toista</i> tizenhét	<i>seitsemäs toista</i> tizenhetedik
<i>kahdeksan toista</i> tizennyolc	<i>kahdeksas toista</i> tizennyolcadik
<i>yhdeksän toista</i> tizenkilenc	<i>yhdeksäs toista</i> tizenkilencedik
<i>kaksi kymmentä</i> húsz	<i>kahdes kymmenes</i> huszadik
<i>yksi kolmatta</i> huszonegy	<i>yhdes kolmatta</i> huszonegyedik
<i>kaksi kolmatta</i> huszonkettő	<i>kahdes kolmattu</i> huszonkettedik
stb	stb
<i>kolme kymmentä</i> harminc	<i>kolmas kymmenes</i> harmincadik
<i>yksi neljättä</i> harmincegy	<i>yhdes neljättä</i> harmincegyedik
stb	stb
<i>neljä kymmentä</i> negyven	<i>neljäs kymmenes</i> negyvenedik
<i>yksi viidettä</i> negyvenegy	<i>yhdes viidettä</i> negyvenegyedik
stb	stb
<i>viisi kymmentä</i> ötven	<i>viides kymmenes</i> ötvenedik
<i>yksi kuudetta</i> ötvenegy	<i>yhdes kuudetta</i> ötvenegyedik
stb	stb
<i>kuusi kymmentä</i> hatvan	<i>kuudes kymmenes</i> hatvanadik
<i>yksi seitsemättä</i> hatvanegy	<i>yhdes seitsemättä</i> hatvanegyedik
stb	stb

A l a p s z á m o k

S o r s z á m o k

seitsemän kymmentä hetven
yksi kahdeksatta hetvenegy
 stb

kahdeksan kymmentä nyolc-
 van

yksi yhdeksettä nyolcvan-
 egy stb

yhdeksän kymmentä kilenc-
 ven

yksi kymmenettä kilenc-
 venegy stb

sata száz

sata yksi száz egy

satu kymmenen száz tíz

sata yhdeksän kymmenettä

199

kaksi sataa 200

yhdeksän sataa 900

tuhat)
tuhhat) ezer

tuhat)
tuhhat) ezer egy

kaksi tuhatta két ezer

miljona milliom

seitsemäs kymmenes hetvenedik
yhdes kahdeksatta hetvenegyedik
 stb

kahdeksas kymmenes nyolcvana-
 dik

yhdes yhdeksettä nyolcvan-
 egyedik stb

yhdeksäs kymmenes kilencvene-
 dik

yhdeksäs kymmenettä kilencven-
 egyedik stb

sadas századik

satu yhdes százegyedik

sata kymmenes száztizedik

sata yhdeksäs kymmenettä

199-dik

kahdes sadas 200-dik

yhdeksäs sadas 900-dik

tuhannes ezredik

tuhhat yhdes ezeregyedik

kahdes tuhannes 2000-dik

miljonas milliomodik.

117. Az összetett számnevek (yhdistetyt luvut) ragozása különfélelekép történik :

a) A tíz, száz, ezer és milliom (*kymmen* — *sata* — *tuhat* — *miljona*) összetételben más számokkal, ha ezen nagyobb számok hátul állnak, monnó külön fölveszi a névragozat, p. o. *kolme kymmentä* harminc, *kolmen kymmenen*, *kolmessa kymmeñessä*; *kolme sataa* három száz, *kolmen sadan*, *kolmessa sadassa*; *viisi tuhatta* öt ezer, *viiden tuhatnen*, *viidessä tuhatnessa* stb; de ezen nagyobb számok elül állván, nem ragoztatnak, p. o. *sata kolme* száz három, *satakolmen*, *satakolmella* stb.

b) A tízes — százaz — ezresek közötti összetett szá-

mok közül csak az első (egyes szám) ragoztatik, a második megmaradván folyvást a határozatlanban, p. o. *kuusi kolmatta* huszonhat, *kuuden kolmatta*, *kuudella kolmatta*; *yksi toista* tizenegy, *yhden toistu*, *yhdessä toista* stb.

Ezen szabályok szerint több összetett szám könnyen ragoztathatik, p. o. *kuusi tuhatta viisi sataa seitsemän viidettä* = hatezer ötszáz negyvenhét; ragozva: *huudelle tuhannella viidelle sadalle seitsemällä viidettä*; de rövidség okáért a többitől elvettétvén, csak az utolsónál hagyatik meg a névrag, így: *kuusi tuhatta viisi sataa seitsemälle viidettä*.

Jegyzet. Megjegyezzük itt még, hogy bármennyire különbözik is e számolási mód a magyartul, mégis némely számviszonyok kifejezésében, jelesül a tízesek képzésében, a rokon eszmejárás szinte eltagadhatatlan. Így, mint a szuómiak mondják: *kaksi, kolme* — *yhdeksän kymmentä*, azaz: két, három — kilenc \times tíz = húsz, harminc, kilencven (és hasonlóképp a lappok: *guot loghe*; cseremiszek: *kokla*; osztyákok: *neda jong* = két \times tíz = húsz, negyven stb); úgy mondja a magyar is húsz, azaz: *hu* \times *tíz* *hútz*, húsz, vagyis: kétszer tíz (s vele azonos az osztyák: *kusz*, szyrján: *küzj*, ezek szinte a *kut-dasz*, *kük-dasz* két \times tíz-ből levén összetéve: *kutdsz*, *küdsz*, *kusz*, *küzj*), harminc = három tíz, negyven, ötven = négy \times ven, öt \times ven = négyszer tíz, ötször tíz, a *van*, *ven* azonos levén a török: *on*, csuvasz: *vuonna*, jakut: *uon*, osztyák: *jong* = tíz idommal.

118. III. Sokszorozó számok (kerrannaiset luvut). Ezek megfelelnek e kérdésekre: hány réti (*kuinka monen kertainen*), hányféle, hányszoros? s kétféleképpen alkottatnak: a) összetétel által, a *kerta* (kerran) réteg szóból képzett *kertainen* = réti szóval, p. o. *yksinkertainen* vagy *yhdenkertainen* egyréti, *kaksin* vagy *kahdenkertainen* kétréti, kétszeri; *satakertainen* százréti, százszoros stb; b) = *nainen*, *näinen* és *lainen*, *läinen* = nemű (*lai* = nem) képzőkkel, p. o. *yksinäinen* egyes, egyféle, egyszeri; *kaksinainen* kettős, kétszerű; *kahdenlainen* kétféle; *kolmilainen* (*kolmenlainen*) háromféle, *moninainen* (többnemű) sokféle stb.

119. IV. Az osztó számok (osannaiset luvut) részeket, töredéket fejeznek ki, p. o. *puoli fél*, *kolmannes* (*kolmannek-*

sen) harmad, *neljännnes* negyed, *viidennes* ötöd, *kymmennes* tized, *kaksi toistanes* tizenketted, *sadannes* század, *tuhannes* ezred (rész); vagy a svédek utánzólag: *kolmas osa* harmad rész ($\frac{1}{3}$); *neljäs osa* negyedrészt ($\frac{1}{4}$); *viides osa* ötödrész ($\frac{1}{5}$); *sadas osa* ($\frac{1}{100}$). Gyakran a részek így mondatnak: *kaksi kolmannesta* vagy *kolmattu osaa* ($\frac{2}{3}$); *kolme neljättä* vagy *neljätte osaa* ($\frac{3}{4}$); *neljä viidennestä* vagy *viidettä osaa* ($\frac{4}{5}$); *seitsmäs kymmenestä* vagy *kymmenettä osaa* ($\frac{7}{10}$); *viisi sataa seitsemäs neljättä tuhannesta* vagy *tuhatta osaa* ($\frac{537}{1000}$). A vegyes számok így ejtetnek: *puoli toista* ($1\frac{1}{2}$ másfél), *puoli neljättä* ($3\frac{1}{2}$ negyedfél) stb.

35. §. Névmasok (epänimiköt). Személynévmás.

120. A névmások érteményökre nézve a szuómiak nyelvén is kétfélék: személyi, mutató, visszahozó, kérdő, visszatérő, határozott és határozatlan névmások, melyek fölvesznek minden névrágot, kivéve a társítót és mellékezőt, melyek a névmás jelentésével nem járhatván, vagy épen nem, vagy ritkán toldatnak névmásokhoz.

121. I. A személynévmások (tekeväiset epänimiköt), mint a névmások általán, a beszéd legeredetibb s egyszerűbb részét teszik, s nagy régiségök a többi közül abbul tetszik ki, hogy alaphötiükre nézve a nyelvek névmásai között általán nevezetös és világos öszhangzást találhatni. Így például az altaji nyelvekben az első személyi névmás alaphangja *m*, a másodiké *t* (l. *Dissertatio de affixis personalibus lingvarum Altaicarum. Conscripta Dr. M. Alexander Castrén. Helsingforsiae 1850. p. 70, 71.*), melyek a sémi s indogermán nyelvekben is megvannak, v. ö. héber: *ani*, *anöki*; szanszkrit: *tua*; lat. *tu*; ném. *du*; gör. *τὸ* (*ov*). A szuómi *ku*, *mi* (*kuku*, *mikü*), magyar *ki*, *mi* is nyilván rokon eredetű a héber: *ki*, *mi*; lat. *qui* névmásokkal stb stb. V. ö. „A M. Nyelv Rendszerét“ 178. lapon.

A személyi névmások kétfélék: *a*) önállók (erinäiset = pron. pers. separata); és *b*) ragnévmasok (liitettäväiset epänimiköt = affixa).

122. A) Az önálló személyi névmások ezek: *minä* =

en, *sinä* = te, *hän* = ő, melyeknek alapul a ragozásban a *minu*, *sinu*, *henä* egyes birtoki eset szolgál, mint következő mintán láthatni :

Egyes.

<i>Nevező:</i>	<i>minä</i>	<i>sinä</i>	<i>hän</i>
<i>Határozatlan:</i>	<i>minua</i>	<i>sinua</i>	<i>häntä</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>minun</i>	<i>sinun</i>	<i>hänen</i>
<i>Benhagyó:</i>	<i>minussa</i>	<i>sinussa</i>	<i>hänessä</i>
<i>Kiható:</i>	<i>minusta</i>	<i>sinusta</i>	<i>hänestä</i>
<i>Beható:</i>	<i>minuun</i>	<i>sinuun</i>	<i>häneen</i>
<i>Veszteglő:</i>	<i>minulla</i>	<i>sinulla</i>	<i>hänellä</i>
<i>Távolító:</i>	<i>minulta</i>	<i>sinulta</i>	<i>häneltä</i>
<i>Közelítő:</i>	<i>minulle</i>	<i>sinulle</i>	<i>hänelle</i>
<i>Változtató:</i>	<i>minuksi</i>	<i>sinuksi</i>	<i>häueksi</i>
<i>Mellékező:</i>	—	—	—
<i>Nélkülöző:</i>	<i>minutta</i>	<i>sinutta</i>	<i>hänettä</i>
<i>Állapoti:</i>	<i>minuna</i>	<i>sinuna</i>	<i>hänenä</i>
<i>Társító:</i>	<i>minune</i>	<i>sinune</i>	<i>hänene</i>
<i>Eszközlő:</i>	<i>minun</i>	<i>sinun</i>	<i>hänen</i>

Többes.

<i>Nevező:</i>	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>he (mö, tö, hö)</i>
<i>Határozatlan:</i>	<i>meitä</i>	<i>teitä</i>	<i>heitä</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>meidän</i>	<i>teidän</i>	<i>heidän</i>
<i>Benhagyó:</i>	<i>meissä</i>	<i>teissä</i>	<i>heissä</i>
<i>Kiható:</i>	<i>meistä</i>	<i>teistä</i>	<i>heistä</i>
<i>Beható:</i>	<i>meihin</i>	<i>teihin</i>	<i>heihin</i>
<i>Veszteglő:</i>	<i>meillä</i>	<i>teillä</i>	<i>heillä</i>
<i>Távolító:</i>	<i>meiltä</i>	<i>teiltä</i>	<i>heiltä</i>
<i>Közelítő:</i>	<i>meillen</i>	<i>teillen</i>	<i>heillen</i>
<i>Változtató:</i>	<i>meiksi</i>	<i>teiksi</i>	<i>heiksi</i>
<i>Mellékező:</i>	—	—	—
<i>Nélkülöző:</i>	<i>meittä</i>	<i>teittä</i>	<i>heittä</i>
<i>Állapoti:</i>	<i>meinä</i>	<i>teinä</i>	<i>heinä</i>
<i>Társító:</i>	<i>meine</i>	<i>teine</i>	<i>heine</i>
<i>Eszközlő:</i>	<i>mein</i>	<i>tein</i>	<i>hein</i>

1. *Jegyzet.* Helyenkint hallhatni *minä, sind, hän* helyett az egyes nevezőben : *mä, sä, hä*, mely így ragoztatik : határozatl. *mua (miu), sua*; birt. *mun, sun*; vesztegl. *mulla, sulla, hällä*; távol. *multa, sulta, hältä*; közelit. *mulle, sulle, hällä*.

2. *Jegyzet.* Szavo- és karjalában a *minä, sind* helyett az egyesben *mie, sie* vannak divatban, melyek így ragoztatnak : *miun, siun, miulla, siulla* stb; a többesben : *myö, työ, hyö, meidän, teidän, heidän* stb; közben mondatik így is : *meidät, teidät, heidät* stb.

3. *Jegyzet.* Tavasztehuusz körül mondják : *meitiä, teitiä, heitiä, meitin, teitin, heitin, meitille, teitille, heitille* stb.

123. B) Az altaji nyelveknek egyik jellemző saját-sága, miben a sémiekkal is találkozunk, az, hogy a személynévmásokat, ragok képiben, ige-, név- és viszonyzókhöz függesztik, igékhöz ugyan a cselekvő, viszonyzókhöz a hely-, idő-, szám- és módbeli körülmények közt levő személy, névszókhöz pedig a birtokló személy, tehát a birtokviszony kifejezése végett.

Jegyzet. A ragnévmások az önálló személynévmásokból eredve az altaji nyelvekben, sőt ugyanazon egy nyelvben is különféleképp fejlődtek. Eredetileg az önálló személynévmások egészen a szók után tétettek, más változást nem szenvedve, mint mely a nyelvek phoneticus törvényeiből ered. Időjárással, sokféleképp megcsonkítva, a szókkal összehúzottak (l. a Magy. Nyelvészet I. évi folyamában, 189. lapon), s mint idomaikat, úgy eredeti jelentéseiket is elvesztvén, a szók viszonyainak jelölésére alkalmaztattak. Castrén szerint az önálló személynévmásoknak, ragokká ernyedtekben, többnyire csak első mássalhangzója maradt meg (l. de Affixis personalibus etc. p. 68.).

124. A mondottakhoz képest a szuómiban, szinte mint a magyarban, a személyi ragnévmások kétfélék : a) mondományiak, és b) birtokiak. Amazok ige-, ezek névszókhöz járulnak monnó nyelvben.

a) Mondományragok.

(1. ezeket az igeragozásnál).

b) Birtokragok.

1. sz.	<i>ni</i>	<i>mme</i>
2. sz.	<i>si</i>	<i>nne</i>
3. sz.	<i>nsa (nsä)</i>	<i>nsa (nsä)</i>
	<i>sa, se</i>	<i>sa, se</i>

A birtokragokra nézve, melyek használatuk tekintetében nagyon eltérnek a magyar birtokragoktól, ezeket jegyezzük meg :

a) A szuómiban ezek a viszonyragok után járnak, a magyarban pedig a töszóhoz függednek, s reájok következők a viszonyragok. A szuómiak tehát mondják : *kala-ssa-ni*, mintegy : hal-ban-am, mi pedig mondjuk : hal-am-ban.

b) A birtokragok által kifejezni kellvén mind a bíró személy, mind a bírt dolog egy- és többségét, a szuómiak a birtokos egységét vagy többségét a személyrag egyes vagy többesével adják; a birtok egységét vagy többségét pedig, a bírt dolog nevének rendes egyes vagy többesével fejezik ki; a magyar pedig a birtok többségét közbeszúrt *i*-vel, mint a birtok többségének jellembötűjével, jelöli meg. A szuómiak tehát mondják :

kala-ssa-ni halamban mintegy : hal-ban-am 1. sz. 1 birt.
kalo-issa-ni halaimban mint.: hal-ak-ban-am 1.sz.több birt.
kal-assa-mme halunkban mint.: hal-ban-unk több sz. egy birt.
kalo-issa-mme halainkban mint.: hal-ak-ban-unk több sz.több b.

A szókhöz járulván e birtokragok, azokban következő változásokat okozzák :

a) A végmássalhangzó a birtokragok előtt kilöketik, p. o. *talo* major, ház, birtoki esete : *talon*, behatója : *taloon*, többes nevezője : *talot*; ragozva lesznek : *talo-ni*, *taloo-mme*, *talo-nne*, nem : *talot-nne*. Szinte így elvettetik a *h* bötű is a szó végén : *kalalleh* halhoz, ragozva : *kalalle-ni* (nem : *kalalleh-ni*), *kalalle-mme*.

Jegyzet. Az egyes birtoki eset, meg a többes nevező elvetvén a személyragok előtt végmássalhangzókat (birtoki

n, és többes *t* ragokat), megtörténik, hogy ugyanazon személyragozott szó egyes nevezője és birtoki esete, meg többes nevezője egymáshoz mindenkép hasonlítanak. Így p. o. a *kala* hal birtoki esete : *kalun* halé, többes nevezője : *kalat* halak, az *n* és *t* viszonyragok a személyragok előtt kilöketvén, mind a három esetben lesz : *kala-ni*, mi aztán tesz : *halam*, *halamé*, *halaim*.

b) A változtató *-ksi* ragja a személyragok előtt *-kse-re* változik. Így a *kalaksi-bul* lesz : *kalakse ni*, *taloksi-bul* *talokseni* (nem : *taloksi-ni*).

c) A szók birtoki esete szolgál a személyragok alapjául, ezért például a *hevonon* ló, *vastaus* felelet, *rakkaus* szerelem, *morsian* mátká, jegyes stb szók, mielőtt a személyragokat fölveszik, a birtoki esetben teendők : *hevoson*, *vastauksen*, *rakkauden*, *morsiamen*, s így személyragozva lesznek : *hevoseni* lovam, *vastauksenne* feleletetek, *rakkautesi* vagy *rakkautes* szerelmed, *morsi:meni* mátkám.

d) A személyragok nem tesznek semmi változást a törzsek kötmássalhangzóin. Így *pata* = fazék, *patamme* fazokunk, *patanne* fazokatok, *patansa* fazokuk (nem : *padamme* stb); *kukkomme* kakasunk (nem : *kukomme*, a *kk* meglágyítva).

E ragozás mintájaul a *tupa* = szoba, névszót. veszszük :

1) Egy személy, egy birtok.

	1-ső sz.	2-ik sz.	3-ik sz.
Nevező:	tupani szobám	tupas szobád	tupansa szobája
Határozatl.	tupaani	tupaas	tupaansa
Birtoki:	tupani	tupas	tupansa
Benhagyó:	tuvassani	tuvassas	tuvassansa v. tuvassaan
Kiható:	tuvastani	tuvastas	tuvastansa v. tuvastaan
Beható:	tupaani	tupaas	tupaansa v. tupahaan
Veszteglő:	tuvallani	tuvallas	tuvallansa v. tuvallaan
Távolító:	tuvaltani	tuvaltas	tuvaltansa v. tuvaltaan
Közelítő:	tuvalleni	tuvalles	tuvallensa v. tuvalleen
Változtató:	tuvakseni	tuvakses	tuvaksensa v. tuvakseen
Mellékező:	tuvatseni	tuvatses	tuvatsensa v. tuvatseen

<i>Nélkülöző:</i>	tavattani	tavattas	tavattansa v. tavattaan
<i>Allápoti:</i>	tupanani	tupanas	tupanansa v. tupanaan
<i>Társító:</i>	tupaneni	tupanes	tupanensa v. tupaneen
<i>Eszközlő:</i>	tupani	tupas	tupansa.

2) Egy személy, több birtok.

<i>Nevező:</i>	tupiani <i>szobáim</i>	tupias <i>szobáid</i>	tupiansa <i>szobái</i>
<i>Határozatl.</i>	tupiani	tupias	tupiansa
<i>Birtoki:</i>	tupiani	tupias	tupiensa
<i>Behagyó:</i>	tuvissani	tuvissas	tuvissansa <i>stb.</i>

3) Több személy, egy birtok.

<i>Nevező:</i>	tupamme <i>szo-</i>	tupanne <i>szo-</i>	tupansa <i>szo-</i>
<i>Határozatl.</i>	tupaamme <i>bánk</i>	tupaanne <i>bátok</i>	tupaansa <i>bájok</i>
<i>Birtoki:</i>	tupamme	tupanne	tupansa
<i>Behagyó:</i>	tuvassamme	tuvassanne	tuvassansa <i>stb.</i>

4) Több személy, több birtok.

<i>Nevező:</i>	tupiamme <i>szo-</i>	tupianne <i>szo-</i>	tupiansa <i>szobáik</i>
<i>Határozatl.</i>	tupiamme <i>báink</i>	tupianne <i>báitok</i>	tupiansa v. tupiaan
<i>Birtoki:</i>	tupiamme)	tupianne)	tupiansa
	tupaimme)	tupainne)	tupainsa v. tupieen
<i>Behagyó:</i>	tuvissamme	tuvissanne	tuvissansa v. tuvissaan

1. *Jegyzet.* Vidékieken, de írói nyelven is, az egyes-szám : *-ni, -si, -nsa* személyragjai helyett *n, s, ns*, s ez utolsó mellett Viborg környékén : *sa, sü, se* vannak divatban, tehát az *osani* részen, *osasi* részed, *osansa* része helyett : *osan osas, osans* v. *osase*.

2. *Jegyzet.* A szavóiak a harmadik személyrag véghang-zóját megkettőztetik, s *n*-nel toldván, *h* kötőtűt szúrnak közébe, p. o. *osaan* vagy *osahan* részébe, *tupaan* vagy *tupahan* szobájába.

3. *Jegyzet.* A többes *mme, nne* személyragok különböző nyelvjárások szerint *m, mma, mmä, n, nna, nne*-re változnak, p. o. *osemme* részünk helyett dívik az *osam, osamma, osamme* — *osanne* részetek helyett : *osan, osanna*; *leipänne* kenyerek helyett : *leipän, leipännä*.

4. *Jegyzet.* A szavói és karjalai nyelvjárásokban az egyes számú első és második. *-ni, -si* személyrag megfordítva: *-in, -is* idomban is előfordul. Így: *kalani* halam, *kalasi* halad helyett: *kalain, kalais*.

5. *Jegyzet.* A runókban: *osasi* vagy *osais* részed helyett: *osansi* olvasható.

125. Mondók, hogy a személyragok viszonzyszókhöz is függednek, épen úgy, mint a magyarban, p. o. *sisässü* benn, *sisüstä* belül, *sisähän* belé, ragozva: *sisä-ssä-ni, sisä-ssä-s, sisä-ssä-nsä* bennem, benned, benne; *sisä-stä-ni, sisä-stä-s, sisä-stä-nsä* belülem, belüled, belüle; *sisä-hä-ni, sisä-hä-s, sisä-hä-nsi* belém, beléd, beléje; *kauttu* által, *kauttani* általam, *kauttas* általad, *kauttansa* általa; *alle* (alalle) alá, *alleni* (alalleni) alám; *alla* (alalla) alatt, *allani* alattam, *altu* (ulalta) alúl, *alaltansa* alúla.

126. *Jegyzet.* De van e ragozási módban a szuómiak nyelvének azon sajátága, mely a magyarban nem találattik, miszerint t. i. némely viszonzyszók is, például: *että* = hogy, *jossa* ha, vajha, *kusta* honnét, *kussa* hol stb fölveszik az egyes számú első és második személyragot. Így lesz: *että-n* (ette *minä* helyett) a. m. hogy én; *että-s* (*että sinä* helyett) a. m. hogy te; *joss-an, jossa-s* ha én, ha te; *kusta-n, kusta-s* = honnét én, honnét te stb; különösen kérdéseknél, a kérdés nyomosítása végett, a második személyi rag toldatik a kérdő szócskához, p. o. *koska-s tulet?* te mikor jössz? (e helyett: *koska sinä tulet?*); *tulet-ko-s?* eljössz-e? *menet-kö-s* elmégysz-e? stb.

36. §. Folytatás a névmásokrul.

127. II. Mutató névmások (osoittavaiset epänimiköt).

a) Tárgymutatók: *tämä* ez, *se* az, *tuo* amaz, *sama*.

Ragoztatnak ekképen:

	Egyes.			Többes.		
<i>Nevező:</i>	<i>tämä</i>	<i>se</i>	<i>tuo</i>	<i>nämät</i>	<i>ne</i>	<i>nuot</i>
<i>Határozatl.</i>	<i>tätä</i>	<i>sitä</i>	<i>tuota</i>	<i>naitä</i>	<i>niitä</i>	<i>noita</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>tämän</i>	<i>sen</i>	<i>tuon</i>	<i>näiden</i>	<i>niiden</i>	<i>noiden</i>)
				<i>näitten</i>	<i>niitten</i>	<i>noitten</i>)

	Egyes.			Többs.		
<i>Benhagyó:</i>	tässä	siinä	tuossa	näissä	niissä	noissa
<i>Kiható:</i>	tästä	siitä	tuosta	näistä	niistä	noista
<i>Beható:</i>	tähän	siihen	tuohon	näihin	niihin	noihin
<i>Veszteglő:</i>	tällä	sillä	tuolla	näillä	niillä	noilla
<i>Távolító:</i>	tältä	siltä	tuolta	näiltä	niiltä	noilta
<i>Közelítő:</i>	tälle	sille	tuolle	näille	niille	noille
<i>Változtató:</i>	täksi	siksi	tuoksi	näiksi	niiksi	noiksi
<i>Mellékező:</i>	--	—	—	—	—	—
<i>Nélkülöző:</i>	tättä	sittä	tuotta	näittä	niittä	noitta
<i>Állapoti:</i>	tänä	sinä	tuona	näinä	niinä	noina
<i>Társító:</i>	täne	sine	tuone	näine	niine	noine
<i>Eszközlő:</i>	tämän	sen	tuon	näin	niin	noin

1. *Jegyzet.* A *tümä* némely vidékeken *tä*, a partvidékeken s versekben: *tai*, máshol ismét: *taa* vagy *täi* idomokban is divik, melyek így ragoztatnak: *tän, tain, taan, tään*; többese: *nämät* vagy *nämäh* ragozáskor elveti a *mä* szótagot, s *näiden* vagy *näitten* birtoki esete mellett *näijen* is hallható. A karjalai nyelvjárásban *nämät* helyett: *naa, nää* van szokásban, melynek birtoki esete: *näien, näihen*.

2. *Jegyzet.* A *se* benhagyó és kiható esetei szabályszerűleg *sissä* és *sistä* volnának, de a *siinä* és *siitä* divatosak. Többese *ne (net)* ragozáskor az *e-t i-re* változtatja, miszerint birtoki esete: *niiden* vagy *niitten* (nem: *neiden, neitten*), de *nüien, nüijen, nüihen* is.

3. *Jegyzet.* A *tuo* Abo körül *toi*, ragozva: *toin, tota* stb, többesben: *noit, noiden* vagy *noitten*, de *noien, noihen* is. Minthogy ennek többesében három önhangzó (*u, o, i*) jön össze, ezért ragozáskor az *u* elvettetik, s *noita, noiden* vagy *noitten, noihin, noin* használtatnak a *nuoita, nuoiden* vagy *nuoitten, nuoihin, nuoin* helyett, de a keleti finnek inkább az *u-t* tartják meg, kiknél hát a *nuita, nuiden* vagy *nuitten, nuihin, nuin* divatosak.

A *sama* = ugyanaz, rendesen ragoztatik: *samaa, samun, samassa* stb; többesben: *samat, sumoi, samoin, samoissu* stb.

b) Milyenségmutatók (tarkoittavaiset). Ezek a tárgy-

mutató névmásokbul alkotvák : *tämmöinen* ilyen, *semmoinen* olyan, *tuommoinen* amolyan (a *tämä* ez, *se* az, *tuo* amaz, és *muotoinen*, összehúzva *moinen*, *möinen*-bül, miszerint értelme; *huius illius formae* = *talís*), *tällainen* vagy *tälläinen*, *sellainen* *tuollainen*, *samallinen* (a *tämä*, *se*, *tuo*, *sama* és *lainen*, *läinen*-bül, miszerint értelme : *huius* vel *illius*, *eiusdem generis*, *indolis*, a *lui* honnét — *lainen*, *läinen* — annyit tevén, mint *genus*, *indoles*, nem, tulajdon; tehát : ilyen, olyan, amolyan, ugyanazon nemű, tulajdonú, féle), *tänskaltainen* ilyenforma, *senkaltainen* olyanforma, *tuonkaltainen* amolyanforma, *samankaltainen* ugyanazonforma (a *tämä*, *se*, *tuo*, *sama* és *kalta* forma, *indoles* kiholt gyökbül), *täänlaatuinen*, *senlaatuinen*, *tuonlaatuinen* (a *tämä*, *se*, *tuo* és *laatuinen* = *rendü*, *rendes*, tulajdonú szókbul), *tüännäköinen*, *senmäköinen*, *tuonnäköinen* (a *tämä*, *se*, *tuo* és *näköinen* látszatú, színű szókbul, ez utóbbi származván a *näkyä* látszatni, *videri* apparere igétül).

Ezek mind rendes ragozásúak.

128. III. Visszaható névmások (taannehtiväiset epäniköt, saj. visszafelé, mögé — *taka*, *ta'an* mög = *pone* — menők) : *joka* mely, a mely, ki, a ki, és a fokozati raggal toldott *jompi* a melyik (néha ezek is : *kuka* ki, a ki; *niikä* mi, a mi; l. a kérdő névmások között).

A *joka*-ban csak a *jo* töszó ragoztatik, s kivevén az egyes és többes nevezőt, meg birtoki esetet, egyebütt a hátrasimuló *ka* ragot (part. enclitica) el is veti.

A *jompi* úgy ragoztatik, mint a tulajdonságnevek a hasonlítás másod fokán.

	Egyes.		Többes.	
Nevező:	joka	jompi	jotka	jommat
Határozatlan:	jota	jompaa	joita	jompia
Birtoki:	jonka	jomman	joiden) joitten)	jompien) jompain)
Benhagyó:	jossa	jommassa	joissa	jommissa
Kiható:	josta	jommasta	joista	jommista
Benható:	johon	jompaan	joihin	jompihin
	stb.		stb.	

129. IV. Kérdő névmások (kysyväiset epänimiköt): *ken* = ki (wer?); *kuka* ki és mely (welcher?); *mikä* mi, mely, micsoda (was, welcher, was für ein?); a fokozati raggal toldott *kumpi* melyik (lat. uter?) és a *kummoinen*, *kullainen*, *mimmoinen*, *millainen*, *millinen* vagy *miltinen* = miféle, minemű, milyen? melyek a *kuka*, *mikä* és *moinen*, *möinen*, *lainen*, *läinen* szókbul alkotvák.

Jegyzet. Mint látszik, ezek közül a *ken* személyre, a *kuka* inkább, a *mikä* mindig dologra, a *kumpi* a két tárgy közül egyikre, a többi a dolog milyenségére vonatkozik.

A milyenségkérdők rendesen ragoztatnak; a *ken* (*ken-kä*), *kuka*, *mikä* kérdőknek csak tövei: *ke*, *ku*, *mä* veszik föl a ragokat, a *ka*, *kä* hátrasimuló szócskákat ezek is, mint imént a *joka*-rul mondók, elvetik, kivevén azon esetet, melyben töveik a ragozásban egytagúak maradnának, tehát az egyes és többes nevezőben, meg (a *ken* kivételével) az egyes birtoki esetben. A *kumpi* úgy ragoztatik, mint a *jompi*-rul mondók.

	Egyes.			Többes.		
<i>Nevező:</i>	<i>kuka</i>	<i>mikä</i>	<i>kenkä</i>	<i>kutka</i>	<i>mitkä</i>	<i>ketkä</i>
<i>Határozatl.</i>	<i>kuta</i>	<i>mitä</i>	<i>ketä</i>	<i>kuita</i>	<i>mitä</i>	<i>keitä</i>
<i>Birtoki:</i>	<i>kunka</i>	<i>minkä</i>	<i>kenen</i>	<i>kuiden</i>) <i>kuitten</i>)	<i>miden</i>) <i>mitten</i>) <i>meijen</i>)	<i>keidän</i>) <i>keitten</i>)
<i>Benhagyó:</i>	<i>kussa</i>	<i>missä</i>	<i>kenessä</i>	<i>kuissa</i>	<i>missä</i>	<i>keissä</i>
<i>Kiható:</i>	<i>kusta</i>	<i>mistä</i>	<i>kenestä</i>	<i>kuista</i>	<i>mistä</i>	<i>keistä</i>
<i>Beható:</i>	<i>kuhun</i>	<i>mihin</i>	<i>keneen</i>	<i>kuihin</i>	<i>mihin</i>	<i>keihin</i>
	stb.			stb.		

Jegyzet. A *ken* egyes birtoki esete: *kenen* vagy *kennen*, *kenenkä*, összehúzva: *ken*, *kenkä* is. Egyéb esetei is gyakran összehúzatnak, miszerint a *keneltä*, *kenellä*, *keneksi*, *keneni* stb helyett: *keltä*, *kellä*, *keksi*, *kenä* hallhatók.

2. *Jegyzet.* A *mikä* esetei, a nevezőn és birtokin kívül, monnó számban egyformán képeztetnek.

130. V. Visszatérő névmások (itsekohtaiset epenimiköt). Ezek a szuómiban a birtoki névmásokbul lesznek, sze-

mélyragok által. Így a *minun* enyém, *sinun* tied, *hännen* övé (l. a személynévmások birtoki esetét 35. §. I. A.) névmásokból lesznek: *minuni* magam (saj. ném. mein, ich), *sinus* magad, *hänensä* maga, de ezek csak némely esetben fordulnak elő. Helyettök inkább használtatik az *itse* (a nyelvjárásokban: *itte*, *ihte*, *ihe*, *itseh*, *itseh*), mely, Hunfalvy szerint anyagilag a török *öz*-hez hasonlít, s mint a magyar visszatérő névmás (magam) gyöke mag, bél jelentéssel bír (l. a m. Akad. Értesítőt, az Uj M. Muz. 185^{1/2}-ki V-ik (febr.) füz. 116. l.). Ragoztatik ez is rendesen: *itse*, határozatl. *itsed*, birt. *itsen*, beh. *itsessä*, kih. *itsestü*, behat. *itséen* stb. Személyragozva: *itseni* magam, *itses* magad, *itsensä* maga, *itsemme* magunk, *itsenne* magatok, *itsensä* magok, behagyó: *itsessäni* magamban, *itsessäs* magadban, *itsessäsni* magában, *itsessämme* magunkban stb stb.

131. VI. Határozott névmások (määrelliset epäanimiköt): *kukin* kiki, mindenki; *jokainen* mindenki, *kumpikin* mindenik (uterque); *molempi* monnó (ambo uterque); *kaikki* mind; *joka* minden (állítók); *ei kukaan* senki; *ei mikään*, *ei joku* senmi (tagadók).

A mi ragozásukat illeti:

a) A *kukin*-ban csak a *ku* töszó ragoztatik, a *kin* pedig minden esetben utána tétetik: *kukin*, *kutakin*, *kunkin*, *kussakin*, *kustakin*, *kuhunkin* stb.

b) A *jokainen* úgy ragoztatik, mint a *-nen* (*sen*) végzetű tulajdonságnevek, tehát: *jokainen*, *jokaista*, *jokaisen*, *jokaisessa*, *jokaisesta*.

c) A *kumpikin*-ben a *kumpi* úgy ragoztatik, mint a hason fokozati raggal toldott: *jompi* (l. ezt a visszaható névmások között), a *kin* hátrasimuló szócska pedig az esetragok után járul. Ennek tagadója: *ei kumpikaan* egyik sem (a kettő közül = neuter).

d) A *molempi*, l. *jompi*.

e) A *kaikki* rendes ragozású: *kaikki*, *kaikkea*, *kaiken*, *kaikessa*; a többesben: *kaiket*, *kaikkia*, *kaikkien* vagy *kaikkein*, *kaikissa* stb.

f) A *joka* = minden, más szókkal összetéve nem ragoztatik: *joka-päiväin* mindennapi.

g) A tagadó *ei kukaan*, *ei mikään*, *ei jokaan*-ban a *ku*, *mi*, *jo* ragoztatnak, mint a *kuka*, *mikä*, *joka*-rul mondók, a *kaan*, *kään* az esetragok után tétetvén.

132. VII. Határozatlan névmások (epämääräiset epä-nimiköt): *joku* valami, valamely, valamelyes (néhány, kevés); *jompi kumpi* valamelyik; *jokin* akárki, akármely; *mikin* akármi, akármely; *kukann*, *kenkään* egy valaki; *muuan* eräs más valaki; *mua* más, egyéb; *monias*, *moniahta*, *monikahta* némely; *jokukin* néhány.

Ragoztatnak ekképen :

a) A *joku*, mely a *jo* és *ku*-bul van összetéve, mindkét tagjához fölveszi a viszonyragokat : *joku*, *jotakuta*, *jonkun*, *jossakussa*, *jostakusta*, *johonkuhun* stb.

b) A *jompikumpi*, a *jompi* és *kumpi*-bul levén összetéve, úgy ragoztatik, mint ezekről mondók : *jompi kumpi*, *jompaakumpaa*, *jommankumman*, *jommassa kummassa*, *jommusta kummasta*, *jompaan kumpaan* stb.

c) A *jokin*, *mikin*, *kukaan*, *kenkään* szókban a *jo*, *mi*, *ku*, *ken* töszók veszik föl a ragokat (l. a *joka*, *mikä*, *kuka*, *kenkä* névmásokat főnebb), a *kin*, *kaan*, *kään* pedig a ragok után tétetnek.

d) A *muuan*, *eräs* és *muu* rendes ragozásúak : *muuas*, *eräs*, *muu*, *muuatta*, *erästä*, *muuta*, *muuamen*, *erään*, *muun*, *muuamessa*, *eräissä*, *muussa*, többes határozatlan : *muuamia*, *muutamia*.

e) A *monias*, *moniahta*, *monikahta* szinte rendesen ragoztatik : határozatl. *moniaa*, birt. *moniaan*, benh. *moniaassa*, kih. *moniaasta* stb; többes határozatl. *monia*, birtoki *moniaan* stb.

f) A *jokukin*, a *joku* és *kin*-bül összetéve, ragoztatik mint a *joku*, *kin* a ragokhoz járulván : *jokukin*, *jotakutakin*, *jonkunkin*, *jossakussakin*, *jostakustakin* stb.

133. Jegyzet. A *me* = *mi*, *te* = *ti*, *he* = *ök*, *tä* = *ez*, *tu* = *amaz*, *muu* = más névmásokbul alkotvák a szuómiban lak vagy tartózkodáshelyét jelentő (l. a *la*, *lä* képzőt 80. i) alatt) ezen névszók : *meikälä*, *teikälä*, *heikälä*, *täkälä* (locus hic situs, huic parti propior), *tuokala*, *muukala*, mely-lyekbül *-inen* képzővel lettek ezen oda valót, oda tartozót

jelentő névmások (kansalaiset epäanimiköt), mit a gyök kifejez; tehát *meikäläin* mi hozzánk való (v. ö. lat. nostras), *teikäläin* ti hozzátok tartozó (lat. vestras), *heikäläin* ő hozzájuk való, *täkäläin* ide (közelve) való, *tuokalainen* amoda való, *muukalainen* máshová való = idegen.

MÁSODIK FEJEZET.

Igeszóragozás.

37. §. Az ige fogalma és felosztása.

134. Ige (tehdikkö) mind az, a mi létet vagy valamely cselekvést fejez ki, különféle mód, idő, szám és személybeli viszonyok szerint.

Minőségükre nézve az igék különböznek származásuk, értelménük s ragozásukra nézve, miszerint azoknak különféle, nyelvtani s értelmi jelzők által megkülönböztetett fajai vannak.

135. A szuómi igék 1-ör : vagy *a*) eredetiek (alkuperäiset), vagy *b*) képzettek, származottak (johdetut tehdiköt), melyek között a cselekvés legfinomabb árnyékatainak jelölésére, épen úgy mint a magyarban, a legkülönbözőbb ige-fajok találhatók (85.).

136. 2-or. Értelmi jelzők szerint a finn igenek következő nemei (fajai) vannak : *a*) áthatók (kohdalliset tehdiköt = verba transitiva); *b*) magokra hatók (magokba visszatérők, itsekohdalliset tehdiköt = reflexiva), melyek ismét cselekvők (activa) vagy szenvedők (passiva), s hozzájuk csatlakozik a lét- vagy segédige. Így p. o. átható a *myyn* eladok (valamit), mert az ezen ige által kifejezett cselekvés áthat a tárgyra. (kohtalo); a *seison* állók, *istun* ülök benhatók, mert az állás, ülés cselekvénye magában a cselekvő személyben benmarad; magára ható a *muuttain* változom, mert a változás cselekvénye visszahat (visszatér) magára a cselekvő személyre, mint tárgyra, miszerint a *muuttain* változom, annyi,

mintha mondanók : *minä muatan itseni*, én (alany) változtatom magamat (tárgy) = ich verändere mich.

137. 3-or. Idomra nézve a szuómiban az ige :

A) Közönséges (tavallinen), hova tartozik az igeeknek legnagyobb része, vagyis minden átható és benható ige.

B) Magábatérő, mely magában foglalja a magáraható igit.

C) Tagadó, mely magában foglalja a tiltó s tagadó szócskát, összeköttetésben mindenféle igékkel (kieltáväiset, ja epäiläväiset tehdiköt).

38. §. Az igeviszonyításról általán.

138. Az igenek személy, szám, mód és idő szerinti módosítása igeviszonyításnak mondatik.

I. Minden igenél tehetni ime kérdést : ki van (létezik) ? ki cselekszik (vesz, ad, eszik stb) ? azaz : ki a cselekvő személy (kuka on tekiä ?), s magától jön a felelet : én, te, ő vagy : mi, ti, ök. Miből kitetszik, hogy az igenek két száma, egyes (yksikkö) és többes (monikko), s mindenikben három személye (kolme tekiä) vagyon.

Az ige személyei ragok (személy- vagy mondományragok) által fejeztetnek ki (123. B. alatt, és 124. a.), melyek következők :

I.

Egyes :	Többes.
1. sz. -n	-mme
2. sz. -t	-tte
3. sz. —	-vat (vät).
pi vi	

II.

1. sz. -n (ni)	-mme
2. sz. -s	-tte
3. sz. -h-n (-n)	-h-t (-t).

Jegyzet. E személy- vagy mondományragok, mint főnevb (124. a)) mondok, az önálló személynévmásokból eredtek Többire megjegyezzük még, hogy az egyes harmadik

személyben néha előforduló *pi, vi* ragot Lönnrot és Sjögren szinte az önálló harmad személyi névmásbul eredzetetik (*me-ne-hi, mene'-i, meve-vi*); Castrén ellenben a cseremis *be, lapp ba, b, va*, eszt *b* ragoknak megfelelő régi idomoknak tartja, mely azonban kiveszett volna legtöbb nyelvből. Szerinte az folytonos cselekvést jelentett, s a jelen idő képzésére fordított, jelentése a szuómiban egészen elenyészvén (l. De Affixis pers. Dissertatio p. 66.). A *pi, vi* idombul, hozzá a többes jegyböttije (*t*) járulván, lett a *vat (vät)* többes harmad személyi rag, mint a *h-n, he* egyes harmad személyi ragbul lett az ige némely módjaiban: *h-t (hat, hüt, hot)*; l. u. o.

139. II. A finn igében a cselekvés rende (tekemisen laatu) következő módok által fejeztetik ki:

a) Jelentő mód (lausunto), mely a cselekvés létezését egyenesen állítja, mondja, kijelenti (lausun). Jellemböttiivel (módraggal = laatulisäys) megkülönböztetve nincsen.

b) Foglaló mód, melyben a cselekvő személy a cselekvés tételét határozatlanul fejezi ki, úgy mint azt belsőleg lehetőnek, véghezvihetőnek vélné, ezért a szuómiban: *laulento* = opinativus, vélőnek neveztetik. Jellemszócskája: *-ne*.

c) Föltételező (ehdonto), mely a cselekvésnek kül föltételektől (ehto) függő lehetőségét állítja. Ragja: *-isi*.

d) Ohajtó (toivonto), melyben a cselekvés mint ohaj (toivo), vágy fejeztetik ki. Jellemszócskája: *ko, kö*. Ez rokon a:

e) Parancsolóval (käskentö), melyben a cselekvés mint parancs fejeztetik ki. Ragja: *h (ka, kü)* vagy *s*.

1. Jegyzet. Hogy a finn *h (ka, kü)* és *s*, meg a magyar *j* (elváltozva: *s, sz, z, gy*, p. o. köss (köt-j), támaszsz (támasz-j), zuzz (zuz-j), alugyál (alud-j-ál); parancsoló mód jellemböttiüi azonosak, e böttik szelleti természetéből, s ezen alapvő váltakozásuk módjából is sejthető volna, ha azt kétségen kívül nem helyezné a finn, mordvin s magyar parancsoló módok összehasonlítása: finn: *eläh (elä)*, mordvin: *eräk*, magyar: *élj* (l. Boller: Sitzungsberichte VIII. köt. 506. l., és Magyar Nyelvészet I. évi folyam 190. l.)

2. Jegyzet. Az elszámolt módok által képeztetik a határozott ige (verbum finitum). A határozatlanban a személy

cselekvése általánosságban fejeztetik ki, s itt a finn ige úgy jelenik meg, mint névszó, mely, megmaradván az idő fogalma, a cselekvést mint egy az idő határai között jelenkező tüneményt — önálló dolgot, vagy ennek tulajdonságát — állítja elő. Az igénév (tehdikön nimikkö) idomai, a névi : t. i. a dolognévi és tulajdonságnévi módokban tűnnek föl.

f) Dolognévi mód (sianto, modus substantivus), mely megfelel egyéb nyelvek infinitivusa-, gerundiuma- s supinumainak, s szinte, mint ezek, névszóként kezeltetik. Jellemzői : *ta*, *tä* vagy *te*, és *ma*, *mä*, melyek öt külön idomban használtatnak, jelesül az I-ső idomban (ensimäinen sianto) a *ta*, *tä* a határozatlan és változtató esetekben ; a II-ik idomban (toinen sianto) a *te* a behagyó és eszközlőben ; a III-ik idomban (kolmas sianto) a *ma*, *mä*, mely tovább -ise kicsinyítő képzőt vesz magához (p. o. *sanoma*, *sanomise*, *sanomaise*), az egyes nevező, birtoki, behagyó, beható, veszteglő, távolító s nélkülöző ; a többes behagyó, kiható, veszteglő, távolító, tehát majdnem minden esetben, úgy, hogy e ragozás némi kiegészítéseül a IV-ikben (neljäs sianto) a *mise* idombul még az egyes és többes nevező, és határozatlan esetek vétetnek ; végre az V-ik idomban (viides sianto) a *maise* idombul a többes behagyó, kiható, veszteglő, távolító esetek közdivatúak.

Jegyzet. A *ta*, *tä* (*t*) dolognévi mód határozatlan esetének jellembötlője, mely a hangrend miatt kiesik (*sanota* = *sanoa*), egy eredetűnek látszik a magyar *t* tárgyi raggal (toll-at, kés-t) arra nézve, hogy a finn határozatlan is jár tárgyi jelentéssel, és mert a jakutban is a *ta*, *tä*, *tö* határozatlan tárgyesetet jelöl (Magyar Nyelvészet II-ik évi folyam, V. füz. 387. l.).

A *ma*, *mä* finn igénév ragja, a magyarban magára nem él, de a finn *tuntea* am. m. tudoma (honnét tudo-má-s, tudomá-ny), mordvin : *szodam*, *szoda-mo*, s rokon a magyar *ni* (tud-ni) határozatlan ige ragjával. Többire mind a *ta*, *tä* (*t*), mind a *ma*, *mä* valódi névmások (finn : *tä* = az, magyar : *ma* = ez, honnét mai nap am. ez nap, hoc die = hodie), i. az idézett helyen 389. l.

g) Tulajdonságnévi mód (verranto), mely jellemére úgy,

mint használatára nézve egy a magyar igenévvvel (részestülőkkel : jelen és mult időbeli részestülőkkel). Ugyanis ; jellembötűje az I-ső idomban (ensimäinen verranto) a jelen és jövő idők kifejezésére *va*, *vä* = ó, ő ; a II-ikban (toinen verranto) a személyesen ragozott multban : *-nu*, *-ny*, *-nut*, *-nyt* = tt (att, ott, ött), a személytelenül ragozott multban : *u*, *y*, p. o. *tule-va vuosi* = jövő (jövendő) év ; *mennyt aika* = mult idő ; *sanottu* a mi mondatott ; *syöty* = a mi megéve volt.

Jegyzet. A szuómi *va*, *vä* azonos a magyar *va*, *ve* (tud-va, kérve) = ó, ő (tudó, kérő) ragokkal. A halotti beszéd-ben előforduló „teremteve, eleve“ ma am. teremtető, élő, s a finn *elävä* mindenestül az, mi a magyar eleven = élő (v. ö. *elävä hopia* eleven kényeső, saj. ezüst). Eredetére nézve névmási törzsnek látszik, s Hunfalvy Pál szerint rokon az *u*, *ü*, *v* képzőkkel, melyek a török-tatár és jakutban : nomen actoris et instrumenti (v. ö. ásó = a ki ás és ásásra való eszköz) alkotnak, minők : *kapu* (a török *kap-mak* bezárni igétől) nomen instrumenti, és *ölyv* = ölyü = ölyő nomen actoris (l. a Magyar Nyelvészet II-ik évi folyam 396. l.). — A tulajdonságnévi mód *nut*, *nyt* képzőjében a *t* látszik eredetinek, mely a *nu*, *ny* idomban a kihangzó szellet által van helyettesítve. A *nu*, *ny*, *nut*, *nyt* elemezve : *n-u*, *n-y*, *n-ut*, *n-yt*, a torokhang a *t* szomszédságában kifejlött hangnak vétetvén (v. ö. bozót, boz-ont-os), az *ut*, *yt* azonos a *t*-vel, mely a magyarban szinte az igék mult idejének képzőjeitl divik (*sanonut* szót, nem két *tt*-vel : szót-ott), s a finn mutató névmásokhoz csatlakozik. L. u. o. 388. l.

140. III. Az ige által kifejezett cselekvény időben megy véghöz, innen az igének időszerinti meghatározása.

A szuómiban csak a jelentő és tulajdonságnévi módoknak van az időfogalom megjelölésére kiképzett különös idoma, t. i. egy a végzetlen, s egy a végzett mult időkre ; a do-lognévi módban ez egészen hiányzik. A jelentő módon kívül a határozott ige egyéb módjai csak a végzetlen időt jelölik meg. A többi időviszony az *olen* vagyok és *lienen* leszek segédigék s tulajdonságnévi mód összetétele által fejeztetik ki.

A szuómiban az időviszonyok jelölésére szolgálnak :

1. A tartó cselekvények jelölésére :

a) A jelen idő (menevü aika = tempus praesens), mely tartást fejez ki a jelenben, p. o. *sanon* szólok, *sanonen* szóljak, *sanoisin* szólnék, *sanokoon* hogy szóljak, *sanokaan* szóljon.

b) Történeti vagyis elbeszélési idő. Jelzője: *i*, p. o. *sanoin* szőlék.

2. A befejezett, végzett cselekvények jelölésére vannak:

a) A végzett jelen (mennyt aika = perfectum). Összetétel által támad a lét-ige jelen idejéből, és az igék tulajdonságnévi II-dik (mult) idomából, p. o. *olen sanonut* = sum locutus, vagyok (a ki) szólott = szóltam; *olemmе sanoneet* = sumus locuti, szóltunk.

b) Végzett mult (ennenmennyt aika = plus quam perfectum). Ez is összetétel által támad a lét-ige elbeszélési, s az ige tulajdonságnévi II-dik idomából: *olin sanonut* = szóltam vala.

3. A végzendő cselekvények jelölésére szolgálnak a körülírt idők (tempora periphrastica).

a) A körülírt jelen, mely egyszersmind kifejezi

b) a jövőt. Összetétel által lesz a létige jelen idejéből, s a tulajdonságnévi mód I. (jelen) idomából: *olen sanova* = szólok vagy szólandok.

c) Körülírt mult, mely a létige történeti idejéből, s a tulajdonságnévi mód I. idomából készül, p. o. *olin sanova* = szólandottam.

Jegyzet. Mint mondók, ez idők a jelen és történeti időknek csupa körülírásai, s fölölvá: *on sanova* vagyok szóló, *olin sanova* valék szóló, am. *sanon* szólok, *sanoin* szőlék. Többire ezek az előadás nagyobb világosságára szolgálnak, s fölöldják az összetett időket egyes fogalmakra.

39. §. Az igeragozásról külön.

141. A személy, szám, mód és időviszonyok egyesítése vagy összeragasztása egy igében, összeigázásnak (ijestemenin = coniugatio) nevezetik, mely a névszók ragozásainak felel meg.

Erre nézve, valamint a névszóknál, úgy az igéknél is szem előtt kell tartani az igetöt (tehdikön vartalo), mert

ehhöz járulnak az igének mindennemű viszonyképzői és ragjai (päätet).

A szuómiban nehéz az igetöt kitalálni. Azonban tekintvén, hogy a finn ige jelentő módjának jelen idejében más ragok nem találhatók, mint a személyiek, ha ebben az egyes személyi rag (n) elvettetik, előttün az igének töve. Így az *uin* úszom, *pesen* mosok, *saan* kapok, *syön* eszem, *juon* iszom, *tarinoin* mesélek, beszélek stb igékből elvettetik az első személyi rag (n), előttünnek az *ui*, *pese*, *saa*, *syö*, *juo*, *tarinoi* igetők. De itt tudni kell :

142. Hogy az igék ragozásakor a törzs kemény más-salhangzói szintűgy meglágyulnak, mint a névszókrul mon-dók. Így a *hukkua* elveszni, elenyészni; *kieltää* tiltani, ta-gadni; *sopia* alkalmasnak, illőnek lenni; *lukea* olvasni igék törzsmássalhangzói (k, t, p) a ragozásban meglágyulván, a jelentő mód jelen idejének egyes első személyében : *hukun*, *kiellän*, *sovin*, *luen*, vagyis az elsőben az egyik k kilöketik, a másodikban a t áhasonul, a harmadikban a p átmegy v-re, a negyedikben a k ismét kilöketik (62 – 64).

Jegyzet. Ha, és mennyiben van a jelentő mód jelen ide-jének egyes első személye meglágyulva? az ige dolognévi módjának határozatlan esetéből (mely az ige határtalan mód-jának — infinitivus — nevezete alatt a szótárakban kitéve találhatik) tudhatni meg, t. i. ha az ige gyökmássalhangzója az infinitivusban kemény, akkor az a jelentő mód jelen ide-jének egyes első személyében meglágyulva találhatik.

143. Ezt szem előtt tartva, az igető megismerhetése végett kell, hogy a lágygyá vált bötű visszaálltassék, mi-szerint a például fölhozott igék tövei nem *huku*, *kiellä*, *sovi*, *lue*, mint a jelentő mód jelen idejének egyes első személyében találhatik, hanem visszaálltattván meglágyult kemény más-salhangzóik : *hukku*, *kiältä*, *sopi*, *luke*.

Jegyzet. A *nähdä* látni, *tehdä* tenni igék jelentő módú jelen időbeli egyes első személye : *näen*, *teen*; de tövük mégis : *näke*, *teke*.

144. Az ilyen föllelt igetőhöz, midőn az ige személye-sen ragoztatik, épen úgy, mint a magyarban, járulnak a ra-gok; az igető meglágyult mássalhangzója megtartván a je-

lentő mód (jelen és történeti időiben) monnó számú első és második személyében, a parancsoló mód egyes második személyében, és midőn az ige személytelenül ragoztatik; de nem a nevezett módok monnó számú harmadik személyében, sem a foglалó, feltételes, ohajtó, és névi módokban, melyekben hát a kemény mássalhangzó mindenha visszakerül.

145. I. Az igének cselekvő (személyes = tekiállinen) ragozása így történik :

a) A jelentő mód jelen idejében az igéhez más rag nem járul, mint a személyi, mely, ha az ige két önhangzón végződik, az egyes harmadik személyben szinte hiányzik, de az egy hangzón végződőknél ugyanez megkettőztetik, p. o. *saan*, *saat*, *sau* kapok, kapsz, kap; *saamme*, *saatte*, *suavat* kapunk, kaptok, kapnak; *syön* eszem, *syöt*, *syö*; *vastaan* felelek, visszonzok, *vastaat*, *vastaa* (nem : *saa-a*, *syö-ö*, *vastaa-a*); *sanon*, *sanot*, *sanoo* szólok, szólasz, szól; *sanomme*, *sanotte*, *sanovat* szólunk, szóltok, szólnak; *etsin*, *etsit*, *etsii* keresek, keressz, keres (nem : *sano*, *etsi*).

1. *Jegyzet.* Az egyes harmadik személyhez járulhatnak a *pi*, *vi* ragok, a *pi* ugyan hosszú vagy rövid, de élős hangú szótag után; más rövid szótag után pedig a *vi*, p. o. *saa* vagy *saapi* kap; *rakastaa* vagy *rakastapi* szeret; *ompi* van; *sanoo* vagy *sanovi* szól, *tulee* vagy *tulevi* jön.

2. *Jegyzet.* Az egyes harmadik személyben az egy hangzón végződő igék önhangzójukat megkettőztetik, mely Lönrot szerint inkább a névmásbul (*hän*, *he*) hozzá hasonlított, p. o. *sanoo* lett a *sano-he*, *sano-ho*-bul.

3. *Jegyzet.* Tájszólásilag a többes -*mme*, -*tte* személyragok helyett áll *mma*, *tta*, *ttä* : *sanomme*, *sanotta* (*sanomme*, *sanotte*). A másod és harmad személyben : *sanotte*, *sanotten*, *sanovatten*, s megtartván a köthangzót is : *sanovat* vagy *sanovat*.

b) A történeti idő képzésére az igetökhöz tétetik az *i* időrag, ezután a személyragok, p. o. *sano-i-n*, *sano-i-t*, *sano-i* szólék, szólál, szóla; *sano-i-mme*, *sano-i-tte*, *sano-i-rat* szólánk, szólátok, szólának; *tul-i-n*, *tul-i-t*, *tul-i*, *tul-i-mme*, *tul-i-tte*, *tul-i-vat* jövök, jövék, jöve, jövének, jövétek, jövének.

Jegyzet. Tájszólásilag a *sanoimme*, *sanoitte*; *tulimme*,

tulitte helyett: *sanoimma*, *sanoitta*; *tulimma*, *tulitta*, vagy épen, jelesül szavo-karjalában: *tulima*, *tulia*; és a többes harmadszemélyben: *sanoivat*, *tulivat* helyett: *sanoit*, *tulit* járnak.

c) A foglaló és föltételes módokban az igetőhöz járulnak a mód- (*ne- isi*) ezek után a személyragok, p. o. *saa-ne-n*, *saa-ne-t*, *saa-ne-e*, *saa-ne-mme*, *saa-ne-tte*, *saa-ne-vat* hogy kapjak, kapj, kapjon, kapjunk, kapjatok, kapjanak; *sa-isi-n*, *sa-isi-t*, *sa-isi*, *sa-isi-mme*, *sa-isi-tte*, *sa-isi-vat* kapnék, kapnál, kapna, kapnánk, kapnátok, kapnának.

d) Az ohajtó és parancsoló módoknak jellemszócskája azonos levén, e két mód csak hangra nézve van egymástul megkülönböztetve. Az egyes számbeli első személy hiányzik mindenikben. Az ohajtó mód egyes második személyragja *-s*. A parancsoló mód egyes második személyében a személyrag szinte hiányzik, de a módrag hehezet által pótoltatik, p. o. *tule'* jer, *sano'* szólj, *syö'* egyél (*tuleh*, *sano*h, *syö*h helyett).

E két módnak ragjai tehát imezek:

	Ohajtó mód.		Parancsoló mód.	
<i>Egyes 1. sz.</i>	—	—	—	—
2. sz.	kos	kös	—	—
3. sz.	koon	köön	kaan	kään
<i>Többes 1. sz.</i>	koomme	köömme	kaamme	käämme
2. sz.	kootte	köötte	kaatte	käätte
3. sz.	koot	kööt	kaat	kää

1. *Jegyzet.* Az ohajtó mód egyes második személyragja (*s*) az előre ment *k* böttüt meglágyítja, p. o. *saa* kap igének *saakos* idomából lesz: *saa'os*; vagy azt *s*, *l*, *n*, *r* böttük után ilyenekre áthasonítja. Így a *puren* harapok, *tulen* jövők, *panen* teszek igék ohajtó módbeli második személye *purkos*, *tulkos*, *pankos*-bul lesz: *purros*, *tullos* vagy *tulos*, *pannos*. Verseken a *k v*-vé is változik: *tulvos*, *älvös* (*tullos*, *ällös* helyett).

2. *Jegyzet.* A többes első és második személye, p. o. *saakoomme*, *saakootte*, *saakaamme*, *saakaatte* helyett a nyelvjárásokban: *saakome*, *saakote*, *saakame*, *saakate* hallhatók.

e) A dolog és tulajdonságnévi módok az ige határozat-

lanából, s jelentő mód jelen idejéből képeztetvén (*sanoa* szól-ni-bul *sanova* szóló, *sano-nut* a ki szólott; a *vastaan* viszonzok, felelek, *hakkaan* vágok-bul *vastaa-va* viszonzó, felelő, *hakkaa-va* vágó, *hakan-nut* a ki vágott stb), mint névszók a ragozásban, mind azon szabályokat követik, melyeket a névszók ragozására nézve följegyeztük, tehát fölveszik a viszonyi, fokozati s birtoki ragokat, s mint azok, össze is húzathatnak.

146. II. A szenvedő ige (verbum passivum) a finnben úgy, mint a magyarban, *t*-vel képeztetik, p. o. *etsin*, *etsi-tään* keresek, kerestetik, v. ö. ver, ver-et-ik.

A szenvedő ige rendszerint személytelenül (impersonaliter tekiätön) ragoztatik; de az átható-cselekvő igék szenvedő idoma a foglалó, föltételes, ohajtó s parancsoló módokban személyesen is (personaliter) ragoztathatik.

E ragozásra nézve megjegyezzük :

a) Az ige személytelen ragozásában az egytagú ígető után *t*, a két vagy többtagú után *tt* tétetik, mely a jelentő módban meglágyul, p. o. *saan* kapok, *syön* eszem : *saadan*, *syöddään*, *saatiin*, *syötiin*; *etsin* keresek, *veisaan* énekelek : *etsittäin*, *veisitaan*, *etsittäin*, *veisättiin*.

b) Ezen, *t* vagy *tt* után *a* vagy *ä* következik, mely azonban a történeti időben, s a tulajdonságnévi mód monnó idomában kilöketik, p. o. *saadaan*, *saatiin* (nem : *saatain*), *saatu* (nem : *saatau*).

c) Ezek után következnek a mód és időragok, melyekhez végre a jelentő mód jelen idejében *hun*, *hän*, a történeti idő *i* ragja után *hin*, a foglалó mód *-ne* ragja után *hen*, a feltételes mód *-isi* ragja után ismét *hin* toldatik, melyből azonban a *h* kilökethetik, s az ige összehúzathatik, p. o. *saadahun*, *syödähän*-ből lesz : *saadaan*, *syöddään*, *saatihin*, *saatanehen*, *saataisihin*-ből *saatiin*, *saataneen*, *saataisihin*; az ohajtó és parancsoló módokban megmaradván ugyanazon ragok, melyek az ige személyes ragozásakor előjönnek : *saatakohon*, *syötäköhön*, *saatakoon*, *syötäköön*; *saatakahan*, *syötäkähän* : *saatakaan*, *syötäkään*; miszerint az ige személytelen ragozásának idomai a :

<i>Jelentő módban</i>	daan	dään	taan	tään
<i>Történeti időben</i>	tiin		ttiin	
<i>Foglaló</i>	taneen	täneen	ttaneen	ttäneen
<i>Feltételes</i>	taisiin	täisiin	ttaisiin	ttäisiin
<i>Ohajtó</i>	takoon	täköön	ttakoon	ttäköön
<i>Parancsoló módokb.</i>	takaan	täkään	ttakoan	ttäkään

40. §. Az igék osztályozása köthangzóikra nézve.

147. Mielőtt az igeragozás mintáit fölmutatnók, szükségesnek tartjuk az igéket köthangzók (side) tekintetében is osztályozni.

Valamint a névszók, úgy az igeszók is köthangzóikra nézve hat külön osztályba sorozódnak.

I. Az első osztályba tartoznak azon igék, melyeknek tövében kétjegyű egyes-, vagy ikerhangzók találatnak, minők : *saan* kapok, *jään* hagyok, *syön* eszem, *juon* iszom, *vien* viszek, *húzok*, *uin* úszom, *nain* nőszülök.

II. A második osztályba sorozódnak azon igék, melyeknek köthangzói : *o*, *ö*, *u*, *y* nem változnak, minők : *sanon* szólok, *liikun* mozdulok, *lähestyn* közeledem.

III. A harmadik osztályt teszik azon igék, melyeknek köthangzói *a*, *ä* a ragozásban változásoknak alávetvék, minők : *annan* adok, *keitän* főzök, *kotyvasztok*, *heitän* vetek, *hagyitok*, *käännän* fordulok.

IV. A negyedik osztályt teszik azon igék, melyeknek köthangzója *i*, minők : *etsin* keresek, *repin* repesztek, *szét-tepek*, *nuolin* nyalok, *purjehdin* vitorlázok.

V. Az ötödik osztályba tartoznak, melyeknek *e* köthangzója ragozáskor elváltozik, minők : *kosken* érintek, *puschen* öklelek, *käskén* parancsolok, *tuen* támogatok, *gyámolitok*, *särjen* török, *pieksén* vesszőzők, *fenyíték*.

VI. Végre a hatodik osztályba sorozódnak az összehúzott igék (supistuvaiset tehdköt), minők : *veisaan* énekelek, *seuraan* utána megyek, *követem*, *lupaán* ígerek, *palkkaan* bérelek, *fogadok* (bérbe).

41. §. *Lét- vagy segédige.*

148. A szuómi létige (136. 2.) azonos a magyar létigével, s mint ennek, úgy annak is két idoma dívik, sőt rendhagyó természetére nézve is némileg osztozik a magyarral. Egyik idoma : *olen*, mi a magyar *val*, *vol*-nak felel meg, a másik monnó nyelvben *len* (e mellett a szuómiban : *lien* is).

Jegyzet. A magyar *val*, *vol* gyök *l* böjtje a jelentő mód jelen idejében *gy*-re, *n*-re változik : vagy-ok, vagy, van ; a szuómiban a jelen idő egyes harmadik személyében szintén *on* (*olee* helyett, a többes harmadik személyben *ovat* (*olevat* helyett)). Ugyanezen két idomú létige megvan a szyrjänben : *vyijym* = vagyok (a történeti időben : *völy*, *völi*) és *loa* lenni ; cseremiszbén : *olam* vagyok, *liäm* leszek ; törökben : *olürüm* vagyok, *iszem* leszek.

Eltér a szuómi létige a magyartul : a) használatára nézve, miszerint például a magyarban a parancsoló mód a *len* (légy, legyen), a szuómiban az *ol* idombul (*ole' olkaan*) kerül elé ; b) hogy a szuómi létige személyesen (cselekvőleg), és személytelenül (szenvendőleg) ragoztatik, mi a magyarral nem történik.

A létige segédigének (apu tehdikkő) is neveztetik azért, mert, mint már főnebb (38. III.) mondók, az igéknek némely (összetett és körülírt) idői ennek segítségével lesznek.

Ezért bossátjuk előre a szuómi létige ragozását, mely egyébkint köthangzójára nézve az igék 5-dik osztályába sorozódik.

Személyes ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő:

<i>E.</i> 1. <i>olen</i>	<i>vagyok</i>	<i>T.</i> 1. <i>olemme</i>	<i>vagyunk</i>
2. <i>olet</i>	<i>vagy</i>	2. <i>olette</i>	<i>vagytok</i>
3. <i>on</i>)	<i>van</i>	3. <i>ovat</i> *)	<i>vannak</i>
<i>ompi</i>)			

*) A keleti finnek a létigét a jelentő mód jelen idejében így ragozzák :

<i>E.</i> 1. <i>oon</i>	2. <i>oot</i>	3. <i>oo.</i>
<i>T.</i> 1. <i>oomme</i>	2. <i>ootte</i>	3. <i>oovat.</i>

Történeti idő.

- E. 1. olin *valék*
 2. olit *valál*
 3. oli *vala*
 T. 1. olimme *valánk*
 2. olitte *valátok*
 olivat)
 3. v.) *valának*
 olit)

II. Jövő:

- E. 1. olin)
 2. olit) *oleva valék levő* || *leendék leendél leende*
 3. oli)
 T. 1. olimme) *leendénk*
 2. olitte) *leendétek*
 3. olivat) *leendének*

F o g l a l ó m ó d.

Végzetlen mult idő:

- E. 1. olen)
 2. olet) *ollut vagyok volt* || *voltam voltál volt*
 3. on)
 T. 1. olemme) *olleet* *voltunk*
 2. olette) *voltatok*
 3. ovat) *olleet* *voltuk*

Jelen idő:

- E. 1. lienen *legyek*
 2. lienet *légy*
 3. lienee *legyen*
 T. 1. lienemme *legyünk*
 2. lienette *legyetek*
 3. lienevät *) *legyenek*

Végzett mult idő:

- E. 1. olin)
 2. olit) *ollut valék volt* || *voltam voltál volt*) *vala*
 3. oli)
 T. 1. olimme) *voltunk*)
 2. olitte) *voltatok*) *vala*
 3. olivat) *voltak*)

Végzetlen mult idő:

- E. 1. lienen)
 2. lienet) *ollut legyek volt* || *voltam voltál volt*) *legyen*
 3. lienee)
 T. 1. lienemme) *olleet* *voltunk*)
 2. lienette) *voltatok*) *legyen*
 3. lienevät) *voltak*)

I. Jövő idő:

- E. 1. olen)
 2. olet) *oleva vagyok levő* || *leszek leszz lesz*
 3. on)
 T. 1. olemme) *leszünk*
 2. olette) *lesztek*
 3. ovat) *olevat lesznek*

Jövő idő:

- E. 1. lienen)
 2. lienet) *oleva legyek levő* || *leendék leendesz leend*
 3. lienee)
 T. 1. lienemme) *leendünk*
 2. lienette) *leendétek*
 3. lienevät) *leendének*

*) Tájszólásilag így is: *lien, liet, lie*, de divatban van e módban az *ollen, ollet, ollee*, sőt *ollenen, ollenet, ollenee* is. L. Eurén „Finska Språklära“ 100 l. 2. Jegyz.

Föltételes mód.

Jelen idő:

- E. 1. olisin *volnék*
 2. olisit *volnál*
 3. olisi *volna*
 T. 1. olisimme *volnánk*
 2. olisitte *volnátok*
 3. olisivat *volnának*

Végzetlen múlt idő:

- E. 1. olisin)
 2. olisit)
 3. olisi)
 T. 1. olisimme)
 2. olisitte)
 3. olisivat)
 olut volnék || voltam)
 olut volnál || voltál)
 olut volt || volt)
 ollet voltunk)
 ollet voltatok)
 ollet voltak)
 volna

Jövő idő:

- E. 1. olisin)
 2. olisit)
 3. olisi)
 T. 1. olisimme)
 2. olisitte)
 3. olisivat)
 oleva volnék || leendenék)
 oleva leendenél)
 oleva leendene)
 olevat leendenénk)
 olevat leendenétek)
 olevat leendenének)

Ohajtó mód.

Jelen idő:

- E. 1. (ollon) *vajha legyek*
 2. ollos *légy*
 3. olkoon *legyen*
 T. 1. olkoomme *legyünk*
 2. olkootte *legyetek*
 3. olkoot *legyenek*

Végzetlen múlt:

- E. 1. (ollon))
 2. ollos)
 3. olkoon)
 olut legyek || lettem)
 olut lettél)
 olut lett)
 ollet legyünk)
 ollet legyetek)
 ollet legyenek)

- T. 1. olkoomme)
 2. olkootte)
 3. olkoot)
 ollet lettünk)
 ollet lettetek)
 ollet lettek)
 legyen

Jövő idő:

- E. 1. (ollon))
 2. ollos)
 3. olkoon)
 T. 1. olkoomme)
 2. olkootte)
 3. olkoot)
 oleva legyek || leendjek)
 oleva leendj)
 oleva leendjen)
 olevat leendjünk)
 olevat leendjetek)
 olevat leendjenek)

Parancsoló mód.

- E. 1. —
 2. ole' *légy*
 3. olkaan *legyen*
 T. 1. olkaamme *legyünk*
 2. olkaatte *legyetek*
 3. olkaat *legyenek*

Végzetlen múlt idő:

- E. 1. —)
 2. ole)
 3. olkaan)
 T. 1. olkaamme)
 2. olkaatte)
 3. olkaat)
 olut légy || —)
 olut lettél)
 olut lett)
 ollet legyünk)
 ollet legyetek)
 ollet legyenek)
 legyen

Jövő idő:

- E. 1. —)
 2. ole')
 3. olkaan)
 T. 1. olkaamme)
 2. olkaatte)
 3. olkaat)
 oleva légy || —)
 oleva leendj)
 oleva leendjen)
 olevat leendjünk)
 olevat leendjetek)
 olevat leendjenek)

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan: olla *lenni**Változtató:* ollaksi

II. Idom.

Benhagyó: ollessa*Eszközlő:* ollen *léve*III. Idom (törzs: *olema*).

Egyes. Többes.

Birt.: oleman*Benh.:* olemassa — olemissa*Kih.:* olemasta — olemista*Beható:* olemaan*Veszt.:* olemalla — olemilla*Távol.:* olemalta — olemilta*Nélkülöző:* olemistä

V. Idom.

Benhagyó: — olemaisissa*Kiható:* — olemaisista*Veszteglő:* — olemaisilla*Távolító:* — olemaisilta

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

Nevező: oleva *levő, leendő**Határozatl.:* olevaa*Birtoki:* olevan *stb.*

II. Idom.

Nevező: ollut *volt**Határozatl.:* ollua*Birtoki:* olleen *stb.*

Személytelen ragozás.

Jelentő mód:

Jelen idő: ollaan *van**Történeti idő:* oltiin *vala**Végzatl.* ollaan)*mult:* v.) oltu *volt*

on)

oltiin)

Végzett v.) oltu *volt vala**mult:* oli)*Jövő idő:* on oltava *lesz*

Föltételes mód.

Jelen idő: oltaiiin *volna**Végzatl. m.* olisi oltu *volt volna**Jövő idő:* olisi oltava *leendene*

Ohajtó mód.

oltakoon *vajha legyen*

Parancsoló mód.

oltakaan *legyen*

Foglaló mód.

Jelen id. (lieteneen v. *legyen*
(oltaneen*Végzatl. m.* liene oltu *lett legyen**Jövő:* liene oltava *leend*

Dolognévi mód.

I. Id.

Határozatl.: olta*Változtató:* oltaksi

II. Id.

Benhagyó: oltaessa*Eszközlő*: olteenIII. Id. (törzs: *oltama*).

Egyes.

Birt.: oltaman*Benhagyó*: oltamassa*Kiható*: oltamasta*Beható*: oltamaan*Veszteglő*: oltamalla*Távolító*: oltamalta*Nélkülöző*: oltamattaIV. Id. (törzs: *oltamise*).*Nevező*: oltaminen — oltamiset*Határozatl.*: oltamista

V. Id.

Benhagyó: oltamaisissa*Kiható*: oltamaisista*Veszteglő*: oltamaisilla*Távolító*: oltamaisilta

Tulajdonságnévi mód.

I. Id.

Nevező: oltava*Határozatl.*: oltavaa*Birtoki*: oltavan

II. Id.

Nevező: oltu*Határozatl.*: oltua*Birtoki*: oltun*Benhagyó*: oltussa stb.

A)

42. §. *Közönséges igeragozás mintái.*

I.

149. Kétjegyű egyes- vagy ikerhangzóú igék ragozási mintájaként a *saan* kapok vagy kapom, és *tuon* hozok vagy hozom igéket választjuk.

Cselekvő (személyes) ragozás.

Jelentő mód.

Jelen idő:

E. 1. saan kapok

2. saat

3. saa

T. 1. saamme

2. saatte

3. saavat

E. 1. tuon hozok

2. tuot

3. tuo

T. 1. tuomme

2. tuotte

3. tuovat

Történeti idő:

E. 1. sain *kapám*

2. sait

3. sai

T. 1. saimme

2. saitte

3. saivat

E. 1. toin *hozám*

2. toit

3. toi

T. 1. toimme

2. toitte

3. toivat

Végzetlen mult:

E. 1. olen) *kaptam*

2. olet) saanut

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) saaneet

3. ovat)

E. 1. olen) *hoztam*

2. olet) tuonut

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) tuoneet

3. ovat)

Végzett mult:

E. 1. olin) *kaptam vala*

2. olit) saanut

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) saaneet

3. olivat)

E. 1. olin) *hoztam vala*

2. olit) tuonut

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) tuoneet

3. olivat)

I. Jövő idő:

E. 1. olen) *kapom (most*2. olet) saava *v. utóbb)*

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) saavat

3. ovat)

E. 1. olen) *hozom (most*2. olet) tuova *v. utóbb)*

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) tuovat

3. ovat)

II. Jövő:

E. 1. olin) *kapandottam*

2. olit) saava

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) saavat

3. olivat)

E. 1. olin) *hozandottam*

2. olit) tuova

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte)

3. olivat)

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. saanen <i>kapjam</i>	<i>E.</i> 1. tuonen <i>hozzam</i>
2. saanet	2. tuonet
3. saanee	3. tuonee
<i>T.</i> 1. saanemme	<i>T.</i> 1. tuonemme
2. saanette	2. tuonette
3. saanevat	3. tuonevat

Végzetlen mult idő :

<i>E.</i> 1. lienen) <i>kaptam légyen</i>	<i>E.</i> 1. lienèn) <i>hoztam légyen</i>
2. lienet) saanut	2. lienet) tuonut
3. lienee)	3. lienee)
<i>T.</i> 1. lienemme)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienette) saaneet	2. lienette) tuoneet
3. lienevat)	3. lienevat)

Jövő :

<i>E.</i> 1. lienen) <i>kapjak (most</i>	<i>E.</i> 1. lienèn) <i>hozzak (m.</i>
2. lienet) <i>saava v. utóbb) ka-</i>	2. lienet) <i>tuova v. utóbb)</i>
3. lienee) <i>pandok</i>	3. lienee) <i>hozandók</i>
<i>T.</i> 1. lienemme)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienette) saavat	2. lienette) tuovat
3. lienevät)	3. lienevät

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. saisin <i>kapnék</i>	<i>E.</i> 1. toisin <i>hoznék</i>
2. saisit	2. toisit
3. saisi	3. toisi
<i>T.</i> 1. saissimme	<i>T.</i> 1. toissimme
2. saissitte	2. toissitte
3. saisivat	3. toisivat

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. olisin) <i>kaptam volna</i>	<i>E.</i> 1. olisin) <i>hoztam volna</i>
2. olisit) saanut	2. olisit) tuonut
3. olisi)	3. olisi)

T. 1. olisimme)	T. 1. olisimme)
2. olisitte) saaneet	2. olisitte) tuoneet
3. olisivat)	3. olisivat)

Jövő :

E. 1. olisin) <i>kapandanék</i>	E. 1. olisin) <i>hozandanék</i>
2. olisit) saava	2. olisit) tuova
3. olisi)	3. olisi)
T. 1. olisimme)	T. 1. olisimme)
2. olisitte) saavat	2. olisitte) tuovat
3. olisivat)	3. olisivat)

O h a j t ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. —	E. 1. —
2. saa'os <i>vajha kapj</i>	2. tuo'os <i>vajha hozz</i>
3. saakoon	3. tuokoon
T. 1. saakoomme	T. 1. tuokoomme
2. saakootte	2. tuokootte
3. saakoot	3. tuokoot

Végzetlen múlt :

E. 1. —	E. 1. —
2. olloos) <i>kapdál légyen</i>	2. olloos) <i>hozdál légyen</i>
3. olkoon) saanut	3. olkoon) tuonut
T. 1. olkoomme)	T. 1. olkoomme)
2. olkootte) saaneet	2. olkootte) tuoneet
3. olkoot)	3. olkoot)

Jövő :

E. 1. —	E. 1. —
2. olloos) saava	2. olloos) tuova
3. olkoon)	3. olkoon)
T. 1. olkoomme)	T. 1. olkoomme)
2. olkootte) saavat	2. olkootte) tuovat
3. olkoot)	3. olkoot)

P a r a n c s o l ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. —

2. saa *kapj*

3. saakaan

T. 1. saakaamme

2. saakaatte

3. saakaat

E. 1. —

2. tuo *hozz*

3. tuokaan

T. 1. tuokaamme

2. tuokaatte

3. tuokaat

Végzetlen múlt :

E. 1. —

2. ole') *kaptál legyen*

3. olkaan) saanut

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) saaneet

3. olkaat)

E. 1. —

2. ole') *hoztál legyen*

3. olkaan) tuonut

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) tuoneet

3. olkaat)

Jövő :

E. 1. —

2. ole) *kapandj (utóbb)*

3. olkaan) saava

T. 1. olkaamme

2. olkaatte

3. olkaat

E. 1. —

2. ole) *hozandj (utóbb)*

3. olkaan) tuova

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) tuovat

3. olkaat)

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : saada

tuoda

Változtató : saadaksi

tuodaksi

II. Idom.

Benhagyó : saadessa

tuodessa

Eszközlő : saaden

tuoden

III. Idom.

Birtoki : saaman

tuoman

Benhagyó : saamassa

tuomassa

<i>Kiható</i> : saamasta	tuomasta
<i>Beható</i> : saamaan	tuomaan
<i>Veszteglő</i> : saamalla	tuomalla
<i>Távolító</i> : saamalta	tuomalta
<i>Nélkülöző</i> : saamatta	tuomatta

IV. Idom.

<i>Nevező</i> : saaminen	tuominen
<i>Határozatl.</i> : saamista	tuomista

V. Idom.

<i>Benhagyó</i> : saamaisissa	tuomaisissa
<i>Kiható</i> : saamaisista	tuomaisista
<i>Veszteglő</i> : saamaisilla	tuomaisilla
<i>Távolító</i> : saamaisista	tuomaisista

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Nevező</i> : saava <i>a ki kap</i> = <i>kapó</i>	tuova <i>a ki hoz</i> = <i>hozó</i>
<i>Határozatl.</i> : saavaa	tuovaa
<i>Birtoki</i> : saavan	tuovan
<i>Benhagyó</i> : saavassa <i>stb.</i>	tuovassa <i>stb.</i>

II. Idom.

<i>Nevező</i> : saanut <i>kapott</i>	tuonut <i>hozott</i>
<i>Határozatlan</i> : saanutta	tuonutta
<i>Birtoki</i> : saaneen	tuoneen
<i>Benhagyó</i> : saaneessa <i>stb.</i>	tuoneessa <i>stb.</i>

Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

saadaan	tuodaan
---------	---------

Történeti idő :

saatiin	tuotiin
---------	---------

Végzetlen mult :

ollaan)	ollaan)
v.) saatu	v.) tuotu
on)	on)

Végzett mult :

oltiin)	oltiin)
v.) saatu	v.) tuotu
oli)	oli)

Jövő :

on saatava	on tuotava
------------	------------

F o g l a l ó m ó d.

saataneen	tuotaneen
-----------	-----------

vagy személyesen :

<i>E.</i> saatanen	<i>E.</i> tuotanen
saatanet	tuotanet
saatanee	tuotanee
<i>T.</i> saatanemme	<i>T.</i> tuotanemme
saatanette	tuotanette
saatanevat	tuotanevat.

Végzetlen mult :

lienee saatu	lienee tuotu
--------------	--------------

vagy személyesen :

<i>E.</i> lienen)	<i>E.</i> lienen)
lienet) saatu	lienet) tuotu
lienee)	lienee)
<i>stb.</i>	<i>stb.</i>

Jövő :

lienee saatava	lienee tuotava
----------------	----------------

vagy személyesen :

<i>E. lienen</i>)		<i>E. lienen</i>)	
lienet)	saatava	lienet)	tuotava
lienee)		lienee)	
<i>stb.</i>		<i>stb.</i>	

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Határozatlan</i> :	saataa	tuotaa
<i>Változtató</i> :	saataaksi	tuotaaksi

II. Idom.

<i>Behagyó</i> :	saataessa	tuotaessa
<i>Eszközlő</i> :	saataen	tuotaen

III. Idom.

<i>Birtoki</i> :	saataman	tuotaman
<i>Behagyó</i> :	saatamassa	tuotamassa
<i>Kiható</i> :	saatamasta	tuotamasta
<i>Beható</i> :	saatamaan	tuotamaan
<i>Veszteglő</i> :	saatamalla	tuotamalla
<i>Távolító</i> :	saatamalta	tuotamalta
<i>Nélkülöző</i> :	saatamatta	tuotamatta

IV. Idom.

<i>E. Nevező</i> :	saataminen	tuotaminen
<i>Határozatlan</i> :	saatamista	tuotamista
<i>T. Nevező</i> :	saatamiset	tuotamiset

V. Idom.

<i>T. Behagyó</i> :	saatamaisissa	tuotamaisissa
<i>Kiható</i> :	saatamaisista	tuotamaisista
<i>Veszteglő</i> :	saatamaisilla	tuotamaisilla
<i>Távolító</i> :	saatamaisilta	tuotamaisilta

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

<i>Nevező</i> : saatava	tuotava
<i>Határozatlan</i> : saatavaa	tuotavaa
<i>Birtoki</i> : saatavan	tuotavan

II. Idom.

<i>Nevező</i> : saatu	tuotu
<i>Határozatlan</i> : saatua	tuotua
<i>Birtoki</i> : saadun	tuodun
<i>Benhagyó</i> : saadassa	tuodassa
<i>stb.</i>	<i>stb.</i>

Igy ragoztatnak : *myyn*, *myön* eladok (vendo); *suon* neki szánok, kívánok; *luon* kezdek, alkotok; *lyön* ütök; *puin* vágok; *voin* győzök; *nain* nösszülök; *soin* hangot adok; *haravoin* gereblyélek; *käyn* kelek, járok; *tarinoin* mesélek; *hedelmöin* virágzom; *viheriöin* zöldülök.

Észrevételek :

A történeti idő és a feltételes mód *i* bötüji előtt :

a) a kétjegyű egyes hangzóju igék egyik hangzójukat elvetik, p. o. *saan* kapok, a történeti időben lesz : *sain* (nem : *saa-i-n*); a feltételes módban : *saisin* (nem : *saa-isi-n*); l. a hasonlót a névszóknál 100. észrevételek b) *a.* alatt.

b) Az ikerhangzók elvetik súlytalan hangzójukat, tehát a hátul hangzatosak (jälkiääniset) az elsőt, az elül hangzatosak (esiääniset) a hátulsót (27. 3. *a*) *β*) és 46. b. c.). Így a hátul hangzatos *tuo* hoz, *vie* visz igék lesznek a történeti időben : *toi*, *vei* (nem : *tu-o-i*, *vi-e-i*); a feltételes módban : *toisi*, *veisi* (nem : *tu-o-isi-n*, *vi-e-isi-n*); az elül hangzatos *ui* úszik : *ui*, *uisi* (nem : *ui-i*, *ui-isi*); de a *käyn* kél, jár, az *y* bötüt *v*-re változtatja : *kävin*, *kävisin*; l. a hasonlót a névszóknál u. o. *β*) alatt.

43. §.

II.

150. A második osztálybeli igék ragozási mintájaul álljon a *sanon* szólok, *syty*n gyúladok.

Cselekvő (személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. sanon <i>szólok</i>	<i>E.</i> 1. sytyn <i>gyűladok</i>
2. sanot	2. sytyt
3. sanoo	3. syttyy
<i>T.</i> 1. sanomme	<i>T.</i> 1. sytymme
2. sanotte	2. sytytte
3. sanovat	3. syttyvät

Történeti idő :

<i>E.</i> 1. sanoin <i>szólék</i>	<i>E.</i> 1. sytyin
2. sanoit	2. sytyit
3. sanoï	3. syttyi
<i>T.</i> 1. sanoimme	<i>T.</i> 1. sytyimme
2. sanoitte	2. sytyitte
3. sanoivat	3. syttyivät

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. olen) <i>szóltam</i>	<i>E.</i> 1. olen)
2. olet) sanonut	2. olet) syttynyt
3. on)	3. on)
<i>T.</i> 1. olemme)	<i>T.</i> 1. olemme)
2. olette) sanoneet	2. olette) syttyneet
3. ovat)	3. ovat)

Végzett múlt :

<i>E.</i> 1. olin) <i>szóltam vala</i>	<i>E.</i> 1. olin)
2. olit) sanonut	2. olit) syttynyt
3. oli)	3. oli)
<i>T.</i> 1. olimme)	<i>T.</i> 1. olimme)
2. olitte) sanoneet	2. olitte) syttyneet
3. olit)	3. olit)

I. Jövő idő :

<i>E.</i> 1. olen) <i>szólok (m. v. utóbb)</i>	<i>E.</i> 1. olen)
2. olet) <i>sanova</i>	2. olet) <i>syttvä</i>
3. on)	3. on)
<i>T.</i> 1. olemme)	<i>T.</i> 1. olemme)
2. olette) <i>sanovat</i>	2. olétte) <i>syttvät</i>
3. ovat)	3. ovat)

II. Jövő :

<i>E.</i> 1. olin) <i>szólandottam</i>	<i>E.</i> 1. olin)
2. olit) <i>sanova</i>	2. olit) <i>syttvä</i>
3. oli)	3. oli)
<i>T.</i> 1. olimme)	<i>T.</i> 1. olimme)
2. olitte) <i>sanovat</i>	2. olitte) <i>syttvät</i>
3. olivat)	3. olivat)

F o g l a l ó , m ó d .

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. sanonen <i>szóljak</i>	<i>E.</i> 1. syttynen
2. sanonet	2. syttynet
3. sanonee	3. syttynée
<i>T.</i> 1. sanonemme	<i>T.</i> 1. syttynemme
2. sanonette	2. syttynette
3. sanonevat	3. syttynevät

Végzetlen mult idő :

<i>E.</i> 1. lienén) <i>szóltam légyen</i>	<i>E.</i> 1. lienén)
2. lienet) <i>sanonut</i>	2. lienet) <i>syttynyt</i>
3. lienee)	3. lienee)
<i>T.</i> 1. lienemme)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienette) <i>sanoneet</i>	2. lienette) <i>syttynéet</i>
3. lienevát)	3. lienevát)

Jövő :

<i>E.</i> 1. lienén) <i>szóljak (most</i>	<i>E.</i> 1. lienén)
2. lienet) <i>sanova v. utóbb)</i>	2. lienet) <i>syttvä</i>
3. lienee) <i>szólandok</i>	3. lienee)

<i>T. 1. lienemme)</i>	<i>T. 1. lienemme)</i>
<i>2. lienette) sanovat</i>	<i>2. lienette) syttyvät</i>
<i>3. lienevät)</i>	<i>3. lienevät)</i>

Feltételes mód.

Jelen idő :

<i>E. 1. sanoisin szólnék</i>	<i>E. 1. syttyisin</i>
<i>2. sanoisit</i>	<i>2. syttyisit</i>
<i>3. sanoisi</i>	<i>3. syttyisi</i>
<i>T. 1. sanoisimme</i>	<i>T. 1. syttyisimme</i>
<i>2. sanoisitte</i>	<i>2. syttyisitte</i>
<i>3. sanoisivat</i>	<i>3. syttyisivat</i>

Végzetlen múlt :

<i>E. 1. olisin) szoltam volna</i>	<i>E. 1. olisin)</i>
<i>2. olisit) sanonut</i>	<i>2. olisit) syttynyt</i>
<i>3. olisi)</i>	<i>3. olisi)</i>
<i>T. 1. olisimme)</i>	<i>T. 1. olisimme)</i>
<i>2. olisitte) sanoneet</i>	<i>2. olisitte) syttyneet</i>
<i>3. olisivat)</i>	<i>3. olisivat)</i>

Jövő :

<i>E. 1. olisin) szólandanék</i>	<i>E. 1. olisin)</i>
<i>2. olisit) sanova</i>	<i>2. olisit) syttyvä</i>
<i>3. olisi)</i>	<i>3. olisi)</i>
<i>T. 1. olisimme)</i>	<i>T. 1. olisimme)</i>
<i>2. olisitte) sanovat</i>	<i>2. olisitte) syttyvät</i>
<i>3. olisivat)</i>	<i>3. olisivat)</i>

O h a j t ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E. 1. — —</i>	<i>E. 1. -- —</i>
<i>2. sano'os vajha szólj</i>	<i>2. sytty'ös</i>
<i>3. sanokoon</i>	<i>3. syttyköön</i>
<i>T. 1. sanokoomme</i>	<i>T. 1. syttyköömme</i>
<i>2. sanokootte</i>	<i>2. syttyköötte</i>
<i>3. sanokoot</i>	<i>3. syttykööt</i>

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. olloos) <i>szóltál légyen</i>	2. olloos)
3. olkoon) sanonut	3. olkoon) syttynynt
<i>T.</i> 1. olkoomme)	<i>T.</i> 1. olkoomme)
2. olkootte) sanoneet	2. olkootte) syttyneet
3. olkoot)	3. olkoot)

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. olloos) <i>vajha szólj (m. v. utóbb)</i>	2. olloos)
3. olkoon) sanova	3. olkoon) syttyvä
<i>T.</i> 1. olkoomme)	<i>T.</i> 1. olkoomme)
2. olkootte) sanovat	2. olkootte) syttvät
3. olkoot)	3. olkoot)

Parancsoló mód.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. sano <i>szólj</i>	2. syty
3. sanokaan	3. sytykään
<i>T.</i> 1. sanokaamme	<i>T.</i> 1. sytykäämme
2. sanokaatte	2. sytykäatte
3. sanokaat	3. sytykää

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>szóltál légyen</i>	2. ole')
3. olkaan) sanonut	3. olkaan) syttynynt
<i>T.</i> 1. olkaamme)	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. olkaatte) sanoneet	2. olkaatte) syttyneet
3. olkaat)	3. olkaat)

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>szólandj (utóbb)</i>	2. ole')
3. olkaan) sanova	3. olkaan) syttyvä

<i>T.</i> 1. olkaamme)	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. olkaatte) sanovat	2. olkaatte) syttyvät
3. olkaat)	3. olkaat)

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Határozatlan</i> : sanoa	syttyä
<i>Változtató</i> : sanoaksi	syttyäksi

II. Idom.

<i>Benhagyó</i> : sanoessa	syttyessä
<i>Eszközlő</i> : sanoen	syttyen

III. Idom.

<i>Birtoki</i> : sanoman	syttyman
<i>stb.</i>	<i>stb.</i>

IV. Idom.

<i>Nevező</i> : sanominen	syttyminen
<i>stb.</i>	<i>stb.</i>

V. Idom.

<i>Benhagyó</i> : sanomaisissa <i>stb.</i>	syttymäisissä <i>stb.</i>
--	---------------------------

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Nevező</i> : sanova <i>stb.</i>	syttävä <i>stb.</i>
------------------------------------	---------------------

II. Idom.

<i>Nevező</i> : sanonut <i>stb.</i>	syttynyt <i>stb.</i>
-------------------------------------	----------------------

Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

sanotaan <i>mondatik</i>	sytytään
--------------------------	----------

Történeti idő :

sanottiin *mondaték*

sytytiin

Végzetlen mult :

ollaan *v. on sanottu mondatott*ollaan *v. on sytytty*

Végzett mult :

oltiin *v. oli sanottu mondatott vala*oltiin *v. oli sytytty*

Jövő :

on sanottava *mondatni fog*

on sytyttvä

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

sanottaneen *hogy mondassék*

sytyttäneen

vagy személyesen :

E. sanottanen*E.* sytyttänen

sanottanet

sytyttänet

sanottanee

sytyttänee

T. sanottanemme *stb.**T.* sytyttänemme *stb.*

Végzetlen mult :

lienee sanottu *hogy mondatott légyen*

lienee sytytty

vagy személyesen :

E. lienen)*E.* lienen)

lienet) sanottu

lienet) sytytty

lienee)

lienee)

Jövő :

liene sanottava *hogy mondatni fog*

liene sytyttävä

vagy személyesen :

E. lienen)*E.* lienen)

lienet) sanottava

lienet) sytyttävä

lienee)

lienee)

Feltételes mód.

Jelen idő :

sanotaisiin *mondatnék*

sytytäisiin

vagy személyesen :

E. sanotaisin

E. sytytäisin

sanotaisit

sytytäisit

sanotaisi

sytytäisi

T. sanotaisimme *stb.*T. sytytäisimme *stb.*

Végzetlen múlt :

olisi sanotta *mondattott volna*

olisi sytytty

vagy személyesen :

E. olisiin)

E. olisiin)

olisit) sanottu

olisit) sytytty

olisi)

olisi)

Jövő :

olisi sanottava *hogy mondatni fogjon*

olisi sytyttävä

vagy személyesen :

E. olisiin)

E. olisiin)

olisit) sanottava

olisit) sytyttävä

olisi)

olisi)

Ohajto mód.

sanottakoon *vajha mondassék*

sytyttäköön

vagy személyesen :

E. —

E. —

sanotta'os

sytyttä'os

sanottakoon

sytyttäköön

T. sanottakoomme *stb.*T. sytyttäköömme *stb.*

Parancsoló mód.

sanottakaan *mondassék*

sytyttäkään

vagy személyesen :

E. —

sanotta'

sanottakaan

T. sanottakaamme *stb.*

E. —

sytyttä'

sytyttäkään

T. sytyttäkäämme *stb.*

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : sanottaa

sytyttää

Változtató : sanottaaksi

sytyttääksi

II. Idom.

Benhagyó : sanottaessa

sytytteässä

Eszközlő : sanottaen

sytyttäen

III. Idom.

Birtoki : sanottaman *stb.*

sytyttämän *stb.*

IV. Idom.

Nevező : sanottaminen *stb.*

sytyttäminen

V. Idom.

Benhagyó : sanottamaisissa *stb.*

sytyttämäisissä *stb.*

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

sanottava *a mi mondatik* (dicendus)

sytyttävä

II. Idom.

sanottu *a mi mondatott* (dictus)

sytytty

Igy járnak még : *toivon* ohajtok ; *neulon* varrok ; *kudon* szövek ; *liikun* mozgok ; *onnun* sántttok ; *ammun* lövök ; *nion* v. *nivon* (*nidon*) kötök ; *taon* kalapácsolok , ütök ; *lühestyn* küldök ; *pakahdun* fakadok , repedek ; *sidon* kötök ; *rikastun* gazdagszom ; *sammun* szünök , elalszom ; *kiikun* hintálódom , ringattatom. Kötmássalhangzóik lágyítása úgy történik , mint a hason kötmássalhangzós névszóknál láttuk ; l. a névszók 2-dik ragozási mintáját (101).

44. §.

III.

151. A harmadik osztályu igék ragoztatnak, mint a *muutan* változtatok, *kiellän* tiltok, tiltom.

Cselekvő (személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

<i>E. 1. muutan változtatok</i>	<i>E. 1. kiellän</i>
2. muutat	2. kiellät
3. muutaa	3. kieltää
<i>T. 1. muutamme</i>	<i>T. 1. kiellämme</i>
2. muutatte	2. kiellätte
3. muuttavat	3. kieltävät

Történeti idő :

<i>E. 1. muutin változtaték</i>	<i>E. 1. kielsin</i>
2. muutit	2. kielsit
3. muuttii	3. kielsi
<i>T. 1. muutimme</i>	<i>T. 1. kielsimme</i>
2. muutitte	2. kielsitte
3. muuttivat	3. kielsivät

Végzetlen mult :

<i>E. 1. olen) változtattam</i>	<i>E. 1. olen) tiltottam</i>
2. olet) muuttanut	2. olet) kieltänyt
3. on)	3. on)
<i>T. 1. olemme)</i>	<i>T. 1. olemme)</i>
2. olette) muuttaneet	2. olette) kieltäneet
3. ovat)	3. ovat)

Végzett mult :

<i>E. 1. olin) változtattam vala</i>	<i>E. 1. olin) tiltottam vala</i>
2. olit) muuttanut	2. olit) kieltänyt
3. oli)	3. oli)

<i>T.</i> 1. olimme)		<i>T.</i> 1. olimme)	
2. olitte)	muuttaneet	2. olitte)	kieltäneet
3. olit)		3. olit)	

I. Jövő idő :

<i>E.</i> 1. olen) <i>változtatok</i> (<i>m. v. ut.</i>)		<i>E.</i> 1. olen) <i>tiltok</i> (<i>m. v. ut.</i>)	
2. olet)	muuttava	2. olet)	kieltävä
3. on)		3. on)	
<i>T.</i> 1. olemme)		<i>T.</i> 1. olemme)	
2. olette)	muuttavat	2. olette)	kieltävät
3. ovat)		3. ovat)	

II. Jövő :

<i>E.</i> 1. olin) <i>változtatandottam</i>		<i>E.</i> 1. olin) <i>tiltandottam</i>	
2. olit)	muuttava	2. olit)	kieltävä
3. oli)		3. oli)	
<i>T.</i> 1. olimme)		<i>T.</i> 1. olimme)	
2. olitte)	muuttavat	2. olitte)	kieltävät
3. olivat)		3. olivat)	

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. muuttanen <i>változtassam</i>		<i>E.</i> 1. kieltänen <i>tiltsak</i>	
2. muuttanet		2. kieltänet	
3. muuttanee		3. kieltänee	
<i>T.</i> 1. muuttanemme		<i>T.</i> 1. kieltänemme	
2. muuttanette		2. kieltänette	
3. muuttanevat		3. kieltänevät	

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. lienen) <i>változtattam légyen</i>		<i>E.</i> 1. lienen) <i>tiltottam légyen</i>	
2. lienet)	muuttanut	2. lienet)	kieltányt
3. lienee)		3. lienee)	
<i>T.</i> 1. lienemme)		<i>T.</i> 1. lienemme)	
2. lienette)	muuttaneet	2. lienette)	kieltäneet
3. lienevät)		3. lienevät)	

Jövő :

E. 1. lienen)	<i>változtassak</i>	E. 1. lienen)	<i>tiltsak (m.</i>
2. lienet)	<i>(most v. utóbb)</i>	2. lienet)	<i>v. utóbb)</i>
3. lienee)	<i>változtatandók</i>	3. lienee)	<i>tiltandók</i>
-
T. 1. lienemme)		T. 1. lienemme)	
2. lienette)	<i>muuttavat</i>	2. lienette)	<i>kieltävät</i>
3. lienevät)		3. lienevät)	

Feltételes mód.

Jelen idő :

E. 1. muuttaisin	<i>változtatnék</i>	E. 1. kieltäisin	<i>tiltánék</i>
2. muuttaisit		2. kieltäisit	
3. muuttaisi		3. kieltäisi	
-
T. 1. muuttaisimme		T. 1. kieltäisimme	
2. muuttaisitte		2. kieltäisitte	
3. muuttaisivat		3. kieltäisivät	

Végzetlen múlt :

E. 1. olisin)	<i>változtattam volna</i>	E. 1. olisin)	<i>tiltottam volna</i>
2. olisit)	<i>muuttanut</i>	2. olisit)	<i>kieltänyt</i>
3. olisi)		3. olisi)	
-
T. 1. olisimme)		T. 1. olisimme)	
2. olisitte)	<i>muuttaneet</i>	2. olisitte)	<i>kieltäneet</i>
3. olisivat)		3. olisivat)	

Jövő :

E. 1. olisin)	<i>változtatandanék</i>	E. 1. olisin)	<i>tiltándanék</i>
2. olisit)	<i>muuttava</i>	2. olisit)	<i>kieltävä</i>
3. olisi)		3. olisi)	
-
T. 1. olisimme)		T. 1. olisimme)	
2. olisitte)	<i>muuttavat</i>	2. olisitte)	<i>kieltävät</i>
3. olisivat)		3. olisivat)	

Ohajtó mód.

Jelen idő :

E. 1. —		E. 1. —	
2. muutta'os vajha	<i>változtass</i>	2. kieltä'ös vajha	<i>tilts</i>
3. muuttakoon		3. kieltäköön	

- T. 1. muuttakoomme
 2. muuttakootte
 3. muuttakoot

- T. 1. kieltäköömme
 2. kieltäköötte
 3. kieltäköö

Végzetlen mult :

E. 1. —

2. olloos) *változtattál légyen*
 3. olkoon) muuttanut

E. 1. —

2. olloos) *tiltottál légyen*
 3. olkoon) kieltänyt

T. 1. olkoomme)

2. olkootte) muuttaneet
 3. olkoot)

T. 1. olkoomme)

2. olkootte) kieltäneet
 3. olkoot)

Jövő :

E. 1. —

2. olloos) *vajha változtass (ut.)*
 3. olkoon) muuttava

E. 1. —

2. olloos) *vajha tilts (ut.)*
 3. olkoon) kieltävä

T. 1. olkoomme)

2. olkootte) muuttavat
 3. olkoot)

T. 1. olkoomme)

2. olkootte) kieltävät
 3. olkoot)

P a r a n c s o l ó . m ó d .

Jelen idő :

E. 1. —

2. muuta *változtass*
 3. muutakaan

E. 1. —

2. kiellä *tilts*
 3. kieltäkään

T. 1. muutakaamme

2. muutakaatte
 3. muutakaat

T. 1. kieltäkäämme

2. kieltäkäätte
 3. kieltäkää

Végzetlen mult :

E. 1. —

2. ole') *változtattál légyen*
 3. olkaan) muuttanut

E. 1. —

2. ole') *tiltottál légyen*
 3. olkaan) kieltänyt

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) muuttaneet
 3. olkaat)

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) kieltäneet
 3. olkaat)

Jövvő :

E. 1. —

2. ole') *változtatandj (ut.)*

3. olkaan) muutava

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) muutavat

3. olkaat)

E. 1. —

2. ole') *tiltandj (utóbb)*

3. olkaan) kieltävä

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) kieltävät

3. olkaat)

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : muuttaa

kieltää

Változtató : muuttaaksi

kieltääksi

II. Idom.

Benhagyó : muuttaessa

kieltäessä

Eszközlő : muuttaen

kieltäen

III. Idom.

Birtoki : muuttaman *sat.*kieltämän *sat.*

IV. Idom.

Nevező : muuttaminen *sat.*kieltäminen *sat.*

V. Idom.

Benhagyó : muuttamaisissa *sat.*kieltämäisissä *sat.*

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

Nevező : muuttava *sat.*kieltävä *sat.*

II. Idom.

Nevező : muuttanut *sat.*kieltänyt *sat.*

III.

Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

muutetaan

kielletään

Történeti idő :

muutettiin

kiellettiin

Végzetlen mult :

ollaan v. on muutettu

ollaan v. on kielletty

Végzett mult :

oltiin v. oli muutettu

oltiin v. oli kielletty

Jövő :

on muutettava

on kiellettävä

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

muuttaneen

kielletäneen

vagy személyesen :

E. muutettanen*E.* kiellettänen

muutettanet

kiellettänet

muutettanee

kiellettänee

T. muutettanemme *sat.**T.* kiellettänemme *sat.*

Végzetlen mult :

liene muutettu

liene kielletty

vagy személyesen :

E. lienen)*E.* lienen)

lienet) muutettu

lienet) kielletty

lienee)

lienee)

*sat.**sat.*

Jövő :

liene muutettava

liene kiellettävä

vagy személyesen :

E. lienen)*E.* lienen)

lienet) muutettava

lienet) kiellettävä

lienee)

lienee)

*sat.**sat.*

Feltételes mód.

Jelen idő :

muutetaisiin

kielletäisiin

vagy személyesen :

E. muutetaisin*E.* kielletäisin

muutetaisit

kielletäisit

muutetaisi

kielletäisi

T. muutetaisimme *sat.**T.* kielletäisimme *sat.*

Végzetlen múlt :

olisi muutettu

olisi kielletty

vagy személyesen :

E. olisin)*E.* olisin)

olisit) muutettu

olisit) kielletty

olisi)

olisi)

*sat.**sat.*

Jövő :

olisi muutettava

olisi kiellettävä

vagy személyesen :

E. olisin)*E.* olisin)

olisit) muutettava

olisit) kiellettävä

olisi)

olisi)

*sat.**sat.*

O h a j t ó m ó d.

muutettakoon

kiellettäköön

vagy személyesen :

E. —*E.* —

muutetta'os

kiellettä'ös

muutettakoon

kiellettäköön

T. muutettakoomme *sat.**T.* kiellettäköömme *sat.*

P a r a n c s o l ó m ó d.

E. —

muuteta'
muutettakaanT. muutettakaamme *sat.*

E. —

kielletä'
kiellettäkäänT. kiellettäkäämme *sat.*

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : muuttettaa

kiellettää

Változtató : muuttettaaksi

kiellettääksi

II. Idom.

Benhagyó : muuttettaessa

kiellettäessä

Eszközlő : muuttettaen

kiellettäen

III. Idom.

Birtoki : muuttettaman *sat.*kiellettämän *sat.*

IV. Idom.

Nevező : muuttattaminen *sat.*kiellettäminen *sat.*

V. Idom.

Benhagyó : muuttattamaisissa

kiellettämäisissä

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

muutettava *sat.*kiellettävä *sat.*

II. Idom.

muutettu *sat.*kielletty *sat.*

Igy ragoztatnak még : *muistan* emlékszem ; *veistän* me-
télek , hasgatok ; *kylvän* vetek (gabonát) ; *soitan* zengetek ,
hangszeren játszom ; *keitän* főzök ; *annan* adok ; *kannan* hor-
dok ; *käännän* fordítok ; *siirrén* vándorlok ; *murran* eltörök ,
darabolok ; *killän* csillogok ; *nillkutan* sántítok ; *talutan* veze-
tek ; *venytän* kinyújtok , bővítek ; *lohdutan* enyhítek , vigasz-

tok; *muserran* összezúzó, morzsoló; *helistän* csengetek; *kalistan* pengetek (citerát); *kilistän* hangoztatok.

A bötülagytás ezen igéknél úgy történik, mint a név szók 3-dik mintáján látók.

Észrevételek:

a) Azon kéttagú igék, melyeknek első szótagjában kétjegyű egyes vagy ikerhangzó után *t* bötü következik, köthangzójukat (*a*) a történeti idő *i* bötüje előtt elvetik, vagy *o*-ra változtatják (39. 1. A.); p. o. *autan* segíték; *laitan* rendezek, készíték; *taitan* meghajlítok; a történeti időben: *autoin* v. *autin*, *laitoin* v. *laitin*, *taitoin* v. *taitin*; de a többtagú igék köthangzójukat egészen elvetik, p. o. *lohduatan* enyhíték, vigasztalok; *talutan* vezeték; *kallistan* drágítok: *lohduatin*, *talutin*, *kallistin*.

b) Az *a*, *ä* köthangzó a történeti időben *t* bötü előtt *o*-ra változik (39. 1. A.), a *t* kötmássalhangzó pedig, ha kétjegyű egyes hangzó vagy *l*, *n*, *r* bötük előzik meg, *s*-re változhatik (65. 1.) vagy meg is maradhat, p. o. *kaadan* felfordítok, döntök: *kaadoin* v. *kaasin*; *kiültü* ragyogni, csillogni: *kiülsi*; *kääntü* fordítok: *käänsi*; *musertaa* zúzni, törni: *musersi*; vagy: *kaati*, *käänti*, *muserti* sat.

c) Az *a*, *ä* köthangzó az ige személytelen ragozásakor *e*-re változik: *käännettiin*, *käännettiin*; *muserettaoon*, *kaadetaisiin*.

45. §.

IV.

152. A negyedik osztálybeli igék ragoztatnak, mint a *revin* tépek, repeszték; *kuokin* kapálok, mintákon látható.

Cselekvő (személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő:

E. 1. *revin. tépek, repeszték*
2. *revit*
3. *repii*

E. 1. *kuokin kapálok*
2. *kuokit*
3. *kuokkii*

- T. 1. revimme
 2. revitte
 3. repivät

- T. 1. kuokimme
 2. kuokitte
 3. kuokkivät

Történeti idő :

E. 1. revin *tépék*

2. revit

3. repi

T. 1. revimme

2. revitte

3. repivät

E. 1. kuokin *kapálék*

2. kuokit

3. kuokki

T. 1. kuokimme

2. kuokitte

3. kuokkivat

Végzetlen mult :

E. 1. olen) *téptem*

2. olet) repinyt

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) repineet

3. ovat)

E. 1. olen) *kapáltam*

2. olet) kuokkinut

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) kuokkineet

3. ovat)

Végzett mult :

E. 1. olin) *téptem vala*

2. olit) repinyt

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) repineet

3. olit)

E. 1. olin) *kapáltam vala*

2. olit) kuokkinut

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) kuokkineet

3. olit)

I. Jövő :

E. 1. olen) *tépek (most v. ut.)*

2. olet) repivä

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) repivät

3. ovat)

E. 1. olen) *kapálok (m. v. ut.)*

2. olet) kuokkiva

3. on)

T. 1. olemme)

2. olette) kuokkivat

3. ovat)

II. Jövő :

E. 1. olin) *tépendettem*2. olit) *repivä*

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) *repivät*

3. olivat)

E. 1. olin) *kapálandottam*2. olit) *kuokkiva*

3. oli)

T. 1. olimme)

2. olitte) *kuokkivat*

3. olivat)

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. repinen *tépjek*

2. repinet

3. repinee

T. 1. repinemme

2. repinette

3. repinevät

E. 1. kuokkinen *kapáljak*

2. kuokkinet

3. kuokkinee

T. 1. kuokkinemme

2. kuokkinette

3. kuokkinevát

Végzetlen múlt :

E. 1. lienen) *téptem légyen*2. lienet) *repinyt*

3. lienee)

T. 1. lienemme)

2. lienette) *repineet*

3. lienevát)

E. 1. lienen) *kapáltam légyen*2. lienet) *kuokkinut*

3. lienee)

T. 1. lienemme)

2. lienette) *kuokkineet*

3. lienevát)

Jövő :

E. 1. lienen) *tépjek (most*2. lienet) *repivä vagy utóbb)*3. lienee) *tépendek*

T. 1. lienemme)

2. lienette) *repivät*

3. lienevát)

E. 1. lienen) *kapáljak*2. lienet) *(m. v. ut.)*3. lienee) *kapálandók*

T. 1. lienemme)

2. lienette) *kuokkivat*

3. lienevát)

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

E. 1. repisin *tépnek*

2. repisit

3. repisi

E. 1. kuokkisin *kapálnék*

2. kuokkisit

3. kuokkisi

- T. 1. repisimme
 2. repisitte
 3. repisivät

- T. 1. kuokkisimme
 2. kuokkisitte
 3. kuokkisivat

Végzetlen mult :

- E. 1. olisin) *téptem volna*
 2. olisit) repinyt
 3. olisi)

- E. 1. olisin) *kapáltam volna*
 2. olisit) kuokkinut
 3. olisi)

- T. 1. olisimme)
 2. olisitte) repineet
 3. olisivat)

- T. 1. olisimme)
 2. olisitte) kuokkineet
 3. olisivat)

Jövő :

- E. 1. olisin) *tépendenék*
 2. olisit) repivä
 3. olisi)

- E. 1. olisin) *kapálandanék*
 2. olisit) kuokkiva
 3. olisi)

- T. 1. olisimme)
 2. olisitte) repivät
 3. olisivat)

- T. 1. olisimme)
 2. olisitte) kuokkivat
 3. olisivat)

O h a j t ó m ó d.

Jelen idő :

- E. 1. —
 2. repi'ös *vajha tépj*
 3. repiköön

- E. 1. —
 2. kuokki'os *vajha kapálj*
 3. kuokkikoon

- T. 1. repiköömme
 2. repiköötte
 3. repikööt

- T. 1. kuokkikoomme
 2. kuokkikootte
 3. kuokkikoot

Végzetlen mult :

- E. 1. —
 2. olloos) *téptél légyen*
 3. olkoon) repinyt

- E. 1. —
 2. olloos) *kapáltál légyen*
 3. olkoon) kuokkinut

- T. 1. olkoomme)
 2. olkootte) repineet
 3. olkoot)

- T. 1. olkoomme)
 2. olkootte) kuokkineet
 3. olkoot)

Jövő :

<i>E.</i> 1. — <i>vajha tépj (té-</i>	<i>E.</i> 1. — <i>vajha kapálj</i>
2. olloos) <i>pendj utóbb)</i>	2. olloos) <i>(utóbb)</i>
3. olkoon) repivä	3. olkoon) kuokkiva
<i>T.</i> 1. olkoomme)	<i>T.</i> 1. olkoomme)
2. olkootte) repivät	2. olkootte) kuokkivat
3. olkoot)	3. olkoot)

Parancsoló mód.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. revi <i>tépj</i>	2. kuoki <i>kapálj</i>
3. repikään	3. kuokkikaan
<i>T.</i> 1. repikäämme	<i>T.</i> 1. kuokkikaamme
2. repikäätte	2. kuokkikaatte
3. repikäät	3. kuokkikaat

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>téptél légyen</i>	2. ole') <i>kapáltál légyen</i>
3. olkaan) repinyt	3. olkaan) kuokkinut
<i>T.</i> 1. olkaamme)	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. olkaatte) repineet	2. olkaatte) kuokkineet
3. olkaat)	3. olkaat)

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>tépendj (utóbb)</i>	2. ole') <i>kapálandj (ut.)</i>
3. olkaan) repivä	3. olkaan) kuokkiva
<i>T.</i> 1. olkaamme)	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. olkaatte) repivät	2. olkaatte) kuokkivat
3. olkaat)	3. olkaat)

Dolognévi mód.

I. Idom.

<i>Határozatlan :</i> repiä	kuokkia
<i>Változtató :</i> repiäksi	kuokkiaksi

II. Idom.

Benhagyó : repiessä

kuokkiessa

Eszközlő : repien

kuokkien

III. Idom.

Birtoki : repimän

kuokkiman

*stb.**stb.*

IV. Idom.

Nevező : repiminen

kuokkiminen

*stb.**stb.*

V. Idom.

Benhagyó : repimäisissä *stb.*kuokkimaisissa *stb.*

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

Nevező : repivä *stb.*kuokkiva *stb.*

II. Idom.

Nevező : repinyt *stb.*kuokkinut *stb.**Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.*

Jelentő mód.

Jelen idő :

revitään

kuokitaan

Történeti idő :

revittiin

kuokittiin

Végzetlen mult :

ollaán v. on revitty

ollaán v. on kuokittu

Végzett mult :

oltiin v. oli revitty

oltiin v. oli kuokittu

Jövő :

on revittävä

on kuokittava

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

revittäneen

kuokittäneen

vagy személyesen :

E. revittänen*E.* kuokittanen

revittänet

kuokittänet

revittänee *sat.*kuokittänee *sat.*

Végzetlen múlt :

liene revitty

liene kuokittu

vagy személyesen :

E. lienen)*E.* lienen.)

lienet) revitty

lienet) kuokittu

lienee) *sat.*lienee) *sat.*

Jövő :

liene revittävä

liene kuokittava

vagy személyesen :

E. lienep)*E.* lienep.)

lienet) revittävä

lienet) kuokittava

lienee) *sat.*lienee) *sat.*

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

revittäisiin

kuokittaisiin

vagy személyesen :

E. revittäisin*E.* kuokittaisiin

revittäisit

kuokittaisit

revittäisi *sat.*kuokittaisi *sat.*

Végzetlen mult :

olisi revitty

olisi kuokittu

vagy személyesen :

E. olisin)*E.* olisin)

olisit) revitty.

olisit) kuokittu

olisi)

olisi)

Jövő :

olisi revittävä

olisi kuokittava

vagy személyesen :

E. olisin)*E.* olisin)

olisit) revittävä

olisit) kuokittava

olisi) *sat.*olisi) *sat.*

O h a j t ó m ó d.

revittäköön

kuokittakoon

vagy személyesen :

E. —*E.* —

revittä'ös

kuokitta'ös

revittäköön

kuokittakoon

T. revittäköömme *stb.**T.* kuokittakoomme *stb.*

P a r a n c s o l ó m ó d.

revittäkään

kuokittakaan

vagy személyesen :

E. —*E.* —

revitä'

kuokita'

revittäkään

kuokittakaan

T. revittäkäämme *stb.**T.* kuokittakaamme *stb.*

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Nevező : revittää

kuokittaa

Változtató : revittääksi

kuokittaaksi

II. Idom.

Benhagyó : revittäessä

kuokittaassa

Eszközlő : revittäen

kuokittaen

III. Idom.

Birtoki : revittämän

kuokittaman

IV. Idom.

Nevező : revittäminen

kuokittaminen

V. Idom.

Benhagyó : revittämäisessä

kuokittamaisissa

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

revittävä

kuokittava

II. Idom.

revitty

kuokittu

Igy ragoztatnak még : *etsin* keresek, nyomozok ; *huolin* gondoskodom ; *vuolin* faragok ; *tahrin* bepiszkolok ; *suorin* egyenesítek ; *kuorin* hámtok ; *pyhin* törülök ; *lykin* lökök, taszítok ; *kadehdin* irigylek (valamit) ; *murehdin* szomorkodom ; *lainehdin* hullámozom ; *potkin* rugdalódom ; *purjehdin* vitorlázok stb.

Észrevétel :

A köthangzó (*i*) a történeti idő *i*, s feltételes mód *isi* ragja előtt kilöketik (41.), de a történeti időben *e*-re is változhatnak, p. o. *revin* a történeti időben : *revin* v. *revein* (nem : *revi-i-n*), a feltételes módban : *repisin* (nem : *repi-isi-n*) ; *kuokin* v. *kuokein* (nem : *kuokiin*).

46. §.

V.

153. Az ötödik osztálybeli igék ragoztatnak mint a *puen* öltözöm, *menen* megyek.

Cselekvő (személyes) ragozás.**Jelen idő.****Jelen idő :**

<i>E.</i> 1. puen öltözöm	<i>E.</i> 1. menen megyek
2. puet	2. menet
3. pukee	3. menee
<i>T.</i> 1. puemme	<i>T.</i> 1. menemme
2. puette	2. menette
3. pukevat	3. menevät

Történeti idő :

<i>E.</i> 1. puin öltözém	<i>E.</i> 1. menin menék
2. puit	2. menit
3. puki	3. meni
<i>T.</i> 1. puimme	<i>T.</i> 1. menimme
2. puitte	2. menitte
3. pukivat	3. menivät

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. olen) öltöztem	<i>E.</i> 1. olen) mentem
2. olet) pukenut	2. olet) mennyt
3. on)	3. on)
<i>T.</i> 1. olemme)	<i>T.</i> 1. olemme)
2. olette) pukeneet	2. olette) menneet
3. ovat)	3. ovat)

Jövő :

<i>E.</i> 1. lienen) pukeva öltözzem (m. v. utóbb)	<i>E.</i> 1. lienen) menjek (m. v. ut.)
2. lienet)	2. lienet) menendek
3. lienee) öltözzendem	3. lienee) menevü
<i>T.</i> 1. lienemme)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienette) pukevat	2. lienette) menevät
3. lienevät)	3. lienevät)

Feltételes mód.

Jelen idő :

<i>E. 1. pukisin öltözném</i>	<i>E. 1. menisin</i>
2. pukisit	2. menisit
3. pukisi	3. menisi
<i>T. 1. pukisimme</i>	<i>T. 1. menisimme</i>
2. pukisitte	2. menisitte
3. pukisivat	3. menisivät

Végzetlen mult :

<i>E. 1. olisin) öltöztem volna</i>	<i>E. 1. olisin) mentem volna</i>
2. olisit) pukekut	2. olisit) mennyt
3. olisi)	3. olisi)
<i>T. 1. olisimme)</i>	<i>T. 1. olisimme)</i>
2. olisitte) pukeneet	2. olisitte) menneet
3. olisivat)	3. olisivat)

Jövő :

<i>E. 1. olisin) öltözendéném</i>	<i>E. 1. olisin) menendenék</i>
2. olisit) pukeva	2. olisit) menevä
3. olisi)	3. olisi)
<i>T. 1. olisimme)</i>	<i>T. 1. olisimme)</i>
2. olisitte) pukevat	2. olisitte) menevät
3. olisivat)	3. olisivat)

O h a j t ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E. 1. — —</i>	<i>E. 1. -- —</i>
2. pukeos vajha öltözzél	2. mennös vajha menj
3. pukekoon	3. menköön
<i>T. 1. pukekoomme</i>	<i>T. 1. menköömmé</i>
2. pukekootte	2. menköötte
3. pukekoot	3. menkööt

Végzett mult :

<i>E. 1. olin) öltöztem vala</i>	<i>E. 1. olin) mentem vala</i>
2. olit) pukekut	2. olit) mennyt
3. oli)	3. oli)

<i>T.</i> 1. olimme)		<i>T.</i> 1. olimme)	
2. olitte)	pukeneet	2. olitte)	menneet
3. olit)		3. olit)	

I. Jövő idő :

<i>E.</i> 1. olen) <i>öltözöm (m. v. utóbb)</i>		<i>E.</i> 1. olen) <i>megyek (m. v. ut.)</i>	
2. olet)	pukeva	2. olet)	menevä
3. on)		3. on)	
<i>T.</i> 1. olemme)		<i>T.</i> 1. olemme)	
2. olette)	pukevat	2. olette)	menevät
3. ovat)		3. ovat)	

II. Jövő :

<i>E.</i> 1. olin) <i>öltözendettem</i>		<i>E.</i> 1. olin) <i>menendettem</i>	
2. olit)	pukeva	2. olit)	menevä
3. oli)		3. oli)	
<i>T.</i> 1. olimme)		<i>T.</i> 1. olimme)	
2. olitte)	pukevat	2. olitte)	menevät
3. olivat)		3. olivat)	

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. pukenen <i>öltözzem</i>		<i>E.</i> 1. mennem <i>menjek</i>	
2. pukenet		2. mennet	
3. pukenee		3. mennee	
<i>T.</i> 1. pukenemme		<i>T.</i> 1. mennemme	
2. pukenette		2. mennette	
3. pukenevat		3. mennevät	

Végzetlen mult idő :

<i>E.</i> 1. lienem) <i>öltöztem légyen</i>		<i>E.</i> 1. lienem) <i>mentem légyen</i>	
2. lienet)	pukenut	2. lienet)	mennyt
3. lienee)		3. lienee)	
<i>T.</i> 1. lienemme)		<i>T.</i> 1. lienemme)	
2. lienette)	pukeneet	2. lienette)	menneet
3. lienevät)		3. lienevät)	

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. olloos) <i>öltöztél légyen</i>	2. olloos) <i>mentél légyen</i>
3. olkoon) <i>pukenut</i>	3. olkoon) <i>mennyt</i>
<i>T.</i> 1. olkoomme)	<i>T.</i> 1. olkoomme)
2. olkootte) <i>pukeneet</i>	2. olkootte) <i>menneet</i>
3. olkoot)	3. olkoot)

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. olloos) <i>vajha öltözendjél</i>	2. olloos) <i>vajha menendj</i>
3. olkoon) <i>pukeva</i>	3. olkoon) <i>menevä</i>
<i>T.</i> 1. olkoomme)	<i>T.</i> 1. olkoomme)
2. olkootte) <i>pukevat</i>	2. olkootte) <i>menevät</i>
3. olkoot)	3. olkoot)

Parancsoló mód.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. pue <i>öltözzél</i>	2. mene
3. pukekaan	3. menkään
<i>T.</i> 1. pukekaamme	<i>T.</i> 1. menkäämme
2. pukekaatte	2. menkäätte
3. pukekaat	3. menkäätt

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>öltöztél légyen</i>	2. ole') <i>mentél légyen</i>
3. olkaan) <i>pukenut</i>	3. olkaan) <i>mennyt</i>
<i>T.</i> 1. olkaamme)	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. olkaatte) <i>pukeneet</i>	2. olkaatte) <i>menneet</i>
3. olkaat)	3. olkaat)

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>E.</i> 1. —
2. ole') <i>öltözendjél</i>	2. ole') <i>menendj</i>
3. olkaan) <i>pukeva</i>	3. olkaan) <i>menevä</i>

<i>T. 1. olkaamme)</i>	<i>T. 1. olkaamme)</i>
<i>2. olkaatte) pukevat</i>	<i>2. olkaatte) menevät</i>
<i>3. olkaat)</i>	<i>3. olkaat)</i>

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Határozatlan : pukea</i>	<i>mennä</i>
<i>Változtató : pukeaksi</i>	<i>mennäksi</i>

II. Idom.

<i>Benhagyó : pukeessa</i>	<i>mennessä</i>
<i>Eszközlő : pukeen</i>	<i>mennen</i>

III. Idom.

<i>Birtoki : pukeman sat.</i>	<i>menemän sat.</i>
-------------------------------	---------------------

IV. Idom.

<i>Nevező : pukeminen sat.</i>	<i>meneminen sat.</i>
--------------------------------	-----------------------

V. Idom.

<i>Benhagyó : pukemaisissa sat.</i>	<i>menemäisissä sat.</i>
-------------------------------------	--------------------------

T u l a j d o n s á g n é v i m ó d.

I. Idom.

<i>Nevező : pukeva sat.</i>	<i>menevä sat.</i>
-----------------------------	--------------------

II. Idom.

<i>Nevező : pukenut sat.</i>	<i>mennyt sat.</i>
------------------------------	--------------------

Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

<i>puetaan</i>	<i>mennään</i>
----------------	----------------

Történeti idő :

puettiin

mentiin

Végzetlen mult :

ollaan)

ollaan)

v.) puettu

v.) menty

on)

on)

Végzett mult :

oltiin)

oltiin)

v.) puettu

v.) menty

oli)

oli)

Jövő :

on puettava

on mentävä

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

puettaneen

mentäneen

vagy személyesen :

E. puettanen

E. mentänen

puettanet

mentänet

puettanee

mentanee

Végzetlen mult :

liene puettu

liene menty

vagy személyesen :

E. lienen)

E. lienen)

lienet) puettu

lienet) menty

lienee)

lienee)

Jövő :

liene puettava

liene mentävä

vagy személyesen :

<i>E. lienen</i>)	<i>E. lienen</i>)
lienet) puettava	lienet) mentävä
lienee)	lienee)

Feltételes mód.

Jelen idő :

puettaisiin	mentäisiin
-------------	------------

vagy személyesen :

<i>E. puettaisin</i>	<i>E. mentäisin</i>
puettaisit	mentäisit
puettaisi	mentäisi
<i>sat.</i>	<i>sat.</i>

Végzetlen múlt :

olisi puettu	olisi menty
--------------	-------------

vagy személyesen :

<i>E. olisin</i>)	<i>E. olisin</i>)
olisit) puettu	olisit) menty
olisi)	olisi)
<i>sat.</i>	<i>sat.</i>

Jövő :

olisi puettava	olisi mentävä
----------------	---------------

vagy személyesen :

<i>E. olisin</i>)	<i>E. olisin</i>)
olisit) puettava	olisit) mentävä
olisi)	olisi)
<i>sat.</i>	<i>sat.</i>

Ohajtó mód.

puettakoon	mentäköön
------------	-----------

vagy személyesen :

<i>E.</i> —	<i>E.</i> —
puetta'os	mentä'ös
puettakoon	mentäköön
<i>T.</i> puettakoomme <i>sat.</i>	<i>T.</i> mentäköömme <i>sat.</i>

Parancsoló mód.

puettakaan	mentäkään
------------	-----------

vagy személyesen :

<i>E.</i> —	<i>E.</i> —
puetta'	mentä'
puettakaan	mentäkään

Dolognévi mód.

I. Idom.

<i>Határozatlan</i> : puettaa	mentää
<i>Változtató</i> : puettaaksi	mentääksi

II. Idom.

<i>Benhagyó</i> : puettaissa	mentäissä
<i>Eszközlő</i> : puettain	mentäin

III. Idom.

<i>Birtoki</i> : puettaman <i>sat.</i>	mentämän <i>sat.</i>
--	----------------------

IV. Idom.

<i>Nevező</i> : puettaminen <i>sat.</i>	mentäminen <i>sat.</i>
---	------------------------

V. Idom.

<i>Benhagyó</i> : puettamaisilla <i>sat.</i>	mentämäisillä <i>sat.</i>
--	---------------------------

Tulajdonnévi mód.

I. Idom.

puettava	mentävä
----------	---------

II. Idom.

puettu	menty
--------	-------

Igy ragoztatnak : *kosken* illetek (illet); *pusken* öklelek; *tuen* támogatok, gyámolok; *suljen* gátolok, elzárók; *kuljen* megyek, járok; *luulen* vélek, tartok; *suren* szomorkodom, aggódok; *puren* harapok, marok; *panen* teszek, állítok; *paineskelen* nyomok, küszködöm; *syöksen* üzök, hajtok, vetek; *pieksen* verek, csépölök, vesszözök (gyereket); *juoksen* futok, sietek; *punnitsen* fonok; *havaitsen* fölébredek, észreveшек; *hedelmöitsen* virágzom, gyümölcsöt hozok; *paranen* javulok, gyógyulok, üdülök; *pahenen* romlom; *enenen* bővülök, nyölök; *alanen* alacsonyodom, alászállók; *ylenen* emelkedöm; *soipenen* langyosodom, hanyaggá leszek; *heikkenen* gyöngtülök; *kykenen* bírok, tehetek (-hatok, -hetek); *soukkenen* keskenyedem, vékonyulok.

Észrevételek :

a) A történeti idő s feltételes módokban az *e* köthangzó az idő- s módragok előtt kilöketik, p. o. *luulen* vélek, vélem : *luulin*, *luulisin* (nem : *luulein*, *luuleisin*); *punnitsen* mérek (fonttal) : *punnitsin*, *punnitsisin* (43.).

b) A foglalo, ohajtó, parancsoló, dolognévi I. és II-ik, és tulajdonságnévi II-ik idomokban, és az egész személytelen ragozásban az *e* köthangzó kilöketik, ha *l*, *n*, *r* vagy *ks* előzik meg; p. o. *mennin* (nem : *menneen*), *menkөөн* (nem : *menekөөн*), *menkään*, *mennyt*, *juoksen*, *juosnut* — de *k*, *p* vagy *v* mellett az *e* megmarad : *pusken* öklelek, *puskenen*, *puskekon*, *puskenut*, *pusketan*; *luen* olvasok : *lukenen*, *lukekon*, *luettu* (44. γ).

c) Ide tartoznak a *-tsen* v. *-nen* végzetű igék. Ezek így ragoztatnak :

<i>punnitsen mérek</i>	<i>heikkenen gyöngtülök</i>
<i>punnitsin</i>	<i>heikkenin</i>
<i>punninnen</i>	<i>heikkenen</i>
<i>punnitsisin</i>	<i>heikkenisin</i>
<i>punnitkoon</i>	<i>heiketkөөн</i>
<i>punnitkaan</i>	<i>heiketkään</i>
<i>punnita</i>	<i>heikäta</i>
<i>punnitseman</i>	<i>heikkenemän</i>
<i>punnitseminen</i>	<i>heikkeneminen</i>

punnitseva
punninnut

heikkenevä
heikkennyt

személytelen :

punnitaan
punnittiin

heiketään
heikettiin

47. §.

VI.

154. Az összehúzott igék ragozási mintájaul a *lupaan* igék, *herkeän* megszűnök igéket vesszük.

Cselekvő (személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

E. 1. lupaan *igék*

2. lupaat

3. lupaa

T. 1. lupaamme

2. lupaatte

3. lupaavat

E. 1. herkeän -keen

2. herkeät -keet

3. herkeä -kee

- *T.* 1. herkeämme -keemme

2. herkeätte -keette

3. herkeävät -keevät

Történeti idő :

E. 1. lupasin *igék*

2. lupasit

3. lupasi

T. 1. lupasimme

2. lupasitte

3. lupasivat

E. 1. herkesin *megszűném*

2. herkesit

3. herkesi

T. 1. herkesimme

2. herkesitte

3. herkesivät

Végzetlen múlt :

E. 1. olen) *igértem*

2. olet) luvannut

3. on)

E. 1. olen) *megszűntem*

2. olet) herjennyt

3. on)

<i>T. 1. olemme)</i>		<i>T. 1. olemme)</i>	
<i>2. olette)</i>	<i>luvanneet</i>	<i>2. olette)</i>	<i>herjenneet</i>
<i>3. ovat)</i>		<i>3. ovat)</i>	

Végzett mult :

<i>E. 1. olin)</i>	<i>igértem vala</i>	<i>E. 1. olin)</i>	<i>megszüntem vala</i>
<i>2. olit)</i>	<i>luvannut</i>	<i>2. olit)</i>	<i>herjenny</i>
<i>3. oli)</i>		<i>3. oli)</i>	
<i>T. 1. olimme)</i>		<i>T. 1. olimme)</i>	
<i>2. olitte)</i>	<i>luvanneet</i>	<i>2. olitte)</i>	<i>herjenneet</i>
<i>3. olivat)</i>		<i>3. olivat)</i>	

I. Jövő idő :

<i>E. 1. olen)</i>	<i>igérek (most</i>	<i>E. 1. olen)</i>	<i>megszünöm (most</i>
<i>2. olet)</i>	<i>lupaava v. utóbb)</i>	<i>2. olet)</i>	<i>herkeävä v. utóbb)</i>
<i>3. on)</i>		<i>3. on)</i>	
<i>T. 1. olemme)</i>		<i>T. 1. olemme)</i>	
<i>2. olette)</i>	<i>lupaavat</i>	<i>2. olette)</i>	<i>herkeävät</i>
<i>3. ovat)</i>		<i>3. ovat)</i>	

II. Jövő :

<i>E. 1. olin)</i>	<i>igérendettem</i>	<i>E. 1. olin)</i>	<i>megszünendettem</i>
<i>2. olit)</i>	<i>lupaava</i>	<i>2. olit)</i>	<i>herkeävä</i>
<i>3. oli)</i>		<i>3. oli)</i>	
<i>T. 1. olimme)</i>		<i>T. 1. olimme)</i>	
<i>2. olitte)</i>	<i>lupaavat</i>	<i>2. olitte)</i>	<i>herkeävät</i>
<i>3. olivat)</i>		<i>3. olivat)</i>	

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E. 1. luvannen</i>	<i>igérjek</i>	<i>E. 1. herjennen</i>	<i>megszünjem</i>
<i>2. luvannet</i>		<i>2. herjennet</i>	
<i>3. luvannee</i>		<i>3. herjennee</i>	
<i>T. 1. luvannemme</i>		<i>T. 1. herjennemme</i>	
<i>2. luvannette</i>		<i>2. herjennette</i>	
<i>3. luvannevat</i>		<i>3. herjennevät</i>	

Végzetlen múlt idő :

E. 1. lienen) <i>igértém légyen</i>	E. 1. lienen) <i>megszüntem l.</i>
2. lienet) <i>luvannut</i>	2. lienet) <i>herjenny</i>
3. lienee)	3. lienee)
T. 1. lienemme)	T. 1. lienemme)
2. lienette) <i>luvanneet</i>	2. lienette) <i>herjenneet</i>
3. lienevát)	3. lienevát)

Jövő :

E. 1. lienen) <i>ígérjek (most</i>	E. 1. lienen) <i>megszünjek</i>
2. lienet) <i>lupaava v. utóbb) íge-</i>	2. lienet) <i>(m.v.u.)meg-</i>
3. lienee) <i>rendek</i>	3. lienee) <i>herkeäv szünndem</i>
T. 1. lienemme)	T. 1. lienemme)
2. lienette) <i>lupaavate</i>	2. lienette) <i>herkeävát</i>
3. lienevát)	3. lienevát

Feltételes mód.

Jelen idő :

E. 1. lupaisin <i>ígérnék</i>	E. 1. herkeisin <i>megszünném</i>
2. lupaisit	2. herkeisit
3. lupaisi	3. herkeisi
T. 1. lupaisimme	T. 1. herkeisimme
2. lupaisitte	2. herkeisitte
3. lupaisivat	3. herkeisivat

Végzetlen múlt :

E. 1. olisin) <i>igértém volna</i>	E. 1. olisin) <i>megszüntem volna.</i>
2. olisit) <i>luvannut</i>	2. olisit) <i>herjenny</i>
3. olisi)	3. olisi)
T. 1. olisimme)	T. 1. olisimme)
2. olisitte) <i>luvanneet</i>	2. olisitte) <i>herjenneet</i>
3. olisivat)	3. olisivat)

Jövő :

E. 1. olisin) <i>ígérendének</i>	E. 1. olisin)
2. olisit) <i>lupaava</i>	2. olisit) <i>herkeäv</i>
3. olisi)	3. olisi)

T. 1. olisimme)	T. 1. olisimme)
2. olisitte) lupaavat	2. olisitte) herkeävat
3. olisivat)	3. olisivat)

O h a j t ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. —	E. 1. —
2. luvatkos <i>vajha igérj</i>	2. herjetkös <i>vaj. megszünjél</i>
3. luvatkoon	3. herjetköön
T. 1. luvatkoomme	T. 1. herjetköömmé
2. luvatkootte	2. herjetkөөtte
3. luvatkoot	3. herjetkөөt

Végzetlen mult :

E. 1. —	E. 1. —
2. olloos) <i>igértél légyen</i>	2. olloos) <i>megszüntél légyen</i>
3. olkoon) luvannut	3. olkoon) herjennyt
T. 1. olkoomme)	T. 1. olkoomme)
2. olkootte) luvanneet	2. olkootte) herjenneet
3. olkoot)	3. olkoot)

Jövő :

E. 1. —	E. 1. —
2. olloos) <i>vajha igérendj</i>	2. olloos) <i>v. megszünendjél</i>
3. olkoon) lupaava	3. olkoon) herkeävä
T. 1. olkoomme)	T. 1. olkoomme)
2. olkootte) lupaavat	2. olkootte) herkeävat
3. olkoot)	3. olkoot)

P a r a n c s o l ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. —	E. 1. —
2. lupaa <i>igérj</i>	2. herkeä -kee <i>megszünjél</i>
3. luvatkaan	3. herjätkään
T. 1. luvatkaamme	T. 1. herjätkäämme
2. luvatkaatte	2. herjätkөөtte
3. luvatkaat	3. herjätkөөt

Végzetlen mult :

E. 1. —

2. ole') *igértél légyen*

3. olkaan) luvannut

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) luvanneet

3. olkaat)

E. 1. —

2. ole') *megszüntél l.*

3. olkaan) herjennyt

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) herjenneet

3. olkaat)

Jövő :

E. 1. —

2. ole') *igérendj*

3. olkaan) lupaava

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) lupaavat

3. olkaat)

E. 1. —

2. ole') *megszünendjél*

3. olkaan) herkeävä

T. 1. olkaamme)

2. olkaatte) herkeävät

3. olkaat)

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : luvata

herjetä

Változtató : luvataksi

herjetäksi

II. Idom.

Benhagyó : luvatessa

herjetässä

Eszközlő : luvaten

herjeten

III. Idom.

Birtoki : lupaaman

herkeämän

stb.

stb.

IV. Idom.

Nevező : lupaaminen

herkeäminen

stb.

stb.

V. Idom.

Benhagyó : lupaamaississa stb.

herkeämaississa stb.

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

Nevező : lupaava *stb.*kerkeävä *stb.*

II. Idom.

Nevező : luvannut *stb.*herjennyt *stb.*

Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.

Jelentő mód.

Jelen idő :

luvataan

herjetään

Történeti idő :

luvattiin

herjettiin

Végzetlen mult :

ollaan v. on luvattu

ollaan v. on herjetty

Végzett mult :

oltiin v. oli luvattu

oltiin v. oli herjetty

Jövő :

on luvattava

on herjettävä

Foglaló mód.

Jelen idő :

luvattaneen

herjettäneen

vagy személyesen :

E. luvattanen

E. herjettänen

luvattanet

herjettänet

luvattanee *sat.*herjettäneee *sat.*

Végzetlen mult :

liene luvattu

liene herjetty

vagy személyesen :

<i>E.</i> lienen)	<i>E.</i> lienen)
lienet) luvattu	lienet) herjetty
lienee) sat.	lienee) sat.

Jövő :

liene luvattava liene herjettävä

vagy személyesen :

<i>E.</i> lienen)	<i>E.</i> lienen)
lienet) luvattava	lienet) herjettävä
lienee) sat.	lienee) sat.

Feltételes mód.

Jelen idő :

luvattaisiin herjettäisiin

vagy személyesen :

<i>E.</i> luvattaisin	<i>E.</i> herjettäisin
luvattaisit	herjettäisit
luvattaisi sat.	herjettäisi sat.

Végzetlen múlt :

olisi luvattu olisi herjetty

vagy személyesen :

<i>E.</i> olisin)	<i>E.</i> olisin)
olisit) luvattu	olisit) herjetty
olisi)	olisi)

Jövő :

olisi luvattava olisi herjettävä

vagy személyesen :

<i>E.</i> olisin)	<i>E.</i> olisin)
olisit) luvattava	olisit) herjettävä
olisi) sat.	olisi) sat.

FINN NYELVTAN.

12

O h a j t ó m ó d.

luvattakoon

herjettäköön

vagy személyesen :

E. —

luvatta'os

luvattakoon

T. luvattakoomme *stb.*

E. —

herjettä'ös

herjettäköön

T. herjettäköömme *stb.*

P a r a n c s o l ó m ó d.

luvattakaan

herjettäkään

vagy személyesen :

E. —

luvata'

luvattakaan

T. luvattakaamme *sat.*

E. —

herjeta'

herjettäkään

T. herjettäkäämme *sat.*

D o l o g n é v i m ó d.

I. Idom.

Határozatlan : luvattaa*Változtató* : luvattaaksi

herjettää

herjettääksi

II. Idom.

Benhagyó : luvattaessa*Eszközlő* : luvattaen

herjettäessä

herjettäen

III. Idom.

Birtoki : luvattaman *sat.*herjettämän *sat.*

IV. Idom.

Nevező : luvattaminen *sat.*herjettäminen *sat.*

V. Idom.

Benhagyó : luvattamaisilla

herjettämäisillä

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

luvattava *sat.*herjettävä *sat.*

II. Idom.

luvattu *sat.*herjetty *sat.*

Igy járnak még : *seuraan* következem ; *hyljään* elvetek, elhagyom (repudio uxorem, relinquo liberos); *pelkkiän* félek ; *palkkaan* jutalmazok, megadok (bért, napszámot); *kerjään* összegyűjtök, rendbeszedek, rendezek, kéregetek, koldulok ; *kauppaan* eladok valamit, kereskedem ; *hautaam* elások, temetek (halottat); *mittaan* mérek ; *häpeän* v. *häpiin*, vagy összehúzva : *häpeen*, tájszólásilag : *häpiin* szégyenlem magamat, elpirulok ; *kerkeän* v. *kerkiin*, v. összehúzva : *kerkeen*, tájszólásilag : *kerkiin* sietek.

Észrevételek :

a) A személyes ragozású történeti idő ragja : *-sin*, p. o. *kerjäsín*, *palkkasín*. Ezekben az *a*, *ä* köthangzó kilöketett a történeti idő ragja előtt, mert tövük : *kerjä'*ü koldulni, kéregetni ; *palka'*a bért megadni, jutalmazni ; melyekben az utolsó *a*, *ä* a köthangzó (47. 51.).

b) A foglalkozó módban s a tulajdonságnévi mód II-dik idomában a köthangzó kilöketik, a reá következő mássalhangzó pedig *n* előtt *n*-re változik, p. o. *herjännēn*, *palkkannēn*, *herjännyt*, *paskkannut*.

c) A feltételes módban a köthangzó szinte kilöketik : *herjäisin*, *palkkaisin*.

d) Az ohajtó és parancsoló mód *k* ragja előtt a köthangzó kivettetvén, helyébe *t* lép, p. o. *kerjättköön*, *palkkatkaamme*.

B)

48. §. A magábatérő ige (*itsekohtainen tehdikkö*, *verbum reflexivum*) ragozása.

155. Különös figyelmet érdemel a szuómiban a magába visszatérő ige, vagyis az igéknek azon faja, melyben a kife-

jezett hatás (vaikutus) visszatér magára az alanyra, mint tárgyra (137. B.).

Jegyzet. Ezen igék megfelelnek a német visszatérő igéknek, melyekben a cselekvény visszatérően magára az alanyra, ez kétszer mondatik, t. i. egyszer mint alany, más-szor (névmás által) mint tárgy; p. o. *muuttain* am. ich (alany = *n*), verändere (mondomány *muutta*) mich (*i'*), mire nézve az ige szorosan magába térő (reflexiv), de alárendeltségében e nézetnek, ismét átható (activ) vagy benható (passiv személytelen) lehet, t. i. ha a cselekvés úgy viszonylik az alanyhoz, mint önhatásának eredménye, akkor átható; benható pedig, ha a cselekvés külhatás eredményeül tekintetik, melyhez az alany közvetítőkint viszonylik, p. o. *muutain* változtatom magamat (az alany önmagán teszi a változást = átható magábatérő ige); *muuttaitaun* am. tétetik, okoztatik, hogy az alany önmagán változást tegyen (benható magábatérő).

156. A magábatérő igének jelzője :

1) *u*, *y*.

2) *i* (*i'*), mely a *h*, *s*, *ks* böttükkel is fölcseréltetik.

Igy lesznek a *muutan* változtatok, *küünnän* fordítok, *lisäitn* szaporítok, *pesen* mosok stb. igékből *muutun*, *küüntäyn*, *lisädyn*, *peseyn* és *muuttain* változom, *riisui* (*riisuk*, *riisuis*, *riisuit*, *riisuiks*) vetközöm magokbatérő igék.

Jegyzet. Az *u*, *y*, *i* magokbatérő igéket képző ragok az *itse* maga magábatérő névmáshoz viendők vissza. Az *i*-ről ezt Eurén és Boller (Sitzungsberichte der kais. Akad. XIII. 496. l.) is megismerik. Szintén azt állíthatni az *u* és *y*-ről is. — Ugyanis az *u*, (*ii*) = *on*, török *öz* (maga), finn *itse*, tájsszó-lásilag *itte*, *ihite*, *ite* (maga), hova csatlakozik a m. *ód*, *öd* (*ód-ik*, *ödäik*) magokba visszatérő igéket képző rag is.

Többire az *u*, *y*, *t*, vagy beszúratván az *n* orrhang, *nt*-vel párosulva : *utu* (*yty*), *untu* (*ynty*)-vé hosszabbíthatatik, p. o. *antaudun*, *antaunnun* adom magamat (begebe mich) : *antautun*; *peseydyn* mosom magamat : *peseytyy*. Az *untu*, *ynty* össze is húzathatik : *kokounnun*, *lisäynnyn* : *kokounnun*, *lisäännyn*.

157. A magokbatérő igéknek ragozására nézve meg-jegyezzük :

a) A személy-, mód- és időragok ugyanazok, melyek a közönséges igénél; de a személyragos jelentő mód jelen és történeti idejében az egyes harmadik személy raga *-kse* és *he*: *muuttaikse* változik, *muuttaihe* v. *muuttaihi* változék.

b) A magábatérő ige *i* jelzője mellett a hehezet (') a módjegyek előtt elváltozik, különösen *n* előtt *n*-re (a foglaló- és tulajdonságnévi módok II-dik idomában), p. o. *muuttainnen*, *muuttainnut*, *lisäinnen*, *lisäinnyt*; a *k* és *t* előtt pedig *t*-re (az ohajtó-, parancsoló- és dolognévi módokban), p. o. *muuttuitkoon*, *muuttaikaamme*, *muuttaitta*; végre a feltételes mód *isi* ragja előtt *s*-re: *muuttaisisin*, *lisäisisin* stb.

c) A történeti idő *i* ragja előtt az igető köthangzói a szokott módon elváltoznak, p. o. *muuttain* a történeti időben: *muuttiin*, *muuttiit*, *muuttii*. Egyébkint az *i* kilöketik, főleg ha az a történeti időben megtorlódnék. Így a *revin*-ből képzett magábatérő ige a jelentő mód jelen idejében: *repiin*, a történeti időben is *repiin* (nem: *repi-i-i-n*).

158. A magábatérő igeragozás mintáját a *muuttain* változom igén láttatjuk.

Cselekvő (személyes) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő:

<i>E. 1. muuttain változom</i>	<i>T. 1. muuttaimme</i>
2. muuttait	2. muuttaitte
3. muuttaikse	3. muuttaivat

Történeti idő:

<i>E. 1. muuttiin változám</i>	<i>T. 1. muuttiimme</i>
2. muuttiit	2. muuttiitte
3. muuttiihe	3. muuttiivat

Végzetlen mult:

<i>E. 1. olen) változtam</i>	<i>T. 1. olemme)</i>
2. olit) muuttainnut	2. olitte) muuttainneet
3. on)	3. ovat)

Végzett mult :

<i>E.</i> 1. olin) <i>változtam</i> <i>vala</i>	<i>T.</i> 1. olimme)
2. olit) muuttainnut	2. olitte) muuttainneet
3. oli)	3. olivat)

I. Jövő idő :

<i>E.</i> 1. olen)	<i>T.</i> 1. olemme)
2. olet) muuttaiva	2. olette) muuttaivat
3. on)	3. ovat)

változom (most vagy utóbb) változandom.

II. Jövő :

<i>E.</i> 1. olin)	<i>T.</i> 1. olimme)
2. olit) muuttaiva	2. olitte) muuttaivat
3. oli)	3. olivat)

(változandottam)

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. muuttainnen <i>változzam</i>	<i>T.</i> 1. muuttainnemme
2. muuttainnet	2. muuttainnette
3. muuttainnee	3. muuttainnevat

Végzetlen mult :

<i>E.</i> 1. lienen)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienet) muuttainnut	2. lienette) muuttainneet
3. lienee)	3. lienevät)

(változtam légyen)

Jövő :

<i>E.</i> 1. lienen)	<i>T.</i> 1. lienemme)
2. lienet) muuttaiva	2. lienette) muuttaivat
3. lienee)	3. lienevät)

(változzam)

Feltételes mód.

Jelen idő :

- E. 1. muuttaisisin
 2. muuttaisisit
 3. muuttaisisi

- T. 1. muuttaisisimme
 2. muuttaisisitte
 3. muuttaisisivat

(változám).

Végzetlen múlt :

- E. 1. olisin)

- T. 1. olisimme)

2. olisit) muuttainnut

2. olisitte) muuttainneet

3. olisi)

3. olisivat)

(változtam volna).

Jövő :

- E. 1. olisin)

- T. 1. olisimme)

2. olisit) muuttaiva

2. olisitte) muuttaivat

3. olisi)

3. olisivat)

(változandám).

Ohajtó mód.

Jelen idő :

- E. 1. —

- T. 1. muuttaikoomme

2. muuttaikkoos

2. muuttaikkootte

3. muuttaikkoon

3. muuttaikkoot

(vajha változáll stb.)

Végzetlen múlt :

- E. 1. —

- T. 1. olkoomme)

2. olloos) muuttainnut

2. olkootte) muuttainneet

3. olkoon)

3. olkoot)

(változtattál légyen).

Jövő :

- E. 1. —

- T. 1. olkoomme)

2. olloos) muuttaiva

2. olkootte) muuttaivat

3. olkeon)

3. olkoot)

(változandjál).

Parancsoló mód.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. —	<i>T.</i> 1. muuttaitkaamme
2. muuttai <i>változzál</i>	2. muuttaitkaatte
3. muuttaitkaan	3. muuttaitkaat

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. —	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. ole') muuttainnut	2. olkaatte) muuttainneet
3. olkaan)	3. olkaat)

(változtál légyen).

Jövő :

<i>E.</i> 1. —	<i>T.</i> 1. olkaamme)
2. ole') muuttaiva	2. olkaatte) muuttaivat
3. olkaan)	3. olkaat)

(változandjál).

Dolognévi mód.

I. Idom.

Határozatlan : muuttaista *Változtató* : muuttaitaksi

II. Idom.

Benhagyó : muuttaitessa *Eszközlő* : muuttaiten

III. Idom.

<i>Birtoki</i> : muuttaiman	<i>Benhagyó</i> : muuttaimassa
<i>Kiható</i> : muuttaimasta	<i>Beható</i> : muuttaimaan
<i>Veszteglő</i> : muuttaimalla	<i>Távolító</i> : muuttaimalta
<i>Nélkülöző</i> : muuttaimatta	

IV. Idom.

Nevező : muuttaiminen *Határozatlan* : muuttaimista

V. Idom.

<i>Benhagyó</i> : muuttaimaisissa	<i>Kiható</i> : muuttaimaisista
<i>Veszteglő</i> : muuttaimaisilla	<i>Távolító</i> : muuttaimaisilta

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

Nevező : muuttaiva*Határozatlan* : muuttaivaa*Birtoki* : muuttaivan

II. Idom.

Nevező : muuttainput*Határozatlan* : muuttainutta*Birtoki* : muuttainneen*Szenvedő (személytelen és személyes) ragozás.*

Jelentő mód.

Jelen idő :

muuttaitaan, külhatás által okoztatik, hogy változik valami.

Történeti idő :

muuttaittiin, külh. ál. ok. hogy változzék valami.

Végzetlen mult :

ollaan)

v.)

on)

külhatás által okoztatik, hogy
változzék valami

Végzett mult :

oltiin)

v.)

oli)

külhatás által okoztatott, hogy
változott vala valami

Jövő :

on muuttaittava, külhatás által okoztatik, hogy változik valami (most vagy utóbb).

Foglaló mód.

Jelen idő :

muuttaittaneen, hogy külh. által okoztassék, hogy változzék valami.

Végzetlen mult :

liene muuttaittu, külhatás által okoztatott légyen, hogy változott valami.

Jövő :

liene muuttaittava, külhatás által okoztaték, hogy változzék valami (most vagy utóbb).

Feltételes mód.

Jelen idő :

muuttaittuissin, külh. á. okoztatnék, hogy változzék valami.

Végzetlen mult :

olisi muuttaittu, külh. á. okoztatnék, hogy változott valami.

Jövő :

olisi muuttaittava, külhatás által okoztatnék, hogy változzék valami (most vagy utóbb).

Ohajtó mód.

muuttaittakoon, vajha okoztassék, hogy változzék valami.

Parancsoló mód.

muuttaittakaan, okoztassék, hogy változzék valami.

Dolognévi mód.

I. Idom.

Határozatlan : muuttaittaa *Változtató* : muuttaittaaksi

II. Idom.

Benhagyó : muuttaittaessa *Eszközlő* : muuttaittaen

III. Idom.

Birtoki : muuttaittamaan *Benható* : muuttaittamassa

Kiható : muuttaittamasta *Beható* : muuttaittamaan

Veszteglő : muuttaittamalla *Távolító* : muuttaittamalta

Nélkülöző : muuttaittamatta

IV. Idom.

Nevező : muuttaittaminen *Határozatlan* : muuttaittamista

V. Idom.

Benhagyó : muuttaittamaisissa *Kiható* : muuttaittamaisista
Veszteglő : muuttaittamaisilla *Távolító* : muuttaittamaisilta

Tulajdonságnévi mód.

I. Idom.

Nevező : muuttaittava *Határozatlan* : muuttaittavaa
Birtoki : muuttaittavan

II. Idom.

Nevező : muuttaittu *Határozatlan* : muuttaittua
Birtoki : muuttaittun stb.

Igy ragoztatnak : *käüntäyn* fordulok ; *antaun* ich begeben
 mich ; *lisäyn* szaporodom ; *kokoun* gyűlök ; *riisiä* öltözkö-
 döm ; *salaun* rejtőzöm.

C)

49. §. *Tagadó ige, s igeragozás (verbum negativum, et coniugatio negativa).*

159 Minden finntörzsi nyelvekkel közös a szuómiak azon tulajdonsága, miszerint ebben a tagadó szócska, mely a magyar *nem, ne*, latin *non, ne* tagadó szócskáknak megfelel, az ige természetét őrli föl, s magához veszi a személy- vagy mondományragokat (137. C.).

Ilyen ige kettő van a finnben, egyik általán tagadó (*e* a jelentő-, foglaló- s feltételes módokban és a történeti időben ; és *älä* v. *elä* a parancsoló- s ohajtó módokban = kieltá-
 väiset tehdiköt) ; a másik föltételesen tagadó (*elle* : epäileväi-
 nen tehdikkö, verbum dubitativum), mely csak a jelentő-,
 foglaló- és föltételes módokban fordul elő, mindenütt ugyan-
 azon idomban (szinte mint az általán tagadó is).

Ragoztatnak pedig imígyen :

Jelentő-, foglaló-, feltételes módok.	Általán tagadó :			Feltételesen tagadó :		
	E. 1. en	én)	nem	ellen	én)	nem
	2. et	te)		ellet	te)	
	3. ei	ő)		ellei	ő)	
	T. 4. emme	mi)	nem	ellemme	mi)	nem
	5. ette	ti)		ellette	ti)	
6. eivät	ők)	elleivät		ők)		

O h a j t ó m ó d.

E. 1. —	—	—
2. ellös	állös	vajha nem te
3. elköön	alköön	ő
T. 1. elköömme	alköötte	mi
2. elköötte	alköötte	ti
3. elkööt	alkööt	ők

P a r a n c s o l ó m ó d.

E. 1. —	—	—
2. elä'	älä'	ne te
3. elkään	alkään	ő
T. 1. elkäämme	alkäämme	mi
2. elkäätte	alkäätte	ti
3. elkäät	alkäät	ők

E személyragozott tagadó szócskákat, tagadó igeragozásban, kíséri az ige, melyről a tagadás tétetik, személyrag nélkül (mely hehezet által pótoltatik); de a megfelelő módok és idők szerint az ige minden idomában, kivéven a végzetlen mult időt, mely az ige személyes ragozásakor a tulajdonságnévi mód egyes és többes számú II-dik idomából, az ige személytelen ragozásakor pedig csupán a mondott mód egyes számú II-dik idomából képeztetik.

Mintában láttatjuk ezeket is, előre bocsátván a létige tagadólagos ragozását.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>nem vagyok</i>	<i>T.</i> 1. emme)	<i>nem vagyunk</i>
2. et)	ole <i>vagy</i>	2. ette)	ole <i>vagytok</i>
3. ei)	<i>nincs</i>	3. eivät)	<i>nincsenek</i>

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen)	<i>ha nem vagyok</i>	<i>T.</i> 1. ellemme)	<i>ha nem vagyunk</i>
2. ellet)	ole <i>vagy</i>	2. ellette)	ole <i>vagytok</i>
3. ellei)	<i>nincs</i>	3. elleivät)	<i>nincsenek</i>

Történeti idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>nem valék</i>	<i>T.</i> 1. emme)
2. et)	oli	2. ette)
3. ei)		3. eivät)

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen
2. ellet
3. ellei <i>stb.</i>

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. en)	<i>nem voltam</i>	<i>T.</i> 1. emme)
2. et)	ole ollut	2. ette)
3. ei)		3. eivät)

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen
2. ellet
3. ellei <i>stb.</i>

Jövő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>nem leszek stb</i>	<i>T.</i> 1. emme)
2. et)	ole oleva	2. ette)
3. ei)		3. eivät)

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) liene	2. ette) liene
3. ei)	3. eivät)

(hogy én ne legyek stb.)

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen
2. ellet
3. ellei <i>stb.</i>

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) liene ollut	2. ette) liene olleet
3. ei)	3. eivät)

(én nem voltam légyen stb.)

Jövő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) liene oleva	2. ette) liene olevat
3. ei)	3. eivät)

(én nem leendek stb.)

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) olisi	2. ette) olisi
3. ei)	3. eivät)

(én nem volnék, volnál stb.)

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen
2. ellet
3. ellei <i>stb.</i>

Végzetlen mult :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi ollut	2. ette) olisi olleet
3. ei)	3. eivät)

(én nem voltam volna)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi oleva	2. ette) olisi olevat
3. ei)	3. eivät)

(én nem leendenék)

O h a j t ó m ó d.

E. 1. —	T. 1. alköömme)
2. állös ole'	2. alköötte) olko
3. alköön•olko	3. alkööt)

(vajha ne légy)

P a r a n c s o l ó m ó d.

E. 1. --	T. 1. alkäämme
2. älä ole' ne légy	2. alkäätte'
3. alkään	3. alkääät

Személytelen ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

ei olla nincs (man ist nicht) — vagy *ellei olla* ha nincs.

Történeti idő :

ei oltu nem vala (man war nicht) — vagy : *ellei oltu*.

Végzetlen mult :

ei ole oltu nem volt (man is nicht gewesen).

Jövő :

ei ole oltava nem lesz (man wird nicht sein).

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

ei oltane ne legyen (man sei nicht) — vagy : *ellei oltane*.

Végzetlen múlt :

ei liene oltu ne lett légyen.

Jövő :

ei liene oltava ne legyen.

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

ei oltaisi ne volna (man wäre nicht) — vagy : *ellei oltaisi*.

Végzetlen múlt :

ei olisi oltu ne volt volna.

Jövő :

ei olisi oltava ne leendene.

Jegyzet. A tagadó szócska maradványa levén egy igének, melynek dolog- és tulajdonságnévi módidomai hiányznak, nem használtatik e módokban. Azon esetekben, hol a dolognévi mód I. és II-dik idomai lennének szükségszerűleg használandók, körülírás tétetik az *olen* igével s a távolító esettel : *olla syömättä on paha* = lenni evés nélkül rossz ; *ollen syömättä* = léve evés nélkül stb. A nélkülöző eset helyett (p. o. *muuttamatta*) az igéből *ton*, *tön* (*maton*, *mittön*) képző által alkotott tagadó értelmű tulajdonságnév (*muuttamaton* a mi nem változtat) szokott használtatni. Ehhöz képest a tagadó szócska, ha a névi módokban néha mégis előfordul, viszonzyszócskául tekintendő : *sinun tulee laulaa*, *ei lukea*, neked énekelned kell, nem olvasnod ; *otan syödäkseni*, *en myydäkseni*, vettem, hogy megegyem, nem hogy eladjam stb.

50. §. *Közönséges igének tagadólagoz ragozása.**Cselekvő (személyes) ragozás.***160.** Jelentő mód.

Jelen idő:

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) muuta	2. ette) muuta
3. ei)	3. eivät)

(nem változtatok stb.)

vagy:

E. 1. ellen)	ha vagy talán nem változtatok stb.
2. ellet)	muuta
3. ellei)	

Történeti idő:

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) muuttanut	2. ette) muuttaneet
3. ei)	3. eivät)

(nem változtaték stb.)

vagy:

E. 1. ellen)	ha vagy talán nem változtaték stb.
2. ellet)	muuttanut
3. ellei)	

Végzetlen mult:

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) ole muuttanut	2. ette) ole muuttaneet
3. ei)	3. eivät)

(nem változtattam)

Végzett mult:

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) oli muuttanut	2. ette) oli muuttaneet
3. ei)	3. eivät)

(nem változtattam vala)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)	
2. et)	ole muuttava	2. ette) ole muuttavat
3. ei)		3. eivät)

(nem fogom változtatni)

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. en)	T. 1. emme)	
2. et)	muuttane	2. ette) muuttane
3. ei)		3. eivät)

(hogya ne változtassak)

vagy :

E. 1. ellen)	
2. ellet)	muuttane stb.
3. ellei)	

Végzetlen múlt :

E. 1. en)	T. 1. emme)	
2. et)	liene muuttanut	2. ette) liene muuttane
3. ei)		3. eivät)

(nem változtattam legyen)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)	
2. et)	liene muuttava	2. ette) liene muuttava
3. ei)		3. eivät)

(hogya nem fogom változtatni)

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

E. 1. en)	T. 1. emme)	
2. et)	muuttaisi	2. ette) muuttaisi
3. ei)		3. eivät)

(nem változtatnám)

vagy :

- E. 1. ellen)
 2. ellet) muuttaisi
 3. ellei)

Végzetlen mult :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi muuttanut	2. ette) olisi muuttaneet
3. ei)	3. eivät)

(nem változtattam volna)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi muuttava	2. ette) olisi muuttava
3. ei)	3. eivät)

(nem fognám változtatni)

O h a j t ó m ó d.

E. 1. —	T. 1. älköömme)
2. ällös) muuttako	2. älköötte) muuttako
3. älköön)	3. älkööt)

(vajha ne változtasd)

P a r a n c s o l ó m ó d.

E. 1. —	T. 1. älkäämme)
2. älä muuta	2. älkäätte) muuttaka
3. älkään muuttaka	3. älkääät)

*(ne változtasd)***Szenvedő (személytelen) ragozás.**

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

ei muuteta *vagy* : ellei muuteta

Történeti idő :

ei muutettu *vagy* : ellei muutettu

Végzetlen mult :

ei ole muutettu

Jövő :

ei ole muutettava

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

ei muutettane *vagy* : ellei muutettane

Végzetlen mult :

ei liene muutettava

Jövő :

ei liene muutettava

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

ei muutettaisi *vagy* : ellei muutettaisi

Végzetlen mult :

ei olisi muutettu

Jövő :

ei olisi muutettava

O h a j t ó m ó d.

alköön muutettako

P a r a n c s o l ó m ó d.

alkään muutettaka

51. §. *Magábatérő igének tagadólagos ragozása.**Cselekvő (személyes) ragozás.*

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) muuttai'	2. ette)
3. ei)	3. eivät)

(én nem változom stb.).

vagy :

<i>E.</i> 1. ellen)	
2. ellet) muuttai' stb.	
3. ellei)	

Történeti idő :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) muuttainnut	2. ette) muuttainneet
3. ei)	3. eivät)

(én nem változám).

vagy

<i>E.</i> 1. ellen	
2. ellet	
3. ellei stb.	

Végzetlen múlt :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) ole muuttainnut	2. ette) ole muuttainneet
3. ei)	3. eivät)

Végzett múlt :

<i>E.</i> 1. en)	<i>T.</i> 1. emme)
2. et) oli muuttainnut	2. ette) oli muuttainneet
3. ei)	3. eivät)

(én nem változtam vala).

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) ole muuttaiva	2. ette) ole muuttaivat
3. ei)	3. eivät)

én nem változom (most v. utóbb).

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) muuttainne	2. ette)
3. ei)	3. eivät)

(hogy én nem változom)

vagy :

E. 1. ellen)
2. ellet) muuttainne stb.
3. ellei)

Végzetlen múlt :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) liene muuttainnut	2. ette) liene muuttainneot
3. ei)	3. eivät)

(hogy én nem változtam légyen)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) liene muuttaiva	2. ette) liene muuttaivat
3. ei)	3. eivät)

hogy én nem változom (most v. utóbb).

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) muuttaisisi	2. ette) muuttaisisi
3. ei)	3. eivät)

(én nem változnám).

vagy :

- E. 1. ellen)
 2. ellet) muuttaisisi *stb.*
 3. ellei)

Végzetlen mult :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi muuttainnut	2. ette) olisi muuttainneet
3. ei)	3. eivät)
- (nem változtam volna)

Jövő :

E. 1. en)	T. 1. emme)
2. et) olisi muuttaiva	2. ette) olisi muuttaivat
3. ei)	3. eivät)
- (nem változandánám)

O h a j t ó m ó d.

E. 1. (älkön)	T. 1. älköömme)
2. ällös	2. älköötte) muuttaitko
3. älköön	3. älkööt)
- (vajha ne változzál)

P a r a n c s o l ó m ó d.

E. 1. (älkän)	T. 1. älkäämme)
2. älä muuttai'	2. älkäätte) muuttaitka
3. älkään muuttaitka	3. älkäät)
- (ne változzál).

Szenvedő (személytelen) ragozás.

J e l e n t ő m ó d.

Jelen idő :

ei muuttaita külhatás által nem okoztatik, hogy változik —
 vagy : *ellei muuttaita*

Történeti idő :

ei muuttaittu külhatás által nem okoztaték, hogy stb. --
 vagy : *ellei muuttaittu*

Végzetlen mult :

ei ole muuttaittu külh. á. nem okoztatott, hogy stb.

Jövő :

ei ole muuttaittava, külhatás által nem okoztatik (most vagy
 utóbb) hogy változik valami.

F o g l a l ó m ó d.

Jelen idő :

ei muuttaittane, hogy külh. á. nem okoztassék, hogy stb. —
 vagy : *ellei muuttaittane*.

Végzetlen mult :

ei liene muuttaittu külh. á. nem okoztatott légyen, hogy stb.

Jövő :

ei liene muuttaiva külh. á. nem fog okoztatni; hogy stb.

F e l t é t e l e s m ó d.

Jelen idő :

ei muuttaittaisi külh. á. nem okoztatnék, hogy stb. —
 vagy : *ellei muuttaittaisi*.

Végzetlen mult :

ei olisi muuttaittu külh. á. nem okoztatott volna, hogy stb.

Jövő :

ei olisi muuttaiva külh. á. nem fogna okoztatni, hogy stb.

O h a j t ó m ó d.

alköön muuttaitko vajha külh. á. ne okoztassék, hogy stb.

P a r a n c s o l ó m ó d.

alküin muruttaittaka külh. á. ne okoztassék, hogy stb.

Jegyzet. A tagadó ige személytelenül így is használta-
tik: *ei minua* (*sinua, häntä, meitä, teitä, heitä*) *kirota* = én
(te, ő, mi, ti, ők) nem átkoztatom (átkoztatol, átkoztatik, át-
koztatunk stb), az *en kirota, et kirota, ei kirota, emme kirota*
stb helyett minden módon és időn keresztül, mi főleg benható
(közép vagy reflexiv) igéknél van divatban.

52. §. *Hiányos igék.*

161. A *lien* lenni igén kívül, mely csupán a létige fog-
laló módjában divik (l. ezt), csak a *seh* és *heh* = ne, neh, ne-
sze hiányos igék fordulnak elő, csupán a parancsoló módban:
seh, sehkäüt, heh, hehkäüt neh, nehtek = accipe, accipite.
Vele főleg ebek szólíttatnak.

HARMADIK SZAKASZ.

Viszonyszók.

53. §. *A viszonzyszókrul általán.*

162. A nyelvben kifejezett eszmevilág terjedtével szük-
ségesnek találta a nyelvalkotó szellem a szók és mondatok
közti viszonyokat is pontosan megjelölni az ember beszédé-
ben. E végre a takarékoság törvényét követve, a beszéd
már kiképzett részeit vette segítségül (miért a finn nyelvészek
a viszonyítókat segédszónak = avukot, apusanat nevezik),
mert — mint látszik — azok a beszéd eredetibb részeiből
(tulajdonság és dolognevekből, névmásokból) kerültek ki ál-
talan. Erre nézve az altaji nyelvekben nem is tehetni a vi-
szonzyszókat külön szókategoriákká, minthogy nem egyebek
illető ragjaikkal toldott névszóknál (l. a Magyar Nyelvészet
II-dik évi folyamában a 307-dik lapon); de használtatik kü-

lönbözőségére nézve, a közönséges nyelvtan anyjának — a görög-latin nyelvtannak nyomán, mely az indeclinabilis szókat praepositio, adverbium s coniunctio címei alatt külön osztályban tárgyalja, mi is azokat e helyütt említjük meg.

A viszonyszók vagy névviszonyítók, vagy igemellékek, vagy kötszók (mondatviszonyítók).

54. §. Néviszonyítók (siakot).

163. Így neveztetnek azon szócskák, melyek az indogerman nyelvekben elüljáró szók (praepositiones) nevezete alatt ismeretesek; de az altaji nyelvekben — a nevek különféle viszonyainak kifejezése végett — azok mellé, közönségesen azoknak utána tétetnek (ezért névutók = postpositioknak mondathatnak) a nélkül, hogy velök egybeolvadnának. Rendeltetésök tehát a nyelvben ugyanaz, mi a viszonyragoké (*sia* = hely, eset, viszony, innét *siakko* eset vagy viszonyzó) s a nyelv fejlődése s előhaladtával bizonyos névszókat arra kezdtek használni, hogy a mely névviszonyok a ragok által ki nem fejeztetnek, körülírva ezek által jelöltessenek meg. E szerint a viszonyragok és viszonyzócskák közti különbség csak abban áll, hogy ezek a (ragos vagy ragatlan) névszóknak utána állnak, amazok pedig velök egészen összeforrnak.

164. Legtöbb névviszonyító a szuómibán ma is tiszta névszó, több kevesebb esetraggal. A legszokottabbak e következők:

ala vagy *ali* = al; alja; birtoki: *alen*; veszteglő: *alla*; távolító: *alta*; közelítő: *alle*; összevonva ebből: *alalla*, *alalta*, *alalle*; mellékező: *alatte*, *alitte* (*alatse*, *alitse*); változtató: *alaksi*, összehúzva: *alas*, *ala'*, *ales*, *ale*.

esi (*ete*) el, elő; birt. *eden*; benhagyó: *edessä*; kiható: *edestä*; beható: *eteen*; távolító: *edeltä*; veszteglő: *edellä*; változtató: *edeksi*; összehúzva: *edes* (*e'es*); többesben: *esinä*, *esiksi*, *esissä*, *esiin* stb.

jälki = jel (saj. lábnyom), út, után; birt. *jälen* y. *jäljen*, *jälessä*, *jälestä*, *jäleltä* stb.

keski = köz (köze); birt. *kesken*, *keskessü*, *keskellä* stb.
luo = mellett való; birt. *luon*; határozatlan: *luota*; állapot: *luona* v. *luonna*; változtató: *luoksi*; kiható: *luosta*; távolító: *luonta* (összevonva ebből: *luonalta*); a többi esetben divatlan.

päid = föl (saj. fej, fő); birt. *päin* stb; eszközlő: *päin*.
seka = vegyült valami; birt. *sean*, *seassa*, *sekaan*, *seasta* stb.

sisü, sajátlag: belség, bensőség; *sisällä*, *sisästä*, *sisään* stb. stb.

taka, saj. hát, innét: mögött: *takana* (*taatte*), *taitse*, *taaksi*; összevonva: *taas*.

tykö, saj. mellett való; birt. *tyvön*; határozatlan: *tyköä*; állapot: *tykönä*.

ympäri = körül való; birt. *ympäriin*; közelítő: *ympärrille*; beható: *ympäriin*; veszteglő: *ympärrillä*; benhagyó: *ympäristä*; távolító: *ympäritä*; kiható: *ympäristä*.

vaihet = közepett való (was zwischen ist); közelítő: *vaiheella*; távolító: *vaiheelta*; benhagyó: *vaiheessa*; kiható: *vaiheesta*; beható: *vaiheen*.

väli = közepett való (was zwischen ist); birtoki: *välin*; közelítő: *välille*; beható: *väliin*; távolító: *väliltä*; kiható: *välistä*; veszteglő: *välillä*; benhagyó: *välissä*.

ohe = oldal, szél, part; birtoki: *ohen*; benhagyó: *oheessa*; beható: *oheesen* mellett.

perä = far, alj, fenék; benhagyó: *peressä*; kiható: *perästä*; beható: *perään*; eszközlő: *perin*.

ulko = künn való, kívüli (quod extra est); határozatlan: *ulkoa* (de foris); állapot: *ulkona* künn; változtató: *uloksi* (*ulvoksi*), összehúzva: *ulos* (*ulvos*); közelítő: *ulolle* v. *ulvolle*; távolító: *ulolta*.

Ezeket viszonyítókul használván, a hol? hová? honnan? kérdésekre, a finnek rendes esetragokkal toldják (az egymáshoz különös viszonyban álló veszteglő, közelítő, benhagyó, beható, kiható, állapot, változtató s határozatlan esetragokkal); a magyar pedig az ezeknek megfelelő viszonyítókat, ámbár az érintett eseteknek megfelelő rendes esetragokkal is alkothatna, s alkot is viszonyítókat, mégis ez

esetben, eltérőleg, a hol ? kérdésre *tt* (*ott, ött*), a hová ? kérdésre *á, é* (*vá, vé*), a honnan ? kérdésre *ül, ül* raggal felel.

A felsorolt töszók tehát így állanak a finnben :

<i>hol ?</i>	<i>hová ?</i>	<i>honnan ?</i>
<i>alla</i>	<i>allen</i>	<i>alta</i>
<i>alatt</i>	<i>alá</i>	<i>alúl</i>
<i>edellä</i>)	<i>edellen</i>)	<i>edeltä</i>)
<i>edessä</i>)	<i>eteen</i>)	<i>edestä</i>)
	<i>esiin</i>)	
<i>elött</i>	<i>elé</i>	<i>elül</i>
<i>jälellä</i>)	<i>jälkeen</i>)	<i>jäleltä</i>)
<i>jäljellä</i>)	<i>jäljelleh</i>)	<i>jäljeltä</i>)
<i>jäljessä</i>)		<i>jäljestä</i>)
<i>után</i>)		
<i>mögött</i>)	<i>möge</i>	<i>mögül</i>
<i>keskellä</i>	<i>keskeen</i>	<i>keskeltä</i>
<i>között</i>	<i>köze</i>	<i>közüll</i>
<i>luonna</i>	<i>luoksi</i>	<i>luonta</i>
<i>mellett</i>	<i>mellä</i>	<i>mellül</i>
<i>päällä</i>	<i>päällen</i>	<i>päältä</i>
<i>fölött</i>)	<i>föle</i>	<i>föül</i>
<i>hegyett</i>)		
<i>seassa</i>	<i>sekaan</i>	<i>seasta</i>
<i>között</i>	<i>köze</i>	<i>közüll</i>
<i>sisässä</i>	<i>sisää</i>	<i>sisästä</i>
<i>benn</i>	<i>belé</i>	<i>belül</i>
<i>takana</i>	<i>taaksi</i>	<i>taan</i>
<i>mögött</i>	<i>möge</i>	<i>mögül</i>
<i>tykönä</i>	<i>tykö</i>	<i>tyköä</i>
<i>mellett</i>	<i>mellä</i>	<i>mellül</i>
<i>ympärillä</i>	<i>ympärin</i>	<i>ympäritä</i>
<i>körött</i>)		
<i>körül</i>)	<i>köre</i>	<i>körül</i>
<i>vaiheella</i>	<i>vaiheellen</i>	<i>vaiheelta</i>
<i>között</i>	<i>köze</i>	<i>közüll</i>

välillä	väliin	välillä
közzött	közzé	közzül
perässä	perään	perästä
fartul	farhoz	fartúl
ulkona	uloksi)	ulkoa
	ulos)	
kiinn	ki	kivillä

Jegyzet. E felsorolt viszonyítók között azonosak a szuómi s magyar nyelvben : *ali* = al, *esi* = elő, *keski* = köz, *pää* = fel (fej, fő), *taka*, megfordítva m. hát, dorsum, s mint viszonyító megfelel a mögött-nek. A *tykö* is megvolt hajdan a magyar nyelvben : „de ha ki csapand tégedet jog (jobb) tügödre (tügöd v. tügyödre ?) tartsad annak a másikat es“ levén olvasható a tatrosi másolat 23. l. (l. Régi m. nyelveml. III. k.). Tehete hát mellet, oldalt, s belőle a finn viszonyító úgy lett, mint nyelvünkben a mell-ből a mellett (l. Hunfalvy Pál „a magyar, finn és török nyelvek leírása“ című értéközését az 1852-ki Uj m. Muz. III. v. dec. füz. 103. l.).

E finn viszonyítók szintén úgy felveszik a személyragokat, mint a magyar nyelv viszonyítói. Mondja tehát a finn : *allani*, *allas*, *allansa*, mint mi mondjuk : alattam, alattad, alatta; *allamme*, *allanne*, *allansa*, alattunk, alattatok, alattok; *alleni*, *alles*, *allensa*, alám, alád, alája; *allamme*, *allenne*, *allensa*, alámk, alátok, alájok; *altani*, *altas*, *altansa*, alúlam, alúlad, alúla; *altamme*, *altanne*, *altansa*; alúlunk, alúlatok, alúlok.

läpi (birt. *lävin*), saj. lyuk : *läpitse* (*lävitse*, *läpitten* összehúzza : *läpih* = át, által).

ohi (*ohen* : szél, oldal) : *ohitse* (*ohitte*, *ohih*, *ohi*) mellett. *poikki* (*poiken*, *poijen*) törött, ketté vált; *poikitse* keresztül.

yli (*ylen*) fenlevő; *ylitse* (*ylieh*, *yli*) fönt, át (superne transeundo).

kansa (*kansan*) nép : *kanssa*, összehúzza ebből : *kan-sassa* = néppel, sereggel = vele.

kausi (*kauden*) szak (időszak) : *kautta* által (per).

keru (*keran*) kíséret : *keralla* = vele, egyetemben.

perä (*perän*) far, alj, fenék : *perüstä* után, szerint.
suhdet (*suhteen*) mérték, arány : *suhteen* nézvést, aránt.
puoli (*puolen*) fél (halb), rész (*pars parti opposita*, et
pars cuique propria in agendo) : *puolesta* miatt (ném. halben,
 halber).

vasta (*vastan*) ellen való : *vastaan* ellen, szemközt.
kohta (*kohdan*) átellenbeni hely : *kohtaan* felé.
muka (*muan*) hozzá illő : *mukaan* szerint (*muallani*).
vieri (*vieren*) szél, part, oldal : *vieritse* mellette (oldal-
 vást) el.

A főnebb elszámlált *ali*, *esi*, *keski*, *väli*, *pää*, *taka* szók
 mellékező esetei : *alaitse* (*alitse*, *alitse*, *alatte*, *alitte*), *editse*,
keskitse, *välitse*, *päälitse*, *tuatse* (*taitsen*, *taatten*, *taitti*) szintén
 ezekhez sorozandók, melyek a *läpitse* és *ylitse* viszonyítók
 kivételével, mind fölveszik a személyragokat : *alaitseni*, *alai-
 tses*, *alaitsen*, *alattam*, *alattad*, *alatta* (át v. el) ; *alaitsemme*,
alaitsenne, *alaitsensä*, *alattunk*, *alattatok*, *alattok* (át v. el) ;
ohitseni mellettem ; *kanssani* velem ; *vaastani* ellenem ; *jüles-
 täni* utánam stb.

vasten (összehúzva ebbül : *vastaten* (mely a *vastaan* vi-
 szonzok, ellenállok igétül ered) = ellen ; lat. opposite ; ném.
 entgegen.

varten (összehúzva ebbül : *varraten*, mely a *varton*,
varron figyel, néz igétül ered) = nézve ; lat. eius respectu,
 ob, propter.

tähden (összehúzva ebbül : *tähdeten*, mely *tähtään* vagy
tähden czélozok, irányzok igétül ered) = iránt ; lat. respectu
 v. gratia eius, aztán = ért, causa, ob, propter.

kohden vagy *kohtaan* am. felé, lat. versus, átellenben s
 iránt = erga.

vuoksi, Rennwall szerint változtató esete a *vu*, *flumen*,
fluxus aquae rapidus szónak, tehát ős jelentése : a dolog me-
 netére, folyására nézve (respectu vel ratione habita rei) innét
 = ért, miatt ; lat. ob, propter.

myöden (*myöten*, *myöen*, *myyen*), a *myösi* hajló, hajlé-
 kony, kész tulajdonságnévnek birtoki esete lévén am. sze-
 rint : lat. iuxta, secundum, convenienter.

asti am. -ig, -iglen ; lat. usque.

saaden (saaten), saakka a saan kapok, nyerek, elérek
ige határozatlan a. -ig, -iglen; lat. usque.

hamaan a hama tör, fogó (fogásra való eszköz) névszó-
nak beható esete, a. -túl fogva -ig, ném. weit weg — nach
— hin.

ilman, állapoti esete (*ilmana*) az *ilma* levegő, űr név-
szónak, a. nélkül; lat. sine, absque, kívül; ném. ausser.

paitsi, ritkábban *paitse*, a. nélkül, kívül.

Ezek a főnebbiektől abban térnek el, hogy a személy-
ragokat sem veszik föl.

55. §. Igemellékek.

165. Az igemellékek sajátlag arra valók, hogy a ha-
sonlítási viszonyok jelölésére, a nyelvben elégtelen idomokat
pótolják (ezért a finnben *verrakot* hasonlító-szóknak neveztet-
nek), valamint a névviszonyítók az esetragok pótolására van-
nak. Van ugyan a szuómi nyelvben a hasonlítás viszonyainak
kifejezésére három fok- és hasonlító képző (107), de azok
nem fejezik ki a hasonlításnak mindenféle színezeteit, melye-
ket hát a nyelv külön mellékszókkal jelöl meg. Így mondják :
kova, kovempi, kovin = kemény, keményebb, legkeményebb ;
de hasonlítanak ekképen is : *aivan kova, liian kova*, igen, fő-
lötte kemény, mely esetben tehát az *aivan* és *liian* mellékszók
állnak a hasonlítási viszony jelölésére. A három hasonlítási
fok nincs is meg minden nyelvben (például az angolban), a
melyben tehát azok hiányzanak, segéd- vagy mellékszókkal
élhet csak e viszonyok kifejezésére.

A mellékszók járulnak minden szóhoz, tehát az igéhez
is, mely szinte hasonlítási s létségi viszonyt fejez ki. A *vei-
saan* éneklők, például a. *olen veisaava* éneklő vagyok ; *vei-
saasin* éneklő, a. *olin veisaava* éneklő valék. S azért ne-
vezzük mi e segédszókat igemellékeknek.

Igemellékek ezek : *jo* már ; *nyt* most ; *heti* legitt, mind-
járt ; *siki, soki* vakmerőn, vaktában, rendetlenül ; *peri, perkin*
egészen (funditus) ; *iki* igen ; *aina, ainian* mindig, folyvást,
örökké ; *eilän* tegnap ; *tänäpäni (tänäpäiväni)* ma (hodie =
hoc die) ; *asti* ig, *hama, hamasta, hamaan* = tól -ig ; *poikki*

keresztül; *paitsi* kívül, nélkül; *paki* legitt, ezennel; *vielä* még; *peräti* épen, tökéletesen; *kaiketi* örökké; *samati* azonkép; *äskén* imént.

166. Az igemellékek a beszéd különféle részeiből vétetvők; tehát igemellékkül járnak: a) névszók: *kyllä*, *kylläksi*, *kyllin* elég; *salaa* titkon, alattomban; *totta* valóban; *varmaan*, *varmasta*, *varmoin* erősen, bizonyosan, valóban; *koolta* egészen, összesen, együtt; *kosolta* bőkezűen; *samaten* (a *sama* ugyanaz szónak mellékezője) azonképen; *enimmiten* többnyire; *päällimmiten* fölülegesen; *paraimmiten* leginkább; *aivan*, *liian* (a *liika* dag, fölösleg szótul) igen; *varsin* (a *varsi* nyél szótul) egészen, saj. nyelestül; *kerran* egyszer; *kovin* igen; *hyvin* jól; *pahoin* rosszul; *harvoin* ritkán; *melkein* csaknem, majdnem, szinte stb; b) igék, p. o. *nimittäin* névszerint, nevezetesen; *yksittäin*, *yksiteilen* egyenkéd, külön; *kannuttain* kannánkéd; *vähittäin*, *vähittellen* kicsinyenkéd, lassankéd; c) névmások, majdnem minden esetben, p. o. *kuin* mint; *niinkuin* úgymint, valamint; *näin* így; *niin* úgy, *noin* amúgy; *samoin* azonkép stb. Végre saját ragjaikkal is származnak igemellékek a beszéd részeiből (87).

Az igemellékek értelmi felosztását s fokozását l. a M. Nyelvészet I. évi folyamának 403—408.

56. §. Kötszók.

167. Kötszóknak (yhdiköt) nevezetnek azon szócskák, melyek a szók és mondatok kölcsönös viszonyaihoz képest, azoknak összekötésére szolgálnak; miért mondatviszonyítóknak is nevezethetnek.

Kötszók ezek: *ja* és; *eli*, *elikä* vagy; *tai*, *taikka*, *vai* vagy; *vaikka* és *sangen* habár, ámbár; *jos*, *joska* ha; *jahka* ó ha; *ehkä* bárcsak, ámbár; *että* hogy; *myös* is; *mutta* de, hanem; *siis* azért; *toki* biz, bizony; *koska* mikor; *vielä* még; *sillä* mivel, mert; *sekä-että*, *sekä-sekä* mind-mind; *sitte* azután; *saani* csak stb.

A kötszókra nézve még megjegyezzük, hogy ezek is általában onnan kerülnek ki, honnan az igemellékek. Így a *paljaastansa* csupán, a *paljas* meztelen, kopasz tulajdonság-

névből, a *sillä* mert a *se* az névmásból, *nimittäin* nevezetösen a *nimitän* nevezek igéből lett stb.

168. A kötszókhoz foglaljuk a szuómi nyelvben divatos azon kis szócskákat is, melyek a szóknak hátuljára támaszkodnak (hátrasimuló részecskék, *particulae encliticae*), s melyeket a finn nyelvészek ragszegédszóknak (*liittä-avukot*) neveznek: *-ka -kä, -ko -kö, -han -hän, -kaan -kään (kahan, kähän), -pa -pä, -ki -kin.*

1. *Jegyzet.* A szónak, melyhez e ragszócskák függednek, végbötűje elváltozik; különösen a *t* és *h* áthasonúl. Így a *sanot* szól ige végbötűje a *-pa* rag előtt *p-re*, *-ko* előtt *k-ra* változik: *sanoppa* (nem: *sanot-pa*), *sanokko* (nem: *sanotko*). Az *n* végbötű *p* és *m* előtt *m-re* változik. Így az *en* szóhoz *pä* rag járulván, lesz: *empä* nem én; *me* toldatván pedig hozzá, lesz: *emme* = nem mi.

2. *Jegyzet.* E ragszócskák, melyek mindennemű szókhöz járulnak, többnyire nyomosító erővel bírnak, p. o. *mind-pä olen* (én vagyok), *hisz én vagyok; otithan sinä* *hisz* *kap-tál*; jelesül a *ko, kö* kérdéskötő am. a magyar é? p. o. *tuleeko isä, vai meneeko* = a gazda jön-e, vagy megy-e? Néha azonban csak azért toldatik ily ragszócska (*ka, kü*) egytagú szókhöz, hogy a lejtű esésű szuómi nyelv természetéhez képest a szó kéttagúvá váljék (így lett p. o. a *ku, mi, jo* névmásokból a *kuka, mikä, joka*), miért e szócskák el is vettethetnek, a mint a szó ragozás közben kéttagúvá lészen (l. a névmások ragozását 128. 129.). Többire e ragszócskák egymással össze is tétetnek (így a *ka kü* és *pa pä*-ből lesz: *kapa, kápä*; a *pa pä* és *han hän*-ből *pahan, pähän* (p. o. *jopahan* v. *jopähän* már ugyan, már valóban), s tájszólásilag meg is fordíttatnak, miszerint a *kan, kän, ki*-ből lesz *nak, näk, ik*, tehát *ei mitäkän* helyett: *ei mitänäk*, *uudestaki* helyett: *uuestaik*.

57. §. Indúlatszók.

169. Azon szókat, melyeket mi indulatszóknak mondunk, a finn nyelvészek hangszóknak (*ääneköt*) nevezik, mert az emberi beszéd határszélén álló ezen szók, melyek az ember különféle indulatait kifejezik, puszta állati hangok in-

kább, mint igazi szók, melyekben valamely gondolatot lehetne fölismereni.

Örömet (*iloa*) fejeznek ki : *ahaa, uha', hei.*

Bút, szomorúságot, gondot (*surua*) : *ai, aiai, ahha', voi, voivoi, oi, oioi.*

Elégedetlenséget, iszonyt (*moitetta*) : *ui, uiui, oi, oioi.*

Megvetést, fitymálást (*turhuutta*) : *huihai.*

Figyelmeztetést : *ha, hei, hoh, hohhoo, hoi, kah.*

Csodálkozást (*iĥmettä*) : *noh, no, nono.*

Boszankodást (*kosta'a'*) : *ahah, kutti, piti, pitipiti.*

Utálatot, undort, gyalázatot (*hävätistystä*) : *üüh, hui, hyi, hyihyi.*

Nevetést : *haha, hihi, hoho.*

HARMADIK RÉSZ.

MONDATTAN.

58. §. *A mondat fogalma, s annak nemei, fajai.*

170. A különféle árnyalatú fogalmak jelölésére alkalmazott szók, bizonyos szabályok szerint összeköttetvén, támad az, mi a nyelvtenban mondatnak (sanakko) neveztetik, vagyis oly teljes ítélet, melyben két fogalom (dolognévi és ige-fogalom) az ember öntudatában gondolattá egyesítetik, miszerint tehát a mondat nem egyéb, mint az ítéletnek nyelvi előállítás.

A tan, mely a nyelv szavainak (beszédrészeknek) mondatokká fűzését tárgyalja, mondattannak neveztetik, mely:

- a) a mondat alkatrészeinek egyszerű összekötéséből (szókötés = sanain sopu) indulva vizsgálja, az előadás pontossága végett, hogyan bővül a mondat újabb meghatározások által?
- b) előadja a hely-, idő- s módviszonyok kifejezésére a nyelvben találtató eszközök használatának módját;
- c) fejtegeti az összeköttetésben levő mondatoknak egymáshozí viszonyait.

171. A mondatban két fogalmat (dolognévi- és ige-fogalmat) kötünk össze. A dolognévi fogalom alanynak (tekiä, saj. cselekvő), az ige-fogalom mondománynak (sanoja) neveztetik, melynek kimondása jelenti, hogy az ítélet az idő s mód körülményei szerint az alanyra irányoztatik, azzal összekötetik. Így e mondatban: *lintu lentäü* a madár repül, a *lintu* madár az alany, *lentäü* repül a mondomány, mely az alanyra irányoztatik.

Jegyzet. A mondatban legfőbb szerepet a mondomány

játszik, s az ige (mondományszó) a mondat minden alkatrészeit egymagában egyesítheti, úgy, hogy a határozott ige, minden idomában, egymaga, szinte mint a magyarban, teljes mondatot képezhet. Így a *sanon* szók igének ezen idomában: *sanokaamme*, szóljunk, a *mme* = unk (mi) az alany, a *sano* szól a mondomány, mely a *ka* = j módidom által meghatározva, az alanyra vitetik.

172. I. A mondatok egymástul elvontan tekintve, különbözőnek tartalmuk s alakjukra nézve.

1) Tartalmára nézve a mondat:

a) Szigorú (paljas sanakko saj. meztelen, kopasz mondat), mely szigorún csak a mondat alkatrészeit (alany, mondomány) tartalmazza, p. o. *aurinko paistaa* a nap süt; *tähdet loistavat* a csillagok ragyognak.

b) Toldott (kasvattu sanakko), ha a mondat alkatrészei t. i. vagy az alany, vagy a mondomány, vagy monnó bővebb megjelölés, meghatározás okáért más szókkal megtoldatnak. Így e szigorú mondat: *hevonon vetää* = a ló húz, megtoldatván a tárgyszóval *kuorma* terh, *hevonon vetää kuormaa*, a ló terhet húz; megbővítettven az alany: *pieni hevonon vetää kuormaa* a kis ló terhet húz; még inkább kiszélesítettven: *köyhän miehen pieni hevonon vetää raskaasti rikkaan herran suurta kuormaa* = a szegény ember kis lova nehezen húzza a gazdag úr nagy terhét, toldott mondatná válik. Továbbá:

c) Egyes a mondat, ha abban csak egy alany s egy mondomány vagyon, p. o. *püäskyläinen visertää* = a fecske cseveg; *kukko lauloi* = a kakas énekele (kukorikola).

d) Többes (több mondatbul összeolvasztott), ha abban vagy több alany, vagy több mondomány, vagy monnó több találatik, p. o. *isä, äiti, ja lapsi tulevat* = az atya, anya és gyermek jönnek, mely utóbbi három alanynyal bíró mondat ezekből van összeolvasztva: *isä tule* az atya jő, *äiti tule* az anya jő, *lapsi tule* a gyermek jő.

Jegyzet. Mind az egyes, mind a többes mondatok lehetvén szigorúak, vagy toldottak, vannak: egyes szigorú, többes szigorú, egyes toldott, többes toldott mondatok.

2) Alakjára nézve az egyes mondat: állító, tagadó, tiltó vagy kérdő lehet.

II. A mondatok továbbá különböznek egymástul azon viszony szerint is, melyben két vagy több főmondat egymáshoz áll; s e tekintetben is a mondatoknak különféle nemei, (társ, alárendelt, elbeszélő), s ezeknek ismét számos fajai (kapcsoló, elválasztó, ellentételes, visszahozó, viszonyúló, okadó, feltételes és zármondatok) vannak (l. harmadik szakasz).

Jegyzet. A társmondatok között az, melyne más mondatok alárendölve nincsenek, alap-, melyek ezeknek alárendelvék, mellékmondatoknak neveztetnek. Az alárendölt mondatokban az, melynek más alárendöltetik fő-, az ennek alárendelt: almondat címet visel. Az összetett mondatokban azok helyzetét tekintve, elő- és utómondatok is említettnek.

173. Ezeket előre bocsátván, a mondattant három szakaszban adjuk elő, értéközvé: I) a szigorú, II) a toldott, III) az összetett mondatokrul.

ELSŐ SZAKASZ.

A szigorú mondatokrul.

A szigorú mondatokban: A) az alany, B) a mondomány, C) ezeknek egymáshozzi viszonya, jönnek sorban vizsgálat alá.

59. §. A) Alany.

174. Az alany mindig dolognév fogalmával jár, s községösen dolognév, p. o. *sielu on kuolematon* a lélek halhatatlan; de képviseltethetik:

a) Tulajdonságnév által, p. o. *hullu nauraa* = a boldond nevet.

b) Számnév által, p. o. *yksi loi, monta luotiin* = egy teremtet, sok teremtetett.

c) Név más által, p. o. *tämä näki* = ez látott.

d) Az ige névmódjai által, p. o. *puita poltaa on rahaa poltaa* = fát égetni annyi mint pénzt égetni; *kokenut paljon tietää* = a próbált (ember) sokat tud.

e) Sőt minden bőví, szótag, szó- vagy beszédrész és mondat által, mely ez esetben dolognévül vétetik, p. o. *a merkitsee alkua*, az *a* kezdetet jelent; *ju on ensimäinen tavu Jumalassa*, a *ju* első szótag a *Jumala*-ban (*Jumala* = Isten szóban), *niin laki kun luetaan* „on suomalaisen sanalasku” = „niin laki kun luetaan” finn példabeszéd.

1. *Jegyzet.* A tulajdonságnév, számnév és névmás alanyúl állván, úgy használtatnak, mint a dolognév, tehát új tulajdonságnévvel is megtoldathatnak, y. o. *vanha hullu nau-
raa* a vén bolond nevet.

2. *Jegyzet.* A személynévmás-alany, különben is az igébe már be lévén olvasztva, nem tétetik ki, hanem ha nyomatosság kedvéért, mi mindig megtörténik, ha az valamely szócška által közelebbtől meghatároztatik, p. o. *kyllä minä ymmärrän*, *jos vaan tekin ymmärtäsitte*, én eléggé értem, ~~ha~~ csakugyan ti is értitek.

3. *Jegyzet.* Hogy ez mind így van a magyarban is, alig szükség megemlíteni. A fölhozott példákon kívül, az e) pont-ra vonatkozólag v.ö. jobb a „van” a „nincs”nél.

175. Az alany esetei : a nevező és határozatlan.

a) A nevező a teljes, meghatározott alanyfogalom kifejezésére szolgál, s előfordúl minden fajú igékkel, a ben- és magáraható igék szenvedő idomán kívül, p. o. *hevonen vetä* a ló húz; *aasi kantaa* a szamár hord (terhet); *lapsi on pahasti kättyäinnyt* a gyermek rosszúl viselte magát; *pahantekiüt rangaistiin* a gonoszok (roszattevők) megbüntették.

Jegyzet. A benható igéket illetőleg megjegyezzük, hogy azok néha maguk mellé egy rokon szót vehetnek tárgyul minthogy részben ezek is áthatók, p. o. *itki pitkän itkun hös-
szü* sírást síra. Ez esetben lehet a nevező is ige szenvedőjének alanya, p. o. *itkii iskettiin*.

b) A határozatlan pedig a részletes s határozatlan alanyfogalmat fejezi ki, s előfordúl a ben- és magáraható igék eselekvő, s az átható és benható igék szenvedő idomával, p. o. *ihmisiä kulkee maantiellä* emberek járnak az országúton; *vettä on vetäinnyt veneesen* víz szivárgodott a hajóba; *lintuja laskiikse puu¹un* madarak szálltak a fára; *maantieltä kuljetaan*

az országút járati (wird befahren); *lasta opetettiin* a gyermek taníttaték.

176. Az alany a szuómiban nem jelöltetik meg :

a) Midőn az személynévmás (kivevén a 174. 2-ik Jegyzetben érintett esetet), p. o. *yöllä nukumme, päivät valoomme*, éjjel alusunk, nappal ébren vagyunk; *antakaamme isille* adjuk az apósnak.

b) Midőn a mondat alanya meghatározva nincsen, mely esetben a svéd „det, man“, a német „man“ szócskával él, a magyar pedig az igét közönségösen a többes számú harmadik személybe teszi (mondják, beszélük), vagy „az ember“ szót vonja a mondatba, p. o. *huomenna tullaan, koska vaan mentäen* = holnap jönnek; de mikor mennek el (svéd: i mor-gon kommer man, men när monne man går, ném. morgen kommt man, aber wann wird man gehen); *ehtoollo risuitaan aamulla puettaitaan vaatteisin* estve levetközik, reggel felöltözik az ember.

c) A *pitää, tyyty, tulee* kell, szükség (oportet, necesse est); *sopii* illik (decet, convenit); *käskää, kelpaa* alkalmas, hasznos (utile est); *auttaa* ér, használ (refert); *tarvitsee* szükség (opus est, necesse est) igényél, melyek ez értelemmel csak a cselekvő idom egyes harmadik személyében fordulnak elő, s különösen személytelen igényeknek neveztetnek, p. o. *minun pitää tehdä, minun tyytyi tehdä*, meg kell tennem (oportet facere); *meidän tuli näyttää*, látnom kelle; *isän sopii valittaa*, az apósnak illik (szabad) panaszkodnia; *hänen ei autunut ikeä*, nem használ sírnia; *ei nuorten tarvitse aikailla*, a fiataloknak nem szükség időzni.

d) Némely az egyes számú harmadik számú személyben álló átható igényél, midőn saját alany nem fordul elő, s csak valamely tárgyra való hatás fejeztetik ki, mely mindig határozatlan (ezért áll a határozatlanban), s mely esetben a német nyelv is sok átható igét személytelenül használ (es frieret, es hagelt, es schneiet), p. o. *minua naurattaa* megnevettet, *minua janottaa* szomjazom (es dürstet mich); *minua unettaa* álmosodom (az álom bánt); *minua syljettää, oksettaa*, pöködtet, okádodom (es bringt mich zum speien); *jo sataa, satelee* már esik (es regnet schon); *tuiskuu* havazik; *päätti porottaa* fej

fáj; *minua hirvittää*, *kammoittaa* borzadok (es schaudert mich); *itkettää* megrikat (es bringt mich zum Weinen); *minua kusettaa* hugyozhatnám (urgeor ad mingendum); *huolettaa* aggódom (es kümmert mich) stb.

60. §. B) Mondomány.

177. A mondomány mindenha igefogalommal jár, s kifejeztetik :

a) Ige által, s ekkor a mondomány zártnak neveztetik, p. o. *ukko nauraa* az öreg nevet; *seppä takonee* a kovács bár kalapácsoljon.

b) Az *olen* vagyok és *lienen* lesznek segédigék által, összeköttetésben dolog-, tulajdonság-, szám-névszókkal, névmásokkal, vagy igés nevekkal, s ekkor a mondomány nyíltnak, a segédige pedig kötigének (füzeléknek = copula) mondatik, p. o. *Aleksanteri oli keisari*, Sándor cár vala; *sairas liene heikko*, a beteg erőtlen lesz (elerőtlenedik); *isäntä on ensimmäinen talossa*, a gazda az első a házban; *mitkä lienevät nuot*, mik lesznek azok? *viisas on sanova*, a bölcs mondja (der Weise ist sagend); *lumi on valaisnut*, a hó elolvadt (nix est soluta).

1. *Jegyzet.* A finn segédige füzeléktulajdonságán kívül bir : α) e jelentéssel is : létezik (van), existit (est); β) sőt, mint a magyar létige a személy tulajdonító esetével, van ezen értelme is : habeo (van nekem = est mihi), mely esetben a szuómik veszteglőbe teszik a személyt, p. o. *minulla on rahaa* nekem van pénzem; *meillä on Jumala*, *joka auttaa* van (nekünk) Isten, ki segít; γ) tesz néha annyit is, mint találtatik (*löytyy* = löletik saj. lelődik), s ekkor a határozatlan esetben álló alany mellett is egyes számba tétetik, p. o. *niitäkin on taloja*, *joissa emennät hallitsevat*, vannak (találtatnak) oly házak is, melyekben a háziasszony parancsol (kormányoz); *minulla on hyviä hevoisia*, vannak (nekem) jó lovaik, azaz : lovaik között találtatnak jók.

2. *Jegyzet.* A kötige néha el is hagyatik, főleg általános mondatokban s példabeszédekben, p. o. *kerran juolu vuoteensa* egyszer (van) karácson az évben; *mikä nyt, koska niin*

mellestetaan mi (van) most, hogy úgy háborognak? — de ez, mint látszik, nem azon eset, melyben a magyar a „van, vannak” kötigét kihagyja, ki kell hagynia.

61. §. C) A mondat alkatrészeinek egymáshozí viszonya.

178. A mondomány az alanynyal, midőn ez a nevezőben áll, személyben és számban megegyeztetik, p. o. *püivti laskee* a nap alkonyodik; *tähdet ovat kirkkaat* a csillagok tündöklők; de ha az alany a többes határozatlanban áll, a mondomány egyes számba tétetik, p. o. *ihmisiä tulee* emberek jönnek; *lapsia on kuollut* gyermekek meghaltak.

Jegyzet. Közbeszéd- és költészetben az első esetben is áll többes számú alany után egyes számú harmad személyben az igemondomány, p. o. *miehet meni* (nem : *menivät*) az emberek menének; *koirat haukkuu* (nem : *haukkuvat*) a kutya ugatnak.

179. Ha a segédigével összeköttetésben álló névszó a mondomány (177. b.), ez a nevezőbe, határozatlanba vagy állapoti esethe tétetik, s első esetben : *a*) teljesen egyez az alanynyal, p. o. *rauta on kova* a vas kemény; *kyrves on tylstä* a fejsze tompa; *b*) a másodikban az alany határozatlanul viszonylik a mondománynyal, p. o. *rauta on kovaa* a vas kemény (nemből való); *pöytä on leppäi* az asztal egerfa (egerfából való); *nuot eivät ole miehiä* azok nem emberek; *c*) a harmadikban végre a mondomány folytonos minőség (tartós állapot) értelmének kifejezésével vonatkozik az alanyra, p. o. *minä olen papina* én pap (papul) vagyok; *Matti on ollut sotamiehenä* Mátyás katona volt.

180. Többb, az egyes nevezőben álló alany többesbe kívánja maga után a mondományt, p. o. *isä, ja äiti tulevat* az atya és anya jönnek; *kauppa, ja merikulku ovat myös suomalaisille tutut elämä keinot. Laulu soitanto ja arvottelemisen ovat heille mieleiset aja-vietteet* (lyhy hist. 3. l.), a kereskedés és tengeri hajózás a szuómiknak is ismert életmódok. Az ének, zene és talányok föladása és megfejtése nekik kedves mulatságuk (időtöltés).

Jegyzet. Csak a közbeszéd és költészetben áll néha több alany után is egyes számban a mondomány, p. o. *isä, ja äiti tulee* az atya és anya jö.

181. Ha a nevezőben álló, több külön személyű alanyhoz ugyanazon mondomány tartozik, cz a többes számú jelesebb személyhöz (az első jelesebb a másodiknál, ez a harmadiknál) igazíttatik, p. o. *minä, ja sinä tulimme* én és te jövének; *sinä, ja hän tulitte* te és ő jövétek; *sinä, ja veljesi ette ole enään nuoret* te és bátyád nem vagytok többé fiatalok. (Épen úgy, mint a magyarban).

68. §. *A mondomány viszonya az alanghoz, a cselekvés neme, módja s ideje szerint kifejezve.*

182. Mint megjegyzők (177), a mondomány mindenhá igefogalommal jár. Már, minthogy az alany cselekvése nem-, mód- és időbeli viszonyok szerint kifejezve találtatik, innét a mondománynak az alanyhoz nem-, mód- és idő szerinti viszonyát is szükség szemügyre venni.

I.

A m o n d o m á n y n e m e.

183. A finn ige neveit, fajait megérintvén (136.) mondók, hogy az átható, benható, magáraható; melyek közzül mindenik ismét cselekvő vagy szenvedő. Ehhöz képest a mondomány hatféle lehet.

1. a) Átható-cselekvő (transitivum activum), midőn a cselekvés az alanyrul áthat valamely tárgyra, p. o. *kauppiat ostavat talonpojan tavarat* a kereskedők megveszik a pór portékáját.

b) Átható-szenvedő (transitivum passivum) kétféle jelentéssel:

α) Tisztán szenvedő jelentéssel, a foglaló-, föltételes-, ohajtó- s parancsoló módokban, személyragozva p. o. *opetet-takoon* hogy ő taníttassék; *hevoset vietenevät pelolle* a lovak a mezőre vezettessenek.

β) Személytelenül, a jelentő módban, midőn az alany

meghatározva ninosen (mikor a német „man“ szócskával él), p. o. *leipä syödään* kenyeret esznek v. eszik az ember (man isst Brod); *otettiin* ezt vették (man nahm dieses).

2. a) Benható-cselekvő (intransitivum activum), midőn a cselekvés nem hat ki külső tárgyra; p. o. *kylän nuoriso ei tule tänne* a falu fiatalsága nem jön ide; *mene metsään* menj az erdőre.

b) Benható-szenvedő (intransitivum passivum) személytelen jelentéssel, p. o. *eilän tultiin kotiin, ja huomenna lähdetään* tegnap jövének haza, s ma elutaznak (man kam — man wird abreisen); *menteköön pois* elmennének (man möchte fort gehen).

3. a) Magáraható cselekvő (reflexivum activum), mely jelenti, hogy az alany cselekvése visszahat (visszatér) magára az alanyra, p. o. *kaikki kätkeivät* mind elrejtőzködnek (mind elrejtik magukat); *tytöt kokouivat leikkiä laskemaan* a lányok összegyűltek (versammelten sich) játszani; *poikka pistiä kse piiloon* a fiu elrejtőzködék (versteckte sich); *asia perustainne totuudella* az ügynek alapulnia kell (muss sich gründen) igazságon.

b) Magáraható szenvedő (reflexivum passivum) személytelen jelentéssel, p. o. *rauhassa varustaitaan, sodassa luottaitaan varustuksiin* béke idején fegyverközik az ember (rüstet man sich), háború idején a fegyverközésben bízik az ember (verlasst man sich auf).

II. A m o n d o m á n y m ó d j a.

184. Az igefogalommal járó mondomány cselekvést fejez ki. Az emberi cselekvények továbbá mint munkásság vagy mint akarat tűnnek fel, s mindenik önkényes (tetszés szerinti) vagy önkénytől függő lehet. Az akarat csupán belső levén, az önkény is csak belső; de a munkásság mind külső, mind belső lehet, t. i. a mint annak megvalósítása másutl, vagy magától a cselekvő alanytul ered. Mindezen árnyéklatok jelölésére a szuómi nyelv saját módokkal bír (139.), melyek képezvék:

- 1) az önkénytől független munkásság kifejezésére = a *jelentő*;
- 2) a belső önkénytől függő munkásság kifejezésére = a *foglaló*;
- 3) a külső önkénytől függő munkásság kifejezésére = a *föltételes*;
- 4) az önkénytől függő akarat jelölésére = az *ohajtó*;
- 5) az önkénytől független akarat jelölésére = a *parancsoló* — módok.

185. Az első három mód egymástul az által különbözik, hogy: *a)* a jelentő mód a cselekvést, mint az önkénytől független munkásságot fejez ki, vagyis a mint az valójában van és létezik; *b)* a foglaló mód a cselekvést jelöli, melynek megvalósítása belső önkénytől, vagyis magától az alanytól függ, mely munkásságában külső akadálytól nem gátoltatik; *c)* a feltételező a cselekvést, mint külső önkényen nyugvót, fejezi ki, miszerint az a külső (alanyon kívüli) önkényt föltételezi, s ezért neveztetik föltételezőnek.

A két utolsó (ohajtó és parancsoló) mód csupa akaratot fejez ki; az ohajtó ugyan az önkénytől független akaratot (ohajt, vágyat), a parancsoló pedig az önkénytől függőt (parancsol), p. o. *sano'os* mondanád (ohajtó); *sano* mondd (parancsoló mód).

Jegyzet. A módidomok közé számíttatnak (139, II. f. g.) a finn ige névi módjai is (a dolog- és tulajdonságnévi módok); de ezek nem tartoznak ide, hol a mondományról van szó, melyhez csak a személyes módok alkalmaztathatók.

III. A mondomány ideje.

186. Az időnek három fokozata van: jelen, múlt és jövő; de a cselekvényt azon viszonyban tekintve, melyben az az időfokozathoz gondoltatik, lehet tartó, bevégezett, vagy végezendő, mit a nyelvek többé kevesbé szinte meg szoktak jelölni.

A finn nyelv jelesül az időbeli fogalom-jelöléseket úgy terjeszti elő, hogy a cselekvénynek időbeli viszonyát is élő-

sen kifejezi, miben a magyarral szinte találkozik. (l. a Magy. Nyelvészet I. füz. 76. l.).

A finn igének idői (140).

1. A tartó cselekvények kifejezésére :

a) A jelen idő, mely szinte mint a magyarban, egyszersmind kifejezi :

b) a tartó jövőt (futurum durans), p. o. *isä tulee* az apa jön (most vagy utóbb).

c) A történeti vagy elbeszélési idő, mely a multban történt cselekvényt úgy beszél el, mint jelent.

2. A végzett cselekvények jelölésére szolgál :

a) a végzett jelen idő ; bevégeztséget fejez ki, melynek hatása még tart a jelenben (v. ö. magyar *szoktam* mult igeidomot, mely a jelen idő értelmével jár), p. o. *on sanonut* szóltam. Kifejezi ez egyszersmind

b) a végzett jövőt (futurum exactum), vagyis azon jövőt, mely a mult mozzanatára vonatkozik ;

c) végzett mult, mely teljes bevégeztséget fejez ki a jelen idő előtt, tehát a multban.

Jegyzet. Ezen idő csak a jelentő módon fordulhat elő, a többi módok értelményöknél fogva csupán csak a jelen- és jövő időbeli viszonyokat jelölhetvén meg.

3. A végzendő cselekvényeket a körülírt idők fejezik ki, jelesül :

a) a körülírt jelen (praesens periphrasticum) végzendő cselekvényeket a jelenben, s egyszersmind

b) a jövőben (futurum periphrasticum), p. o. *on sanova* = vagyok szóló, azaz : szólok, szólándok ;

c) A körülírt mult (praeteritum periphrasticum) végzendő cselekvényeket a multban, p. o. *olin sanova* = valék szóló, szólándottam.

Jegyzet. A szenvedő igék időfokozatainak kifejezésére a mintákon fölhozott megfelelő módidomok használtatnak.

MÁSODIK SZAKASZ.

Toldott mondatok.

63. §. *A mondat megtoldásának módja.*

187. A mondatok ritkán szigorúak; többnyire azokban az alany, vagy mondomány, vagy monnó más szókkal megtoldva találattik.

A mondat megtoldása (bővítése, kiszélesítése = *sana-kon kasvuinen*) főleg háromféleképp eszközöltetik:

I. Tárgyszók által, p. o. *ruhtinas varustaa linnaan* a fejedelem fölszeröli a várt.

II. Tulajdonítvány- (attributiv) szók által, p. o. *vanha ruhtinas varustaa* az öreg fejedelem fölszeröli.

III. Igemellékszók által, p. o. *ruhtinas varustau take-vasti* a fejedelem hatalmasan fölszeröli.

ELSŐ FEJEZET.

64. §. *A mondat megtoldása tárgyszók által.*

188. A tárgyszó mindig a mondományhoz vezet, s háromféleképp jelöltetik meg a szuómiban.

A) Viszonyragok által.

B) Viszonyragok által összeköttetésben viszonzószókkal.

C) Az igék névimódjai által.

A mondatnak tárgyi kiképeztetése által nagy gazdagságot fejt ki a szuómi nyelv, különösen a viszonyítók és az ige névi módjainak nagy bősége által. E gazdagság épen abban látszik állani, hogy több e tárgyi kifejezésmódok között egyformán, s szintűgy mindenik ezen módok között ugyan azon mondatban is előfordúlhat, p. o. *kelpo mies taitaa toimellansa tehdä vähätkin neuvot hyväksensä* az ügyes ember okossága által a csekély tanácsot is javára tudja tenni (fordi-

tani). E mondatban minden tárgyszó összeköttetésben áll a *taitaa* tudja mondománynyal; közelebbről ugyan a *toimellansa* okosságával (mely magában foglalja a *nsa* = é birtoki ragot) és a *tehdä* tenni (melyhez ismét fűződik a *neuvot* tanács, ehhez a tulajdonítványszó *vähät* csekély, s ennek meghatározása *kin* = is), távolabbról pedig a *hyväksensä* javára. — szókkal.

A) A tárgyszó megjelölése viszonyragok által.

189. A viszonyragok általános érteményöknél fogva öt külön osztályba sorozódnak, melyek közül mindenik három viszonyragot foglal magában.

65. §.

I. O s z t á l y.

190. Ide tartoznak a nevező, határozatlan és birtoki, melyek, mivel az alanyon kívül a tárgy s egyéb tér és időbeli viszonyok kifejezésére is használatnak, ezért mindenek előtt, s külön, a tárgy- és időbeli viszonyok kifejezésének módjáról szólunk.

a) A tárgyi viszony kifejezésének módja.

191. Finnben is a tárgy (kohtalo) határozott (= teljes = täysinäinen kohtalo), vagy határozatlan (= részletes = osannainen kohtalo) lehet. Amaz nevező vagy birtokival, emez mindig határozatlannal fejeztetik ki, p. o. *syökömmä leipä* (nevező) = együk meg (ezt) a kenyeret (fr. mangeons le pain); *syön leivän* (birtoki) = eszem (ezt) a kenyeret (fr. je mange le pain); *syön leipää* (határozatlan) = eszem kenyeret (fr. je mange du pain).

Jegyzet. E szabály csak az egyes szám mondott eseteire illik. A többes szám nevező, birtoki és határozatlan esetei nem állnak ezen kategóriában, mert a többes birtoki soha sem használatik tárgyi viszony kifejezésére, hanem helyette a nevező tétetik, miszerint ez a határozott tárgy jelentésével megfelel az egyes nevezőnek és birtokinak; de a többes ha-

tározatlan ugyanazon viszonyt jelöli, melyet az egyes, tehát az egészre nézve részeket, p. o. *näki tuloja* házakat (több házat) láta. Többire a határozatlanra nézve is megjegyezzük, hogy ez számnévvel csak az egyesben állhat, miszerint ha a többes határozatlan tárgy mellé számnév kerül, mi által a többség már megjelöltetik, a tárgy azonnal visszatér az egyes határozatlanba, p. o. *näki monta (sata) taloa* láta sok (száz) házat.

192. Különösen a) a nevező használtatik :

α) Az egyesben, állítólagos mondománynyal, de csak akkor, ha az az ohajtó- és parancsoló módok első vagy második személyében áll, p. o. *syököömme leipü* egyik meg (ezt) a kenyeret; *vieküätte hevonen kotiin* vezessétek haza (ezt) a lovat.

β) Midőn a határozott szám sarkszámokkal (*yksi, kaksi* — *sata* — *kaikki* = egy, kettő — száz — mind) van kifejezve, p. o. *jätit hänelle kaksi* kettőt hagyta neki; *valitsee joukustu viisi* a seregből ötöt választ; *ostaa satu* százat vesz; *otti kaikki* mind megkapta.

γ) A többesben minden állítólagos mondománynyal, p. o. *tuovat kirjat* hozzák a leveleket; *löi viholliset* megveré az ellenséget (die Feinde); *kävi kammarihin, puki siellä parahimmat vaatteet* mene a kamrába, s ott felölté a legjobbak ruhát (Kleider); I. Kanteletar I. k. XII. l.

δ) Minden egyéb esetekben a meghatározott tárgy birtokiba tétetik, p. o. *ostaisin hevosen* megvenném a lovat; *otti kultasen satulan, satuloitsi valkian ruunansa* vevé az arany nyerget, s fölnyergelé a fehér mént (Kanteletar I. k. XIII. l.); *lakossa tuolla kun kävelin tämmin sormuksen löysin mä* a mint ott a völgyben járdalék, e gyűrűt lőttem én (u. o. IX. l.).

ε) A határozatlan a mondott esetben állító és tagadólagos mondománynyal egyaránt használtatik, p. o. *toivo ilahut-taa onnetomia* szerencsétleneket vigasztal a remény; *mies pinosi puita* az ember fát rak; *palvelia hakkaa halkoja* a szolga fát (hasábokat) vág; *hepo veti rekiä* a ló szánnyat húz; *hüitti Pohjola pittävi, salajoukko juominkia Pohjola* (Észak-hon, Észak) menyegzőt tart, a titkos sereg dőzsnapot (Kalevala 26. runo 14, 15 v.). *Helsingissä oleva seura on paljon*

hyödyttänyt suomen kieltä, kirjallisuutta, ja historiaa : a Helsingforsban létező (tudós) társaság nagyon gyarapítja a szuómi nyelvet, irodalmat, és történelmet (lyhy historia 45. l.); *eivät löyteneet tuluksia* : nem löltek tűzszerszámot; *älä vihaa veljetis* : ne gyüldölđ felebarátodat; *tuomari alküün ot-taka lahjoja* : a bíró ne vegyen el ajándékokat; *emme istuta perunoita* : mi nem ültetünk burgonyát.

1. *Jegyzet.* Némely igék mellett két határozatlan tárgy-szó (egy személyt, egy dolgot, vagy dolgot és időt jelentő) áll a mondatban, p. o. *laiskuus opettaa ihmisiä pahoja tapoja* : a lustaság rossz erkölcsökre tanítja az embereket (lehret die Menschen böse Sitten, docet homines malos mores).

2. *Jegyzet.* Tagadó mondomány után nyomosítás végett gyakran a *kaan, küün* hátrasimuló szócska (168.) a tárgyszóhoz toldva találtatik, p. o. *ei antanut pisarakaan* : nem adott egy cöppet sem; — kérdő mondatokban a tárgyszóhoz *-kaan -küün* járulván, hasonló az állítólagos mondatbeli tárgyhöz, p. o. *saitko palveluksessa takkiakaan* : kaptál-e szolgálatodban öltönyt is?

193. Magátul értetik, hogy midőn tárgyesetről szólunk, a mondománynak átható igének kell lennie. Némely igékben ezen tárgyrahatás, az ige alapértelménél fogva, egésze, határozottra vitetik, minő például a *tappaa* = agyonütni, ölni ige; ellenben másoknak alapértelme kizárólag részletesre vonatkozik, minők azon igék, melyek be nem végzett cselekvést jelentenek, melyekkel tehát a tárgy egésznek, határozottnak egy pillanatra sem gondoltathatik, p. o. *pelkkää Jumalata* Istent féli; *kamoksui, katui syntiä* megútálá, megbánta a bünöket stb. Ide tartoznak azon igék is, melyek főleg indulatokat, érzelmeket jelentenek, minők : *rukasta* szeretni; *vihata* haragudni; *hyväillä* gegyélni (liebkesen); *vainota* üldözni; *toivoa* remélni; *isota* éhezni; *janota* szomjazni; *kiittää* dicsérni, hálálni; *surkutella* sajnálni; *panetella* gyalázni; *uneta* álmosodni stb. (176. d.); p. o. *minä rakastan to-tuutta* én igazságot szeretek; *minua isottaa, janottaa, unet-taa*, éhezem, szomjazom, álmosodom.

Némely, különben benhatóknak látszó igék mellett is állhat a tárgyszó birtoki esetben, p. o. *makasi lapsen henget-*

tömtiksi lefekteté (elaltatá) a gyermeket örökre (saj. lélekte-lenné); *juoksee pitkän matkan* befut hosszú útát; *kulkenee tilmän matkan* járja ezen útát (úton): — de ezek tagadólag használtatván, a tárgyat határozatlanba kívánják, p. o. *ei maannut lasta, ei kulkenee matkaa* stb.

Vannak végre a finnben is, szinte mint a magyarban, benható igék, melyek átható képző nélkül átható értelemmel járnak (v. ö. m. jár, járja a táncot), s utánuk a tárgyszó határozatlanba tétetik, p. o. *huuta tulta* tüzet kiált; *häpiää tekojansa* szégyenli tetteit; *samoan kangasta* sebesen bejárók hornokdombot, mezőt; *lentää maita* (röpülve) bejár orszá-gokat stb.

Főnebb mondók, hogy, midőn tárgyesetről szólunk, a mondománynak átható igének kell lennie; ez némely szólás-módokban alattomban értetik, p. o. *hyvä huomenta* jó reggelt, *hyvä ehtoota (iltaa)* jó estét, *hyvä yöitä* jó éjt (éjszakát) stb., melyekben a *Jumala antukoon* = adjon Isten, épen úgy ér-tetik, mint a magyarban, s vele a mondat az által, ki a kö-szöntést fogadja, ki is egészíttethetik.

b) *Az időviszony kifejezésének módja nevező-, határozatlan- s birtoki esetekkel.*

194. Nevező, határozatlan vagy birtoki esetben tétetik az időt jelentő szó e kérdésre: *kuinka kauvan* meddig? mi az időnek bizonyos határok közötti folyására vonatkozik, p. o. *karhu lepää talvet* (nevező); *karhu lepää talven* (birtoki), a medve télen (egész télen át) alszik (saj. nyugszik); *ei karha lepää kesää* (határozatlan) a medve nyáron (nyár kezdetétől annak végeig) nem aluszik; *valvoo kaiket yöt* (nevező) vi-raszt egész (éjen át) éjjel; *istui tiiman liikkumatta* (birtoki) egy óra folyásiglan mozdulatlanul ült; *sinä olit oma kultani, olit monta vuotta* (határozatlan) te valál az én kedvesem, va-lál sok éviglen (Kanteletar I. k. XXVII. lap).

- c) A nevező, határozatlan s birtoki esetek használata egyéb viszonyok kifejezésére.

195. A nevező (94. 1.) használtatik :

a) Szóltások s felkiáltásoknál, p. o. *kuule, isä!* = halld atyus! *totelkaatte lapset!* *vanhempianne* = engedelmeskedjetek, gyermekek! a ti öregebbjeiteknek; *voi, veikonen!* *minkä sinua viessään* = ó barátom! mire csábítanak tégedet.

b) Sajátságos ilyen szólásmódokban: *ukko nukkui lakki päässä, kädet ristissä, jalat vedessä* = az öreg aluszik, kalappal fejében, kezei keresztben, lábai vízben; *seiso kädet kopehissa* = áll, kezei oldalt (lógván); *tyttö istuu penikka sylissä* = a lányka ül, ebecske ölében.

Jegyzet. Ily mondatokban nincs szerves összefüggés, s az általános nevező az alanyhoz csak mint egy mellékkörülmény toldatik.

196. A határozatlan (osanto 94. 2.) általán részletekre (osat) vonatkozik, ezért használtatik, midőn a dologról azt akarjuk kifejezni, hogy az valaminek része, mi különösen mennyiséget, hasonlítást stb. jelentő szókkal történik. Különösen használtatik :

a) Alanyúl határozatlan kérdések s feleletekben, p. o. *kettä siellä on? talonpoikkia* = ki van ott? parasztok.

b) Mértékek (mélység, hossz, nagyság, magasság stb.) kitételeiben, p. o. *kappa maltaita* : egy köből maláta; *tynnyri suoloja* : egy tonna só; *joukko ihmisiä* : egy sereg ember; *leiviskä voita* : egy font vaj, (*naula kaloja, jauhoja, leipää* : egy font hal, liszt, kenyér); *lääjä omenia (kiviä)* egy rakás (halom) alma (kő); *kynnyrön kangasta (palttinata)* egy rőf vászon (gyolcs); *syli puuta* : egy öl fa; — mennyiséget kifejező tulajdonságnevekkel : *paljo ihmisiä, vähä viisaita* : sok ember, kevés bölc; *he ovat täynnäns makiata viina* : ők tele vannak édes borral; *syliä korkea* : ölnyi magas; *kämmenillä leveä* : arasnyi széles; — terjedtséget kifejező tulajdonságnevekkel : *tuuma paksu lauta* : egy hüvelknyi széles deszka; *tynnyrin alaa avara peltö* : egy tonna alá való föld; p. o. *lääjä omenia makaa maassa* : egy rakás alma fekszik a földön; *toi kynnyrön kangasta* : egy rőf vásznat hozott; *Jyväskylän alana*

on 98 tynnyrin alaa, ja ttua 143 kartanon alaan, Jyväskylä (falu) területe 98 tonna alá való, fölosztva 143 udvarhelyre (Maantiede).

Jegyzet. A sarkszámnevek is (kivevén az *yksi* egy-et) a *päri* pár szóval együtt, midőn ezek nevezőben állnak, ezen szabály szerint egyes határozatlanlannal szerkesztetnek: *kuksi miesiä, herrat, ruhtinasta*: két ember, úr, fejedelem; *kolme, seitsemä, tuhann. hevosta*: három, hét, ezer ló; *montako teiä on? kusi henkeä*: hányan vagytok? hatan (saj. hat lélek); *neljä vaimoa*: négy nő; *sata talonpoika*: száz paraszt. Szinte így a *puoli* fél, *kolmannes* egyharmad, *neljännes* negyed stb. osztó számok: *puoli nautua* fél font; *kolmanneksen peltua* egyharmad szántóföld, p. o. *kolme hevosta on tallissa* három ló van az istállóban; *oleskeli kaupungissa viisi päivää* öt nap tartózkodék a városban; *antoi puolen nautua* fél fontot adott.

A számnevek egyes határozatlanlannal szerkesztetnek, midőn a mondatban alany, vagy tárgyképen állnak. Megjegyzésre méltó e mellett, hogy a *päri* pár, *kaksi* kettő, *neljä* négy, *viisi* öt, *kusi* hat, *seitsemän* hét, *kahdeksan* nyolc, *yhdeksän* kilenc, *kymmennen* tíz, *sata* száz, *tuhannen* ezer, akár alany, akár tárgyképen állnak, ugyanazon idomban jelennek meg, mégis úgy, hogy a hat első, és a *sata* száz inkább a nevező, a többi inkább a birtoki idom ragával fordul elő.

Többire a sarkszámnev is, mely a mondott esetben nevezőben áll, határozatlanba tétetik, ha azt az ige megelőzi, és tagadó mondatokban, p. o. *hän vaati viittä miestä* ő öt embert kívánt; *ei siellä ollut yhtäkän henkeä* ott egy lélek sem volt.

2. *Jegy-et.* E szabályok szerint történik a számlálás végett összetett számnevek képzése is (116.).

c) Hasonlításokban határozatlanba tétetik: a) a mennyiséget vagy különbséget kifejező szó, p. o. *sieltä saat kappau enemmän*: te abból egy köböllel többet kapsz; *tämä tie on kolmea viistä lyhyempi*: ezen út három versttel rövidebb; *aljoa paremmin, ikemmin, kauniimmin*: sokkal jobb, hosszabb, szebb; *pienempi Jumalaa, suurempi kuningasta*: kisebb Istennél, nagyobb a királynál (Arvoituksia).

Jegyzet. Ha számnév által fejeztetik ki a mennyiség, különbség, állhat ez nevezőben is, p. o. *tämä tie on kolme viirstaa lyhyempi* : ezen út három versttel rövidebb.

β) A tárgyszó, melyhez a hasonlítás tétetik, p. o. *minä nousen sinua ylemmeksi* : én magasabbra hágok (emelkedem) náladnál; *kettu on koiraa vikkelampi* : a róka sebesebb a kutyánál; *vieras antoi lapselle omenia sokuria makiamman* : az idegen almát adott a gyermeknek, cukornál édesebbet; *oamu on iltaa viisampi* : a reggel (reggeli idő) bölcsebb az estnél (Sanalasku); *sie olet nuorempi minua* : te ifjabb vagy náladnál; *hyvä nimi on parempi suurta rikkauta* : a jó hírnév jobb nagy gazdagságnál (Sanalasku).

1. *Jegyzet.* Ha a hasonlítás két cselekvés (ige) közt tétetik, a *kun*, *kuin* = mint vonatik a mondatba, p. o. *minä kasvan pidämmäksi, kun sinä* : én nagyobbra nőlek mint te (nősz). A *kun*, *kuin* használtatik akkor is, ha a határozatlan eset által kétértelműség támadna, p. o. *kunniallisempua miestä, kun tämä on, en ole nähnyt* : becsületesebb embert, mint ez, nem láttam; mert a „*tätä kunniallisempaa miestä en ole nähnyt*“ szerkezetű mondat inkább ezt jelenti : e becsületesebb embert nem láttam.

2. *Jegyzet.* Az *yksi* egy sarkszámnév határozatlanban (yhtä) teszen annyit is, mint : egyaránt, egyformán, szintén (ném. gleich), p. o. *nämät pojat ovat yhtä suuret* : e fiak egyaránt (mind) nagyok; *yhtä kaikki* : mind egy; *yhtä hyvin* szinte jól (aeque bene); *yhtä on, jos menet, taikka olet menettä* : mindegy ha mégy, vagy nem mégy. — A *kaksi* kettő határozatlanban (*kahta*) bizonytalanság, közönyösség értelmével is jár, p. o. *kahtako minä nülle teen* : mit csinálok én amazokkal?

3. *Jegyzet.* A *täysi* teli, teljes, tökéletes tulajdonságnév nevező, birtoki, állapotú esetekben határozatlan esettel szerkesztetik, p. o. *vettä on vettä täysi v. täynnä* : a csolnak teli van vízzel; *laivat tuovat täytänsä suolajaa* : a hajók (teli levén sóval) sót hoznak; *he ovat täynnäs makiata viia* : ők teli vannak édes borral.

4. *Jegyzet.* Következő szók mellett : *samalla* ugyanazzal, *tällä* ezzel, *yhdellä* ugyanazzal, *toisella* mással; az *aika*

idő, *kerta, erä* = szor, ször, szer (vices) szók szinte határozatlanban állnak, p. o. *samalla aikaa* : ugyanakkor (azon időben); *yhdellä kertaa, erää* : egyszer, egy ízben; de állnak e szók velök ugyanazon esetben is, p. o. *samalla ajalla* : ugyanakkor.

5. *Jegyzet.* A *sataa*, esik, személytelen ige határozatlanul így szerkesztve fordul elő: *sataa vettä* : eső (víz) esik; *sataa lunta, jäätä* : hó, jég esik; *sataa suuria pisarita* : nagy cseppek esnek.

d) Végre használtatik a határozatlan fölkiáltásokban is indulatszókkal: *voi osaa onnetonta* : ó szerencsétlen sors! *Ai sydäntäni* : jaj szívem! *hyi sinua szégyeld magad!* *voi minua vaivasta* : ó én nyomorúlt! *o sitä ihmettä* : ó minő csuda! stb.

197. A birtoki használtatik :

a) Ha két dolognév (mint bíró és birt dolog) elválaszthatlan viszonyban állnak egymással, p. o. *Jumala on kuningasten kuningas, ja herrain herra* : az Isten a királyok királya, az urak ura. *Jumalan pelko on viisauden alka* : az Isten félelme a bölcsesség kezdete; *köyhän rukous* : a koldus imádsága; *sairaan valitus* : a beteg panasza; *talon isäntä, herra* : a ház gazdája, ura stb.

1. *Jegyzet.* Mint a felhozott példákbul kitetszik, a szuómiban a sajátítás épen úgy történik, mint a magyarban, de ott a birtoknév nem kap harmad személyi ragot: *Jumalan pelko* saj. am. Istené félelem.

2. *Jegyzet.* A birt dolog kétféleképp tartozhatik a birtokoshoz, t. i. úgy mint alanyhoz, s úgy mint tárgyhoz. Így ebben: *köyhän rukous* : a koldus imádsága a *köyhän* alany; ebben pedig: *isämaan rakkaus* : a hazának szeretete, az *isämaan* a tárgy, melyre a *rakkaus* (szeretet) irányoztatik. *Jumalan rakkaus* Isten szeretete: Istenben a szeretet alkotmányai iránt? vagy szeretet az alkotmányokban Isten iránt? Ez esetben a kétértelműséget viszonzyszók által kikerülhetni: *rakkaus Jumalata kohtaan* : szeretet Isten iránt.

3. *Jegyzet.* A szuómiban birtoknévmás (pronomen possessivum), mely egyéb nyelvek birtoknévmásainak megfelelően, nincsen; hanem e végre a ragnévmások használtaknak, p. o. *isäni* atyám (*minun isä* helyett; *isänne* atyátok (*teidän*

isá helyett). A személynévmás birtoki esete nem tétetik ki, hanemha a mondat értelmének kifejezésére a harmad személyi rag nem elégséges, p. o. *poika antoi veljillänsä rahansa* : a fiú adá bátyjának pénzét : saját, vagy bátyjának pénzét adá? *poika antoi veljillänsä hänen rahansa* : a fiú adá bátyjának az ő (bátyja) pénzét.

b) Birtokviszonyilag szerkesztetnek az országok, tartományok, városok, helységek, gyülekezetek, mezők, hegyek, erdők, völgyek, tavak, folyók, patakok tulajdonnevei is, épen úgy, mint a magyarban, de a köznévhöz a szuómiban a harmadik személyrag szinte nem kívántatik, p. o. *Turun kaupungi* Abo városa; *Karjalan maakunta* Karjala (Karélia) tartománya; *Läsän koski* Läsä pataka; *Muanselän vuori* Maanselka hegye; *Laatokan järvi* Ladoga tava; *Mulvolan kylä* Mulvola falva; *Venejän maa* Orosz- (oroszok) ország; *Inkerin maa* Inkermanland; *Kangasniemen seurakunta* Kangasniemi gyülekezete; *Tormion joki* Tormio folyó; *Vyöriin pitäjä* Vyöri fáramegye; *Uuden-maan lääni* Nyland megye; *Viiipurin lääni* Viborg megye; *Suomen lahti* szuómi öböl; *Savon linna* Savo vára stb.

c) Birtok esetbe kívánják a dolognevet a -nen végzettű némely tulajdonságnévszók is, p. o. *nyrkin kokoinen* ököl nagyságú (ökölnyi nagy); *sormen, sylen pituinen* : ujjnyi, öl-nyi hosszú; *minuin pituiseni* nagyságra nézve hozzám hasonló (akkora mint én); *karhun nahkanen turkki* medvebőr-ből való bunda; *syyn alanen* vád alatt levő (culpandus); *meren takainen* tenger mögötti; *vuoden vanha* (-ikäinen) egy éves; *yhden ikäinen* egykorú; *minun ikäiseni* velem egykorú (coaetaneus mei); *Kalevala niminen kirja* Kalevala nevű könyv; *varsi peukalon pituinen, terä kynnén korkeuinen* : nyele (a fejszének) hüvelknyi hosszú, éle köröm magasságú (Kalev. II. r. 124. és 125. vv.).

d) Birtoki esetbe tétetnek a számnevek is e kérdésre: hányszor (monen kerran?); *paloi toisen kerran* kétszer elégett; *yhden ainoan kerran* csak egyszer; *kolmannen kerran* háromszor.

66. §.

II. O s z t á l y.

198. Ide tartoznak a benhagyó, kiható, beható, melyek mind belviszonyt fejeznek ki; jelesül a benhagyó nyugvást, állapotást valaminek beljében; a kiható mozgulást valaminek beljéből; a beható mozgulást valaminek beljébe, p. o. *mies on huonessa* az ember a házban van; *tulee huonesta* jön a házbul; *menee huoneesen* a házba megy.

199. A benhagyó (94. 4.) használtatik :

a) A helyről, melyben valami áll, nyugszik, történik, p. o. *huonessa* házban; *talossa* majorban; *minä seisoin viheriüssä laksossa* én egy zöld völgyben állék (Kantel. 1. 17. l.); *asuu Turussa* Aboban (város) lakik; *olin kirkossa* a templomban valék; *ei vesi kassissa pysy, taito päässä tuhman miehen* : nem marad meg a víz a hálóban, a tudomány az ostoba ember fejében (*Sanalasku*); *istuu jalat vedessä* ül lábai vízben (levén); *lapsi istuu kirja kädessä* a gyermek ül könyv (könyvvél) kezében; *ei hyvä haiki suolassa pahenee* nem romlik el sóban a jó csuka.

b) Az időről, midőn időszakot (év, hó, hét, nap stb.) fejezünk ki, mely alatt v. közben (annak két határa közben) valami történni mondatik, p. o. *kutoo verkon viikossa* megköt egy hálót egy hét alatt (in einer Woche); *kylvävätt kauransa huhtikuussa* árpát april havában vetnek; *syövät kolmesti päivässä* háromszor esznek napjában (egy nap alatt); *eivät kylvä nisuja sateessa* nem vetnek buzát esőben (eső alatt).

c) Állapotokrul, p. o. *on elossa* életben van; *istuvat ilois pidoissa, häissä, ristiäisissä* = vígan vannak (ülnek) a vendégségben, menyegzőben, paszitában; *on hiessä* = izadságban van; *seisoo sateessa* az esőben áll; *on kühärässä, humalassa* kondor fejjel, részeg (saj. komlónedvtől okozott) állapotban van; *laiva on upoksissa* a hajó elmerülőben van; *sika on hyngitssä* a disznó görgésben van (görög); — átvitelesen : *on murheissä, suutuksissa, tainuksissa, horroksissa* gyászban, unalomban, ájulásban van.

Jegyzet. A tartást, maradást, lételt, élést jelentő igék,

e szabály szerint járnak benhagyóval, p. o. *mind pidän itseni Jumalassa* én tartom magamat Istenben (bízom benne); *sind olit pintynynt pahuudessa* te megrögzöttél a rosszban; *on korkiassu arjossa* nagy (magas) becsben van; *pidän kunniassa, salassa* becsületben, titokban tartom; *on Juomalan huolessa* Isten oltalmában van; *kiini riippu totuudessa* maradj az igazságban (ragaszkodjál hozzá erősen).

d) A tárgyul, melylyel valaki foglalkozik, e foglalkozás úgy adatván elő, mint a mely épen történik, p. o. *palkoliset ovat heinässä* a cselédek szénában (szénakaszálás, gyűjtés = takarásban). vannak; *karja on pellossa* a nyáj a szántóföldeken van (azokat lelegeli, cafolja, rontja); *olla kalassa* (kala hal) *karjassa, paimenessa, marjassa* (marja, bogyó, eper), *lehdessä* (lehti levél) hal-, nyáj-, őrzés-, eper-, levélben lenni, azaz : hallal, nyájjal, őrzéssel, eperrel, levéllel foglalkozni = halászni, nyájat őrizni, eprészni, levelet szedni stb.

e) A tárgyul, melyen valami, mint alapon, áll, nyugszik, p. o. *isturu hevosen selässä* a ló hátán ül; *isturu pöydessä* az asztalon (asztalra dűleszkedve) ül; *mitä on hullun mielessä sen on hullun kielessäki* a mi a bolondnak eszében, az a bolondnak nyelvén is (*Sanalasku*); *lakki on püässä, sukat jalassa, kintaat kädessä, sormus sormessa, huivi kaulassa* a kalap fejében (mint mi is ezt a fején helyett mondjuk), a harisnya lábán (lábában, fr. avoir les souliers dans les pieds), a gyűrű ujjában (ujján), a kendő nyakán van; *mekko on naulassa* az öltöny a szegen van; *lakki killun seinessä* a kalap a falon lóg; *kala nytkii on ongessa* a hal a horgon (megfogva) rángatódzik.

f) Személyekről és dolgokrul, melyekben valami tulajdonság, erő, képesség vagy efféle lenni mondatik, gyakran tagadó v. kétes értelemben, a képességet jelentő szó határozatlanba tétetvén, p. o. *nyt sinussa on miestä* most benned van férfiú, azaz : benned férfi erő, tulajdonság van (igazi férfi vagy); *seinessä on vahvuutta* a fal erős (a falban van erősség); *ei ole lapsessa laulajata* a gyermek nem tud (képtelen) énekelni (saj. nincs a gyermekben énekelni képesség); *ei minussa ole tämän työn tekiätä* nem tudom e dolgot megtenni.

g) Némely sajátos szólásmódokban, az *olen* vagyok

igével, p. o. *on ttiissü* tetűben van (tetves); *havassa* sebben (sebes); *mies on rahassa* az ember pénzben van (pénzes); *ruoka on rahassa* az étel pénzben van (drága) stb.; melyek a c) alatt említett esethez csatlakoznak. Sajátságos kifejezések még: *üksi on lukussa* az ajtó lakatban van (zárván); *korva on lukussa* a fül lakatban van (auris est clausa = siket); *hevonen on liekassa* a ló pányvában van (karóhoz kötve legel); *pääsin hengissü* életben (saj. lélekben) szabadultam meg; *käydään miehissü* megy emberekben = viritim (több ember együtt); *heinät ovat yhdessä* a széna együtt van.

Jegyzet. A beható helyett látszik állani e mondatban: *Keisari Nicolai runsaalla avulla tuli Helsingissä*: Miklós cár bő segítséggel jöve Helsingforsba (Lyhy Hist. 43. lap).

200. A kiható (94. 5.) használatik:

a) A helyről, melyből valami kimozdul, kimozdittatik, ered, p. o. *huonehesta* házból; *metsestä* erdőből; *kirkosta* templomból; *tuli saunasta tupahan* a fürdőből a szobába jött (Kalevala 26. r. 49. v.); *munat vierivüt pesistä* a tojások a fészekből legördültek (u. o. 1. r.); *otti vettä kaivosta* a kútból mer vizet; *juomme joesta vettä* vizet a patakból iszunk; *lapsen kädestä putosi kirja* a könyv kiesett a gyermek kezéből; *tulee Turusta Abó* jön; *minä olen Suomesta, Vipurista kotosin* én Szuómiból, Viborgból való vagyok (aus Finnland zu Hause).

b) Az időről, jelentvén az időhatárt, melytől valami kezdődik, vagy az alkalmat, melytől elválunk, p. o. *ajankasku luetaan Kristuksen syntymästä* mi az időszámítást Krisztus születésétől tesszük; *siitä päivästä* azon naptól; *ensimmäisestä päivästä Maaliskuuta* Május hó első napjától; *rupeä työnsä joulusta* dolgát karácsonkor (karácsontól) kezdé stb.

c) Állapotokról (199. c.), p. o. *tulee pidoista, häästä, hautaaisista* jön a vendégségből, menyegzőről, temetésről; *pääsi murhesta* megment a szomorúságtól; *mene huonehesen satesta* haza ment az eső elől.

d) Kihatóba tétetnek a tárgyak nevei, melyekkel valaki foglalkozik (199. d.), midőn jelentjük, hogy a foglalkozással fölhagytunk (abból kitértünk), p. o. *tuli poika puolukasta, poi-*

ka toinen mustikoista jött a fiu veres afonyából, a másik fiu fekete afonyából (afonya-szedésből); *miäs tulee kalasta, heinästä* az ember halászásból, szénából (széna-takarításból) jön; *tuo hevosea niitustu* a lovakat a rétből (ottani legelésből) hozza stb.

e) Használtatván tárgyul, melyen valami állott, nyugodott (199. e.), attul elmozdulást, szabadulást jelent, p. o. *hypäsi machan hevosen selästä* földre ugrik a ló hátáról; *otti lakiin püästti* levette a kalapot fejről; *riisunee sukat jalasta, sormuksen sormesta* húzd le a harisnyát a lábról, a gyűrűt az ujjról; *köysi putosi naulasta* leesett a kötél a szegről; *päüsttiä kalan ongesta* elszabadítja a halat a horogrul.

f) Személyek és dolgok nevei a kihatóban, s többnyire tagadó, tiltó értelemben állván, azt jelentik, hogy valami képesség, tulajdonság hiányzik bennök (199. f.), mely esetben a tulajdonságot kifejező név változtatva tétetik, p. o. *ei ole lapsesta laulajaksi* a gyermektől nem telik az éneklés (benne arra képesség nincsen); *mitä tästä pöydäksi* hogy volna ez asztalnak (való, jó, alkalmas)?

g) Használtatik az anyagul is, melyből valami lesz, készítettik, p. o. *mistä se on?* miből van ez? *kullasta* aranyból, *hopiasta* ezüstből, *savesta* agyagból; *tyhjistä loi Jumala maailman* semmiből teremte Isten a világot.

h) Az okul, melyből valami ered, következik p. o. *kuoli myrkystä* meghala méreg által, *nelästä* éhségből, *kirveen haavasta* a fejsze sebéből (a fejsze által okozott seb miatt); *vapisee vilusta* reszket a hideg miatt; *ilosta itkee* örömében sir; *lannun janosta* lankadok a szomjúság miatt; *samaan aikaan oli Upsalan arkki-pispan, ja Turun pispan keskellä riita hippakuntiensa rajoista*: ugyanazon időben az upsalai érsek és abói püspök között pör vala püspöki megyéik határai miatt (Lyhy Hist. 13. l.).

i) A tárgyul, melyről valami mondatik, p. o. *veljeni puhuu pahaa minusta* bátyám rosszat beszél rólam; *hyvä ihmisen ajattelee hyvää* muistakin a jó ember jót gondol másokrul is.

k) A tárgyak és viszonyokrul, melyektől elválás, távozás, irtózás, féls, szabadulás, óvás, tiltás fejeztetik ki, p. o.

äiti luovutti lapsen rinnasta, maidosta az anya elválasztá a gyermeket a mellről, tejtől; *Maanselkä eroittelee Kainunmaan Karjalasta, Häimestä: Maanselkä* hegye elválasztja Kéleti-Bottniát Karjalától, Tavasztlandtól (Maantiede 51. l.); *käsityöntekiäät ovat vapautetut ammatti asetuksista* a kézművesek felszabadítottak a céh-rendeletektől (Lyhy Hist.); *saatta ystävänsä rikoksista* elvonni barátját a bűntől; *tuomari varotti todistajia valapatosta* a bíró megóvta a tanúkat a hamis eskü-től; *Jumalan poika pelasti ihmiset rangaistuksesta* Isten fia megszabadítá az embereket a büntetéstől.

l) Midőn valamiből egy rész elvétetik, a több közül kiemeltetik a tárgy neve, melyből a rész elvétetett, kiemeltetett, kihatóba tétetik, különösen a hasonlítás másod és harmad fokán álló tulajdonságnevekkel, s egyéb részt jelentő szókkal összeköttetésben (196. c.), mikor mi magyarok főleg között, közül viszonyítókkal élünk, p. o. *menköön joku joukosta* menjen valaki e seregből; *Simo on vanhin veljeksistä* Simon legöregebb testvérei között; *monta heistä ei uskonnet* sokan közülök nem hittek; *parhain teistä* legjobb közületek; *viisain kaikista* mindenek között legbölcsebb; *se nuorempi kreiveistä kaikista tuli minua kihlamaan* az ifjabbik a (három) gróf közül jöve engemet (magának) eljegyezni (Kantel. I. k. IX. lap).

m) A tárgyrul, melynek értékét, becsét meghatározzuk, p. o. *saa riksin tynnyristä* egy tallért kap egy tonnától (tonnáért); *leivisküstä* fontért; *kannusta* kannáért; *työstä* munkáért; *maksoi sata ruplaa hevosesta* száz rubelt fizetett a lóért (lótul); *silmän silmästä, hampaan hammasta* szemet szemért, fogat fogért.

Jegyzet. Maga az ár is, mely az értékes tárgyért fizetetik, kihatóban állhat, p. o. *mistä hinnasta sinä olet tämän hevosen ostannut?* hogy (saj. mely ártul = áron, árért) vetted e lovat? *sadasta ruplusta* száz rubelen v. rubelért.

n) A tárgyrul, melylyel bővelkedést, vagy ellenkezőt akarunk kifejezni, p. o. *rikas rahasta* gazdag pénzben, *karjasta* nyájban; *tulet putoa kaloista* fogyatkozás lesz a halakban; *metsä on tyhjä linquista* az erdőben nincsenek madarak (üres); *pullo viinasta puhdas* az üveg tiszta bortul; *köyhä on*

karjasta szegény marhában; *voimakas väestä* népben hatalmas (erős).

o) Némely igékkel, melyek a németben birtokival szerkesztetnek (minők: *olla* lenni; *kiittää* hálálni, dicsérni: *otaa vaarin* reá ügyelni; *kerskata* kérkedni, dicseködni; *iloita* örvendezni; *nuhdella* pirongatni); a szuómiban kihatóban áll a dolog neve, p. o. *minä olen siitä luulosta* én azt gondolom (ich bin der Meinung); *ei ota vaarin itsestensä* nem vigyáz magára.

201. A beható (94. 6.) használtatik:

a) A helyről, a hová? kérdésre, p. o. *mihingäs menet?* hová mégysz? *kylään* a faluba, *metsään* az erdőre, *kirkohon* a templomba, *tupahan* a szobába; *istuu venehesen* a hajóba ül; *kävi hän sitte kammarihin, meni tallihin* mene azután a kamrába, mene az istállóba (Kantel. I. k. XIII.); *Ilman impi laskeuttuu mereen* a lég szüze (*Ilmatar* = tündér) leereszködék a tengerbe (Kalev. I. r.); *kantoi kotihin* haza hordá; *lähti Vipurihin* utazék Viborgba; *akka meni pirtiin* az asszony a fürdőszobába mene (átvitelesen: babázni mene); *pedot lymyvät päiväksi luolihinsa* a vadak nappal barlangjaikba rejtőznek; *kokosi konttihinsa* tarisznyájába gyűjté; *löi kirven puuhun* a fejszét a fába vágta; *ei makaavan katin suuhun hiiri juoksee* a fekvő macska szájába nem fut egér (Sanalasku); — néha a helyről használtatván, csak a felszínre hatást fejezi ki, p. o. *laski hevosen peltoon, nuittuun* ereszd a lovat a földre, rétre; *orava puuhun juoksi* az evetke a fára futa; *otaa hänen selkäänsä* hátára veszi őt; *jalka ulottu pohjaan* a láb a fenékre ért.

b) Az időről, még pedig három külön esetben:

a) Kijelöli a határt, meddig az idő terjed, p. o. *valvoo puoliyöhön, aamuhun* virraszt éjfélig, reggelig; *jätti tuomituksen tulevaan vuoteen* ügyét a jövő évig hagyá.

Jegyzet. Ez esetben az *asti, hamaan, saakka* = *ig* = *usque* szók is az időt jelentő szó mellé tétethetnek, p. o. *suirusti menneesen syksyyn asti* betegeskedék a mult ősziig.

β) Tagadó és kérdő mondatokban megjelöli egész körét az időnek, melyről a tagadás vagy kérdés tétetik, p. o. *en ole nähnyt ystäväni kolmeen viikkoon* nem láttam barátomat há-

rom hétiglen (a kérdésben levő három hét kezdetétől fogva annak bezártaig).

γ) Az időt jelentő szó harmadik személyraggal toldatván, kifejezi az időmomentumokat, melyeken belül bizonyos dolog végeztethetik, p. o. *akka kutoo kynnärin paltinaa päivänšü* az asszony egy röf gyolcsot sző naponkéd (napjában); *sotamiehet kulkevat kymmenen penikulmaa viikoonsa* a katonák hetenkéd (egy hétig, egy hét alatt) tíz mérföldet mennek; *ammattimies saa palkaa sata ruplaa vuoteensa* a hivatalnok száz rubelt kap fizetésül esztendőkéd; *saa ruplan tiimaansa* egy rubelt kap óránkéd.

Jegyzet. Ez, és a 199. b) alatt érintett időkifejezésnek módja közt létező különbség abban áll, hogy itt az idő, mi alatt valami véghöz vitetik, részekre osztva, bizonyos pontig (momentumig) halad; a benhagyóban ellenben az idő felosztásáru szó sincs; így *kutoo verkon viikkoonsa* hetében (egy hétig) egy hálót köt, am. valaki általán hálót köt, s ha az idő, mely kötésére fordítottatott, felosztatik, úgy az egész háló kötése egy hétre terjed; *kutoo verkon viikossa*.

c) Állapotokrul, melyekbe valami behat, vagy behatni gondoltatik, p. o. *tuli hikeen, suutuksiin, horoksiin* izzadságba, unalomba, álmokórba esett (saj. jött *tuli*); *menee näännysksiin* ájulásba esik (megy = *menee*); *tuli huhkaan* semmivé lesz (semmibe megy); *meni upoksiin* elmerült (saj. elmerülésbe ment).

d) A tárgyru, melylyel foglalkozni készülünk, jelentvén, hogy bele kezdünk, hozzá fogunk (199. d. 200. d.), p. o. *meni heinään, kalaan, marjaan* saj. szénába, halba, eperbe ment, azaz: szénát takarni, halászni, eprészni; *läksiin puolahan metsälle* vörös afonyát szedni menék a mezőre (Kantel. II. k. 185. l.).

e) A tárgyru, melyre valami helyeztetik, köttetik, állittatik, p. o. *pani lakin seinään, naulaan* a kalapot a falra, szegre tette; *kala otti onkeen* a hal a horogra akadt; *seppä liittää raudan puuhun* a kovács a vasat a fára forrasztja; *pani sormukses sormeen, kengät jalkaan, laki päähän* a gyűrűt ujja (ujjba, ujjába), a csizmát a lábra, a kalapot fejre (fejbe) tette.

f) A tárgyul, mely felé valami irányoztatik, p. o. *ty-ven työnnytti itähän, latoan laski luotehesen, lehvät suurehen suvehen, oksat puolin pohjoschen* (Kalev. 2. r. 187—190. vv.), a (tölgy) töve dült kelet felé, a hegye esett nyugat felé, levelei délszakra, ágai éjszaka felé; *toinen haara küüntyy etelään* a másik (hegy-) ág fordul délnek szét.

g) A tárgyul, melyre valaki hajlandónak, készenek, képesnek, alkalmasnak, illőnek, méltónak szét. vagy ellenkezőnek jelentetik, p. o. *hän on viinaan menevä* hajlandó a borra (borivásra); *kirja on sovelias lapsen kätteen* a könyv illik a gyermek kezébe; *ei sovi kaksi kuningasta yhteen linnan* nem illik két király egy várba (Sanalasku); *kelpäü palvelukseen* alkalmas szolgálatra; *ei totuttanut lapsiansa kärsivällisyyteen* nem szoktatta gyermekeit a béketűrőshöz; *ei suostu minuun* nem jó hozzám; *mahdotoin armohon* méltatlan kegyelemre.

h) A tárgyul, melyhez valami hasonlítatik, p. o. *tai-ven valtakunta on kuningahan verrattu* a menyország hasonlítatott egy királyhoz; *vertaa ihmisen elämiin* az ember hasonlít az állatokhoz.

i) A tárgyul, melyre, mint célra, valami fordítatik, költetik, hagyatik, p. o. *pani rahansa turhiin* pénzt semmire (haszontalanra) tette; *kulutti palkkansa vaateisiin* bérét ruhára költé; *kustantaa omaisuutensa lapsiinsa tulajdonát* (vagyonát) gyermekeire költi; *kaikki on tarpehen talossa* (Kalev. 26. r. 437. v.), minden a házban szükségre van (a szükségben haszonra lehet).

k) Az okul, p. o. *suuttui yhteen sanaan* megbántódék egy szóra; *kuoli nälkään, tautiin, viluun, janoon* meghalt éhségben (éhség miatt), betegségben, hideg, szomj miatt; *ei kaatunut siihen lyömiseen* nem dült fel azon ütésre.

Jegyzet. A kiható (200. h.) és beható is használtatván az okul, köztük a különbség abban áll, hogy az első mondatik az okul, melybül valami ered, következik; a beható ellenben az okul, melynek hatására valami legott történik. Így: *suuttui yhdestä sanusta* megbántódék egy szó által; *suuttui yhteen sanaan* megbántódék egy szóra (legott, a mint az kiejtetett).

l) Viszonyokrul, melyekbe valaki vezettetik, csábítatik, segítettik, ingereltetik stb., p. o. *johdatti ystävönsä pa-huuteen* barátját rosszra csábítá; *yllyttäi vihaan* haragra gerjeszt; *auttukoon rakkauteen, voimiin, kunniaan* vajha gazdagságra, erőre, tisztességre segélné; *kehoittanevat tottelevaisuu-teen, nöyryyteen* engedelmességre, alázatosságra intenek.

m) Az árul, p. o. *mihin hintaan annoit?* hogy (mely áron) attad? *sataan ruplaan* száz rubelen, *kolmeen riksiin* három talléron, *kahteen kymmenen penningiin* húsz filléren.

Jegyzet. A beható, ügylátszik, benhagyó helyett áll e mondatban: *Suomenmaan perustusla'it Venäjän keisuri on jättänyt voimaansa* Finnország alaptörvényeit (melyek 1772. és 1789-ben adattak) az oroszok cárja meghagyá a ma-gok erejében (Maantiede 63. l.)

67. §.

III. O s z t á l y.

202. Ezen osztályba sorakoznak a veszteglő, távolító, közelítő, melyek külső viszonyt fejeznek ki, különösen a veszteglő állapotást, nyugalmat valaminek külsején (= ma-gyar : *on, ön*), a távolító mozgulást valaminek külsejétül (*rul, rül*), a közelítő pedig mozgulást valaminek külsejére (*ra, re*), p. o. *seisoo lattialla* a pallón áll; *otta lattialta* (valamit) a pallórul elvenni; *laskee lattialle* a pallóra ereszködik. Egyéb rokon viszonyok kifejezésére is találatnak alkalmaztatva, és fölvilágosítására szolgálnak a nekik megfelelő más osztálybeli eseteknek.

203. Különesen a veszteglő (94. 7.) használtatik :

a) A helyről, α) melyen valami nyugszik, történik, p. o. *istun kallolla, mäellä, portahalla* a sziklán, dombon, bü-rün ül; *kädellä kantua* kézen hordoz; *merellä on matka suo-ra, muutta maalla mukavampi* a tengeren egyenes az út, de szárazon alkalmasabb (Sanalasku); *ei maantiellä heiniä kasva* nem nő széna az országúton (Sanalasku); *minä seisoin kor-kialla vuorella* én egy magas hegyen álltam; *sairas makaa kyljellensä, selällensä* a beteg oldalán, hátán fekszik; *maata*

polvillansa térdein mászni; *pysy paikkallasi, asemillasi* maradj helyeden; *Tampere kaupunki, ihanalla paikalla Messukylän pittäjüssä* Tammerfors város kies helyen Messukylä fáramegyében; β) melynek közelében (= magy. nál, nél, mellett) valami lenni mondatik, p. o. *ihmiset viipyy kaivolla, kirkolla* az emberek a kútnál, a templomnál késnek.

b) Az időről, midőn ez határozatlanul mondatik, e kérdésre: *milloin* = mikor? p. o. *päivällä* nappal, *yöllä* éjjel, *ilalla* estve, *aamulla* reggel; *tuli kotiin kesällä, talvella, syksyllä* nyáron, télen, ősszel jött haza; *linnut soivat kevällä* a madarak tavasszal énekölnek; *heinät tehdään heinäkuulla* szénát július hóban takarnak; *tulevat kotiin nousevalla viikolla* haza-jönek a jövő héten; *sateella kastutaan* esőben megázik az ember; *voi jospa Herra täälläki hetkellä sinun mielesi kääntäköön* vajha az úr (Isten) e pillanatban megfordítsa a te szívedet (Kanteletar I. k. XXXIV. l.)

c) A tárgyul, melylyel valaki foglalkozik, s állapotul, melyben valaki van, p. o. *lapset ovat ongella, nuotolla* a gyermekek horoggal (*onki*) hálóval (*nuotta*) foglalkozván időznek, azaz: horgásznak, hálót eresztenek; *väki on ruualla, ehtoollisella, päivällisellä* a háznép étkezésnél (*ruoka* éték), estvelinél (vacsoránál: *ehtoo* est), ebédnél (*päivä* nap) van; *oppilainen on luistilla* a tanulók korcsolyáznak (*luisti* korcsolya); *kangas on kuteella* a vászon szövetik (*kudet* bél-fonál: takácműszó).

Ide számos szólásmódok tartoznak, melyek közzül következőket kiemeljük: *olla hyvällä (pahalla) mielellä* jó (rossz) kedvvel lenni; *olla kielellä* nyelvvel (intensive: nyel-vesnek) lenni; *se on tekeellä, salvolla, kallallansa* az munkában, épülőben, hanyatlóban van (épül, hanyatlik); *olla valoleilla* ébren (éber állapotban) lenni; *terä on mylällä* az acél tompa (obtusus = *mylä*); *vatsa on uumella* a has szorúl (szorulásban van). — *Lehmä on härjillä v. härjillänsä* a tehén üzekodik (*härkä* bika); *olla suohallansa* sárlik (a ló); *hön-gyllänsä* görög (a disznó); *saparollansa* üzekodik a juh (*saparo* juh farka); *pärskyllänsä* bagzik (a kecske: *pärsky* orrszuszungás); *kimallansa* párosodik (a madár s egyéb állat: kiima nuptiae avium); *kudullansa* ívik (a hal) stb. — *Lapset*

ovat sokkosilla a gyermekek szembekötődsdit (*sokia* vak), *puikkosilla* pinckést (*puikko* bot, pálca), *pakoisilla* futóst játszanak; *lumisilla* hóval laptáznak; *arvoituksilla* talányok (*arvoitas* talány) feladásával s fejtögetésével mulatnak; *miek-kaisilla* kardokkal (katonásdit), *keilisillä* kúpokkal játszanak sat.

d) A tárgyrul, mely mellett valami szabadon (nem hozzá kötve) áll, létezik, vesztegel vagy működik, p. o. *mekko makaa olaalla* a kabát a vállon fekszik; *kirves seisoo seinällä* a fejsze a fal mellett (ahhoz támasztva) áll; *huivi pysyy kaulalla* a kendő a nyakon van.

Jegyzet. A benhagyó is (199. e.) kifejezi ezen viszonyt, de ez és a veszteglő közt azon különbség van, hogy a benhagyó a tárgyrul mondatik, melyhez valami kötve, akasztva van; a veszteglő pedig a tárgyrul, melynek közelében valami szabadon áll, p. o. *kirves on seinässü* a fejsze a falon (arra akasztva) van; *kives on seinällä* a fejsze a falnál (melléje támasztva) áll.

e) Személyekről s dolgokrul, melyeknél valami van, p. o. *saksalainen asui meillä kolme päivää* a német nálam tartózkodék harmad napig; *näin veitsen hänellä* nála kést látam; *rahat eivät pysy tuhlumajalla* a pénz nem marad meg a tékozlónál; *isännällä on palkollisia* a gazdának cselédei vannak; *minulla on rahaa* nekem van pénzem; *on hiirellä usi-ampiaki rekiä* van az egérnek több lyukja is; *onko miehellä voima* van-e az embernek ereje? *miehellä on vilu* az ember fázik (saj. az embernek hidege van) (l. 176.).

f) Használtatik az eszközzül és okrul is (de instrumento et causa), p. o. *iski puuta kirvehellä* a fát fejszével vágja; *näkevät omilla silmillä* saját szemökkel látják; *pesi silmänsä vedellä* szemét vízzel mosta; *miesi eläpi leivellä, lihalla, puurolla* az ember kenyérrel, hússal, kásával él; *kirotut olkoot käsivarset, joilla minua halasit* átkozottak legyenek a karok, melyekkel engem megöleltél (Kantel. I. k. XXXV. l.); *ei kauhalla* mieltü püähen saada, vaan vaivalla nem merhetni észt a fejbe kalánnal, hanem fáradsággal (Sanalasku); *Paimen Lapit vaatettevat itsensä peuran nahalla* a pásztor lappok iramszarvas bőrével ruházkodnak; *voitti asiansa lahjoilla*

ügyét ajándékokkal (ajándékok által) nyeré meg; *herran küskyllä hullu juoksee* a bolond fut az úr parancsára.

Jegyzet. A kiható (200. h.) és veszteglő közt ez esetben a különbség abban áll, hogy a kiható következőzést, a veszteglő pedig eszközt jelent, p. o. *teki maaherran küskystü* a fejedelem parancsából (annak következtében) tette; *teki maaherran küskyllä* a fejedelem parancsára (a parancs az ok, eszköz) tette.

g) Az árul (de pretio), p. o. *myy peltonsa sadalla ruplalla* eladta a szántóföldet száz rubelen; *millü hinnalla annoit?* hogy adtad (saj. minő áron)? *sain halvalla* olcsón vettem.

Jegyzet. A beható (201. m.) is használtatik az árul, de csak akkor, midőn az teljesen meg van határozva; a veszteglő ellenben az árt általán fejezi ki, p. o. *myy sataan rupluan* (épen) száz rubelen adja; *myy sadalla ruplalla* (mintegy, körülbelül) száz rubelen adja.

h) Használtatik a módrul is, p. o. *hän säilytti hengensä melkeen ihmeellisellä tavalla* életét (saj. lelkét) majdnem csodálatos módon menté meg.

i) Sajátságos kifejezésül használtatik ily szólásokban: *käsi on hapuilla* a kéz valamit keresgél, tapogat (in eo est, ut arripiat); *olen haimilla* v. *haimoilla* megszagolom, érzem, értem (*haimio* kis szag); *on ihmiseksi tulolla* majdnem férfikorban van (saj. férfivá levésnél van); *talvi on tulolla* a tél közelget (saj. a tél van jövénél); *ovi on raollansa* (rako rés, nyílás) az ajtó félig nyitva van.

204. A távolító (94. 8.) használtatik :

a) Személyekről és dolgokról, melyeknek külsejétől vagy közeléből valami távozik, vagy távozni gondoltatik, p. o. *tuli kirkolta* a templomtól (mellől) jött, *kaivolta* kúttól; *otti meiltä* tőlünk vette; *läksi mäeltä, kalliolta, rannalta, pelolta* a dombról, szikláról, partról, szántóföldről mene; *vaatet huilaa pöydeltä* a ruha lecsúszott az asztalról; *palasi mereltä* visszatért a tengerről; *mistä tulet?* honnét jössz? *isiltä* az apóstul.

Jegyzet. A távolító rag személynevekhez járulván, távozást jelent, azon személyektől, kiktől külső érintkezés

után; a kiható ellenben távozást azon személyektől, kiktől némi közösség, közelebbi érintkezés után távoznak, p. o. *Maatti erosi Paavalilta* Mátyás elvált Páltul (kivel személyes érintkezésben volt); *erosi Paavalista* elvált Páltul (kinek közösségében élt).

Ide tartozik azon viszonyok kifejezése is, melyek a *pyytää* kér; kíván, *toivoo* reméli, *odottaa* vár igék által támadnak a mondatban, p. o. *pyytää isältä* kér az atyától; *odottaa meiltä* vár tőlünk; *tuli palon kärsineet Porilaiset toivovat apua armahtavaisilta* a tüzi kárt vallott Björneburgiak segítséget remélnék az irgalmas szivüektől.

b) Az időről, ha ez (több szakra osztva) közvetlen egy- másra következik, p. o. *Lapsi tuli päivä päivältä heikkomaksi* a gyermek napról napra gyöngébbé lesz. *Ihminen vanhennee vuosi vuodelta, ja hetki hetkältä* az ember napról napra, percről percre vénül; *tuli viikko viikkolta tervesemmeksi* hétről hétre egészségesebb lesz.

c) A tárgyul, melylyel valaki foglalkozott, midőn a foglalkozásnak megszűnését akarjuk jelenten, p. o. *oppilaiset juoksivat kotiin luistilta* a tanulók haza futnak a korcsolyától (korcsolyávali foglalkozástul); *miehet nousivat päivälliseltä, ruualta* az emberek felkelnek az ebéd-től, étkezéstül; *tulivat ongelta* jönnek a horgászásbul, *nuotalta* a hálólúzásbul, *lumiselta* a hóvali laptázásbul (198. d.).

d) A tárgyul, melynek közeléből valami eltávozik, vagy eltávozni gondoltatik, p. o. *pussi putosi olaalla* a zsák leesett a vállról; *otti kirveen seinältä* levette a fejszét a falról; *astun maahan ratsahilta* földre szállok a lóról.

Jegyzet. Ez esetben a távolító és kiható közti különbség ugyanaz, mely a benhagyó és veszteglő között létezik (202. d. jegyz.), p. o. *huivi putosi kaulasta* a kendő leesett a nyakról (hol kötve volt); *putosi kaulalta* leesett a nyakról (hol oldva volt, tehát a nyak mellől, annak közeléből) — mely különböztetés azonban nem tartatik meg szigorúan. Így a Kalevalában (26. r. 353. v.) áll: *Jousen seinältä sivalti kaaren vahvan vaarnaselta* = az íjjat a falról ragadta, s a tegzet az erős faszegről (hová akasztva volt).

e) A tárgyul, mely a mondathoz a távolság viszonya-

ban áll, tulajdonságnévvel vagy tagadó mondománynyal. Mi magyarok e viszonyt arra nézve, vagy miatt viszonyítókkal fejezzük ki, vagy a tárgynévből tulajdonságnevet alkotva, melynek a mondatbeli tulajdonságnevet elibe tesszük, p. o. *hyvä tavoilta* jó szokásaira nézve, vagy jó szokású; *kaunis katsannolta* szép tekintetű, *ihana näöltä* gyönyörű arcára nézve (pulcher qua faciem), gyönyörű arcú; *lihava ruumilta* kövér testű; *terevä kieleltänsä* éles nyelvű; *nöpia jaloilta* gyors lábú; *Matti nimeltä* Máté nevű; *Ahti oli korvalta ylen korea*, *kovin tarkka kuulennalta* Ahti igen ékes fülű, nagyon élős hallású vala (Kalevala 26. r. 5. 6. v.); *kaunis kaaso kengeltäki, silmiltä sitäi parempi* szép a nyoszolólány cipőjére, még inkább szemekre nézve (Kantel. 1. k. 167. 1. a nászében); *ei tohtinut isältä* nem bátorkodik atyja miatt (atyjátul vagy atyjára nézve); *ei nukkunut murheelta* nem aludt a szomorúság miatt; *ei taitunut lapselta* nem lehetett a gyermek miatt.

f) A tárgyrul, melytől valamit elhárítunk, megóvni, őrizni, tiltani, elzárni stb. ügyekszünk, p. o. *varjelse kalunsa varkailta* oltalmazza portékáját a tolvajoktól; *säilyttää lihan madoilta* megóvja a húst a férgektil; *kieltää minulta* (valamit) tőlem eltilt (eltilt valamitül); *kätkenevät linnuilta* elrejtik a madarak elül stb.

g) Az okrul, p. o. *Ilman impi . . . tuulelta ja vedeltä raskautettuna tekeytyy veden emoksi* Ilmatar (tündérnő) a szél-tül és vizztül terhesítettvén tétetik a víz anyjává (Kalev. 1. r.).

h) Mindazon tulajdonságokrul, melyeket külsérzékeink által veszünk észre, p. o. *maistaa hyvältä* ízlik jól; *haisee pahalta* rossz szaga van; *tuntuu kovalta* keménynek éreztetik; *kuuluu kauniilta* szépnek hallatszik; *näkyy surulliselta* szomorúnak látszik stb.

Ide tartoznak azon szólásformák, melyekben az ítélet egy tulajdonságnévén (adiectivum neutrum) nyugszik, s ehhez a harmadik személyi rag toldatik, p. o. *syö kalan tuoreltansa* friss halat eszik (saj. eszik halat frissében, mint mi mondjuk : melegében); *koira vei lampaan verekseltänsä* a kutya egy birkát hűz vérében (míg a birka véres); *nieleskeli leipää kuivaltansa* falja a kenyeret szárazon; *otti saappaan*

valmistamattomaltansa csizmát kap, mely még nem kész (nem egészen kész állapotában) stb.

i) Az árnak, értéknek kifejezésére, midőn a részletes eladásnál a határozatlan kisebb részeknek ára, értéke pénzben, fontban jelentetik, p. o. *vei kymmenen tynnyriä jyviä kaupunkiin, ja sai neljü rupla tynnyriltä* tíz tonna étetet vitt a városba, s négy rubelt kapott tonnájául (tonnájáért); *kuusi sadalta* hat (hatos kamat) száztul; *palkka vuodelta* egy évi bér (saj. bér egy évrül).

Jegyzet. A kiható is használtatik az árrul (200. m.); de közte és a távolító közt létező különbség abban áll, hogy a kiható a határozott árt fejezi ki, a távolító pedig, mi a határozott árbul egyes részekre esik, p. o. *lupaa sata ruplaa hevosesta* száz rubelt ígér a (bizonyos) lóért; *lupaa sata ruplaa hevostelta* száz rubelt ígér a sok közül egy (határozatlan) lóért.

k) Végre használtatik a távolító szenvedő igék- és ige-nevekkel, p. o. *Jerusalemi hävitettiin Babylonialaiselta, ja Romalaiselta* Jeruzsálem elpusztították a Babyloniak s Rómaiak által; *pilkattiin kaikilta* gyaláztatték mindenki által; *Kajaani, vähäinen kaupunki perustettu greivi Brahelta* Kajaani kis város alapítottatott Brahe gróf által; *hävyty Romalaisilta* elpusztítás a Rómaiak által; *tappaminen vihallisilta* az ellenségtül való agyonütés; *ruosteelta pilattu rauta hyljätään kaikilta* a rozsdá által megrontott vas elvettetik mindenkitül; *kaikki asiat . . . ratkaistuan keisarin nimessä keisarilta senaattilta* (Finnlandban) minden ügyek a császár nevében, a császári senatus által végeztetnek.

205. A közelítő (94. 9.) használtatik :

a) Igékkel, melyek valamely tárgyhöz közeledést, a tárgy külsejeig való mozgulást jelentenek, p. o. *vene tuli rannalle* a hajó a parthoz jött; *läksivät kirkkoolle, kylällä, pellolle, merelle* a templom, falu, szántóföld, tenger közelébe (templomhoz, tengerhez — zur See) mentek; *minä menen isälleni* atyámhoz megyek; *nousi maasta ratsahille* a földtrül lóra ül (emelködik); *Väinämöinen nousee puuttomalle mualle* Väinämöinen kiszálla (a tengerbül) a fátlan földre (Kalev. 2. runo); *langetu polvillensa* térdre esni; *lyödä korvalle* fültre

ütni (pofon ütni); *karata silmille* szemekre futni, ugrani, az-
az : megtámadni (v. ö. szemére lobbantani).

b) Igék s dolognevekkel, melyek nem jelentenek ugyan
mozdulást, de az irány fogalmát hozzák a mondatba, minők :
α) azok, melyek tulajdonítást, adást, ajándékozást, ajánlást,
tetszést jelentenek, p. o. *anna minulle* add nekem; *ei anna
hullulle miekkaa* ne adj a bolondnak kardot (Sanalasku);
*suuri sukuiset . . . tarjoisivat ruunnua Albrechtille Meklenbur-
gista* a főcsaládok a koronát Meklenburgi Albrechtnek aján-
lák (Lyhy Hist.); *jos se teillen kelpaa* ha ez nektek tetszik;
ei se kelpaa minulle ez nekem nem tetszik (nem kell); β) né-
mely tulajdonságnevekkel, melyekben az irány fogalma szin-
tén megvan, milyenek : *hyödillinen* hasznos; *terveellinen*
egészséges, üdvös; *armollinen* kegyes; *laupias* irgalmas;
hyvä jó stb., p. o. *se on minulle hyödillinen* ez nekem hasz-
nos; *vesi on terveellinen kaikille* a víz egészséges mindenki-
nek; *Jumala on armollinen, laupias minulle, syntisille* az Isten
kegyes, irgalmas hozzám, a bünösökhöz; *on hyvä vuimollen-
sa* feleségéhez jó; *suvi on hyvin kuuma ja oudoille rasittava*
Finnlandban a nyár forró s idegeneknek alkalmatlan (terhes).

Jegyzet. A közelítő dolognévvel szerkesztve a birtokit
(genitívus possessívus) írja körül, p. o. *ajanvietto lapsille* idő-
töltés (mulatság) a gyermekeknek, am. *lasten ajanvietto* a
gyermekek mulatsága.

c) Használtatik a tárgyrul is, melylyel foglalkozunk,
midőn ehhez hozzá fogunk (201. d.), p. o. *miehet menivät ruu-
alle* az emberek evéshöz mennek; *lapsest istuivat suurukselle,
päivöiselle, ehtoolliselle* a gyermekek reggelihöz, ebédhöz,
vacsorához ültek; *oppilaiset läksivät luistille* a tanulók kor-
csolyázni (korcsolyával foglalkozni) mentek (l. e. példákat
203. c.).

d) Hasonlag a távolítóhoz (204. e.), de ritkábban for-
dítatik a közelítő egy távolabbi viszony jelölésére is, p. o.
paha tavoillensa rossz erkölcsű (rossz erkölceire nézve);
poikka on tarkka (kova) oppilelle, kuulolle a gyermek élős
(ügyes), kemény (tomp) a tanulás-, hallásra nézve (jó ta-
nuló, nehezen hall); *haiskataa pahalle* rossz szagú (male

olet); *se maistaa hyvällä* jó ízű; *lehmä hyvä maidollensa* a tehén jó fejésre nézve (jó tejelő).

68. §.

IV. O s z t á l y.

206. Ide sorakoznak : a nélkülöző, mellékező s változtató.

1) A nélkülöző (94. 12.) használtatik, midőn valaminek hiányát fejezzük ki, p. o. tehát rahatta — pénz nélkül (ingyen) tenni, csinálni valamit; olla leivätä -- kenyér nélkül lenni; isä kulki lapsittansa — az atya jár gyermek nélkül; elä syyttä itke, eläkä vaivatta valita — ne sírj ok nélkül, se ne panaszkodjál, ha baj nincs; jätän tekemätä — hagyom megtétlenül; ei kauha varretta kelpaa — nyél nélkül (ha nyele nincs) nem alkalmas a kalán (Sanalasku); eikä mene kesä vesittä, eikä talvi pakkasitta — nem múlik a nyár víz nélkül, sem a tél fagy nélkül (Sanalasku); ei Suomessa niin väkevätä sonnia, ettei pulkita — nincs Finnlandban oly erőtelen bika, hogy kiheréltni ne kellene (Sanalasku).

2) A mellékező (94. 11.) használtatik a terjedtség kifejezésére, mi a magyarban hosszant, át, el szókkal adathatik, p. o. meni pöydän alitse, veden päälitse — az asztal alatt, a vizen (víz fölött) hosszant, át, vagy elment; laivalla kuljetaan meritse — hajón átment (áthajózott) a tengeren; rattailla matkustetaan maitse — szekéren utazik az ember szárazon; kalamiehet vetenevät veneitänsä rannoitse — a halászok part hosszant húzzák hálóikat. Esse joki juoksee Lappajärven, ja Evijärven lävitse — Esse pataka foly a Lappa és Evi tón keresztül sat.

3) A változtató (94. 10.) használtatik :

a) Midőn valaminek egy állapotbul másra változását, alakulását fejezzük ki, p. o. munat särkyvät palasiksi, ja palaset moudustuvat maaksi, taivaksi, auringoksi, kuuksi, ja pilviksi — a tojások töredeznak darabokra (darabokká), a darabok földdé, éggé, nappá, holddá s felhőkké módosúlnak (Kalev. 1. r.); neiti kasvo kaunihiksi, yleni ylen hyväksi —

a lányka széppé nőtt, és serdüle igen jóvá; sana tuli lihaksi — az ige testté lön; valittiin kuninkaaksi, kuulumestariksi, tuomariksi — királylyá, iskolamesterre, bíróvá választaték; käännän saksaksi, suomeksi — fordítok németre, szuómira (finnre); pistii veljensä kuoliaksi — bátyját halálra szúrta (megölte); menee papiksi, sotamieheksi, merimieheksi, lautamieheksi — papnak, katonának, tengerésznek, táblai ülnöknek (assessor) ment (mint mi mondjuk: katonának ment, állott), azaz: pappá lett; annan lainiksi, anteeksi — kölcsön, ajándécul (ajándékká) adom. — Ide tartoznak a szólásformák is: hän on jounut itsensä sairaksi — magát beteggé itta, azaz: annyt ivott, hogy belé beteg lett; syöpi kuiksensa — eszik hájává, azaz: úgy eszik, hogy belé meghizik, hájasodik.

b) Azon igék, melyek valamely tárgynak tulajdonságáról szóló ítéletet fejeznek ki, s a magyarban tulajdonító ragot vonzanak, a szuómiban változtatóval járnak, p. o. arvaan hänen onelliseksi — szerencsésnek tartom őt; katsoi hyväksi — jónak nézte; luulee myllariksi — molnárnak vélte; tekee turhaksi — semminek tartja; panen ihmeksi — csodának állítom; sen mä mieheksi sanoisin, urohoksi arveleisin, joka jouseni vetäisi (Kalev. 26. r. 357. v.) — azt mondanám én férfinak, hősnek itélném, a ki ijjamat meghúzni tudná; keksi sinä kutsutaan? — minek hívnak téged? nimitsään Paavaliksi, Juhannaksi — Pálnak, Jánosnak neveznek; Suomenmaan vanhimaksi asujoiksi mainitaan Juottia — Finnland legrégibb lakosinak (lakosiúl) a Juutok említettnek.

Jegyzet. Az a) és b) pontok alatt érintett igéktől származott névszók is változtatóval járnak, p. o. papiksi viihkiminen — papnak vagy pappá szentölés; hyväksi teko, tekemä — jónak vagy jóvá tevés, tétel; lainaksi anto, antaminen — ajándécul adás stb.

c) Cél, szándék, irány kifejezésére is fordítatik; p. o. mies luotu akan varaksi, akka lasten vartiaksi — a férfi teremtetett az asszony gondviselésére, az asszony a gyermekek őrzésére (saj. örvé); oikeuden suojeluksi on Suomi jaettu kolmeen hovi oikeuskuntaan — az igazság (jog) védelmére (végett) Szuomi (Finnland) három udvari törvényszéki kerü-

letre osztatott; Jumalan sana on ihmelliselle opiksi — Isten igéje az ember tanítására (tanítása végett) van; tule avukseni — jöjj segítségemre.

d) Mondatik a végcél s végokrul, s következősrül is, p. o. Lemminkäinen jättää Saaren sekä impien, että itsensä suureksi — Lemminkäinen elhagyja a szigetet mind a szűzeknek, mind önmagának nagy szomorúságára (Kalev. 29. r.); suureksi iloksensa löytää äitinsä — nagy öröme megleli édesanyját (u. o.); elää lystiksensä — kényére kedvére él; hän elää itseksensä — magának él.

e) Használtatik a valaminek képességét, alkalmas voltát kifejező némely igék s tulajdonságnevekkel, p. o. sopii papiksi, sotamieheksi — alkalmas papnak, katonának; pelton viljelukseksi on ka'on puoli luonnikkaampi — földművelésre legalkalmasb (Finnlandban) a délkeleti rész.

f) Kifejezi az időt, megjelölván a határt, meddig valami történik, vagy az egész időt, melynek végén valami megtörténtnek, végzettnek mondatik, p. o. lainasi minulle veneen kolmeksi päiväksi — a hajót kölcsön adá nekem három napra (hogy három nap használhassam); ei tuota taloa Mikkeliksi rakenneta — ama ház nem készül el szent Mihály napra (határ); pedot lymyyvät päiviksi luoli hinsa — a vadak nappal (egész nap) elbúnak barlangjaikba.

g) Végre a rendszámokhoz toldva am. a m. szor, ször: ensimmäiseksi — először; toiseksi — másodszor; kolmanneksi — harmadszor; kymmenneksi — tízedszer; sadannaiseksi századszor.

69. §.

V. O s z t á l y.

207. Ez osztályba tesszük az állapotit, társítót s eszközlöt, melyek közt szinte, mint a IV-ik osztályba sorozott nélkülöző, mellékező s változtató között semmi értelmi közösség nem találtatik.

1. Az állapotit (94. 13.) használtatik:

a) Mondományul (179. γ.), p. o. minä olin sairaana — én

beteg valék; hän on tuomarina — ő bíró (bíróul van); hän eli köyhänä, ja kuoli rikkaana — ő (mint) szegény élt s meghalt (mint) gazdag; näin hänen ilosena, elävänä, kuollunna — én őt vígan élve (élőt, eleven), holttan láttam; mitä nuorena oppii, sen vanhana muistaa — a mit fiatal korban tanúl (az ember), vén korában arra emlékezik (Sanalasku); jos olisin sinuna — ha én neked (úgy mint te = te-ül) volnék; pidän suurena, hulluna, halpana, hyvänä — nagynak, bolondnak, olcsónak, jónak (nagyúl sat.) tartom.

b) Határozott időt jelentőleg e kérdésre : *millon* mikor? p. o. *tänäpäivänä* (összehúзва : *tänäpänä*) — ma (hoc die = hodie); *huomenna* — holnap; *eilisenä päivänä* — tegnap; *tiistaina* — kedden; *meidän aikanamme* — a mi időnkben; *mennenä vuotena* (vuonna), *viikona*, *yönä*, *kesänä*, *syksynä*, *talvena* — a mult éven, héten, éjjel, nyáron, őszön, télen; *vuonna 1841* parattiin Suomen maassa kaikki oppilaitokset — 1841-ik évben javittattak Finnlandban a tanügyek (javittaték a tanügy).

2. A társító (94. 14.) anyagi vagy szellemi kapcsolatot, egyesülést, szövetséget fejez ki, mint a magyar : -*val -vel*, -*val -vel* együtt, -*stul -stül*, p. o. *mies vaimone*, *ja lapsine kulkee*, *maantielle* — a férfi nejével és gyermekeivel együtt megy az országútra; *lähden kotoa perheeneni* — hazulról családotul megyek.

3. Az eszközlő (94. 15.) mint neve mutatja, eszközt jelentvén, használtatik :

a) Az eszköz kifejezésére, p. o. *teki omin käsin* — saját kezemmel tettem; *neity käveli joen rannalla paljain jaloin* — a szüz mezítláb jára a folyam partján; *hivlevi kirvestänsä kovaisimehen* — fené fejszójét köszörűkövel; *lähetti verkkaa kraatarin neulottavaksi* — a posztót küldé, hogy a szabó által megvarrattassék; *silmin nähtävä* — szemmel látandó; *suutarin tehtävä* — a varga által teendő sat.

Jegyzet. A felhozott példákban, az igetulajdonságnévi mód idomával birtokiba is tétethetik az eszközt jelentő szó; de a birtoki és eszközlő közt ez esetben az a különbség, hogy azt a birtoki határozottan, az eszközlő pedig határozatlanul fejezi ki, p. o. *tämä asia on miehin toimitettava* — ezen ügy

(általán) férfiak által végzendő; tämä asia on miesten toimitettava (eikä vaimoin) — ezen ügy férfiak (s nem asszonyok) által végzendő, intézendő.

Minthogya az eszközlő az egyes számban mindenkép azonos az egyes birtokival, erre nézve az említett különbséget nem lehet egészen észrevenni. Használhatni ez esetben az eszközlőt is, ha szükséges kikerülni a kétértelműséget, mely a birtoki által támadhatna. Ez kétféleképen lehetséges: α) a veszteglőt használván az eszközlő helyett, p. o. lyöpi kädellä — kézzel üti (nem käden, mi tárgyeset lehetne: kezét üti); β) az eszközlőt többesbe tévén, midőn valamit általánosan mondunk, úgy hogy az egyes jelentése szükségkép ki nem emeltetik, p. o. ottaa käsin — kézzel fog, vesz valamit (általán kézzel, nem határozottan egygyel).

β) A mód jelölésére tulajdonságnévszókka többes, ritkán egyes számban, igemellék értelmével, p. o. tekee hyvin, paremmin, parahin — jól, jobban, legjobban tesz; käypi ensin — előbb jár, kél; pahoin tehty — rosszul csinált; enemmän (enemmin) oppinut — többé tanult (ember); ken sua pahoin pitävi, taattoko pahoin pitävi? taattoni hyvin pitävi — ki bänik veled rosszul (saj. ki tart téged rosszul), atyád bänik-e veled rosszul? atyám jól bänik velem (Kantel. 3. k. 178. l.); pidän poikani kovin — keményen tartom fiamat (szigorún bánom vele); suomen kielin — szuómeül (finnül = fennica lingua = fennice) sat. — Ily értelműek a névmások eszközlő esetei is: *niin* így; *noin* amúgy; *joinkuin* valahogyan; *samoin* azonkép, ugyanazon módon, hasonlólag; *kuin kun* mint sat.

70. §. B) Viszonyzóok használata.

208. A viszonyzóok (163, 164.) a személyek vagy dolgok neveit, melyeknek bizonyos viszonyban állását egy más személy vagy dologhoz kifejezik, ragozva kívánják maguk elé vagy után.

I. Határozatlannal járnak következők:

a) (*ensi*) birt. *ennen*, p. o. *ennen* minua — előbb mint

én; kuoli ennen isäänsä — atyja előtt (előbb mint atyja) halt meg; ennen kaikkia — mindenek előtt.

b) (*keski*) birt. *kesken*, p. o. kesken aikaa, työtä — idő, dolog közben; sotamiehet lähtivät kesken syömistä — a katonák evés közben útaztak el; keskellä meitä — mi közöttünk; ruusujen keskellä — rózsák között.

Jegyzet. Jár azonban birtoki raggal is, p. o. sen keskellä on torni — e között van egy torony; miesten keskellä — emberek között; meni meidän keskitsemme — közöttünk át vagy elment.

c) (*kohta* v. *kohti*), mely érzéki és erkölcsi ellenirányrul (de relatione adversa, physica et morali) használtatik, p. o. meni isää kohtia — az após felé ment; tulevat meitä kohti — felénk jönnek; on rantaa kohden (eszközölő) — a partnak átellenében van; Jumalata kohtaan — Isten ellen.

Jegyzet. A *kohta* birtoki raggal sem szokatlan: huoneen kohdalla — a háznak irányában (átellenben).

d) (*liki*), p. o. on liki (likellä) sinua — közel van hozzád; tule liki (likellen) minua — jöjj közelembe (közel hozzám); tuli likeltä sinua — a te közeledből (mellüled) jön; lampaat menevät lihelle susia — a juhok közel a farkas mellett járnak; vievät karjan likette taloa — a nyájat a házhoz közel (át, hosszant) vezetik.

Jegyzet. A *liki* használtatik birtoki raggal is, p. o. pelon liki — a szántóföldhez közel; de a hasonlítás másod s harmad fokán mindig határozatlannal: tulee likemmälle meitä — jer közelebb hozzánk.

e) *lähi* tökéletesen azon értelemben használtatik, melyben a *liki*, de ritkábban, p. o. tule lähes (läheksi) minua — jöjj közel hozzám; tulee läheltä kirkkoa (vagy birtoki raggal: kirkon lästä) — jön a templom közeléből (mellül); Vaasa kaupunki Mustasaaren pitäjässä lähellä mertä — Vaasa város a Mustasaari färamegyében közel a tengerhöz; állapotí esete: *läsnä*: istu läsnä minua — ülj közel hozzám; asuu läsnä sinua — hozzád közel lakik.

f) (*pää*) egyes eszközölő esete: *pään*, többes: *päin*; p. o. minua päin v. päin — én felém; päin itää, kakoa, etelää, ja luonaa: napkelet, délkelet (Südost), dél és nyugat felé. Ugyan-

azon jelentésű a *kohden* vagy *kohdin*-nal; köztük a különbség csak abban áll, hogy az egyik (*kohden*) az egyes-, a másik (*päin*) a többesben divik inkább, mint a *pään* és *kohdin*.

g) (*perä*), p. o. olivat heiniä perässä — széna után vannak (hogy azt gyűjtsék); tulivat heiniä perästä — jönnek a széna után (-járásból); menivät isäntää perään — az após után mentek; tule peräani — jöjj utánam (mögöttem); käy perässä — menj hátra.

h) (*vasta*) a) am. ért, miatt (*für*), p. o. häntä vasten tehtiin suuria varustuksia — az ő kedvéért (*für ihn*) nagy készületeket tettek; se on sinua vasten — az éretted (miattad) van; β) ellen, adversus, contra, obviam, entgegen, zuwieder, p. o. kulkee vasten tuulta — megy a szél ellen; menen härkää vastaan — az ökör felé vagy ellen megyek; vihollista vastaan — az ellenség ellen; on herkkää vastassa — az ökör ellen van (in bove repellendo est occupatus); se asia on kokonansa vasten minua — a dolog egészen ellenemre van; tekee vastoin isäänsä — atyja ellenére tesz.

i) *myöten* = szerint, iuxta, secundum, convenienter, längst, gemäss, nach : tietä kuoja myöten — úton, úthosszszant, iuxta v. secundum viam; mieltä myöden — kedv vagy akarat szerint; sanon surmat syytä myöten, enkä miehen mieltä myöten — elbeszélem a gyilkosságot való oka (igazság) szerint, nem az ember-kívánsága szerint (Kalev. 26. 117. v.).

k) *yli* : yli yötä — éjjel (über die Nacht).

l) *ympäri*, p. o. lapset kokousivat ympäri isää, ja äitiä — a gyermekek az atya és anya körül összegyűltek; olivat ympäriillä taloa — a major körött voltak; tulivat ympäritä taloa — a major köréből jönnek; menivät ympäritä taloa — a major köré (körébe) mentek; kulkivat ympäritä taloa — a major körül (hosszant) jártak; istuivat ympäriin valkiata — a tűz körül ültek.

Jegyzet. Az *ympäri* mindezen mondatokban járhat birtoki raggal is : kulkivat talon ympäritä; istuivat valkian ympäriin; ympäri maailman — a világ (föld) körül.

m) *varten*, p. o. minua varten — miattam, én reám nézve; häntä varten — ő rá nézve; ihmistä varten — emberre nézve; ember kedvéért.

1. *Jegyzet.* A felsorolt viszonyszók közül az *ennen*, *kesken*, *yli* a határozatlan ragú névnek mindig előtte, a *kohta* v. *kohti*, *perä*, *vasta* (az eszköző esetén kívül) utána állnak; a többi annak előtte vagy utána állhat.

2. *Jegyzet.* Azon viszonyszók, melyek határozatlan és birtoki raggal járhatnak, ha a név határozatlanba tételik, annak elibe, ha a birtokiba, annak utána állnak, p. o. *keskellä* taloa, *ympärillä* valkia, *likellä* pöytä; de talon *keskellä*, *valkian* *ympärillä*, *pöyden* *likellä*.

2. Birtokragos névvel járnak :

a) *ala* v. *ali*, p. o. *istun* pöydän alla — az asztal alatt ül; *otti* pöydän alta — az asztal alul vette; *laski* pöydän alle — az asztal alá ereszté; *meni* pöydän alatse — keresztülment az asztal alatt.

b) *esi*, p. o. *seisoo* vihollisten edessä — az ellenség előtt áll; *juoksee* vihollisten edestä — fut az ellenség elül; *juoksi* vihollisten eteen v. *esiin* — fut az ellenség elé; *koira* on metsästäjän edellä — a kutya a vadász előtt van; *koira* tulee metsästäjän edeltä — a kutya jön a vadász elül; *koira* menee metsästäjän edellä — a kutya megy a vadász előtt; *koira* vilahutti metsästäjän edetse (editse, edette, esitte) — a kutya a vadász előtt (sebesen átfutva) megvillan.

c) *jälki*, p. o. *lapsi* käy isänsä jälessä — a gyermek megy atyja után (nyomában); *poikkesi* isänsä jälestä — kitér az atyja után (nyomából); *menee* herran jälkeen — az úr után (nyomába) megy; *minun* jälkeni tule, joka minun edelläni on ollut — én utánam jön, a ki előttem lett.

d) *kanssa*, p. o. *Jumalan* kanssa (ole) — Istennel (légy); *Apostolin* kanssa — az apostollal; *ele* mene herrain kanssa marjaan — ne menj az urakkal eprézni (Sanalasku).

e) *kausi*, p. o. *kodan* kautta — a konyhán át; *herneen* maan kautta on tie suoriin — a borsó földön át (keresztül) az út legegyszerűsebb; *minun* kauttani kuningat hallitsevat — a királyok én általam uralkodnak.

f) *kera*, p. o. *toisten* keralla — másokkal; *seisoivat* ystävänsä keralla (kerassa) — barátjával (a mellett) állottak.

g) *luo*, p. o. *menivät* isän luo — az apóshoz mentek; *meni* lastensa luoksi — gyermekeikhez (azok ótalmára) ment;

tuli haudan luota v. luosta — jön a sír mellül (közelébül, ex circuitu sepulchri).

h) *tykö*; írói nyelven dívik inkább, mint a *luo*, p. o. minun tykönäni oli eilän paljon vieraita — nálam tegnap sok vendég volt; minä olen isän tykönä — az apósnál vagyok; minä tulen isän tyköä — az apóstul jövők; minä menen isän tykö — az apóshoz megyek; Jumalan tykönä ei ole mitän mahdatoin — Istennél semmi sem lehetetlen.

i) *muka*, p. o. mielen mukaan : ész szerint; tuulen mukaan : szél szerint (után = secundum ventum); fähän mukaan : e szerint; sovitteli asiata veljensä kirjan mukaan : elintéze az ügyet bátyja levele szerint; kulkee sen muassa (muiden muassa) : mások után (szerint) megy.

k) *ohe* (*ohi*) mellett a helyrül használtatik; az azonos értelmű *sivu* pedig egyéb viszonyokrul, p. o. tien oheessa : az út mellett; hän ajoi minun ohitseni : ő mellettem hajtott el; laski pöyden oheesen : az asztal mellé ereszté; otti pöydän oheesta (oheelta) : az asztal mellül vette; istui pöydän oheella : az asztalnál ült.

l) *pää*, p. o. istun aidan päässä : a sövényen (hegyette) til; menee aidan päähän : a sövény hegyére megy; panin aitan parven päähän : tevém a kamra padlására; pitää kätensä päänsä päällä : kezét feje fölött tartja; otti käden pois päänsä päältä : levette kezét feje tetejéről; laski käden pään päälle : kezét feje fölé bocsátá; ajan syyn toisen päälle : a bünt másra fogom.

m) *perä*, azonos értelmű s használatú a *jälki*-vel; l. ezt.

n) *puoli*, p. o. seisoo joen toisella puolella : a folyó másik felén (részén) áll; minun puolestani : az én részemről; pidä minun puoltani : állj az én részemről, azaz : tarts velem; vastaan totuuden puolesta : felelek az igazság részéről; hänen puolestansa : az ő részéről, azaz : az igazságért, ő érette (mellette) felelek.

o) *seka* : panen vettä viinan sekaan : vizet vegyíték a bor közé; on vettä viinan seassa : víz van a bor közé vegyítve; ota juusto kaurain seasta : végy sajtot az árpa közzül.

p) *sisä*, p. o. on metsän sisällä : az erdőben (intra silvam) van; meni metsän sisällen (sisään) : az erdőbe bement;

tulee metsän sisältä (sisästä) : kijön az erdőből (belüle); luen kirjan sisältä : a könyvből olvasok; meni talon sisätse (sisäte) : a majorban keresztülment.

q) *suhde*, p. o. sen asian suhteen en taida tulla : ez ügy (dolog) miatt (erre nézve) nem jöhetek; vähä tämän suhteen kicsi erre nézve.

r) *taka*, p. o. hän seiso i minun, ja sinun takanas : ő mögöttem, és mögöttem áll; aurinko, eli kuu menee pilven taaksi : a nap vagy hold a felhő mögé bútt; tulee huoneen takaa : jön a ház mögül; vaski kirves vyön takana : réz fejsze az őv mögött (az ővben); menivät seinän taatse (taatte) : a fal mögött, fal hosszant (mellett) mentek.

s) *tühti*, p. o. sen tehdän : arra nézve, azért; isän tehdän : az após kedvéért, miatt.

t) *vaihe*, p. o. on pellon, ja niitun vaihella : a föld és rét között van; tulee pellon, ja niitun vaiheelta : a föld és rét közöttül jön; meni pellon, ja niitun vaiheellen : a föld és rét közé ment.

u) *väli*, p. o. olivat vihollisten välillä (välissä) : az ellenség között (inter inimicos) voltak; tulivat vihollisten välistä (väliltä) : az ellenség közöttül jöttek; menivät vihollisten väliin : az ellenség közé mentek; pane pöytäin välillen v. väliin : rakd az asztalok közé; Tornio ja Muonio joen välille : a Tornio és Muonio folyók között; juoksivat vihollisten välitse : az ellenség között keresztülfutottak.

v) *vuoksi*, p. o. minkä vuoksi? : miért, mire nézve?; sen vuoksi : azért; ikänsä vuoksi : korára (idejére) nézve; tulen hänen vuoksensa : ő reá nézve (dacára ő neki, mégis) eljövök; ystävyiden vuoksi : barátság kedvéért.

y) *yli*, p. o. menee ylitse (yli) meren : a tengeren (tenger fölött) átmegy; juoksivat tien ylitse (ylitte, yli) : az úton futottak; ylitse (yli) määrän : mértéken fölül; teen ylitse (yli) väkeni : erőmön fölül teszek.

z) *sivu*, p. o. sen työn sivussa : a dolog mellett.

zs) *läpi*, p. o. kävi metsän läpitse (läpi) : az erdőn keresztülment; sinunkin sielüs lävitsen pitää miekan käymän : a te lelkedet is kard járja által (lelkeden átjár); pikku lintu,

liina häntä, läpi seinän lentelee : kis madár, kender a farka, a falon át- (keresztül) röpül (talány : tű).

3. Következő viszonzyszók különféle raggal járnak :

a) *paitsi* határozatlannal, p. o. *paitsi sitä* : ezen kívül ; on rahaa *paitsi* : pénz nélkül van (nincs pénze) ; de szokotabb nélkülözővel : *paitsi minuta* : kívülem, nálam nélkül ; *paitsi ansiota* : érdem nélkül (immerito, ingyen).

b) *ilman* nélkülözővel : *ilman leivätä* : kenyér nélkül ; teki *ilman avuta* : segítség nélkül tette ; on *ilman lapsita* : gyermekek nélkül van (gyermekai nincsenek) ; néha, de ritkán határozatlannal is, miszerint e példák mondathatnak így is : *ilman apua*, *lapsia sat*.

c) *asti* behatóval, p. o. *huomeheen asti* : holnapig ; *kirkkoon asti* : a templomig ; *siihen asti* : addig ; *Turun hippakunnassa kuoli lokakuusta 1696, heinäkuuhun vuonna 1697 asti 60370 henkeä* : az abói püspöki megyében 1696-ik évi Octobertől fogva 1697-dik évi Juliusig meghalt 60370 ember.

d) *saakka* behatóval, p. o. *ele pilkaa vanha koira*, *pu-ree luuhun vaakka* : ne ingereld a vén ebet, csontig harap (Sanalasku).

e) *hamaan* kihatóval : *alusta hamaan loppuun asti* : elejétől fogva végig.

71. §. C) Az ige névmódjainak használata.

209. Az igenévszók a szuómiban arra szolgálnak, hogy az igefogalmat névi (jelestül az igéből eredett dolognévszó dolognévi, a tulajdonságnév tulajdonságnévi) viszonyokban kifejezzék. Így a látás (igefogalom) dolognévi viszonyban (tárgy) áll e mondatban : *saan nähä* : kezdek látni ; tulajdonságnévi viszonyban pedig ebben : *näkevä lapsi* : látó gyermek.

Jegyzet. Az igenévszók ikertermészetűek, azaz : bennök mind a név, mind az ige természete megvan. Mint névszók más névszót birtoki esetben kívánnak maguk mellé : *linnun*

laulaminen : madár (*lintu*) éneklése (*laula-minen*, a *laulaa* énekölni ige dolognévi *mise* törzsétül) a madárnak éneke, madár-ének; mint igék tárgyesetet vonzanak, p. o. linnun laulu-nsa laulaminen : a madárnak énekét éneklés, a madárének éneklése, épen úgy, mint a magyar igéktül eredett névszók azonkívül, hogy névi természetüknél fogva a névszók szabályait követik, igetermészetüket is elárulják azáltal, hogy tárgyra hatnak, p. o. istenfélő, kárvallott stb., melyekben a nevező eset (Isten, kár) nyilván a tárgyeset (Istent, kárt) helyett áll.

I.

A d o l o g n é v i m ó d h a s z n á l a t a.

210. A dolognévi mód I-ső idomában :

1. A határozatlan (139. f.) használatik :

a) Alanyképen (175. b.), p. o. sanottaa viisaksi ylentää ihminen : bölcsek mondatni fölmagasztalja az embert; rakastettaa lapsilta ilahuttaa hyvää sydäntä : szeretettni a gyermekétül megörvendeztetni a jó szívet; veljellä vihastua on paha : barátjára haragudni rossz.

b) Mondományszóképen a segédigével (177. b.), p. o. tehdä pahaa on vihoittaa Jumalan : rosszat tenni annyi, mint Istent megbántani (saj. haragítani); elää kristillisesti on täyttää Jumalan tahdon : keresztény módon élni annyi mint Isten akaratját teljesíteni.

c) Tárgyszóképen, p. o. osaan tehdä, lukea : meg lehet tennem, el lehet olvasnom (possum facere, legere); pahat ihmiset pelkäävät rangaistettaa : a rossz emberek félnek megbüntettetni; tahtoi tammi kallistua lysmyä rutimo-raita : akarta a tölgyet levágni, a terebélyfát ledönteni (hajlítani) Kalev. 2. r. 181. v.

d) Összeköttetésben személytelen igékkel, minök : pitää, täytyy, tulee, sopii stb. (176. c.), p. o. minun pitää tehdä : meg kell tennem; meidän tuli näyttää : ezt látnunk kellett; pois pitää mennä, ja hyvä kylä jättää : el kell menni, s e jó falut elhagyni.

Jegyzet. A *pittä* szokottabb a dolognévi mód III-dik idomának birtoki esetével : minun *pittä tekemän* : nekem ezt tennem kell.

e) Egyéb átható, de személytelenül használt igéekkel (176. d.), p. o. lapsia pelottaa kuulla kummia : hallani valami csodálatosat megfélemlíti a gyermekeket ; ei auta yksinäisen toimittaa valtakunnan asioita oman mielensä jälkeen : nem szabad az ország ügyeit csupán saját esze után (szerint) intézni.

Jegyzet. A határozatlan a szuómiban is gyakran függésben áll egy névtől, mely esetben a latin supinum in *u*-t használ, p. o. vaikia tehdä, sanoa : bajos megtenni, mondani (difficile factu, dictu).

f) Használtatik úgy is, mint a változtató, melyről legitt :

2. A változtató célra, szándékra vitetést fejez ki. Ha a célra viendő, irányzandó tárgy a mondatban kitétetik, ez, cselekvő mondatokban tárgyszóul (tárgyeset), szenvedőkben pedig alanyúl áll. A személyek nevei, kikre a tárgy irányztatik, kitétetvén, birtoki esetbe jönnek, vagy más raggal toldatnak, p. o. tuo ruokaa syödäksemme : ételt hoz ennünk, azaz : a célra, hogy együnk (cselekvő mondat) ; ruoka tuotiin ihmisten syöä (l. a határozatlant a) alatt) : étel hozaték az embereknek enni (a végett, hogy egyenek ; szenvedő) ; antoi minun tehdäkseni : oda adta nekem csinálni (hogy megcsináljam, szórul szóra : adta csinál-n-om-nak, er gab mir zu ein mein — von mir — zu machendes) ; (pääskyläinen) etsi maata maataksensa, lehtoa levätäksensä, peltoa pesiäksensä, murtoa muniäksensa : a fecske száraz földet keresse, hogy (ott) fektüdjék, ágat, hogy (azon) nyugodjék, szántóföldet, hogy (ott) fészkeljen, tört fát, hogy (abba) tojjék (Kantel. 1. 207. l.) ; varjestele vainovarsa lähteäkseni pitoihin : szereld föl a hadi mént (a végett) hogy lakomába menjek.

1. *Jegyzet.* A változtató *-ksi*-nek megfelel nyelvünkben a *-nak -nek* tulajdonító rag, mely névszókhöz járulván, néha szinte célzást, irányt fejez ki (206. 3. c.). Erre nézve a szuómi *-ksi* rag igenévszókhöz járulván, azon viszonyt fejezi ki (az ige fogalmában), melyet mi a határtalan módú igét *-nak -nek* viszonyraggal toldva, kifejezhetnénk, p. o. minnek (mi

célra) hoztad a vizet? inni, mintha mondanók : inninak, az : a végett, a célra, hogy megigyük.

2. *Jegyzet.* A határozatlan (l. ezt d) alatt) szokottabb birtokival; a változtató egyéb viszonyragokkal, p. o. ostavat herkkuja lapsien syödä : csemegét vesznek a gyermekeknek enni; ostat leipää syödäkseksi (ritkábban : syödäsi) : kenyeret veszsz enned (saj. ennednek); veimme kaloja kaupunkihin niitä siellä myydäksemme : halat vittünk a városra (azt ott) eladni (a végett, hogy ott eladjuk); menitte kirkoon lohdu-tettaksenne : ti a templomba mentetek (a végett) hogy megvigasztaltassatok (saj. megvigasztaltat-no-tok-nak); antausivat pakoon vihollista päästäkseen : futásnak eredtek, hogy az ellenségtől megszabaduljanak.

3. *Jegyzet.* Mint látszik, egészen szokott a változtatóval személyragozva élni, ha kiveszszük a mondat alanyát, p. o. antoivat meille ruokaa syödäksemme : nekünk ételt adnak, hogy együnk; mi főleg szenvedő idomokban divatos, p. o. nämät kirjat lähetettiin lukeaksenne : ezen könyvek küldettek (nektek) olvasás végett (saj. olvasnotoknak); különösen, hol a kétértelműséget kell kikerülni, p. o. vanhimmat ostivat kirjoja lapsille oppiaksensa : a szülők könyveket vettek a gyermekeknek (a végett) hogy (azokból) tanuljanak (saj. az ő tanulni-ok-nak) stb.

211. A dolognévi mód II-dik idomában (139. f.).

1) A benhagyó -ssa -ssä = ban ben ragja, mint névrag (199.) valaminek beljében való lételt jelent, s átvitetik az időre is. Ehhez képest igenévszóviszonyítóul használtatván, az időben jelenkező cselekvést fejezi ki, melynek tartama (folyása) alatt valami történik, megfelelően a latin gerundium in -do-nak : rakastaissa, in amando, fr. en aimant, a magyarban pedig többnyire a -ván -vén (látván, menvén), -ban -ben (jártomban, keltemben) ragú igésneveknek, vagy a ha, mi-kor, midőn szókkal körülírt kifejezéseknek, p. o. lapset itki-vät isän tullessa : a gyermekek sirtak az atya megjöttökor; ostin hevosen tullessani Pestista : Pestről jövőn (veniendo, vagy jöttömben, jöttömkor) lovat vettem; ottaessa enenee, pannessa vähenee : ha elvesznek belőle nagyobb, ha hozzá tesznek kisebb lesz (finn néptalány am. gödör, lyuk); kukko

panee silmänsä kiini laulaessa : a kakas behunyja szemét, mikor éneköl; Ahti oli pellon kynnännässä, vainion vakoannassa : Ahti a földet szántotta, a mezöt barázdálta (szórul szóra : Ahti vala a földet szántani-ban, a mezöt barázdál-ni-ban); ikävystyi aikoansa aina yksin ollessansa, impenä eläessänsä elúnta mindig egyedül lenni, s szüzen élni (szórul szóra : elúnta idejét mindig egyedül len-ni-jé-ben, szüzen él-ni-jé-ben. (Kalev. 1. r. 117. v.); ei pikaisuus muussa kelpaa, kun kirpuja pyytäessä : nem kell másban a gyorsaság, mint a bolhafogásban (saj. bolhát fogniban, azaz : mikor bolhát fogdosunk).

2) Az eszközlő (139. f.) az igefogalmat úgy fejezi ki, mint eszközt, mely által, vagy módot, mely szerint valami történik. Használtatik birtokesettel, vagy ragozva, midőn két ige cselekvése egy időben ugyanazon alányra vonatkozik (= magyar : által, -va -ve : mondva, kérve — -ván -vén : mondván, kérvén), p. o. Kiesus vastasi sanoen (sanoden) : Jézus felele, mondván; lentäen kipu tulepi, leväellen pois menepi : röpülve jő a betegség, s nyugalom által megyen el (Sanalasku); ei paha lyöden paranee : a rossz verés által (verve) nem javúl (u. o.); meni itkien kotihin, kallótellen kartanolle : sírva mene haza, ordítva az udvarra (Kalev. 3. r. 37. v.); ilotellen, riemutellen tansikaatte nyt kaikki : vigadozva, örvendezve táncoljatok most mindnyájan; Numantalaiset hukkuivat polttaiten : a Numantiabeliek égven (égés által) vesztenek el; pääsi hädestä lähestyneitten ihmisten auttaen : kiszabadúlt a veszélyből, oda érkezett emberek által segítettven stb.

Jegyzet. Az eszközlő am. a latin praesens gerundii, melynek átellenében áll a tulajdonságnévi mód II-dik idomában a szenvedő határozatlana (lat. praeteritum gerundii), p. o. niin sanoen menin : így szólván (hoc dicendo,icens, fr. en parlant) menék (praesens gerundii); niin sanottuansa meni : miután így szólott (post sic dictum, fr. ayant parlé) elment, szórul szóra : az ő (nsa) így szólottja (után) elment, nach seinem so' Gesagthaben ging er.

212. A dolognévi mód III-ik idomában (139. f.) a *ma*, *mä* (sanoma, tekemä) törzs bevégezett cselekvényt (nomen actum 81.) fejez ki, p. o. minun tekemäni : az én tettem (tete-

ményem, mein Gemachtes); laulama : a végzett éneklés (das Gesungenhaben); de a bevégzett cselekvény jelentéséből lett, való, kész tárgyat is kifejez, s így egyszerű dolognévül is előfordúl. Így a *sanoma* am. szó (saj. a mi mondatott = Gesagtes); *tekemä* dolog, mű (saj. a mi csináltatott = Gemachtes). Előforduló esetei között használtatik :

1. A birtoki (sanoman), összeköttetésben a *pitää*, ritkábban a *täytyy*, s egyéb személytelen igékkel a szükséges (kell, oportet, necesse est) kifejezésére, p. o. minun pitää tekemän : nekem ezt meg kell tennem (oportet me facere, mihi faciendum est); meidän olisi pitänyt lähtemän : nekünk el kellett volna mennünk.

2. A benhagyó (sanomassa) azon cselekvés kifejezésére, melynek véghezvitelével valaki foglalkozik (v. ö. a benhagyót mint névviszonyítót 199. d.), p. o. kirkkoherra oli kappellissa saarnamassa : a plebános a kápolnában vala prédikálni (ott prédikálással foglalkozva, időzve); palvelia on vieraita kutsumassa : a cseléd vendégeket hívni van (vendég-hívással elfoglalva); hän on rakastamassa, tekemässä : ő szeret, ő munkálkodik (er ist im lieben, im thun).

Jegyzet. A dolognévi mód II-ik idomának (211. 1.) benhagyó esete, s ezen idom benhagyó esete közt a különbség abban áll, hogy amaz cselekvést jelent, melynek tartama alatt valami történik; ez pedig cselekvést, melynek véghezvitelével valaki foglalkozik, p. o. kirkkoherran sarnatessa : a plebános prédikálása alatt (mikor, midőn prédikált).

3. A kiható (sanomasta) eredeti értelméhez képest (l. mint névviszonyítót 200.) az ige fogalmában is valamittől, valamiből kihatást, tiltást, megszűnést stb. fejez ki; p. o. palvelia lakasi kutsumasta vieraita : a cseléd felhagyott a vendég-hívással (saj. a vendégeket hívni-bul); lakkaa laulamasta: szűnj meg énekelni. (desine canere, i. e. a cantu); iso kielti poikoansa lähtemästä Väinölähän : az atya tiltá fiának menni (tiltá mennitül) Väinöläbe; he tulevat oppimasta : ők jönnek a tanulásból (tanulni-bul); sisälliset levottomuudet estivät Ruotsin' kuningaita muistelemasta Suomen maata : a belső nyugtalanságok akadályozák Svédhon királyait attul, hogy megemlékezzenek Finnlandra (saj. akadályozák emlékeznitül

Finnlandra. Lyhy Hist. 1. l.); piätti pilvet juoksemasta, päivän peitti puistamasta, kuuhuen kuumottamasta (a Väinämöinen által ültetett nyír) feltartóztatá a felhőket futtokban, elfödé a napot hogy ne süssön, a holdat hogy ne tündököljön (saj. feltartóztatá a felhőket futni-tul, elfödé a napot sütni-tül, a holdat tündökölni-tül) stb.

Jegyzet. Általán is szólnak így kiható értelemben : saarnamastani Karvian kirkossa on viisi vuotta kulunut : azóta, hogy a Sastmolai szentegyházban prédikáltam, öt év múlt, szórul szóra : prédikálásomtul fogva (von = sta mein = ni Gepredigthaben = saarnama) a Sastmolai szentegyházban, öt év múlt.

4. A beható (sanomaan) általán hatást fejez ki valaminek belsejébe, mi az ige fogalmában a cselekvésre való hatást, annak véghözvitelére való törekvést, készséget, képességet jelent (l. mint névviszonyítót 201. a, c, d, e, f, h) s megfelel a lat. supinum in -um-nak, p. o. meni sanomahan : megmondani ment (dictum), szórul szóra : mondaniba ment (er ging zu, vagy : in das Gesagthaben); palkolliset lähettiin kalastamaan : a cselédek halászni (piscatum) küldettek; tulin tammen taitamahan : a tölgyet ledönteni jövék; nousi kuuta katsomahan, päiveä iloamahan : felkele nézni (um zu schauen) a holdat, a napnak örülni (um zu freuen); Albrehti tuli piirittämään Turun linnaa : Albrecht jöve körülkeríteni Abo várát (Lyhy Hist.); kävi veikko venettä veistämähän : mene bátyám a hajót faragni; päästi karjan syömään : ereszté a nyájat enni (legelni); saakamme sanomaan : kezdjünk szólni; sovelias opettamaan : alkalmas taníttatni; valmis seuramaan : kész követni, kísérni; tottuu tuleemaan : jönni szokott (ember) stb.

Jegyzet. Ezen eset előjő hosszabb (sanomahan), és rövidebb (kurtított : sanomaan) formában, s monnónak jelentése ugyanaz. Ha mi különbség támad, az a beszéd élénkségéből származik, mi végett a beszélő hosszabb vagy rövidebb formát választ a kifejezésben. Erre nézve a rövidebb formák közönségösen történeti elbeszélésekben használatosak, melyekben a rövidség s elevenség szükségöltetik, p. o. valmistuihen sotiin : fegyverközésnek, hogy csatába menjenek.

5. A veszteglő (sanomalla) eredeti értelméhez képest (l. mint névviszonyítót 203.) az ige fogalmában is megállapodást, nyugvást fejez ki, megjelölve az időben egy pontot, melynél a cselekvés történik (=fr. au point d' : rakastamalla, au point d' aimer = auf den Punkt zu lieben, mit mi-ban-ben ragú igénévvel fejezünk ki : menőben, menő félben), p. o. hän oli lähtemällä : menő félben (indulóban) van (er ist im Begriff zu gehen); minä tapaisin hänen kuolemalla : haló félben találtam őt; sieltä lähtemälläni en havainnut kalujani : épen onnan indúltamkor (mikor onnan indulófélben voltam) nem emlékeztem holmimra.

Többire a veszteglő jelent eszközt is (l. mint névviszonyítót 203. f.), p.o. kaikkia ostamalla saadaan : mindent vétel által szerez az ember; lintu kulkee lentämällä : a madár röptülve (röptülés által) halad; hän itse pääsee uimalla maalle : ő maga menekült úszás által (úszva) a száraz földre; vene syntty vestemällä, laiva lastun ottamalla : a hajó lett faragás által.

Jegyzet. A különbség ezen esetben a veszteglő és eszközlő között abban áll, hogy az első az igefogalmat úgy fejezi ki, mint eszközt, az utolsó pedig mint módot, p. o. lähtetäminen kulki ympäri maata saarnaten : a hittérítők körösleg bejárják az országot prédikálva (saarnaten), mi a módot fejezi ki, mely szerint az országot körösleg bejárják; de saarnamalla am. prédikálás által, azaz : a prédikálás nekik eszköz, melyre nézve az ország körüljárása megengedett, lehetővé lön. A veszteglő megfelel e kérdésre : mivel ? mi által ? az eszközlő pedig erre : hogyan ? A hol e két kérdés egyaránt helyesen alkalmaztatik, ott monnó kifejezésmód helyes, p. o. ostain ostamalla nämät kirjat ovat saadut : e könyvek vétel által szereztettek, mely példában a vételmódot és eszközt egyaránt jelent a könyvek szerzésére.

6. A távolító (sanomalta) mint névviszonyító bizonyos ponttúl eredést, távozást jelent; ehhez képest az ige fogalmában is azt fejezi ki, mi a cselekvés pontját teszi, melytől valami méretik (fr. après avoir, így : rakastamalta, tekemältä = après avoir aimé, fait, ném. nach Geliebthaben, nach Gemachthaben), p. o. tapamalta hän pääsi : azontul (Ita) hogy megfogott (tapama) kiszabadult (pääsi), azaz : megfogatta-

tása után legött kiszabadúlt; tesz ennyit is : = rá nézve, p. o. nāmāt langat ovat hyvāt kehrāmältānsā : e fonāl jō fonatāsāra nézve.

7. A nélkülöző (sanomatta) az ige fogalmában is (mint névviszonyítót l. 206. l.) hiányt, fogyatkozást (fr. sans avoir : rakastamatta, tekemättä, sans avoir aimé, fait = ohne Geliebt ohne Gemachthaben) jelent, p. o. piteli kuuma rautaa poltaimatta : megfogta az izzó vasat a nélkül hogy megégette volna (megégetni nélkül); vieraita kokousi kutsumatta : a vendégek összegyűleltek hivatlanul (hivatni nélkül); meni tiehensä sanaa sanomatta : mene útján a nélkül hogy egy szót szólott volna (ohne ein Wort gesagt zu haben); ikävā ihminen olla, ilman päivän paistamatta, kuuhuen kuumottamatta : unalmas az emberek léte, ha a nap nem süt, a hold nem ragyog (a nap sütése nélkül, a hold ragyogása — ragyogni — nélkül).

Jegyzet. A dolognévi mód III-ik idomának benhagyó, kiható, veszteglő esetei a többes számban ugyanazt fejezik ki, mit az egyesben, de közönségösen azon különbséggel, hogy a többes a cselekvés ismétlését, többszörítését jelenti, p. o. vierasta kutsumissa on palvelia usein : a cseléd gyakran van vendégeket hívogatni (hívogatni-ban).

213. A dolognévi mód IV-ik idomában használtatik :

1. A nevező (sanominen) határozott alanyképen a szükségösség, kötelezettség kifejezésére, p. o. minun on tätä tekeminen : nekem ezt (kötelességem) tenni; muukalaisen on lähteminen : a máshovávalóknak szükség elmenni; tyttöin on koristaminen : a lányoknak szükség magukat fölékesgetni.

Jegyzet. A többes nevezőhöz az ismétlés, többszörítés értelme csatlakozik, p. o. tämän päivän tekemiset : ezen napnak teendői (foglalatosságok); nyt alkavat kylästä lähtemiset : most kezdenek a faluból indulni (indulások).

2. A határozatlan (sanomista) szinte alanyképen használtatik, de határozatlanul, p. o. minun on tekemistä : nekem tenni kell; hänen oli sanomista isännällä : meg kell mondani az apósának.

1. Jegyzet. Ha ez esetben a mondat birtoki esettel van szerkesztve, az magára a személyre vonatkozik; ha a veszteglővel, akkor az valamely távollevő személynek számítá-

sára történik, p. o. minun on siellä tekemistä: nekem (személyesen magamnak) kell tennem; minulla on siellä tekemistä: nekem van valami tenni (mit más is végezhet).

2. *Jegyzet.* Előfordúl a határozatlan (ragozva) tárgyképen is, ugyanazon mondományige után, a mondománynak folytatását, erősítését (intensiv) fejezvé ki, p. o. juo juomistaan: itton iszik; itkit itkemistä: folyton (sírást) sírsz; olen kulkenut kulkemistäni: jöttön jövők.

214. A dolognévi mód V-ik idoma kicsinyezője levén a dolognévi mód III-ik idomának, ennek benhagyó, kiható, veszteglő, távolító esetei általán azt fejezik ki, mit a dolognévi mód III-ik idomának ugyanazon esetei (212.), de a fogalom szorosabb meghatározásával, p. o. neitto pelästy kynttilöitä virittimäisissensä: a lány épen gyertyagyújtáskor megijede; olin putoamaisillani: épen leeső félben voltam; mies pelästetäin tapettamaisistansa: az ember szabadon eresztenék épen kivégeztetések; luopukoon kukin pahaa allottamistaan: vajha tartózkodjék (megszünjön) mindenki rosszat kezdeni (-tül).

II.

A tulajdonságnévi mód használata.

215. A tulajdonságnévi mód monnó idoma tulajdonságnévül használtatik, az időnek állapotait időbeli viszonyban tulajdonítván a dolognévnek, a mely mellett áll, p. o. menevä aika: folyó idő; tuleva vuosi: jövő év; ärisevä (pureva) koira: morgó (harapó) kutya; puskava härkä: bökös ökör; mennyt aika: múlt idő.

Jegyzet. Hogy önálló névként mondományúl is állnak, s az összetett idők körülírására az olen igével használtatnak, (177. 6.) már érintettük.

216. Időbeli viszonyaikra nézve az I-ső idom a jelen és jövőre, a II-dik a múltra vonatkozik, p. o. tuleva vuosi: jövő (jövendő) év, annus futurus, saj. veniens, venturus (cselekvő); lehtevä asia: teendő dolog, res facienda (szenvedő); rakastanut ihminen: szerelmes (a ki szeretett) ember (cselek-

vö); sanottu paika : mondott (a mely mondatott) hely, dictus locus; luettu kirja : olvasott könyv (szenvedő).

217. Egyébként használatuk módjának némely sajátosságai is levén, ezekről itt értekezünk.

1. A tulajdonságnévi mód monnó idomának egyes birtoki esete a cselekvőben úgy, mint a szenvedőben mondományúl használtatván, mint a latin verba sensuum, affectuum, dicendi és declarandi (v. ö. animus meminit praeteritorum; Clinia rerum suarum satagit etc.) érzelmeket, tudást, tapasztalást fejez ki, p. o. nákee tulevan : látja jöni (látja azt a ki jő, jövőt); náki tulleen : látá hogy jött (látá azt, a ki jött); tietää sanottavan : tudja a mi mondatik; tiesi sanotun : tudja a mi mondatott (mondatottat).

A személy vagy dolog, melyről e tulajdonságnévi fogalom használtatik, egyesben a birtoki, többesben a nevező esetbe tétetik, ha egészre, határozottra; a határozatlanba ha részletesre, határozatlanra vonatkozik, p. o. náki miehen tulevan : látá az embert jöni (azt az embert, a ki jön = jövőt); náki miehet tulevan : látá az embereket jöni; náki miehiä tulevan : látá embereket jöni; uskon tulevan : hiszem (hogy) eljö (-endő = venturum esse).

Ha a kérdésben levő személy személynévmás által fejeztetik ki, a tulajdonságnévi mód idomához a megfelelő személyrag toldatik, p. o. luulin näkeväni : gondolám látnom (hogy én látom); luulin nähtäväni : gondolám láttatnom (hogy engem látnak); toivoi saavansa : remélém megkapnom; pelkäsi saatavansa kiini : féle megfogattatnia (féle hogy megfogatik).

A tulajdonságnévi mód szenvedő idomai gyakran valahová tartozást, illetőséget is kifejeznek, mely esetben a dolog neve nevezőbe, a személyé birtoki esetbe tétetik, p. o. se on hänen tehtävänsä : ez az ő teendője; liha on rikkain syötävä : a hús a gazdagok eledele (gehört den Reichen zur Speise); minun saatavani : az én illetőségem, saj. a mit én kapok. Ide tartoznak e szólásformák is : hän on kuultava : ő meghallgatatódó (est audiendus); se on nähtävä : ezt láthatni (est videre, videndus).

Ha a személy kitéve nincs, szenvedőleg (személytele-

nül) használtatik : kuuli lähetettevân miehiä : hallá, hogy emberek küldetnek (dass 'man schicken werde); uskoi miehi lähetetyn : hitte hogy küldettek emberek (geschickt geworden).

Ha a mondat tagadólag van kifejezve, a tagadás a mondományhoz tartozik, p. o. ei lullut heidân tulevan : gondolta hogy ő nem jön el; ei toivonut saavansa : várta (remélte) hogy nem kapja meg.

2. A tulajdonságnévimód I-ső idomának személyragozott állapoti esete, közönségsően a segédigével szerkesztve tetetést (fr. faire semblant), látszatot (Anschein, fr. il semble) fejez ki; p. o. mies on olevanansa vanha : az ember vénnek látszik (olyan mint a ki vén); olkoot istuvinansa ei seisovinansa : ők ülni látszatnak, nem állani; olin itkävänäni : síróul valék, (sírni látszatám); me olimme sinne menevinämme : mi oda menőkül valánk, azaz : valánk (látszatánk) mint a ki oda megy; he olivat makavinansa : ők alvókül valának (mint alvók viselék magukat, stellten sich schlafend an).

218. A tulajdonságnévi mód II-dik idomának szenvedő határozatlan mondománykép állván :

a) Vagy a mondat alanyára vonatkozik, s ekkor az alanynak megfelelő személyraggal toldatik, p. o. tulin kirkosta kuultuani saarnaan : jövék a templombul, miután szent beszédet hallgattam; tultuani kotiin sain kirjan maaherralta : haza jövén levelet kaptam a fejedelemtül; kaiken maailman kuutena päivänä luotuansa lépäsi Jumala työstänsä : miután az egész világot hat nap alkotta, megnyúgovék Isten munkájátul.

Jegyzet. Ha a kifejezés különben is világos, a személyrag el is hagyatik, p. o. tultua sinne näki hän kaiki : miután oda jött, láta mindent.

b) Vagy az alanyon kívül más személyre vonatkozik, s ez esetben birtokragot nyer, p. o. tänäpäni palkollisten jo työni toimitettua, menin ystäväni luokse tuota tätä hastelemaan : ma, miután a cselédek a dolgot már végezték, barátomhoz menék egyrül-másrul beszélgetni.

MÁSODIK FEJEZET.

72. §. *A mondat bővítése tulajdonítmányszók által (sicukoinen kasvu).*

219. A tulajdonítmányszók alatt értjük azon szokat, melyek a szigorú, vagy főnebbi mód szerint bővített mondatok részeihez tulajdonítmányképen, vagy melleslegesen járulnak, azoknak pontosabb meghatározása, magyarázása végett. Így e mondatban: Helsinki, suomen pää-kaupunki, ravitsee lähes kaksikymmentä tuhatta henkeä Helsingfors: Finnország fővárosa majdnem húsz ezer lelket táplál a „Suomen pääkaupunki“ és a „lähes“ magyarázó vagy tulajdonítmányszók.

220. A magyarázó szók háromfélék: 1) dolognévszók, vagy 2) tulajdonságnévszók, 3) igék.

1. Ha dolognevek állnak magyarázóként, appositio támad, p. o. Matti, talonpojan Reunasen palkollinen, eleskeli aikansa Kanatalassa, Saarijärven kirkonkylässä: Mátyás, Reunasen paraszt cseléde, idejét Kantalában, Saarijärvi fárában töltötte. Itt azonkívül, mit főnebb (197. b.) megérintettünk, még következőkre szükség ügyelni:

a) Azon esetben, midőn két dolognévszó oly szoros összeköttetésben áll egymással, miszerint azok majdnem összetett szóként tekintethetnek, az első, mely magyarázóul áll, változatlan marad, p. o. Myllari Jaako: Jakab molnár; Suutari Mikko: Mihály varga; Kraatari Mikko: Mihály szabó.

b) Azon szók, melyek értelmöknél fogva nem állhatnak ugyanazon esetben, egymással appositioiban állván, külön eseteikben megmaradnak. Ily egymásnak megfelelő esetek a behagyó, vesztelő, kiható, távolító, beható, közelítő, p. o. elää Saarijärvellä, Porvon hiippakunnan kaunimmassa pitäjässä: él Saarijärviben, Björneburgi püspökség legszebb fáramegyéjében; tuule Saarijärveltä kaunimmasta pitäjästä: jön Saarijärvi, legszebb fáramegyéből; menee Saarijärvelle kaunimpaan seurakuntaan: Saarijärvi-be, a legszebb gyülekezetbe megy; t. i. Saarijärvi egy tó, mely mellett van a fá-

ramegye, mire nézve nem mondathatik, hogy abbul (belőle) jön, mint azt a másik appositionban álló szó kívánná.

Jegyzet. Ugyanezen eset előfordul a magyarban is, p. o. Pestre Magyarország fővárosába megy; Pestről, Magyarorszá-
g fővárosából jön stb.

c) A dolognévi mód III. idoma névi jelentéssel néha appositionban áll, s birtoki esetben tételik, vagy raggal toldatik, p. o. ostimme kankaita, miesten kutomia : vásznat vetünk, emberek által szövöttet (ember szötte vásznat); vaimo murehti oman kasvattamansa lapsen kuolemata : a nő gyászolta saját nevelte gyermeke halálát; tytön istuttamat puut : a lány ültette fák (fák, melyeket a lány ültetett).

2. A tulajdonságnevek (hová a névmási tulajdonságnevek és a névi módok is tartoznak) a dolognév mellé hason eset és számba tételnek, p. o. viisat miehet erkauvat pahain ihmisten viettelevästä seurasta : a bölcs emberek elkülönítik magukat a rossz emberek csábító társaságától, mintha mondanók : a bölcs(ek) emberek elkülönítik magukat a rossz(aknak) embereknek csábító(tul) társaságától; me tulimme Kristuksen kautta Jumalan edessä uudet ja kunnialliset luontokappaleet : mi Krisztus által Isten előtt új és tisztességes teremtmények lettünk.

Jegyzet. Mégis, ha egy jelentésűek, együtt állhatnak a veszteglő és eszközlő-, behagyó és eszközlő esetekben, p. o. ukko oli pahoilla mielin (= pahoin mielin) : az öreg rossz kedvű volt; naapurit katselivat häntä karsaassa silmin (karsain silmin) : a szomszédok őt káncsal szemmel nézték.

2. *Jegyzet.* A *joka* mindenik, *koko* egész, *aika*, *kelpo*, *oiva* alkalmas, erős, jelős a dolognévszók előtt változatlanul maradnak, p. o. *joka* paikassa : minden helyen; *joka* paikasta : minden helyről; *koko* kylä : egész falu; *koko* kylässä : egész faluban; *aika* mies : időben levő ember (vir adustus, maiorennis); *kelpo* miehen, *oiva* miehellä : alkalmas, derék, jelős ember, emberrel.

3. Néha a cselekvésnek, melyet a mondomány kifejez, környületesebb leírása, vagyis a cselekvés módjának jelölése, magyarázása végett, egy ige használtatik (verbum descriptivum), p. o. syöpi möykyttää : nyámmogva eszik; seisoi jo-

rotti : áll lepselve ; juoksisin nilkutaicin : sántítva szaladjak ; poika nauroi hohotelli : a gyerek hahotázva nevet ; tuolla hän on seisonut koko päivän töllötellyt : ott ült ő egész nap magát ostoba módon viselve.

1. *Jegyzet.* Az összetett időkben nem ismételtetik ekkor a segédige : on veisannut lorutellut : tréfálva , bohóskodva éneköltek ; olisi nauranut hohotellut : hahotázva nevettek volna.

2. *Jegyzet.* Minthogy ez esetben az ige valólag módot jelent, mely szerint a mondomány által kifejezett cselekvés történik, ezért a dolognévi mód II-dik idomának eszközlő esetébe is tétethetik (211. 2.), p. o. syö möykkyttäin : nyám-mogva eszik ; nauroi hohotellen : hahotázva nevet ; meni itkien kotihin, kallotellen kartanolle : sírva mene haza, ordítva az udvarra ; ilotellen, riemutellen tansikaatte nyt kaikki : vígadozva, örvendezve táncoljatok most mindnyájan (Kantel. I. k. XXXIV. l.).

HARMADIK FEJEZET.

73. §. *A mondatok bővítése igemellékszók által.*

221. A mondat bővítettik azáltal is, ha a tulajdonságnevek és igék meghatározására mellékszók tétetnek.

A sajátlag úgynevezett mellékszókon kívül használtatik különösen a tulajdonságnevek és névmások többes eszközlő esete, p. o. jo kuuden vuoden vanhana sanottiin lasta hyvin oppineeksi : már hat éves korában mondták, hogy a gyermek jól tanult (saj. már hat évesül mondaték a gyermek jól tanulónak) ; liian vanha : igen öreg ; merkillisen suuri : nevezetesen nagy ; turhan pieni : igen (azaz : a hiábavalóságig) kicsiny ; kohtuullisen pitkä : alkalmasan, illőleg hosszú.

A szuómi nyelv sajáttságakint kell feljegyezni azon esetet, miszerint ugyanazon tulajdonságnév, melyet mellékszóval meghatározni akarunk, maga meghatároztatása végett az

egyes eszközölő esetben tétetik, jelesül tagadó mondatokban. Így p. o. mondatik a Kalevalában (2 runo 111—114. v. g.): Nousipa merestä miesi, uros aallosta yleni, ei tuo ollut suuren suuri, eikä aivan pienen pieni : a tengerből egy férfi, a hullámok közül egy hős emelkedék, nem volt ő a legnagyobb (suuren suuri) de nem is a legkisebb (pienen pieni); pitkän pitkä : igen vagy különösen hosszú; kovan kova : igen-igen kemény; heikön heikko : igen-igen gyöngye stb.

HARMADIK SZAKASZ.

Összetett mondatok.

74. §. A mondatok egymáshozí viszonyaik szerint tekintve.

222. Két vagy több kopasz v. toldott mondat összeköttetése (sanakkojen yhdistäminen) által összetett mondatok támadnak, mi a gondolatok menetének kifejezése s a beszéd szerkesztése végett elkerülhetlenül szükséges.

A mondatok egymással összeköttetvén, közöttük különféle viszonyok támadnak, melyeket a nyelv szinte megjegyezni szokott.

Jegyzet. A legrégibb s legegyszerűbb beszédmód abban állt, hogy mondatok minden összeköttetés nélkül egymás mellé tétettek. Csak lassanként s időjárával kezdék azokat összekötni, de kezdetben csak igen egyszerűen (p. o. a héberben legtöbb mondat csak az és *vav*-val van összekötve). Az ízlés és művelődés utóbb az összekötés módjának nagy különféleségét hozta dívatba.

A mondatok összekötése bizonyos szók által eszközöltetik, melyek füzelékszóknak (yhdistys, yhdistävät sanat) mondatnak, s melyeknek alkalmaztatása már neveikből megérthető. Lehetnek ezek névmások (epänimiköt) vagy kötszók (yhdiköt), vagy az összekötés eszközöltethetik felidézés (citatio) által is, miszerint a füzélék is névmási, vagy kötszói,

vagy idézőnek (epänimiköinen, eli yhäköinen, eli kertovainen yhdistys) mondatik.

223. Ehhöz képest az összetett mondatok :

A) Társmondatok, melyek úgy állnak egymáshoz, hogy mindenik önálló gondolatot külön kifejez, p. o. *kevä tulee, ja linnut lauleskelevat* : a tavasz jö, s a madarak énekölnek (*kevä tulee, linnut lauleskelevat*).

B) Alárendölt mondatok, melyek egymással összekötetvén, az egyik közelebb meghatározza a másinak egy részét. Az első alap-, a másik mellékmondatnak neveztetik, p. o. *kevä, joka lähenee, saattaa linnut lauleskelemaan* : a tavasz, mely közelget, énekre indítja a madarakat.

C) Idéző, elbeszélő, jelentő mondatok (kertovaiset sanakot), melyek közzül az egyik mondat idézi, felhossa, előadja a másikat, p. o. *Jezus sanoi opetuslapsillensa tämän vertauksen* : taivan valtakunta on sinapin siemenen kaltainen — Jézus mondá tanítványainak ezen hasonlatosságot (példabeszédet) : hasonló mennyeknek országa a mustármaghoz.

75. §.

A) Társmondatok.

224. Ezek támadnak azon füzelékszók által, melyek a mondatokat összekapcsolják, elválasztják vagy ellentételezik, miszerint a mondatok is kapcsolók, elválasztók vagy ellentételesek lesznek.

a) *Kapcsoló mondatok (sitovaiset sanakot).*

225. Kapcsoló mondatoknak neveztetnek, melyek kapcsoló és gyűkötők által füzetnek össze (167), milyenek :

a) *ja és; sekä, myös is, sekä-että is-is, mind-mind, p. o. isä tulee; ja poika menee* : az atya jö és a fiú megy; *tehtiin ahkeran työtä, väsyttiin myös pian* : ha dolgát szorgalmatosan teszi az ember, hamar el is fárad; *siellä ostetaan paljon, sekä maksetaan hyvin* : ott sokat vesznek (vásárolnak), jól

is fizetnek; minä sekä kuulin että näin : én hallottam is, lát-tam is, vagy mind hallottam, mind láttam.

β) A tagadó ígéhez néha a *kä* hátrasimuló szócska (168.) járul, p. o. menin sinne, enkä saanut ostaa leipää: oda mentem (venni) s nem kaptam kenyeret; istutan puita, eivät-kä kasva : fákat ültetek, s azok nem nőnek. Továbbá néha a szóhoz, melyről a tagadás mondatik (a súlyos szóhoz) *kaan* (*käin*) is járul, p. o. menin sinne, enkä saanutkaan ostaa lei-pää, v. enkä saanut ostakaan leipää, vagy : enkä saanut os-taa leipääkään.

γ) A tagadó ige az előmondatban pusztán áll, vagy *kä* hátrasimulóval; az utómondatban pedig *kä* szócskával, vagy a tagadás súlyát hordó szó *kaan* (*käin*) szócskával toldatik, p. o. en nähnyt, enkä kuullut : nem láttam, nem is hallot-tam; enkä nähnyt, enkä kuullut : se nem láttam, se nem hallottam; ei isä käskenyt, eivätkä pojat tehneet : az atya nem parancsolta, nem is tették a gyermekek; eikä käskenyt isä, eivätkä tehneet pojatkaan : se az atya nem parancsolta, se a gyermekek nem tették meg.

δ) A tagadó ige az ainoasti (ainoastaan, ainoastansa) = nemcsak, csupán, kötszóval az előmondatban állván, az utó-mondatban *myös*, *myöskin* is (a *kin* súlyos szóhoz toldatván), vagy *vaan myös*, *vaan myöskin* hanem — is, de — is követ-közik, p. o. ei ainoastaan mies lähtenyt, myös vaimo lähti : nem csupán a férj utazott el, az asszony is elútazott; en ai-noasti kuullut, vaan myös näin : nemcsak hallottam, de lát-tam is — vagy : vielä . . . kin állván az utómondatban : emme ainoastansa kuulleet, vielä näimmekin : nemcsak hal-lottuk, de még (de sőt) láttuk is.

b) *Elváltasztó mondatok (välttävöiset sanakot).*

226. Az elváltasztó mondatok összeköttetnek következő szócskák által :

a) *eli*, *elikä*, *tahi*, *tahikka*, *tai*, *taikka* = vagy, p. o. sano nopian, taikka ole peräti sanomatta : beszélj gyorsan, vagy légy épen szótalan; olet sisällä, eli menet ulos : ott benn vagy, vagy kijösz.

β) *taikka-taikka, tahi-tahi, joko-taikka (tai v. eli) =* vagy-vagy, p. o. taikka mennään, taikka tullaan : vagy mennek vagy jönnek.

γ) *välittäin-välittäin, välitellen-välitellen* közben-közben, *milloin-milloin* néha-néha = majd-majd, p. o. linnut milloin (välittäin, välitellen) lensivät, milloin (välittäin, välitellen) laskiivat puihin : a madarak majd (néha, közben) röpdöstek, majd (néha, közben) fákra szállottak.

c) *Ellentétes mondatok (vastannaiset sanakot).*

227. Az ellenmondatok az ellenkötők által fűzetnek össze, milyenek :

α) *mutta, vaan* de, hanem, p. o. olisin saanut kaloja, mutta jätin kaikki mereen : fogtam volna halat, de mind a tengerben (öbölben) hagytam ; Aatamista saimme synnin ja kuoleman, mutta Kristuksesta vanhurskauden ja elämän : Ádám-tul vettük a bűnt és halált, de Krisztustul az igazulást és életet ; Jesuksen Kristuksen veri puhdistaa meitä ei yksinäänsä peri synnistä, vaan myös kaikista teko-synnistä : Jézus Krisztus vére tisztít meg minket, nemcsak az eredendő bűntől, hanem minden cselekedendő bűntől (Uskovaisten heng. Aarre-aitta).

1. *Jegyzet.* A *vaan* után néha a nyomosított szóhoz a *kin* hátrasímuló járul, p. o. kyllä siellä myytiin, vaan kyllä oli ostajiakin : eleget eladtak, de volt is elég vevő.

2. *Jegyzet.* A tagadólagos ellenmondatok kétféleképp köttetnek össze, p. o. en antanut, mutta (vaan) en saanutkaan : nem adtam, de nem is kaptam ; en minä antanut, vaan sinä annoit : én nem adtam, de te adtál ; emme nähneet, vaan kuulimme : nem láttuk, de hallottuk.

β) *toki, kuitenkin, kumminkin* = mégis, p. o. veljeni on köyhä, auttaa toki ystäviänsä : bátyám szegény, mégis segíti barátjait ; kyllä on hän kehno, kuitenkin taita hän parantua : ő ugyan gyöngé, mindazáltal (mégis) meggyógyulhat ; — tagadólag : hänelle on kieli, ei sano kuitenkin.

Jegyzet. Két vagy több mondat némely esetekben össze is húzathatik, t. i. akkor, ha azoknak valamely része közös ;

mint például e mondatokban : isä tulee, ja äiti tulee : az atya jő, és az anya jő, a *tulee*, ezekben pedig : isä tuli, ja isä meni : az atya jött, és az atya ment, az *isä* a közös rész. Ha már, mint ez utóbbi mondatban, az alany a közös rész, ekkor a mondatok egyszerűen összehúzathatnak : isä tuli, ja meni : az atya jött és ment ; ha ellenben a közös rész a mondomány, akkor ez a többesbe tétetik ; így a főebbi mondat összehúzatván, lesz : isä, ja äiti tulevat : az atya és anya jönnek ; s ez esetben, ha az alanyok különböző személyűek, a közös mondomány személyre nézve a méltóbbal (méltóbb személy az első a másodiknál, ez a harmadiknál) egyeztetik, p. o. minä ja sinä tulimme : én és te jöttünk ; sinä ja hän olitte väsyneet : te és ő elfáradtatok.

Többire több ily összehúzott mondatban (supistuvaiset sanakot) a kötszó elhagyatik, p. o. isä, äiti, lapset, ja palkolliset olivat raittiit, tekivät työtä, elikä iloisivat : az atya, anya, gyermekek és cselédek egészségesek voltak, megtették dolgukat, vagy vígadoznak — mi főleg különös szók szerkesztésekor, melyek már gondolatilag egymással szorosan összekötvék, történik a *ja* kötszóval, jelesen : ha a szók tár-sító vagy eszközölő esetben állnak, p. o. vaimonesi, lapsinesi : nőstül, gyermekestül ; aamuin illoin : reggel, estve ; tulen mennen : jöve, menve stb.

76. §.

B) Alárendelt mondatok.

228. A mondatok, melyeknek mások alárendölvék, ezekre nézve főmondatoknak, ezek ellenében viszont az alárendöltek al- vagy mellékmondatoknak neveztetnek. Így e mondatok között : mies ei tehnyt työtä, koska ei annettu palkka : az ember nem dolgozott, mivel nem adatott neki bér ; az első a fő-, az utolsó az al- vagy mellékmondat.

Az alárendölt mondatok azon módra nézve, miszerint a főmondathoz köttetnek, háromfélék :

a) Visszahatók, midőn a mellékmondat a főmondathoz visszaható névmás által köttetik, p. o. mies, joka oli ahkera,

sai hyvän palkan : az ember, ki szorgalmas vala, szép bért kapott; Jumalan poika, joka aina näki ja tunsikaivaallisen isänsä armollisen sydämen, huusi vaikiassa kärsimissensä ristin päällä : minun Jumalani stb. = az Isten fia, ki mindig látta s ismerte az ő mennyei atyjának irgalmas szívét, kínos szenvedésében a kereszten kiálta : én Istenem! stb.

b) Viszonyulók, midőn a mellék- és főmondatok egymásra viszonyuló, vagyis egymásnak kölcsönösen megfelelőfüzelékszók által vannak összekötve, p. o. osta senlainen hevonon, millaisen isäntä käski : végy olyan lovat, milyent a gazda parancsolt; annan sinulle senmoisen kirjan, kummoisen pyysit : adok neked olyan könyvet, milyent kértél.

c) Kapcsolók, melyekben az al- és főmondatoknak összefüzése kötszók által eszközöltetik, p. o. mies sai hyvän palkan, ehkä oli ison ajan laiskana : az ember szép bért kapott, ámbár nagy ideig lusta volt.

a) *Visszaható mondatok (taannehtiväiset sanakot).*

229. Főszabály e mondatok szerkesztésére nézve, hogy a névmás, mely az almondatot a főmondathoz köti, szám és személyre nézve azon szóhoz alkalmazkodik, melyhez visszavitetik, de az esetre nézve az almondat által szabályoztatik.

A szuómi visszaható névmások : *joki* ki, a ki, mely, a mely; *jompi* a melyik (128. III.), p. o. ystäväni, jonka kaikki tuntevat, lähtee huomenna Helsinkiin : barátom, kit mindnyájan ismernek, holnap Helsingforsba utazik; *koira*, joka makaa, ei tuo jänestä : a kutya, mely fekszik, nem hoz nyulat; *linnut*, jotka syksyllä lentävät eteläisiin maihin, kutsutaan muuttolinnuiksi : a madarak, melyek ősszel déli tartományokba röpülnek, vándormadaraknak neveztetnek; *näistä kahdesta pojasta otan palveliakseni*, jommasta luulen miöstä paisuvan : ezen két fiú között szolgámul fogadom, a melyikről vélem, hogy emberré növekedik; *ota näistä astioista, jomman katsot paraaksi* : vedd ezen edények között, a melyiket legjobbnak látod.

1. *Jegyzet.* A fenebbi mondatok a *joka* ki, a ki, mely, a mely, füzelék elhagyásával egyes, vagy toldott mondattá

így alakíthatnak : *kaikilta tunnettu ystäväni lähtee huomenna Helsinkiin : a mindenek által ismert barátom holnap Helsingforsba utazik ; makaava koira ei tuo jänestä : a fekvő kutya nem hoz nyulat stb.*

2. *Jegyzet.* Ha a visszaható névmások a *tämä, se, tuo* ez, az, amaz mutató névmásokra irányoztatnak, ezek, ha valamit határozottan jelentenek, kitétetnek, különben a főmondat elején el is hagyathatnak, p. o. *tämä* mies, josta äsken pahuttiin, on Savosta syntysin : ezen ember, kirül imént beszélünk, Szavóban született ; *näin* sen miehen, josta puhimme : láttam azon embert, kirül beszélünk ; *tuo* hevonnen, jota poika taluttaa, on vanha : ama ló, melyet a fiú vezet, vén ; *jotka* näkevät pahuutta, tottuvat usein itsekin pahuuteen : a kik gonoszságot látnak, gyakran maguk is hozzá szoknak a gonoszsághoz ; *joka* pitää kauppa, ansaitsee rikkautta : a ki kereskedést üz, gazdagságot szerez.

b) *Viszonyuló mondatok.*

230. A milyenségmutató névmások (tarkoittavaiset epänimiköt 127. b.) levén a mondatok füzelékei, egymásra viszonyítják a fő- és almondatokat, p. o. *ole semmoisella mielellä, kummoisella* tahdot ystäväskin olemaan : légy oly szívvel, milyennel akarod, hogy legyen barátod is.

1. *Jegyzet.* A *kummoinen* és *kullainen* gyakran elvetik a *moinen* és *lainen* végfelöket (loppupuoli) úgy, hogy egyedül a *kun* marad ugyanazon viszonyulás értelmének kifejezésére. Így a főnebbi mondatban állhat : *ole semmoisella mielellä, kun* tahdot stb.

2. *Jegyzet.* Képezthetnek viszonyuló mondatok a tárgymutató névmások eszközlő esetével, s a nekik megfelelő *kun, kuin* mint névmással (a *kuka -ku -ki* eszközlő esete) is, p. o. *teke* niin, *kuin* tahdotaan : cselekedjél úgy, mint akarják ; *tule* tänne niin usein, *kun* sinulla on aikaa : jöjj ide oly sokszor, a mennyiszor időd van.

c) *Kötszós mondatok.*

231. A kötszós mondatok sokfélék, a mint sokféle a kötszó, melylyel al- és főmondatok összefűzethetnek.

1) *Okadó mondatok (syttäväiset sanakot).*

232. Ezek az okkötők által keletkeznek, minők :

α) *että, jotta* (azért), hogy ut, quod; tagadólag : *etten, ettet, ettei* hogy nem én, te, ő stb., p. o. ystäväni puheli hiljaan, että tuskin taisin kuulla : barátom halkan beszélt (úgy) hogy alig hallhattam; leski suree yksinäisyydessänsä, että mies kuoli : az özvegy búsul magányában, hogy férje meghalt; teen tämän, etteivät soimaisi minua naapurit : teszem ezt azért, hogy ne vádolnának engem a szomszédok.

Jegyzet. Az oknak közelebbi meghatározása végett, néha kitétetik a főmondatban a szó, melyre az okkötő visszautat, p. o. myi lehmänsä sentähden että ruoka oli loppumassa : tehenét azért adta el, mivel hogy a takarmány (tápszert) elfogyott; sitävarthen peltomies kylvä, että hän niittäis : azért vet a földműves, hogy arasson; en minä sitä senvuoksi sanonut, että siinta pahenduisit : nem azért mondtam ezt, hogy te az által megbántódjál.

β) *koska* mikor, mivel, minthogy (quando, cum, quia), p. o. varpuset lymyivät rästäisin, koska lapset eivät antaneet heille rauhaa : a verebek az eszterja alá búnak, mikor (mivel) a gyermekek nekik nem hagynak békét.

γ) *ehkä, vaikka* ámbár, noha, p. o. lapset pitävät suurta meteliä, ehkä ovat heikot : a gyermekek nagy zajt ütnek, ámbár gyöngék; puhuvat asiasta, ehkäivät siitä mitään tiedää : az dologról beszélnek, noha arrul mitsem tudnak; lupaavat, vaikka ei ole antamista : ígértek, ámbár nincs mit adniok.

2) *Feltételező mondatok (ehdottovaiset sanakot).*

233. Ezek főleg feltételező kötszók által támadnak, minők :

α) *jos* = ha, p. o. söisin, jos saisin : enném, ha kapnék; olen tytyväinen, jos saan asian toimeen : én megelég-szem, ha az ügyet (rendbeszedem, jól végzem) elintézem; jos minä olisin nuorudessani jotain oppinut, niin minä olisin vanhuudessani viisampi : ha én ifjúságomban valamit tanultam volna, úgy öregségemben okosabb volnék; jos hän on Israelin kuningas, niin astukaan alas rististä : ha ő Izrael királya, szálljon le a keresztről.

β) *joska* ha csak, p. o. olisin tytyväinen, joska saisin kaihi toimeen : megelégedett volnék, csak mindent rendbe hoznék.

γ) *jahka* v. *jakka* ha, csak (o si, quod si, utinam) és mihelyt, p. o. teen, jahka taidan : megteszem, csak tudjam; ihmiset kokouisivat sinne, jahka kuulivat kellón äänen : az emberek oda gyűlelköztek, mihelyt a harangszót hallották; jahka olen syönyt, niin tulen : a mint (mihelyt)-ettem, azonnal jövök.

δ) *sillä* mert, mivel, p. o. ukko on heikko, sillä vanhuus rasittaa : az öreg gyöngé, mivel a vénség terheli.

3) *Következtető mondatok seuravaist sanakot).*

234. Következtető mondatok a *siis* azért, hát, tehát; *sentakia*, *sentautta*, *sentähden* azért; *seuravaisesti* következőleg zárkötők által támadnak, p. o. nyt olette nuoret, ottakatte siis oppia : most fiatalok vagytok, vegyetek hát tanulást; meillä on ääntä, sentähdän veisatkaamme : mi nekünk jó szavunk van, tehát éneköljünk.

4) *Kérdő mondatok (kysyvätiset sanakot).*

235. A kérdő mondatoknak két része van : kérdés (kysymys) és felelet (vastaus). Az első mindig egy teljes mondat (täydellinen sanakko), a másik közönségesen a mondatnak csak egy azon részéből áll, melyen különösen a kérdés ereje nyugszik, míg a többi rész gondolatilag pótoltatik, p. o. tuleeko isä? jön az atyus? tulee: jön; tagadólág: ei tulee : nem jön.

A kérdő mondatok kétfélék : a) egyszerűek, vagy b) összetettek. Így az : isäkö tulee : az atya jön-e ? egyszerű ; a tuleeeko isä kotiin, vai jäikö hän yöksi kaupunkiin ? haza jön-e az atyus, vagy éjjelre a városban marad ? összetett mondat.

a) *Egyszerű kérdő mondatok.*

236. Az egyszerű kérdő mondatok kérdő névmások (129.) s kérdő köt- vagy segédszók (kysyväiset liittä sanat, eli avukot) által támadnak.

α) A kérdő névmások (*kuka* ki, *mikä* mi, *ken* ki, *kumpi* melyik, *kummoinen*, *mimmoinen*, *millainen*, *minneköinen* milyen, milyenféle, minemű stb.) között a *ken* személyre (de helyette a *ken*, *ketkä*, *kuka*, *kutka* vannak divatban) a *kuka* inkább, a *mikä* mindig dologra, a *kumpi* a két tárgy között egyikre, a többi a dolog milyenségére vonatkozik, p. o. *kuka* siellä on ? ki van ott ? minä : én ; kenen kirja tämä on ? kinek könyve ez ? oppilaisen : a tanulóé ; mihin meni veljesi ? hová ment a bátyám ? kylään : a faluba ; mistä tulette ? honnét jöttök ? kirkoosta : a templombul ; kenelle sinä lahjoja kannat ? kinek hozasz ajándékot ? nimismiehelle : a rendőrtisztnek ; mimmoisen hevosen myit ? milyen lovatadtál el ? nuoren : fiatal ; minnäkösön ostit siaan ? mily formát vettél helyette ? mustan : feketét.

β) A kérdő köt- vagy segédszók *ko*, *kö* = é, s a *koska* mikor, p. o. Lähteekö isäntä Turkuun ? utazik-e holnap a gazda Abóba ? lähtee : utazik ; huomenna isäntä Turkuun lähtee ? holnap utazik-e a gazda Abóba ? huomenna : holnap ; isäntäkö huomenna Turkuun lähtee ? a gazda utazik-e holnap Abóba ? isäntä : a gazda ; Turkuunko isänsä huomenna lähtee ? Abóba utazik-e holnap a gazda ? Turkuun : Abóba ; miből kitetszik, hogy a *ko*, *kö* hátrasimuló kötszócskák azon szóhoz függednek, melyen a kérdés súlya fekszik, s mely ezért szinte, mint a magyarban, a mondat elején foglal helyet. Ei kukaan tiedä, koska hän lähtee : senki se tudja, mikor utazik el ő.

γ) Tagadó feleletek a tagadó ige által lesznek, mely

esetben, ha a kérdés névmással tétetett, ugyanaz, hozzá a *kaan, kään* (vagy ha a névmás *ka, kã* végzetű, hozzá csak *an, än*) toldatván, a feleletben ismételtetik, p. o. menetkös sinne? oda mégy-e? en : nem (megyek); menemmekő? megyünk-e? emme : nem (megyünk); kuka siellä on? ki van ott? ei kukaan (kuka-an) : senki; kenen kirja tämä on? kinek könyve ez? ei kenenkään : senkié; mimmoisten myit? milyent adtál el? mimmoistakaan : semilyent; koska lähdemme : mikor megyünk? emme koskaan (koska-an) semikor.

Jegyzet. A felhozott példákbul kitetszik, hogy a felelet a kérdéssel mindig ugyanazon esetben áll, de a megfelelő ige mindig azon személybe tétetik a felelővel, p. o. mihin lähdet? *hová* mégy? *kirkoon* = a templomba; lähdetkös nyt? elütazol-e most? lähden v. en (elütazom v. nem).

b) *Összetett kérdő mondatok.*

237. Az összetett mondatok két részből állnak, melyek egymásnak alárendölvék. Ezek lehetnek tökéletes mondatok, vagy összehúzottak úgy, hogy a mondat közös részei csak egyszer tétetvén, az egymásnak megfelelő részek közül, a *ko kö* hátrasímuló kérdő szócska ahhoz tétetik, melyen a kérdés ereje nyugszik, a másik pedig *vai* vagy szócskával elválasztatik, p. o. az ihmisellekö, vai eläimillekö maa hedelmänsä kantaa : az embereknek vagy állatoknak számára hozza-e a föld gyümölcsseit? mondat helyett állhat : ihmiselle, vai eläimillekö maa hedelmänsä kantaa? az *ihmiselle* mellül a kérdő *kö* elhagyatván, s reá a felelet : eläimille : az állatok, vagy molemmille : monnónak számára; tagadólág : ei kummallekaan : egyiknek sem.

Ha valamelyik a kérdő mondat részei között tagadó, a tagadás a tagadó igével fejeztetik ki, s az egyesítés úgy történik, hogy a *ko kö* kérdővel toldott monnó rész a *vai* vagy által elválasztatik, p. o. tuleeko isä, vai eikö : eljön-e a gazda, vagy nem? mire aztán a felelet igenlő vagy tagadó lehet : tulee vagy ei : eljön vagy nem.

77. §.

C) Elbeszélő mondatok (kerlovaiset sanakot).

238. Elbeszélésben kétfélekép hozatnak fel másnak szavai, vagyis kétfélekép köttetnek össze a mondatok.

a) Az előmondatba tétetnek az idéző szók (kertomasa-nat : *sano*, *puhuu*, *virikkaa*, *huuta* szól, mond), s ezek után következtetjük szórul szóra másnak szavait (mondását), p. o. Jesus sanoi opetuslappillensa : kavahtakaat Farizeusten ulko-kullaisuutta : Jézus monda tanítványainak : óvjatok magatokat a farizeusok képmutatásátul ; Mikko huusi : hei pojat, varvastakaat : Misi kiálta : hej gyerekek, könnyű lépéssel menjetek ; poika sanoi : isä tulee : a fiú monda : az atya jő.

b) A felhozandó mondat nem idéztetik szórul szóra, hanem egybevonatik az előmondattal, meghagyatván annak jelentése, p. o. poika sanoi isän tulevan : a gyermek monda, hogy az atya jön.

Jegyzet. Az elbeszélő írmodor által az előadásnak élénkséget s kellemes rövidséget szerezhetni, minthogy abban némely szók kivettetnek.

78. §.

Körmondat (vastikko).

239. Ha az összetett mondatok úgy rendeztetnek el, hogy azok önkényt két egymásnak megfelelő részre oszlanak, támad a körmondat, melynek mindenik része egy, vagy több egyes, vagy toldott mondatbul állhat. A körmondat előszaka alkuvastikko (protasis), az utolsó loppuvastikko (apodosis) nevet visel.

TOLDALÉK.

A FINN VERSSZÖRZÉSÉRŐL.

A költészet fajai között alig képzett ki a szuómi nép egyebet, mint mely a runoköltészet neve alatt ismeretes; de ez oly gazdag, hogy kevés népfaj mutathat fel hozzá hasonlót, s titkos, a dolgok kezdetéig visszavezető tulajdonságánál és sajátos kül alakjánál fogva megragadja figyelmünket.

A runoköltészet eredete óta elválaszthatlan összeköttetésben volt az ének és zenével (a kantelet = húros hangszerrel), miért az énekköltészetnek is mondathatjuk, melyben a zenei hang, s nem a közönséges (prosa) vala hallható.

E költészet (runo, laulo, veisu runo, ének, dal) a szótagok azon két sajátosságán alapszik, melyeket a bűtítanban (37) fejtegettünk: a hangmértéken (mita) és hangsúlyon (korko), t. i. a hosszú és rövid, súlyos és súlytalan szótagok úgy illesztetnek össze, mint azt a runo természete kívánja.

Minden runoversben nyolc, néha, de ritkán, kilenc szótag található. Ha a vers nyolc tagú, akkor a vers négy részre (runo osa, runo láb = pes) osztatván, egy lábra két tag, ha kilenc tagú, az első lábra három szótag esik, p. o.

Noin sa | noi mi | nun e | moni

Varoit | teli | vanha | pani.

Minden runo láb hangja egyszer fölemeltetik, mászor süllyed. Az emelkedés ütemnek (isku), a süllyedés esésnek (lasku) neveztetik, s az / emez \ jellel jelöltetik, p. o.

Nóin sà|nói mī|nún è|móni

Váròit| téll | vánhà | pánl.

Ezenkívül a runok olvasásában ügyelni kell a sormetszetre (murto = törés, caesura), mely szünet, nyugvás az olvasásban két runo láb között.

Noin sanoi mi|nun emoni

Varoitteli | vanhempani

úgy olvasni, hogy ezek t. i. ütem, esés, sormetszet észrevé-
tessenek, annyi mint runot énekölni (runotella).

Van még másféle runo is, melyben a versek ezektől
különböznek, minő e hatlábas :

Antero | ankara | mies raha | kukkaro | raskasna | vyöllä

Antero derék ember, pénzerszenye teli van övében

A finn verses könyvekben még más sokféle runok ta-
láltnak. Találtnak idegen versnemek mintájára tett kísér-
letek is itt-ott elszórva.

A finn runoknak még e két külön sajátsága van :

a) A bötürim (alliteratio, finnül : *alkusointu* előcsengés),
mely. abban áll, hogy a vers külön szavainak kezdő (vagy
közbenső) szótagjai ugyanazou bötükkel kezdődnek, a hang-
súlyos szónak erősítése s a figyelem ébresztése végett; minő
a magyar közmondásokban böven találtnak :

Szegény ember szándékát

Boldog Isten bírja ;

vagy :

Szállanként szedeti ki szemé szőrét ;

de verseinkben még sem dívik, a szuómiban pedig átalá-
nos, p. o.

Vaka vanha Väinämöinen :

az igaz, s agg Väinämöinen ;

vagy :

Varoitteli vaimo vanha :

integete az öreg anyós ;

vagy :

Ikä kultainen kuluvi :

az idő, az arany, elmúlik.

b) A gondolatok bokros kifejezése (parallelismus, fin-
nül : *kerto*, ismétlés), mely abban áll, hogy a következő sor
(vers) ugyanazt mondja, mit az első, p. o.

*Ikä kultainen kuluvi,
aika armas rientelevi :
az idő, az arany, elmúlik,
az idő, a böcsös, elrohan ;*

vagy :

*On mulla oritta kaksi
Kaksi kuunoista hepou
Yks' on juoksulle jalompi
Toinen raisu rahkehille.
Van nekem két ménem
Két szép lovam, —
Egyik jelös a futásra
A másik gyors a húzásra nézve.*

(3. runo Kalev. 21. l.).

Épen úgy mint a héber költészetben :

*micsoda az ember, hogy megemlékezel róla, s az ember fia, hogy
meglátogatod őtet ? 8. Zs. 5. v.*

Terjedelmes értéközést olvashatni a finn runokrul
Lönrottul a „Kanteletar“ című könyvben.

IGAZÍTANDÓK.

<i>Lap</i>	<i>sor</i>	<i>helyett</i>	<i>olvasd :</i>
25.	10. alul	tieté	tie té
—	7. „	piäpää	piä, pää
31.	16. „	ópettamattomuus	ópettamättomuus
36.	4. fölül	visti	risti
—	9. alul	hovonen	hevonen
—	2. „	giéknél	igéknél
43.	14. fölül	lat	lát
55.	10. „	avukat	avukot
74.	3. „	oli	olin
85.	16. „	julalle	jalalle
98.	6. alul	hymmentä	kymmentä
102.	2. fölül	henä	häne
106.	1. „	tavattani, tavattas stb.	tuvattani, tuvattas stb.
110.	2. alul	epenimiköt	epänimiköt
120.	13. fölül	suavat	saavat
124.	13. „	oliiriim	olurum
127.	17. „	olemistä	olemista
140.	20, 21. „	sytykkämme, -ätte	sytykkämme, -ätte
144.	11. „	sytytteässä	sytyttäesse
167.	1. alul	iene	liene
179.	10. „	paskannut	palkannut
181.	2. „	olit, olitte	olet, olette
214.	7. „	iskettiin	itkettiin
218.	11. fölül	68. §.	62. §.
230.	18. „	alka	alku

TARTALOM.

Bevezetés.

	Lap.
1. §. A nyelvészet célja s törekvései. A nyelvfajok körvonalozása jellegeik szerint	1
2. §. Az ural-áltaji nyelvek egymáshozí viszonya	10
3. §. Lehet-e, s minő értelemben a finn nyelvet typus nyelvnek állítani ?	12
4. §. A finn nyelvjárásokról	14
5. §. A finn nyelvtan felosztása s elrendezése	19

Első rész.

Bötütan.

ELSŐ FEJEZET.

6. §. Az írásjegyek vagy bötük alakja, száma, kiejtése	21
7. §. A bötük felosztása	23
8. §. Szótagok és szótagolás	26
9. §. Írási jegyek	28

MÁSODIK FEJEZET.

10. §. A szótagok mennyisége, hangsúly, rhytlmusza. Szép-hangzat	28
11. §. A bötük sajátsga- s változásairul	32
12. §. Az önhangzók változásairul	34
13. §. A kétjegyü egyes és ikerhangzók változásairul	38
14. §. Összehúzás	39
15. §. Közbeszúrás, kihagyás, átvetés	43

	Lap.
M á s s a l h a n g z ó k v á l t o z á s a i .	
16. §. Általános észrevételek	44
17. §. A kemény mássalhangzók (k, t, p) lágyítása	45
18. §. A t és h kemény mássalhangzók egyéb sajátosságai; lágy mássalhangzók	47

Második rész.

Szótan.

19. §. A nyelvanyag s ennek osztályozása	50
20. §. Nyelvvidom, s a szóknak jelzők szerinti osztályozása	54

ELSŐ SZAKASZ.

21. §. A szóképzésről	55
22. §. A névszók származtatása	56
23. §. Az igeszók származtatása	64
24. §. Viszonyszók származtatása	67
25. §. Szóképzés összetétel által	68

MÁSODIK SZAKASZ.

26. §. Szóviszonyítás	69
---------------------------------	----

E L S Ő F E J E Z E T .

Névragozás.

27. §. A névszók fajai	70
28. §. A névszók neme, száma	71
29. §. A névszók esetei és ragjai	71
30. §. Ragozás	78
31. §. Ragozási miuták	82
32. §. Az összetett és idegen szók ragozása	90
33. §. Hasonlítás	91
34. §. Számnevek	94
35. §. Névmasok	101
36. §. Folytatás	107

M Á S O D I K F E J E Z E T .

Igeragozás.

37. §. Az ige fogalma és felosztása	113
38. §. Az igeviszonyításról általán	114
39. §. Az igeragozásról külön	118
40. §. Az igék osztályozása köthangzókra nézve	123
41. §. Lét- vagy segédige	124
42. §. Közöséges igeragozási minta	128

	Lap.
43. §. Folytatás	136
44. §. Folytatás	145
45. §. Folytatás	153
46. §. Folytatás	161
47. §. Folytatás	171
48. §. A magábatérő ige ragozása	179
49. §. Tagadó ige s ragozása	187
50. §. Közönséges igének tagadólagos ragozása	193
51. §. Magábatérő igének tagadólagos ragozása	197
52. §. Hiányos igék	201

HARMADIK SZAKASZ.

Viszonyszók.

53. §. A viszonzyszókrul általán	201
54. §. Néviszonyítók	202
55. §. Igemellékek	207
56. §. Kötészők	208
57. §. Indúlatszók	209

Harmadik rész.

Mondattan.

58. §. A mondat fogalma, nevei, fajtái	211
--	-----

ELSŐ SZAKASZ.

A szigorú mondat.

59. §. Alany	213
60. §. Mondomány	216
61. §. A mondat alkatrészeinek egymáshozí viszonya	217
62. §. A mondomány viszonya az alanyhoz	218

MÁSODIK SZAKASZ.

Toldott mondatok.

63. §. A mondat megtoldásának módja	222
---	-----

ELSŐ FEJEZET.

64. §. A mondat megtoldása tárgyszók által	222
65. §. I. Osztály	223
66. §. II. Osztály	232
67. §. III. Osztály	240
68. §. IV. Osztály	248
69. §. V. Osztály	250
70. §. Viszonyszók használata	252

71. §. Az ige névimódjainak használata	258
--	-----

MÁSODIK FEJEZET.

72. §. A mondat bővítése tulajdonítványszók által	270
---	-----

HARMADIK FEJEZET.

73. §. A mondatok bővítése igemellékszók által	272
--	-----

HARMADIK SZAKASZ.

Összetett mondatok.

74. §. A mondatok egymáshoz viszonyaik szerint tekintve	273
75. §. A társmondatok	274
76. §. Alárendelt mondatok	277
77. §. Elbeszélő mondatok	284
78. §. Körmondat	284

TOLDALÉK.

A finn versszövegről	285
--------------------------------	-----

